

Maurice Joostens en het Bokserprotocol

Marionet op het diplomatieke theater?

Gert Huskens

Masterproef aangeboden binnen de opleiding
Master in de Geschiedenis.

Promotor prof. dr. Idesbald Goddeeris

Academiejaar 2015-2016

382 549 tekens (inclusief spaties, tekstvakken en voetnoten)

Figuur 1: De handtekeningen van alle westerse gezanten alsook van de keizerlijke onderhandelaars. Joostens ondertekende als derde het Bokserprotocol.

Dankwoord

Toen ik in het derde jaar van mijn *bachelor* geschiedenis de cursus *History of European Colonization; 1750-2000* voor de kiezen kreeg, had ik nooit kunnen inbeelden hoezeer dit vak mijn *master* zou beïnvloeden. Voor ik het wist, resulteerde een kort bezoek aan de Engelstalige *Wikipedia*-pagina over het Bokserprotocol in een fascinatie voor de mysterieuze naam 'baron Joostens' die als Belgisch ondertekenaar stond vermeld. Die fascinatie is dankzij een heel aantal personen kunnen uitgroeien tot deze masterproef en zij krijgen in dit dankwoord de ereplaats die ze verdienen.

Allereerst wil ik prof. dr. Idesbald Goddeeris van harte bedanken. Een jaar lang hield hij me op het academische rechte pad. Op nachtelijke uren, tussen vergaderingen door en zelfs vanuit exotische internetcafés in India nam hij de afgelopen maanden de tijd en de moeite om mijn teksten te lezen en me zijn feedback te bezorgen. Zijn deskundige begeleiding in dit proces was onmisbaar en het is dankzij zijn aansporingen dat ik werd geprikkeld om, zoals hij zelf schreef, *tot een hoger niveau te komen*. Daarnaast gaat ook mijn oprechte dank uit naar enkele personen die de lasten die het historisch onderzoek met zich meebrengt, mee hebben helpen torsen. Ik denk hierbij aan Stefan Derouck en Rudi De Groot van de dienst Interbibliothecair Leenverkeer, verschillende anonieme bibliothecarissen en Didier Amaury en Alain Gerard, beide archivaris bij het ministerie van Buitenlandse Zaken. Ook archivaris Baudouin D'hoore die me in tijden van terreurdreiging door de kelders van het koninklijk paleis naar het archief van Leopold II loodste, mag in dit dankwoord niet ontbreken.

Mijn grootste dank is echter gericht aan de personen uit mijn naaste omgeving. De afgelopen vier jaren heb ik fantastische mensen leren kennen die me hebben doen inzien dat geschiedenis studeren veel meer is dan enkel papers schrijven en examens afleggen. Ik kon bij hen terecht om mijn beklag te doen, om feedback te vragen, of om mijn nieuwste vondsten te delen maar ook om tussen pot en pint mijn zinnen te verzetten en mijn onderzoek even te vergeten. Het gedroomde bindmiddel hiertoe was Kring Historia, een vereniging die ik altijd een warm hart zal toedragen. Ten slotte wil ik ook nog mijn ouders en familie bedanken. Sinds ik als kind naar boeken over farao's, ridders en Romeinen greep, hebben ze steeds hun uiterste best gedaan om mijn historische honger te stillen. Bovendien stonden ze altijd klaar om mijn verhalen over mijn masterproef te aanhoren en hielpen ze mij bij de totstandkoming van dit onderzoek. Daarnaast waren ze ook van onschatbare waarde in de structurele ondersteuning van mijn studies.

Gert Huskens, augustus 2016.

Inhoudstafel

Dankwoord	3
Inhoudstafel	4
Inleiding	6
Een gevarieerd bronnenbestand	8
De ruggengraat van de <i>actor oriented approach</i>	10
Diplomacy studies anno 2016	13
Structuur	17
Van Stabroek naar Peking	19
Een voorbestemde carrière?	19
Een blitzcarrière naar de diplomatieke top	22
Het Middenrijk slaat terug	27
De imperiale machten in China, een diplomatiek mijnenveld.....	33
De krachten in China	42
Een kleine staat te midden van een westers concert.....	42
<i>De Pekinese epistemic community ontleed</i>	42
<i>België als diplomatiek klein broertje</i>	48
Onderhandelen tussen het puin	55
<i>Van chaos naar wederzijdse afhankelijkheid</i>	55
<i>De tol van het beleg van de legaties</i>	60
De Chinese zijde van het verhaal.....	63
<i>Een ontwakend land van duivelsche chineezers</i>	64
<i>De pragmatisch-gematigde visie in de praktijk</i>	70
De krachten in Brussel	75
Een restrictief kader? Joostens' diplomatieke beweegruimte.	75
<i>De grote lijnen: de Favereau's orders met betrekking tot de conferentie</i>	75
<i>Economische groei en politieke neutraliteit: de speerpunten van het Belgisch buitenlands beleid</i>	79
Buiten de lijntjes kleuren?	84
<i>België's deel van de Chinese koek</i>	85
<i>In de bres voor la marque de Liège</i>	92
<i>Achter het rookgordijn van de neutraliteit</i>	94
<i>Het vuile werk</i>	97
Joostens en Leopold II: Een gedeeld imperialistisch denkkader.....	100
<i>Belgische boots on the ground in Peking</i>	100
<i>Een prinselijk bezoek aan België</i>	107

Maurice Joostens, een Belgische <i>hero of empire</i>	111
De fabelachtige 55 dagen van Peking.....	111
In de schaduw van het beleg	123
<i>Poster boy</i> van het Chinese avontuur	130
Conclusie	137
Bibliografie	144
Bronnen.....	144
<i>Uitgegeven bronnen</i>	144
<i>Onuitgegeven bronnen</i>	144
<i>Gedrukte bronnen</i>	145
<i>Audiovisuele bronnen</i>	147
<i>Architecturale bronnen</i>	147
Literatuur	147
Digitale Informatie.....	153
Bijlagen	155
Lijst en bronverwijzingen van de gebruikte figuren	155
Abstract	158
Samenvatting	160

Inleiding

*Belgen in China – Onze gezant in China, M. Joostens heeft onlangs inlichtingen gevraagd aan de regering, over de houding die hij bij de vredesonderhandelingen moest in acht nemen. Zonder juist een standpunt aan te nemen, heeft de regering M. Joostens toegelaten aan de onderhandelingen deel te nemen.*¹

Op 26 oktober 1900 verscheen bovenstaand bericht in de krant *Het Nieuws van den Dag*. Op dit moment ging in Beijing de zogenaamde Conferentie van Peking van start die na afloop van de Bokseropstand de naoorlogse situatie in China moest bepalen.² Deze conferentie wilde enerzijds de schuldigen aan de opstand straffen en anderzijds gepaste schadeloosstellingen verdelen waarmee de aanwezige machten de gelede schade konden vergoeden. Uit het citaat blijkt echter dat de Belgische gezant die België op deze conferentie moest vertegenwoordigen zonder instructies van de minister mocht deelnemen aan de onderhandelingen. Dit staat haaks op het klassieke beeld dat de diplomaat ziet als een passieve uitvoerder van beleid. Diplomaten worden hierdoor steevast afgebeeld als louter spreekbuizen van hun regering, actoren die van geen tel waren omdat diplomatie volledig onderhevig zou zijn aan de relatieve verhoudingen tussen staten.³

Recent is er echter een nieuwe tendens die de diplomaat terug in ere hersteld en wel aandacht schenkt aan de mogelijkheden van dit individu. Deze focus op de figuur van de diplomaat kent zijn oorsprong in verschillende debatten die op het raakvlak van de sociale en politieke wetenschappen, *diplomacy studies* en de geschiedwetenschap plaatsvinden. Nadat de biografische invalshoek in diskrediet was geraakt onder invloed van de *Annales*-school, kent deze sinds de jaren 70 en 80 van de vorige eeuw terug een heropleving en herwaardering. Ten tweede is er ook de zogenaamde *cultural turn* in de *diplomacy studies*. Sinds de eeuwwisseling is er hierdoor steeds meer aandacht voor de actoren van het diplomatieke proces. Met het werk *La biographie individuelle et collective dans le champs des relations internationales* heeft deze invalshoek in 2016 definitief zijn intrede gemaakt in de Belgische

¹ 'Belgen in China', *Het Nieuws van den Dag*, 26 oktober 1900.

² De historische lading en de impliciete voortzetting van het imperialistisch discours van de Europese benamingen voor Chinese steden worden erkend, maar om zo dicht mogelijk bij zowel literatuur als bronnen te blijven staan, zullen toch de Europese namen worden gehanteerd nadat bij de eerste vermelding ook het hedendaagse alternatief wordt bijgevoegd.

³ M. K. DAVIS CROSS, *The European Diplomatic Corps: Diplomats and International Cooperation from Westphalia to Maastricht*, Chippenham, 2007, 2-3.

historiografie. Deze masterproef kan gezien worden als een beantwoording van de impliciete oproep in dit recente werk voor onderzoek vanuit het biografisch perspectief.⁴

De keuze voor de Conferentie van Peking en de Belgische vertegenwoordiger op deze onderhandelingen is niet toevallig. De imperiale aanwezigheid van België in China is namelijk nog steeds een onderbelicht thema in de historiografie.⁵ Het onderzoek naar het Belgische imperialisme richt zich nog steeds zo goed als alleen op het avontuur in Congo en zelfs de vele studies over dit thema ten spijt, slaagt België er in tegenstelling tot zijn buurlanden nog steeds niet in om volledig in het reine te komen met zijn koloniale verleden.⁶ Unieke structurele factoren zoals de communicatie en werkomstandigheden, maar ook het thema en de gespannen imperialistische context zorgen er daarenboven voor dat deze conferentie zich uitermate goed tot dit soort onderzoek leent. Bovendien bevond de diplomatie zelf zich ook in een overgangperiode. Stilaan werd de functie steeds minder een aristocratisch gegeven en openden de deuren van het ministerie zich ook voor ambitieuze mannen uit andere klassen. Ten slotte is ook de focus op de figuur van Leopold II zowel in het collectieve geheugen als de literatuur met betrekking tot het Belgische koloniale verleden een reden om te onderzoeken wat de rol was van actoren in de entourage van de vorst.⁷

De onderzoeksvraag die deze masterproef zal trachten te beantwoorden is daardoor: Welke rol speelde Joostens tijdens de Conferentie van Peking (26/10/1900-07/09/1901) in de vorming van het Belgisch buitenlands beleid? Was hij een spreekbuis van de politiek van Leopold II en minister van Buitenlandse Zaken Paul de Favereau of kon hij zelf zijn stempel op de onderhandelingen en de Belgische positie drukken? De dynamieken, beweegredenen en andere factoren van invloed in de verhouding tussen Joostens en de minister, maar ook de factoren die specifiek waren voor de lokale context zullen hierbij onderzocht worden.⁸ Vooraleer echter naar het onderzoek kan worden overgegaan, zal eerst nog de onderzoeksvraag beter gekaderd worden. Allereerst zullen de gebruikte bronnen en de

⁴ M. DUMOULIN en C. LANNEAU, *La biographie individuelle et collective dans le champs des relations internationales*, Brussel e.a., 2016, 9-13.

⁵ Een exhaustieve literatuurstudie van de Belgisch-Oost-Aziatische relaties kan gevonden worden in P. SERVAIS, 'Introduction', P. SERVAIS red., *La diplomatie belge et l'Extrême-Orient: Trois études de cas (1930-1970)*, Louvain-la-Neuve, 2004, 9-20.

⁶ I. GODDEERIS, 'Postcolonial Belgium: the Memory of the Congo'. *Interventions: International Journal of Postcolonial Studies*, 17 (2015), 434-451.

⁷ V. VIAENE, 'King Leopold's Imperialism and the Origins of the Belgian Colonial Party, 1860-1905', *The Journal of Modern History*, 80 (2008), 742.

⁸ De verwerving van de Belgische concessie in Tientsin die ook in dit tijdsbestek plaatsvond, zal niet worden onderzocht. Deze episode werd immers al grotendeels toegelicht in G. KURGAN-VAN HENTENRYK, *Léopold II et les groupes financiers belges en Chine: la politique royale et ses prolongements (1895 - 1914)*, Brussel, 1972, 384-391 en was bovendien het resultaat van een ander verdrag dat pas in 1902 werd gesloten.

methodologie worden belicht, vervolgens komt aan bod hoe deze masterproef zich verhoudt ten opzichte van de bestaande literatuur en tot slot wordt de gehanteerde structuur kort weergegeven.

Een gevarieerd bronnenbestand

Een eerste archief dat het nodige materiaal bevat om deze verhandeling te schrijven, is het diplomatiek archief van de FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking. In dit archief bevindt zich ten eerste het personeelsdossier van Maurice Joostens.⁹ Aan de hand van dit dossier kan de onderzoeker zich een beeld vormen van het professionele parcours dat deze diplomaat heeft afgelegd. Zo zijn er onder andere benoemingen, aanvragen en toestemmingen tot verlof, promoties, documenten met betrekking tot het loon, etc. In te vinden. Belangrijker dan het personeelsdossier is de correspondentie met betrekking tot de Conferentie van Peking die zich in zogenaamde *séries complémentaires* bevindt.¹⁰ Deze dossiers vormen de ruggengraat van het onderzoek. Ten eerste zijn er in deze mappen de minuten van telegrammen gestuurd tussen het ministerie van Buitenlandse Zaken te Brussel en de legatie in Peking en vice versa te vinden. Een tweede soort documenten zijn de rapporten die Joostens over de onderhandelingen naar de minister stuurde. Deze rapporten, die veelal een vijftal sessies van de conferentie in één document samenvatten, bieden naast een zakelijk verslag ook een inzage in Joostens' eigen inbreng.

Een tweede essentieel onderdeel van het bronnenbestand zijn de uitgegeven processen-verbaal van de conferentie. Deze werden in 1903 door Joostens naar het ministerie opgestuurd en bevinden zich dus in het diplomatiek archief, maar er bestaat ook een identiek pdf-bestand dat omwille van de vele praktische voordelen gebruikt zal worden. Hoewel verslagen nooit een volledig beeld kunnen geven van het verloop en de inhoud van een bijeenkomst, zijn deze processen-verbaal de meest aangewezen en volledige bronnen om de conferentie te analyseren. In deze verslagen zijn de verschillende interventies en opmerkingen van Joostens tijdens de conferentie namelijk terug te vinden. In bijlage bij de processen-verbaal bevindt er zich in dezelfde uitgave ook nog een aantal deelverslagen en brieven van Joostens aan onder andere de Spaanse gezant die tevens voorzitter van het diplomatiek korps was. Het uiteindelijke resultaat van de onderhandelingen, het Bokserprotocol zelf, is ten slotte uiteraard

⁹ BRUSSEL, AMBZ, Diplomatiek Archief, Pers. EXT 162 [Persoonlijk dossier Maurice Joostens], 1884-1910. Verkort tot: AMBZ, Pers. EXT 162.

¹⁰ BRUSSEL, AMBZ, *Diplomatiek Archief*, Corres. Pol. Chine, série complémentaire, 1900-1re partie 1901. Verkort tot AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901. ; BRUSSEL, AMBZ, *Diplomatiek Archief*, Corres. Pol. Chine, série complémentaire, 2ième partie 1901-1904. Verkort tot: AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2ième partie 1901-1904.

ook een bron die onderzocht zal worden om te zien of Joostens' hand ook hierin terug te vinden is.¹¹

Een ander archief dat interessante archiefstukken huisvest, is het archief van het Koninklijk Paleis. De relevante stukken in dit archief kunnen opgedeeld worden in twee categorieën. Ten eerste bevinden er zich in de map *Troubles en Chine 1900-1901* tientallen afschriften van de telegrammen verstuurd tussen Peking en het ministerie van Buitenlandse Zaken.¹² Ten tweede zijn er verschillende dossiers over bepaalde betrokkenen of specifieke aspecten van het zeer grote Chinese project. Deze documenten zullen helpen om de verschillende persoonlijke banden tussen Belgische actoren onderling, maar ook met Chinese actoren te duiden.¹³ Hoewel Joostens het archief van het Belgische gezantschap tijdig heeft kunnen evacueren naar de Oostenrijks-Hongaarse legatie alvorens het ten prooi viel aan de Boksers, is het niet duidelijk of dit archief bewaard is gebleven, waar het zich bevindt en of het toegankelijk is.¹⁴ Tenzij er zich egodocumenten van Joostens in zouden bevinden, is het ook zeer de vraag wat de toegevoegde waarde van dit archief zou zijn. Omwille van deze redenen zal dit archief, als het überhaupt nog bestaat, niet gebruikt worden.

Naast de dossiers uit het diplomatiek archief bestaan ook nog de uitgegeven dagboeken en brieven van de Britse gezant sir Ernest Satow.¹⁵ Deze documenten bieden een wat minder officiële en protocollair afgebakende blik op het leven in de Pekinese gezantschapswijk en de verhoudingen tussen de verschillende diplomaten. Daardoor zijn deze documenten in de context van de *cultural turn* in de diplomatieke geschiedenis een absolute meerwaarde voor

¹¹ *Austria-Hungary, Belgium, France, Germany, Great Britain, Italy, Japan, The Netherlands, Russia, Spain, United States and China—Final Protocol for the Settlement of the Disturbances of 1900 [Boxer protocol]*, 1901.

¹² BRUSSEL, AKP, *Dossiers du Cabinet du Roi (Cab. II F 59 a)*, 1456 : *Troubles en Chine en 1891 et 1900-1901, 1891-1901*

¹³ BRUSSEL, AKP, *Dossiers du Cabinet du Roi (Cab. II F 59 a)*, Correspondance générale 3-615 (ancien Cab. III b), 356 : JOOSTENS, Maurice, diplomate belge, 1898-1908; BRUSSEL, AKP, *Dossiers du Cabinet du Roi (Cab. II F 59 a)*, 1457 : Voyage du vice-roi Li-Hung-Chang en Belgique. Et projet de nommer un conseiller (politique) belge du Tsung-li-Yamen, 1896; BRUSSEL, AKP, *Dossiers du Cabinet du Roi (Cab. II F 59 a)*, 1461: Emile FRANQUET consul de Belgique à Hankow, et note ultérieure, 1897-1901; BRUSSEL, AKP, *Dossiers du Cabinet du Roi (Cab. II F 59 a)*, 1462 : Officiers de l'armée belge mis à la disposition du Roi pour été envoyé la Chine, 1898, 1900-1901, 1903-1905; BRUSSEL, AKP, *Fonds Congo I, II. Asie*, 253: Projets de construction de Chemins de fer et d'exploitation minière à l'aide de capitaux belges, 1896-1908; BRUSSEL, AKP, *Fonds Congo II. Dossiers et Liasses*, 253 : Chine. projets de construction de chemins de fer et d'exploitation minière à l'aide de capitaux belges, 1896-1908; BRUSSEL, AKP, *Fonds Congo II. Dossiers et Liasses*, 256 : Coupures de journaux allemands, américains, anglais et belges relatives à China, 1899-1901.

¹⁴ T. WINTERHALDER, *Kämpfe in China. Eine Darstellung der Wirren und der Beteiligung von Österreich-Ungarns Seemacht an ihrer Niederwerfung in den Jahren 1900-1901*, Wenen, 1902.

¹⁵ RUXTON, I. red., *The Diaries of Sir Ernest Satow, British Envoy in Peking (1900-06)*, Volume I en II, Morrisville, 2006; RUXTON, I. red., *The Semi-Official Letters of British Envoy Sir Ernest Satow from Japan and China (1895-1906)*, Morrisville, 2007.

dit onderzoek. Om te vermijden dat er een Britse bias in het onderzoek zou binnensluipen, zal er wel voorzichtig worden omgegaan met deze documenten.¹⁶ In verschillende publicaties, bronnenuitgaves en archieven duiken daarnaast foto's op waarop Joostens te zien is. De bijdrage van deze bronnen voor de analyse van de *agency* is gering, maar de foto's zullen wel in grote mate bijdragen om een sfeerbeeld te creëren van de omstandigheden.

Persbronnen vormen een laatste onderdeel van het bronnencorpus. Ten eerste zijn er verschillende krantenknipsels in het personeelsdossier die voornamelijk zijn terugkeer naar België in 1902 beschrijven. Hoewel ze grotendeels handelen over de lotgevallen van de legatiewijk tijdens het beleg in de zomer van 1900 kunnen ze toch ook nuttig zijn voor dit onderzoek. De interviews in deze kranten zijn samen met het interview dat te vinden is in het verslag van de journalist Victor Collin van diens reis naar China in 1900 zeer opmerkelijk aangezien diplomaten destijds zelden interviews gaven.¹⁷ De overige relevante krantenartikels berichten over de gezondheidstoestand van Joostens en dat is informatie die elders amper te vinden is. De artikels die worden aangewend, zullen worden geraadpleegd via online databanken zoals *Gallica*, *Hemeroteca Digital*, *Chronicling America*, *belgicapress* en *Delpher*.¹⁸ Een voorzichtige schatting leert dat het bronnenpakket zo uiteindelijk bestaat uit: ongeveer 300 pagina's aan diplomatieke rapporten, een honderdtal telegrammen of afschriften daarvan, ruim 500 pagina's conferentieverlagen, enkele tientallen krantenartikels en nog enkele vreemde eenden in de bijt zoals de documenten uit het archief van het Koninklijk Paleis en verschillende afbeeldingen.

De ruggengraat van de *actor oriented approach*

Een belangrijke methodologische pijler voor deze masterproef is het werk van de Franse socioloog Pierre Bourdieu. De inspiratie hiervoor werd gevonden bij Michael Auwers, post-doctoraal onderzoeker aan de universiteit Antwerpen en auteur van een socio-culturele geschiedenis over het Belgisch diplomatiek korps in de periode 1885-1935.¹⁹ In navolging van zijn werk zal in deze studie ook Bourdieu's *habitus*-concept gebruikt worden om de reciprociteit

¹⁶De enige andere egodocumenten die ik kon opsporen, zijn de dagboeken van de Italiaanse gezant Giuseppe Salvago Raggi. Deze dagboeken zijn in handen van de Italiaanse onderzoeker Adriano Madaro, maar mijn mails aan hem bleven niet geheel onverwacht onbeantwoord.

¹⁷V. COLLIN, *Un reportage belge en Extrême-Orient (guerre internationale de 1900-1901)*, Antwerpen, 1901.

¹⁸ *Gallica*, 2016 (<http://gallica.bnf.fr/>); *Hemeroteca Digital*, 2016 (<http://hemerotecadigital.bne.es/index.vm>), *Chronicling America*, 2016 (<http://chroniclingamerica.loc.gov/>), *BelgicaPress*, 2016 (<http://opac.kbr.be/belgicapress.php?lang=NL>); *Delpher*, 2016 (<http://www.delpher.nl/>).

¹⁹M. AUWERS, *The island and the storm : a social-cultural history of the Belgian diplomatic corps in times of democratization, 1885-1935*, onuitgegeven doctoraatsproefschrift, Universiteit Antwerpen, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, Departement Geschiedenis, 2014, 22, noot 13.

in de verhouding tussen minister en diplomaat te beschouwen.²⁰ Voor Bourdieu is de *habitus* een soort klassencultuur, een halfbewuste set van gedragingen die is opgebouwd uit verwachtingen, ervaringen en conventies. *Habitus* is daardoor een veel breder en meer flexibel begrip dan bijvoorbeeld 'overtuiging' of 'gewoonte'. De *habitus* vindt echter niet plaats in het ijle, ze roert zich in het zogenaamd 'veld'. Dit is een ruimte waarin verschillende *habiti* samenkomen en kapitaal herverdelen. Dit kan zowel economisch, cultureel als sociaal kapitaal zijn en volgens Bourdieu vormt dit de motor van sociale interactie. Het veld kan binnen deze theorie een invloed uitoefenen op de *habitus* terwijl het terzelfdertijd ook is opgebouwd uit de *habiti* die het beïnvloedt. Hoewel Bourdieu kritiek oogstte met het al te deterministische en competitieve beeld dat hij schetste, legt hij net de nadruk op de mogelijkheid tot improvisatie binnen een bepaalde *habitus*. Daarnaast kan er binnen zijn model wel degelijk samenwerking ontstaan, namelijk wanneer de doelen van bepaalde *habiti* samenvallen. De kritiek dat Bourdieu's theorie al te materialistisch is opgevat, weerlegde hij samen met zijn aanhangers door te stellen dat actoren zich in verschillende velden tegelijk bewegen en zo dus continu kapitaal van het ene veld naar het andere veld overhevelen.²¹

Hoewel Bourdieu zijn theorie ontwikkelde in het kader van onderzoek naar sociale hiërarchieën, kan het op twee manieren nuttig zijn voor onderzoek naar diplomatie. Enerzijds biedt het, zoals hierboven geschetst, een interessante piste voor onderzoek naar wat precies cultuur en dus ook diplomatieke cultuur precies is. Belangrijker voor dit onderzoek is echter het dynamisch karakter van zijn model. *Decision-making* wordt namelijk een spel van interactie tussen *habiti*, de velden waarin ze bewegen en het kapitaal dat ze bewust en onbewust herverdelen. Dankzij Bourdieu's theorie kunnen diegenen die het beleid opstelden en uitvoerden ook weer centraal in het onderzoek worden geplaatst. Onderzoek naar deze actoren werd namelijk jarenlang bekritiseerd omwille van zijn onkritische houding ten opzichte van deze 'dode blanke mannen'.

Bovendien leent Bourdieu's model zich erg goed tot analyses die op archiefstukken gebaseerd zijn. Hij concipieerde zijn model namelijk met als doel om door empirisch onderzoek bevestigd te worden en huiverde van een *theory for its own sake*. Het zeer flexibele kader van het zogenaamde Bourdiaanse model zorgt er tevens voor dat de actoren ook buiten de lijntjes kunnen kleuren of een blijk kunnen geven van diplomatiek vernuft. Dit biedt interessante mogelijkheden om de relatie tussen Joostens en enerzijds de andere gezanten en anderzijds

²⁰ S. JEANNESSON, 'Les biographies de diplomates: questions méthodologiques et enjeux scientifiques', M. DUMOULIN en C. LANNEAU, *La biographie individuelle et collective dans le champs des relations internationales*, Brussel e.a., 2016, 15-20.

²¹ P. JACKSON, 'Pierre Bourdieu, the 'cultural turn' and the practice of international history', *Review of International Studies*, 34 (2008), 155-181.

de metropool op te vatten. Aangezien Bourdieu's model in dit onderzoek zal toegepast worden op éénzelfde sociale klasse, die van hoge diplomaten en politici, vervalt grotendeels het idee van klassenstrijd en dus ook de kritiek op het neo-Marxistische karakter van zijn theorie.

Uiteindelijk zal zo door een toepassing van Bourdieu's model de wederkerigheid tussen de verschillende actoren beter uit de verf kunnen komen. Desalniettemin zal het model niet rigoureuus worden toegepast. Improvisatie is immers een waardevol goed, dat beseftte ook Bourdieu. Veel meer zal zijn theorie als een soort algemene ruggengraat dienen. Sommige elementen zullen volledig in het Bourdiaans model passen, maar in de analyse zullen ook de gebreken van het systeem expliciet of impliciet naar boven komen.²² Het grote verschil met Auwers' toepassing van Bourdieu's model op het onderzoek naar diplomatie, schuilt erin dat hij enkel onderzoek heeft gedaan vanuit de eerste interpretatie die enkel focust op de diplomatieke cultuur. De analyse in deze masterproef zal daarentegen voornamelijk uiting geven aan de tweede interpretatie die op zijn beurt de nadrukt legt op het diplomatieke proces en de activiteiten van de diplomaten.

De tweede pijler van de methodologie van deze verhandeling is geïnspireerd op het werk van Mai'a K. Davis Cross. Deze Amerikaans politicologe doet onderzoek naar de veiligheidsbeleid, buitenland beleid en het Europese diplomatiek korps en introduceerde in 2007 het concept *epistemic community* in de *diplomacy studies*. Ze onderzocht de onderhandelingen van Westfalen in 1648, het Congres van Berlijn, de naoorlogse onderhandelingen in Versailles en de diplomatie die leidde tot het Verdrag van Maastricht vanuit dit perspectief. Het concept *epistemic community* ontleende ze aan de Amerikaanse politicoloog Peter Haas die de term formuleerde in zijn onderzoek naar milieubeleid. Volgens hem is een *epistemic community*: *een netwerk van professionals die in een bepaald domein over erkende expertise en competenties beschikken en zodoende een gezaghebbende claim kunnen maken om over een welbepaalde thema beleid uit te tekenen*. Aangezien er nog geen literatuur bestaat over de kenmerken van de *epistemic community* in Peking zal eerst onderzocht worden hoe hecht het Pekinese diplomatieke korps was om vervolgens te kijken wat de invloed van deze kenmerken waren op de bewegingsvrijheid van Joostens.

Waar de idee van de *epistemic community* er zich voornamelijk toe leent om de positie van Joostens ten opzichte van de andere gezanten te onderzoeken, is de methodologie van Davis Cross ook een inspiratiebron om de verhouding tussen ministerie en diplomaat te

²² P. JACKSON, 'Pierre Bourdieu, the 'cultural turn' and the practice of international history', *Review of International Studies*, 34 (2008), 155-181.

beschouwen. Belangrijk in deze masterproef is het onderscheid dat Davis Cross maakt tussen autonomie en *agency*. Zij beschouwt autonomie *as the amount of decision-making space given to them [diplomats] by statesmen or international rules*. *Agency* daarentegen houdt volgens haar in dat *diplomates go beyond their space and take more decision making into their own hands than they were given*.²³ De conclusie van haar studie, het argument dat diplomaten meer zijn dan louter *transmission belts* van de staten die ze vertegenwoordigen, zal in dit onderzoek als leidraad dienen voor het narratief.²⁴

Een combinatie van de dynamische en wederkerige invulling van de Bourdiaanse *habitus* met het onderscheid dat Davis Cross maakte tussen autonomie en *agency* zal ervoor zorgen dat de analyse van Joostens' gedrag methodologisch zo stevig mogelijk ingebed zal zijn. Dit is geen overbodige luxe want de verwerking van het uitgekozen bronnenmateriaal vervat een aantal ernstige methodologische moeilijkheden. In tegenstelling tot politici is het een wezenlijk kenmerk van diplomaten om – *what's in a name* – zo diplomatisch mogelijk te handelen en te communiceren ten opzichte van hun minister of andere diplomaten. In de archiefstukken die diplomaten hebben nagelaten is het daardoor vaak moeilijk om politieke, religieuze of persoonlijke opinies terug te vinden. Wanneer deze opinies wel doorschemeren in het archiefmateriaal is het bovendien een heuse sinecure om er achter te komen wie er aan het woord is: de diplomaat als dienaar van zijn staat of de diplomaat als onafhankelijk denkend individu. De voorgestelde methodologie biedt bovendien een goede houvast om een antwoord te bieden aan de risico's die er in de voorgestelde aanpak schuilen. Het biografisch genre bevindt zich immers op een slappe koord tussen interesse, inleving en empathie aan de ene kant en een objectieve, gedistantieerde blik aan de andere kant.²⁵

Diplomacy studies anno 2016

Het onderzoek dat de diplomaat weer centraal plaatst, heeft in België tot nog toe voornamelijk tot resultaten geleid rond de zogenaamde diplomatieke cultuur. Onderzoekers hebben hierdoor een beter beeld gekregen van werkomstandigheden, gewoontes en gebruiken, protocol, en het carrièreverloop van diplomaten.²⁶ De belangrijkste vertegenwoordigers van deze stroming zijn Peter van Kemseke en de eerder vernoemde Auwers, maar ook het werk van Coolsaet, Dujardin en Roosens over de geschiedenis van het ministerie van Buitenlandse

²³ DAVIS CROSS, *The European Diplomatic Corps*, 2007, 7.

²⁴ *Ibid.*, 1-20.

²⁵ S. JEANNESSON, 'Les biographies de diplomates: questions méthodologiques et enjeux scientifiques', M. DUMOULIN en C. LANNEAU, *La biographie individuelle et collective dans le champs des relations internationales*, Brussel e.a., 2016, 15-27.

²⁶ R. DELCORDE., *Belgische diplomaten*, Tielt, 2010.

Zaken als instituut is noemenswaardig.²⁷ Vooral Auwers' indrukwekkende doctoraat biedt een schat aan informatie aan onderzoekers die geïnteresseerd zijn in de ontwikkeling van het Belgisch diplomatiek korps in de periode 1885-1935. Het probleem met de prosopografische studie van Auwers en de Belgische historiografie rond de diplomatieke cultuur is echter een al te enge focus op een beschrijving van de diplomatieke cultuur als dusdanig. Hoewel Auwers overtuigend schetst hoe de diplomatie van een aristocratisch naar een professioneel métier evolueerde, laat de opbouw van de studie niet toe om de invloed te onderzoeken van aspecten zoals carrièreverloop, wereldvisie en werkomstandigheden op het diplomatieke proces aan de onderhandelingstafel. Het biografische perspectief in deze masterproef zal zich daarom vooral richten op de rol van het individu in het diplomatieke proces zonder daarbij uit het oog te verliezen dat het individu zich altijd verhoudt tot het collectief en de structuur.²⁸

Deze masterproef heeft de ambitie om het beste van twee werelden te combineren. Enerzijds zal ze schatplichtig zijn aan oudere inzichten in de diplomatieke studies. Zo zal er absoluut rekening worden gehouden met het onderzoek dat zich richtte op enerzijds de doctrines van de Belgische neutraliteit en economische groei en anderzijds het *small state*-paradigma. Vooral het *small state*-perspectief, waarbij de Belgische buitenlandse politiek werd onderzocht met aandacht voor haar rol als kleine speler tussen de grote machten en de implicaties van die positie op de diplomatieke scène, heeft in dit verband erg veel invloed. Het vernieuwende van deze verhandeling schuilt in de combinatie van de klassieke studies naar de Belgische diplomatie met de recente aandacht voor de figuur van de diplomaat. Daarom zal deze studie het begrip diplomatie niet invullen als het gedrag van staten ten opzichte van elkaar, maar als de professionele activiteiten van diplomaten. Dit laat toe om de diplomaten die de buitenlandse politiek van een land tot uitvoering brengen centraal te plaatsen. Dit onderzoek zal daarom geen evaluatie zijn van 'de Belgische diplomatie tijdens de Conferentie van Peking', maar wel een analyse van 'de totstandkoming en de processen van de diplomatie zoals uitgevoerd door de Belgische gezant'.²⁹

Deze *actor oriented approach* maakt dat ook het onderzoek naar het Belgisch imperialisme op een nieuwe manier benaderd wordt. Het recente onderzoek naar de buitenlandse politiek van Leopold II probeert dan wel los te komen van de klassiek beelden van de vorst als genie of

²⁷ P. VAN KEMSEKE red., *Diplomatieke Cultuur*, Leuven, 2000; AUWERS, *The island and the storm*, 2014; R. COOLSAET, V. DUJARDIN en C. ROOSENS red., *Buitenlandse Zaken in België: Geschiedenis van een ministerie, zijn diplomaten en consuls van 1830 tot vandaag*, Leuven, 2014.

²⁸ M. DUMOULIN en C. LANNEAU, *La biographie individuelle et collective dans le champs des relations internationales*, Brussel e.a., 2016, 10.

²⁹ DAVIS CROSS, *The European Diplomatic Corps*, 2007, 4.

schurk, maar focust nog steeds op de figuur van Leopold II zelf.³⁰ Dit toont dat de invloed van Jean Stengers en zijn aandacht voor de figuur van de vorst nog steeds erg aanwezig zijn in de historiografie over het imperialisme.³¹ Hij stelde immers: *Leopold's imperialism was a product solely of his own beliefs; it reflected nothing other than his own mind.*³² Rik Coolsaet zijn alom geprezen algemene geschiedenis van de Belgische buitenlandse politiek kadert in dezelfde sfeer en noemt de koloniale en imperiale initiatieven van Leopold I en Leopold II op als één van de twee belangrijkste discontinuïteiten in de Belgische buitenlandse politiek. Hij stelt dat *zonder Leopold II België nooit een koloniale mogendheid zou zijn geworden en dat zonder hem de zaken- en bankwereld zich nooit naar China zou hebben begeven.* Hij hanteert hierbij het klassieke perspectief waarbij Leopold II als enige actor het Chinese avontuur van a tot z zou hebben uitgetekend.³³

De laatste jaren is er echter tegenbeweging ontstaan die de focus op de vorst loslaat en een breder perspectief op het Belgisch imperialisme hanteert. Zo verschenen al studies over de invloed van de entourage van Leopold II op zijn koloniaal denken, maar vooral het onderzoek van Jan Vandersmissen over de invloed van de geografische beweging op het koloniale denken van Leopold II is van groot belang binnen deze tendens.³⁴ Daarnaast is ook het onderzoek van Vincent Viaene over het ontstaan van de zogenaamde *colonial party*, de koloniale lobby in België, erg relevant. Deze masterproef kadert immers in zijn bewering dat: *It is only by studying both the king and the broader group of partisans of colonialism that we can arrive at a full contextualization of imperialism in late nineteenth- and early twentieth-century Belgian history.*³⁵

Het is in dit kader dat deze verhandeling, in tegenstelling tot het gros van de literatuur over het Belgisch imperialisme, niet zal focussen op de kenmerken van de doctrine Leopold II, maar zal kijken op welke manier een actor op het terrein, Joostens in dit geval, de buitenlandse

³⁰ DUJARDIN, V., ROSOUX, V. en DE WILDE, T. red., *Leopold II. Ongegeneerd genie ?*, Tielt, 2009.

³¹ J. STENGERS, *L'Action du Roi en Belgique depuis 1831. Pouvoir et influence. Essai de typologie des modes d'action du Roi*, Louvain-la-Neuve, 1992; B. EMERSON, *Leopold II of the Belgians : king of colonialism*, Londen, 1979.

³² V. VIAENE, 'Imperialisme, natie en democratie in de koloniale doctrine van Leopold II', E. WITTE e. a. red., *Natie en Democratie*, 2006, Zwevezele, 2006, 215; J. STENGERS, J. STENGERS, 'King Leopold's Imperialism', *Studies in the Theory of Imperialism*, R. OWEN en B. SUTCLIFFE Londen, 1975, 274-275.

³³ R. COOLSAET, *België en zijn buitenlandse politiek 1830-2015*, Leuven, 2014, 572.

³⁴ H. VANHAUWAERT, 'All the King's Men'. *Een zoektocht naar de koloniale ideeën van enkele adviseurs en "handlangers" van Leopold II (1853- 1892)*, onuitgegeven meesterproef, KU Leuven, Faculteit Letteren, Departement Geschiedenis, 2005; J. VANDERSMISSEN, *Koningen van de wereld. Leopold II en de aardrijkskundige beweging*, Leuven en Den Haag, 2009.

³⁵ V. VIAENE, 'King Leopold's Imperialism and the Origins of the Belgian Colonial Party, 1860-1905', *The Journal of Modern History*, 80 (2008), 742.

politiek uitvoerde en beïnvloedde. Het onderzoek zal verifiëren of het beeld dat diplomaten passieve uitvoerders waren van de imperiale politiek en dat Leopold II diplomaten ter zijner beschikking had, steek houdt.³⁶ De Chinese projecten worden door Kurgan-Van Hentenryk in haar overzichtswerk over het Belgisch imperialisme in China namelijk beschreven als *het gezamenlijke werk van koning, regering en de diplomatie*. De Belgische diplomatie was op haar beurt dan weer enkel *het relais van Leopolds ambities*.³⁷ Daarenboven kan het laatste hoofdstuk over de receptie van Joostens in navolging van het werk van Guy Vanthemsche en Viaene over Congo ook een inzage bieden in de mate waarin het moederland betrokken was bij het imperiale project in China, de invloeden van de periferie op de metropool en de rol van de koloniale lobby in het Belgisch imperialisme. Zo haakt deze masterproef ook in op de recente trends binnen de zogenaamde *new imperial history*.³⁸

Zonder afbreuk te willen doen aan de historische verantwoordelijkheden die Leopold II draagt, zal deze thesis zo onderzoeken of het Belgisch imperialisme een éénmansproject was en of er zowel in conceptie als uitvoering ook andere actoren meespeelden. In deze zin is deze thesis een uitdieping van het werk van Kurgan-Van Hentenryk. In haar standaardwerk *Léopold II et les groupes financiers belges en Chine: la politique royale et ses prolongements (1895 – 1914)* over het Belgische imperialisme in China haalde zij reeds de initiatieven van diplomaten en medewerkers aan, maar in haar onderzoek was er geen plaats voor een analyse van de oorzaken, denkbeelden en structurele factoren die achter de initiatieven en totstandkoming van die initiatieven schuilden.³⁹ Daarvoor was haar verhaal te evenementieel en chronologisch gestructureerd. Desalniettemin is dit werk nog steeds een officieus handboek voor iedereen die geïnteresseerd is in de geschiedenis van het Belgisch imperialisme in China. Kurgan-Van Hentenryks studie kan daardoor zonder enige twijfel monumentaal genoemd worden.

Ten slotte zal deze studie ook een bijdrage leveren tot de historiografie over de Bokseropstand. Ten eerste zal het een lacune opvullen die er bestaat in het standaardwerk *The Negotiations at Peking 1900-1901* van John S. Kelly.⁴⁰ Hij focuste in dit werk, dat inmiddels ruim 50 jaar oud is, enkel op de grote staten zoals het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Rusland, Duitsland en de Verenigde Staten. In navolging van onderzoekers die al eerder de rol van Oostenrijk-

³⁶ M. VAN DEN EEDE, *De Belgische mondiale expansie (1831-1914). Een systematisch onderzoek naar de determinanten, actoren en evolutie van de Belgische koloniale en de financieel-industriële expansie, vanaf Leopold I tot de eerste wereldoorlog*, onuitgegeven doctoraatsproefschrift, Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, Departement Geschiedenis, 2006, 217-219, 233, 240-241.

³⁷ COOLSAET, 175-176 ; KURGAN-VAN HENTENRYK, *Léopold II et les groupes financiers belges en Chine*, 842-844.

³⁸ G. VANTHEMSCHE, *Belgium and the Congo, 1885-1980*, Cambridge, 2012; V. VIAENE, D. VAN REYBROUCK, B. CEUPPENS, *Congo in België*, Leuven, 2009.

³⁹ KURGAN-VAN HENTENRYK, , *Léopold II et les groupes financiers belges en Chine*.

⁴⁰ J. S. KELLY, *A forgotten conference: the negotiations at Peking, 1900-1901*, Genève, 1963.

Hongarije, Nederland of Spanje belichtten, zal deze masterproef door de bril van Joostens een inzage bieden in wijze waarop in naam van België werd deelgenomen aan de coherentie.⁴¹ Deze inclusie van de kleine machten is immers cruciaal om een vollediger en veelzijdiger beeld te krijgen van de dynamieken van het laatnegentiende-eeuwse westers imperialisme in China.⁴² Dit onderzoek haakt bovendien ook in op de trend in het onderzoek naar de Bokseropstand om terug meer aandacht te hebben voor de *high politics*.⁴³ De tweede stroming in de academische aandacht voor de Bokseropstand die van groot belang is voor deze masterproef, is het onderzoek naar de representaties en de clichés van de Bokseropstand. De inzichten die hieruit naar voor komen, laten vooral toe om de visie van Joostens op de Chinezen op een doordachte manier te benaderen. Het absolute voorbeeld voor deze verhandeling is het artikel *Not Proficient in Table-Thumping': Sir Ernest Satow at Peking, 1900-1906* van Thomas G. Otte.⁴⁴ Deze studie combineert de focus op de diplomaat, de kennis van het imperialisme in China, het onderzoek naar Bokseropstand en de aandacht voor de wisselwerking ministerie-diplomaat.

Structuur

De veelheid aan historiografische debatten en bronnen vertaalt zich in deze thesis in verschillende perspectieven waaruit Joostens' rol in en bijdrage aan het Belgisch buitenlands beleid zal worden onderzocht. Om tot een zo duidelijk mogelijk overzicht te komen, zal er gewerkt worden met een vierdelige structuur. In het eerste hoofdstuk ligt de nadruk op de eerdere carrière van Joostens. Er wordt gekeken naar zijn achtergrond, zijn eerder diplomatiek parcours en naar de eerste maanden van zijn mandaat in China. In dit eerste hoofdstuk is de invloed van het werk van Auwers het sterkst te merken. Daarnaast biedt dit ook hoofdstuk ook een contextualisering van de oorsprong en het verloop van de Bokseropstand. Deze informatie is van cruciaal belang om in het verdere verloop van het onderzoek de focus op Joostens zo scherp mogelijk te houden.

⁴¹ G. LEHNER en M. LEHNER, *Österreich-Ungarn und der "Boxeraufstand" in China*, Wenen, 2002; F. VAN DONGEN, *Tussen neutraliteit en imperialisme : de Nederlands-Chinese betrekkingen van 1863-1901*, Groningen, 1966; F.-P. VAN DER PUTTEN, 'Small powers and Imperialism: The Netherlands in China, 1886- 1905', *Itinerario*, 20 (1996), 115-131; J. CÓLOGAN Y GONZÁLEZ-MASSIEU, 'El papel de España en la Revolución de los Bóxers de 1900: Un capítulo olvidado en la historia de las relaciones diplomáticas', *Boletín de la Real Academia de la Historia*, 205 (2008), 493-561.

⁴² F.-P. VAN DER PUTTEN, 'Small powers and Imperialism: The Netherlands in China, 1886- 1905', *Itinerario*, 20 (1996), 115-116; D. MARTINEZ-ROBLES, 'Constructing Sovereignty in Nineteenth-Century China: the Negotiation of Reciprocity in the Sino-Spanish Treaty of 1864', *The International History Review*, 38 (2016), 719-720.

⁴³ BICKERS, R. A. en TIEDEMANN, R. G., *The Boxers, China, and the World*. Lanham, 2007, xix.

⁴⁴ OTTE, T. G., "Not Proficient in Table-Thumping': Sir Ernest Satow at Peking, 1900-1906", *Diplomacy & Statecraft*, 13 (2002), 161-200.

De essentie van deze masterproef wordt gevormd door de twee middelste hoofdstukken. Het eerste deel van dit tweeluik richt zich op Chinese context waarin de onderhandelingen plaatsvonden. Ten eerste wordt de structurele situatie van de naoorlogse diplomatie in Peking onder de loep genomen. In dit deel komen bijvoorbeeld de communicatie en de leefomstandigheden aan bod. Vervolgens wordt er geanalyseerd wat de gevolgen waren van de positie die België in China bekleedde. Speciale aandacht zal hierbij uitgaan naar de wijze waarop de *small state*-positie van België al dan niet de handelingsvrijheid van Joostens beïnvloedde. Afsluitend richt dit hoofdstuk zich op de visie van Joostens op de Chinese zijde van het verhaal. Welke visie had Joostens op de Chinezen en de Chinese maatschappij en in welke mate had dit een invloed op zijn diplomatiek gedrag?

In het tweede deel van dit tweeluik komen de kenmerken aan bod die specifiek waren voor de zogenaamde 'Brusselse krachten'. Hier komen de factoren aan bod die kenmerkend zijn voor het Belgische aspect van Joostens' diplomatieke functie en in dit hoofdstuk zal het werk van Davis Cross in grote mate de structuur bepalen. Ten eerste wordt er gekeken naar de autonomie van Joostens. Dit gebeurt aan de hand van het onderzoek van de instructies die de Favereau aan het adres van Joostens richtte. Ten tweede focust de analyse op de *agency* van Joostens, de mate waarin hij de autonomie oversteeg en andere zaken deed dan hem was opgedragen. Ten slotte komt ook de verhouding tussen Leopold II en Joostens aan bod. Dit onderdeel behandelt één van de kernvragen van het onderzoek. Hoe hecht was de band tussen het ministerie van Buitenlandse zaken en Joostens en was het diplomatiek proces één- of tweerichtingsverkeer?

Het laatste hoofdstuk onderzoekt de perceptie van Joostens. Dit zal verlopen volgens een driedelige structuur. In het eerste onderdeel wordt er gekeken naar de heldenstatus die Joostens verkreeg dankzij zijn verblijf aan China. Hierbij zal er aandacht zijn voor de manier waarop Joostens in de pers werd gerepresenteerd, uit welke elementen die heldenstatus was opgebouwd en hoe zijn faam tot uiting kwam. In het tweede onderdeel staat de focus op zijn diplomatieke daden centraal en wordt er losgekoppeld van het heroïserende discours. Ten slotte zal in het laatste onderdeel van dit hoofdstuk gekeken worden op welke manier Joostens zijn heldenstatus gebruikte en hoe hij zich profileerde als een vertegenwoordiger van het Belgisch imperialisme. De kracht van dit laatste hoofdstuk schuilt erin dat door middel van een focus op de figuur Joostens er nieuwe inzichten of toepassingen van reeds bestaande inzichten zullen ontstaan over de relatie tussen het imperiale project en het moederland.

Van Stabroek naar Peking

Vooraleer de conferentie zelf aan bod komt, dient eerst de context besproken te worden waarbinnen Joostens' aanwezigheid op de conferentie kaderde. Welke oorzaken gingen er namelijk vooraf aan het feit dat hij België vertegenwoordigde? Waarom was net hij en niet een andere diplomaat de Belgische gezant, hoe had hij carrière kunnen maken, waarom moest er überhaupt een conferentie plaatsvinden en hoe lagen de kaarten in China toen de conferentie van start ging? Om een antwoord te kunnen bieden aan deze vragen zal in dit eerste hoofdstuk eerst het parcours van Joostens naar Peking worden uitgetekend. Vervolgens wordt de Bokseropstand, de gebeurtenis die aan de basis lag van de conferentie besproken om vervolgens tot een schets te komen van het diplomatieke schaakbord in China aan de vooravond van de onderhandelingen.

Een voorbestemde carrière?

Adolphe Marie Maurice Joostens werd op 23 september 1862 in Berchem geboren als telg van de familie Joostens, één van de meest vooraanstaande geslachten van Antwerpen. Joostens' overgrootvader Mathias Joostens was nochtans een eenvoudige koopman. Hij had echter dankzij een simpele rekenfout tijdens de Continentale Blokkade fabelachtige winsten kunnen boeken. Een verhaal dat aan de basis zou liggen van Hendrik Conscience's roman *Eene 0 te veel*. Het was dit fortuin dat aan de basis lag van de positie van de familie Joostens. In het kielzog van het grote geld volgde echter niet enkel aanzien, verschillende leden van de familie Joostens verwierven ook effectieve macht. Zo was Mathias Joostens' zoon Constantin in de jaren 1860 liberaal senator voor het arrondissement Antwerpen, lid van de Algemene Raad van de Algemene Spaar- en Lijfrentekas en directeur van de Antwerpse spaarkas. Zijn zoon Joseph Joostens, de vader van Maurice, was op zijn beurt voorzitter van de Handelsbank van Antwerpen. Maurice Joostens, die voor zijn diplomatieke carrière 'actief was in de zakenwereld', kon wellicht in de voetsporen van zijn vader treden bij de Antwerpse handelsbank. Ten slotte toonde de bouw van het Gesticht Joostens in Zoersel met de erfenis van een overleden familielid dat de familie Joostens zich ook van haar maatschappelijke taak kweet.⁴⁵

Toen Joostens op 7 december 1885 solliciteerde voor de post van *attaché de legation* beschikte hij dus over de nodige financiële middelen.⁴⁶ Hoewel hij al snel een riant loon van 3000 frank ontving, volstond dit loon helemaal niet om de kosten die aan zijn functie verbonden

⁴⁵ G. GEERTS, 'Eene "0" te veel', *Polderheem*, 15 (1980), 13-16; F. BOSCH, 'De familie Joostens (oosten)', *Vlaamse Stam: Tijdschrift voor Familiegeschiedenis*, 37 (2001), 152-165.

⁴⁶ AMBZ, Pers. EXT 162, sollicitatie tot benoeming *attaché de légation*, 7 december 1885.

waren te dekken. Naargelang hij opklom op de diplomatieke ladder steeg zijn salaris, maar aan zijn steeds hogere functies waren ook steeds meer verplichtingen en dus ook uitgaven verbonden. Het beeld van de vadsige rokende diplomaat dat zo nu en dan in de pers opdook, was vaak een grove overdrijving, maar banketten, dure kledij en vele reizen behoorden wel degelijk tot de vaste uitgavenposten van een diplomaat. Globaal genomen betekende een leven in de diplomatie hierdoor een financiële aderlating. Of de verworven macht en prestige dit offer de moeite waard maakten, moest de diplomaat voor zichzelf uitmaken. Aangezien de financiële situatie van Joostens bij zijn sollicitatie niet verder werd onderzocht, was de weelde binnen zijn familie wellicht tot op het ministerie van Buitenlandse Zaken bekend. Het was dus mede dankzij zijn financiële achtergrond dat Joostens het risico kon nemen om een diplomatieke carrière uit te bouwen.⁴⁷

Figuur 2: Het Lassonhof, de thuisbasis van de familie Joostens in het Antwerpse dorp Stabroek.

Naast het financiële aspect, was ook politieke steun een bevorderende factor om toegelaten te worden tot het korps. Echte politieke steun van actieve politici lijkt Joostens niet te hebben gekregen. Toch wees toenmalig minister van Buitenlandse Zaken Joseph de Riquet de Caraman Chimay in een intern rapport aan Leopold II er expliciet op dat Joostens de kleinzoon van de intussen overleden senator Constantin Joostens was.⁴⁸ Aangezien Joostens nooit huwde kon hij ook niet terugvallen op eventueel financieel of politiek kapitaal aanwezig in de familie van zijn echtgenote.⁴⁹ Evenmin was hij afkomstig uit een oud adellijk geslacht. Hoewel Joostens zijn intrede in het circuit maakte in een periode waarin de diplomatie een transformatie onderging van een adellijke naar een professionele diplomatie, zou dit toch nog

⁴⁷ AUWERS, *The island and the storm*, 2014, 49-58.

⁴⁸ AMBZ, Pers. EXT 162, rapport betreffende benoeming Maurice Joostens tot *attaché de légation*, 20 december 1885.

⁴⁹ 'El nuevo ministro de Bélgica', *La Epoca*, 15 juli 1904; In de lokale Antwerpse kranten of andere bronnen is er ook geen enkele vermelding van een huwelijk te vinden.

altijd een bevorderende factor zijn geweest. Het is echter pas na zijn definitieve terugkeer uit China in 1904 dat Joostens de titel van baron ontving.⁵⁰ Zodoende was Joostens aan het eind van zijn carrière lid van een selecte club die als diplomatenadel bestempeld kan worden. Deze sociale promotie was voor vele jonge mannen uit de *nouveau riche* één van de motivaties om een diplomatieke carrière na te streven. Vele rijke bankiers en handelaars zagen hun macht via hun zonen zo zelfs verlengd tot op de hoogste diplomatieke niveaus. Niet enkel het toegenomen aanzien, maar ook de vele mogelijkheden op commercieel vlak verklaren deze ambitie.⁵¹

Zijn opleiding vormde uiteindelijk de derde factor die Joostens de kans gaf om de diplomatie in te stappen. Joostens doorliep zijn middelbare opleiding aan het Koninklijk Atheneum van Antwerpen en de *École Albert-le-Grand* in Arcueil, tegenwoordig een voorstad van Parijs. Vervolgens werd Joostens op 12 juli 1881 *bachelier en lettres* aan de *Faculté de Paris*. Na een kort verblijf aan de universiteiten van Leuven en Brussel behaalde Joostens ten slotte op 14 november zijn kandidatuur in de Filosofie en Letteren voor de middenjury in Brussel. Joostens beschikte nu over het gepaste diploma om zijn diplomatieke carrière aan te vatten. In de late jaren 90 van de negentiende eeuw was namelijk nog grotendeels het reglement van 1858 van toepassing dat stelde dat een diploma van kandidaat in de letteren en wijsbegeerte een voorwaarde was om toegelaten te worden tot het examen van gezantschapssecretaris. Het ministerie droeg hiermee vooral de boodschap uit dat het voor de invulling van het diplomatiek korps op zoek was naar humanisten, mensen van de wereld, die de Belgische belangen moesten dienen.⁵² Joostens paste met zijn kennis van de Antwerpse zakenwereld en zijn diploma perfect in dit plaatje.

Op de vraag wat Joostens dreef om diplomaat te worden, is geen eenduidig antwoord te formuleren. Wat vaststaat is dat er geen financiële drijfveer achter schuilde. Het luxueuze leven dat aan de functie verbonden was, berustte immers grotendeels op persoonlijke middelen. Wellicht was het een drang naar macht, prestige en inspraak die de belangrijkste motivatie voor Joostens vormde. Daarnaast sprak ook het avontuurlijke, exotische, kosmopolitische en intellectueel uitdagende leven verbonden aan de functie Joostens wellicht aan.⁵³ Zo had hij in 1882, toen er van een diplomatieke carrière nog geen sprake was, samen met zijn invloedrijke

⁵⁰ B. VAN LICHTERVELDE, Joostens (Adolphe Marie Maurice), *Biographie Coloniale Belge*, Tome IV, 1955, 448-450.

⁵¹ AUWERS, *The island and the storm*, 2014, 58-73.

⁵² R. COOLSAET, V. DUJARDIN en C. ROOSENS red., *Buitenlandse Zaken in België: Geschiedenis van een ministerie, zijn diplomaten en consuls van 1830 tot vandaag*, Leuven, 2014, 44-46.

⁵³ AUWERS, *The island and the storm*, 2014, 58-63.

oom Arthur van den Nest een uitgebreide reis gemaakt naar Egypte.⁵⁴ Uit zijn erg anekdotische verslag blijkt vooral een grote voorliefde voor oude culturen en een verwondering over de lokale gebruiken en leefgewoontes. Na afloop van deze reis stelde Joostens samen met zijn oom zijn bevindingen voor aan de *Société royale de géographie d'Anvers*.⁵⁵ Dit toont aan dat Joostens volledig geïntegreerd was in de geografische beweging die het koloniale denken van Leopold II in deze periode beïnvloedde.⁵⁶ Ten slotte was ook zijn persoonlijke overtuiging en ideologie wellicht in overeenstemming met die van Leopold II en het westers imperialisme. Hoewel zijn later diplomatiek gedrag aan deze kenmerken beantwoordt, is het, vooral door een gebrek aan ego-documenten, niet volledig uit te maken in welke mate deze vooruitzichten zijn keuze hebben bepaald.

Een blitzcarrière naar de diplomatieke top

Slechts drie weken na zijn sollicitatie kreeg Joostens het goede nieuws te horen dat hij op 22 december 1885 benoemd was tot *attaché*.⁵⁷ Dit wilde echter nog niet zeggen dat hij het diplomatiek examen had afgelegd. Dat stelde hij uit tot 1887 nadat hij op de post te Madrid de nodige ervaring had kunnen opdoen.⁵⁸ Joostens slaagde met onderscheiding en vanaf dan nam zijn carrière een hoge vlucht. Van april 1886 tot januari 1889 leerde hij in zijn hoedanigheid als secretaris tweede klasse in Madrid de kneepjes van het vak onder de vleugels van gezant Edouard Anspach, de broer van de bekende Brusselse burgemeester Jules Anspach.⁵⁹ Vervolgens werd Joostens overgeplaatst naar Caïro waar hij in het voorjaar van 1889 aankwam.⁶⁰ Ook in het hem bekende Egypte diende hij trouw de Belgische belangen en droeg hij zo bij tot de imperiale expansie aan de oevers van de Nijl.⁶¹ Onder meer in de zaak-Philippart, een ophefmakend schandaal rond de *Tramways d'Alexandrie*, toonde hij zijn kunnen. Wel werd zijn betrokkenheid in de zaak hem niet in dank afgenomen in de Belgische pers. Die verweet hem en gezant Léon Maskens al te nadrukkelijk pro-Brits te zijn geweest.

⁵⁴ M. JOOSTENS, *Du Caire au Tropique*, Brussel, 1885; 'Maurice Joostens, Du Caire au Tropique', *L'Afrique explorée et civilisée*, 7 (1886), 278-279.

⁵⁵ *Bulletin de la Société royale de géographie d'Anvers*, 1884, 100.

⁵⁶ VANDERSMISSEN, *Koningen van de wereld*, 455-465.

⁵⁷ AMBZ, Pers. EXT 162, brief gericht aan Joostens met bevestiging van zijn benoeming tot attaché, 28 december 1885.

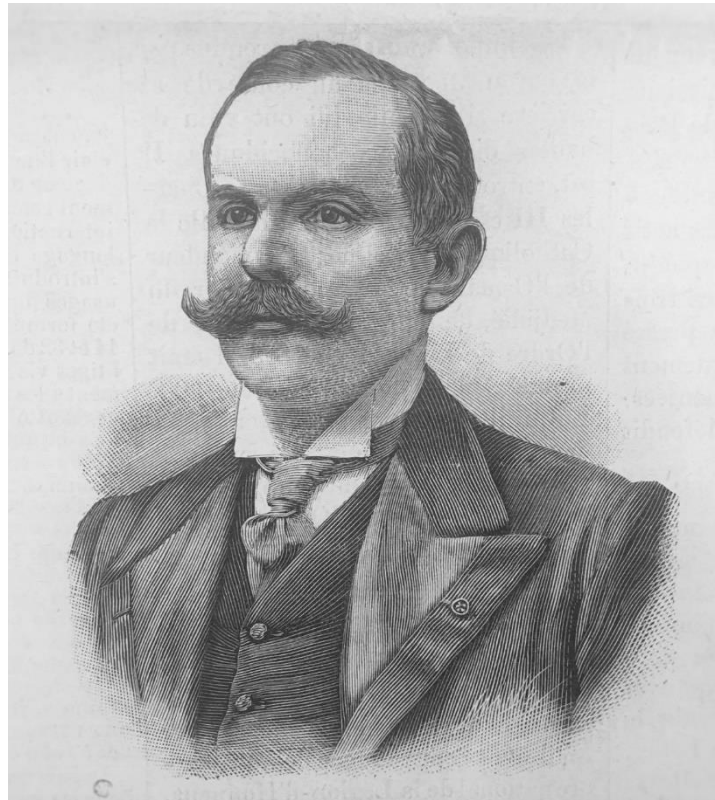
⁵⁸ AMBZ, Pers. EXT 162, benoeming Joostens tot secretaris tweede klasse, 26 juni 1887.

⁵⁹ AMBZ, Pers. EXT 162, bevestiging dat Joostens zich in Madrid ter beschikking heeft gesteld, 24 april, 1886; AMBZ, Pers. EXT 162, toewijzing Joostens aan de legatie van Caïro, 15 januari 1889.

⁶⁰ AMBZ, Pers. EXT 162, bevestiging dat Joostens zich in Caïro ter beschikking heeft gesteld, 30 maart 1889.

⁶¹ Y. RAHIMLOU, 'Aspects de l'expansion belge en Egypte sous le régime d'occupation britannique (1882-1914)', *Civilisations*, 38 (1988), 101-178; M. JOOSTENS, *Rapport sur le commerce extérieur de l'Egypte en 1890*, Brussel, 1891.

Zij hadden nochtans loyaal de orders van de minister uitgevoerd.⁶² Op het ministerie werd zijn optreden daarentegen wel gesmaakt. Hij kreeg twee loonsverhogingen van 1000 frank, werd benoemd tot secretaris eerste klasse en kon uiteindelijk een overplaatsing naar Londen versieren.⁶³ Volgens de minister van Buitenlandse Zaken waren bij Joostens *tous les conditions desirables pour reussir à Londres* aanwezig.⁶⁴ Léon Maskens zag echter een sterke kracht zijn kabinet verlaten en vond dat Joostens een grote leegte achterliet.⁶⁵

Figuur 3: Portret van Maurice Joostens uit 1904.

Joostens hervatte zijn werk in Londen op 21 januari 1892.⁶⁶ Zijn verblijf in de Britse hoofdstad was heel wat minder opvallend dan dat in Caïro. Ongetwijfeld heeft hij hier zijn diplomatieke vaardigheden verder kunnen aanscherpen, maar concrete verwezenlijkingen zijn echter moeilijk te traceren. Wat vaststaat is dat hij vertrouwd kon geraken met de verhoudingen

⁶² L. DE RYCK, 'Tramways d'Alexandrie: een Belgische onderneming in Egypte. Een politieke ingreep in de concurrentie, *Revue belge de philologie et d'histoire / Belgisch tijdschrift voor filologie en geschiedenis*, 69 (1995), 944-945.

⁶³ AMBZ, Pers. EXT 162, brief over Joostens' werk tijdens de afwezigheid van gezant Maskens, 29 augustus 1889; arrest dat Joostens' loon verhoogt tot 4000 frank, 10 februari 1890; AMBZ, Pers. EXT 162, promotie tot secretaris eerste klasse, 1 augustus 1890; AMBZ, Pers. EXT 162, arrest dat Joostens' loon verhoogt tot 5000 frank, 18 mei 1891.

⁶⁴ AMBZ, Pers. EXT 162, benoeming Joostens tot secretaris eerste klasse in Londen, 30 juli 1891.

⁶⁵ AMBZ, Pers. EXT 162, dankbrief over Joostens' verblijf in Caïro, 14 november 1891.

⁶⁶ AMBZ, Pers. EXT 162, bevestiging dat Joostens zich ter beschikking heeft gesteld van gezant Solvyns, 21 januari 1892.

tussen België en het Verenigd Koninkrijk op zowel het Europese als het imperiale toneel. Vooral de concurrentie in Midden-Afrika was hierbij een thema dat de debatten beheerste. Hierdoor was Londen één van de meest boeiende en uitdagende gezantschappen in het circuit.⁶⁷ Opnieuw werd zijn werk niet alleen door de verschillende gezanten zoals baron Solvyns en baron Whetnall, maar ook door minister van Buitenlandse Zaken graaf de Merode en zelfs door koning Leopold II erg gewaardeerd.⁶⁸ Ten gevolge van een interne stoelendans binnen het diplomatieke korps kon Joostens vervolgens opnieuw promotie maken. Hij werd ervaren genoeg bevonden voor de functie van *conseiller de la légation* in Washington D.C.⁶⁹

Na een kort conflict met de nieuwe minister van Buitenlandse Zaken Paul de Favereau over de reis naar de Verenigde Staten - Joostens wilde een overtocht in tweede klasse absoluut vermijden - bereikte hij op 25 november 1896 Washington D.C.⁷⁰ Al snel nam hij er deel aan het levendige diplomatieke leven. Zo was hij er te gast op verschillende banketten, tuinfeesten, paardenrennen en zelfs op het nieuwjaarsfeest van president William McKinley.⁷¹ Joostens verzaakte echter niet aan zijn plichten als diplomaat. Eerst onder gezag van Alfred Le Ghait en later onder graaf Gontran de Lichtervelde werd hij vooral ingeschakeld in het Chinese project van koning Leopold II. Daarnaast maakte Joostens deel uit van het gezelschap dat prins Albert, de latere koning-ridder, begeleidde op zijn reis doorheen de Verenigde Staten in 1898. Deze rondreis werd door Leopold II aangegrepen om de Belgisch-Amerikaanse dialoog over China nieuw leven in te blazen en zowel Leopold II als Albert waren zeer enthousiast over de toewijzing van Joostens tot het reisgezelschap.⁷² Albert stelde zijn deskundige begeleiding erg op prijs en Joostens werd daarom ook na afloop bekroond met de titel van ridder in de Leopoldsorde.⁷³ De sterke band tussen het Paleis en Joostens vertaalde zich bovendien in de

⁶⁷ A. VANDEPLAS, 'Solvyns (Henry-Ignace-Stanislas) (baron)', *Biographie Coloniale Belge*, Tome V, 1958, 769-773.

⁶⁸ AMBZ, Pers. EXT 162, brief over Joostens' politieke rapporten opgesteld tijdens de afwezigheid van de gezant, 16 november 1894; AMBZ, Pers. EXT 162, brief over Joostens' politieke rapporten opgesteld tijdens de afwezigheid van de gezant, 19 maart 1895.

⁶⁹ AMBZ, Pers. EXT 162, rapport over huidige staat van het diplomatiek korps, 30 mei 1896.

⁷⁰ AMBZ, Pers. EXT 162, brief betreffende de reis naar Washington, 21 oktober 1896; AMBZ, Pers. EXT 162, brief betreffende de reis naar Washington, 23 oktober 1896; AMBZ, Pers. EXT 162, brief betreffende de reis naar Washington, 24 oktober 1896; AMBZ, Pers. EXT 162, brief betreffende de reis naar Washington, 29 oktober 1896; AMBZ, Pers. EXT 162, bevestiging dat Joostens zich heeft aangemeld bij de Belgische legatie, 27 november 1896.

⁷¹ 'The World of Society', *The Evening Star*, 6 januari 1897; 'The World of Society', *The Evening Star*, 16 februari 1897; 'A Week's Society Events', *The Morning Star*, 23 mei 1897; 'A Splendid Scene: President McKinley's First New Year Reception', *The Evening Star*, 2 januari 1899.

⁷² J. LUYCKX, *For business, pleasure and education. De reis van prins Albert naar de Verenigde Staten in 1898*, onuitgegeven meesterproef, KU Leuven, Faculteit Letteren, Departement Geschiedenis, 2007, 17-57.

⁷³ AMBZ, Pers. EXT 162, arrest dat onder andere Joostens benoemt tot ridder in de Leopoldsorde, 3 december 1898; AMBZ, Pers. EXT 162, kennisgeving benoeming tot ridder in de Leopoldsorde, 12 december 1898

directe contacten die het kabinet van de koning zonder medeweten van de minister met Joostens had.⁷⁴

Joostens, die door de reis van Albert tot zijn groot ongenoegen nog geen enkel verlof had kunnen nemen sinds zijn aankomst in Washington, vertrok uiteindelijk op 1 maart 1899 op een langverwachte reis naar Europa.⁷⁵ Aangezien hij gedurende zijn vakantie in België in het kader van de Eerste Haagse Vredesconferentie werd benoemd tot raadgever van het gezantschap in Den Haag, keerde hij niet meer terug naar de VS.⁷⁶ Tijdens de conferentie was hij secretaris van de delegatie die onder leiding stond van Auguste Beernaert, een notoir voorvechter van ontwapening.⁷⁷ In Den Haag kon hij kennismaken met de dynamiek van een internationale bijeenkomst van diplomaten, iets wat in het licht van de latere Conferentie van Peking een opvallend precedent is. In november 1899 liet de Belgische gezant in Peking baron Carl de Vinck de Deux-Orp aan Leopold II weten dat hij om gezondheidsredenen zijn functie moest neerleggen. Dit was een beslissing die van groot belang zou zijn voor Joostens. Hoewel hier geen sluitend bewijs voor te vinden is, werd Joostens wellicht door Leopold II naar voren geschoven als vervanger.⁷⁸ Hij ging akkoord met de voorwaarden om vier jaar de post te bemannen en slechts na twee jaar op verlof te mogen en werd benoemd tot minister-resident in China. Zijn officiële functie was hierbij *envoyé extraordinaire et ministre plénipotentiaire* bij de keizer van China en de koning van Siam.⁷⁹ Als 37-jarige had hij er slechts 15 jaar overgedaan om van *attaché* helemaal op te klimmen tot volwaardig minister-resident.⁸⁰

Joostens kwam in Peking terecht in de zogenaamde legatiewijk, een afgesloten gebied net ten zuiden van de Verboden Stad waarin alle gezantschappen geconcentreerd waren. Hier door was er in deze wijk een zeer unieke, naar binnen gerichte, hechte en elitaire diplomatieke gemeenschap met haar eigen gebruiken en conventies ontstaan. Zo was de oudste gezant ook de deken en dus de officieuze leider van het diplomatieke korps. De diplomatieke cultuur in de wijk kenmerkte zich daarnaast ook door vele bals, diners, bezoeken aan de internationale club en ponywedrennen net buiten de stad. Wat het diplomatieke werk betrof, moesten de

⁷⁴ KURGAN-VAN HENTENRYK, *Léopold II et les groupes financiers belges en Chine*, 1972, 305.

⁷⁵ AMBZ, Pers. EXT 162, persoonlijke klachtenbrief aan kabinetchef Léon van der Elst, 8 oktober 1898; AMBZ, Pers. EXT 162, bevestiging dat Joostens op verlof is betrokken, 2 maart 1899.

⁷⁶ AMBZ, Pers. EXT 162, benoeming van Joostens tot raadgever van de legatie te Den Haag, 29 maart 1899.

⁷⁷ 'Belgium', A. EYFFINGER en P. H. KOOIJMANS, *The 1899 Hague Peace Conference: "The Parliament of Man, the Federation of the World"*. Den Haag, 1999, 133-136.

⁷⁸ KURGAN-VAN HENTENRYK, *Léopold II et les groupes financiers belges en Chine*, 1972, 378, voetnoot 2.

⁷⁹ AMBZ, Pers. EXT 162, benoeming Joostens tot buitengewoon gezant in China en Siam, december 1899.

⁸⁰ AUWERS, *The island and the storm*, 2014, 112-113.

diplomaten zich richten tot de *Tsungli Yamen*. Dit was een soort bureau van internationale relaties dat bekend stond om zijn inefficiëntie en archaïsch karakter en was bijgevolg een grote bron van frustratie bij de diplomaten.⁸¹ Om zijn diplomatiek werk te vergemakkelijken, had Joostens een competent team ter beschikking. Ten eerste kon hij beroep doen op de diensten van Adrien de Melotte de Lavaux, vice-consul en *attaché de legation*. Daarnaast maakte ook Alphonse Spilingaerd, de zoon van 'de Belgische mandarijn' Paul Spilingaerd, deel uit van Joostens' equipe.⁸² In tegenstelling tot andere zelfverklaarde tolken, beheerste hij als zoon van een Belgische vader en Chinese moeder het Chinees wel volledig. Zijn aanwezigheid vormde dan ook een absolute meerwaarde.⁸³ Secretaris Léopold Merghelynck vervulde met een vijftiental Chinese medewerkers het kabinet.⁸⁴

Joostens' parcours lijkt haast in één rechte lijn naar de legatie van Peking te leiden. Dit is echter een al te deterministische visie. In het begin van zijn carrière scheelde het namelijk niet veel of hij was naar de legaties van Sint-Petersburg of Bern gezonden.⁸⁵ Daarnaast was het ook maar omdat de Vinck de Deux-Orps zijn functie neerlegde, dat de functie in China vacant werd. Wel was het zo dat Joostens alles in huis had om in Peking te slagen. Hij had gedurende zijn loopbaan voldoende expertise opgebouwd om de Belgische belangen in China te vertegenwoordigen. Een tweede opvallend punt is de rol van Leopold II. Op elk cruciaal moment in Joostens' loopbaan verscheen het paleis op het voorplan. Het vertrouwen dat Joostens bij hem genoot, resulteerde dan ook in een snelle opmars naar de top van de Belgische diplomatie. Een andere bijzonderheid is de oorsprong van Joostens uit de Antwerpse bank- en zakenwereld. Dit is een milieu die in de literatuur bekend staat voor zijn afkeer ten opzichte van het koloniale expansie en imperialisme. Zij beschouwden de nabijgelegen Europese afzetmarkten namelijk als voldoende om de Belgische economische belangen te dienen en stonden daardoor erg huiverachtig tegen initiatieven waarbij politiek en economie met elkaar verweven geraakten.⁸⁶ Joostens zette zich daarentegen hard in voor de Belgische economische belangen in het buitenland en zou zelf militaire initiatieven niet schuwen. De belangrijkste conclusie van deze korte biografie is echter de vaststelling dat

⁸¹ M. J. MOSER en Y. W.-C. MOSER, *Foreigners within the Gates: The Legations at Peking*. Hong Kong en New York, 1993.

⁸² J. SPAE, *Mandarijn Paul Spilingaerd*, Brussel, 1986, 162.

⁸³ L. XIANG, *The Origins of the Boxer War: A Multinational Study*, Londen en New York, 2003, 29-30; FEUERWERKER, A., *The Foreign Establishment in China in the Early Twentieth Century*, Ann Arbor, 1976; ; F.-P. VAN PUTTEN, 'Diplomatieke cultuur in de gezantschapswijk van Beijing in de late negentiende en vroege twintigste eeuw', P. VAN KEMSEKE red., *Diplomatieke Cultuur*, Leuven, 2000, 157-172.

⁸⁴ A. DE MELOTTE DE LAVAUX, *Les derniers jours d'une légation : le siège des légations à Pékin en 1900*, 1925, 11-13; COLLIN, *Un reportage belge en Extrême-Orient (guerre internationale de 1900-1901)*, 1901, 80.

⁸⁵ AMBZ, Pers. EXT 162, intern rapport diplomatieke posten, december 1891.

⁸⁶ COOLSAET, 174-175.

Joostens de belichaming was van een evolutie van een aristocratische naar een professionele diplomatie. Zijn afkomst, opleiding en netwerk beantwoordde aan de expliciete en impliciete eisen en bovendien had hij nadat hij was toegelaten tot de carrière getoond wat hij waard was. Samengevat: *ce agent actif et zèle* was de juiste man op de juiste plaats.⁸⁷

Het Middenrijk slaat terug

What is this terrible noise?

*Different nations saying the same thing, at the same time: We want China.*⁸⁸

De begincène van de film *55 Days at Peking* uit 1963. Twee Chinese mannen verwonderen zich over het kabaal dat hun maaltijd overstemt. Op de achtergrond klinkt een kakofonie met flarden van de *Marseillaise*, *God Save the Queen* en zelfs het Spaanse *Marcha Real*. Van de *Brabançonne* is er geen spoor te bekennen. Toen Joostens op 8 mei 1900 aankwam op Chinese bodem onderhielden de jonge staat België en China nochtans al sinds het midden van de negentiende eeuw een intens diplomatiek contact.⁸⁹ Zo had België in 1865 het statuut van meest begunstigde natie bekomen en richtte het in 1868 ook een Belgische legatie op in Peking. De Belgische aanwezigheid in China kaderde hierbij binnen een algemene mondiale expansie die vanaf 1870 de Belgische industriëlen en hun investeringen deed uitzwermen van Argentinië tot het Russische keizerrijk en resulteerde in een *zénith de l'expansion belge*.⁹⁰ Toch waren de Belgisch-Chinese relaties in vele opzichten erg verschillend van de andere projecten elders in de wereld. Aangezien het Belgische economische establishment niet erg warm liep voor een Chinees avontuur, was het vooral op het vlak van missionering dat de Belgische aanwezigheid in het land het meest duidelijk was.⁹¹ Daarnaast was er ook de sterke en ongeëvenaarde invloed van koning Leopold II. Die had een speciale voorliefde voor het Verre Oosten, relictten daarvan zijn het Chinees paviljoen en de Japanse toren die op initiatief

⁸⁷ AMBZ, Pers. EXT 162, rapport over benoeming Joostens tot raadsheer in Den Haag, 29 maart 1899.

⁸⁸ N. RAY, G. GREEN en A. MARTON, *55 Days at Peking*, Samuel Bronston Productions, dvd, 1963.

⁸⁹ KURGAN-VAN HENTENRYK, *Léopold II et les groupes financiers belges en Chine*, 1972, 378 ; K. DE RIDDER 'The first diplomatic contacts between Belgium and China: its background and consequences for politics, trade and mission activity', K. DE RIDDER en K. WEI-YING red., *Authentic Chinese Christianity: Preludes to Its Development (nineteenth and twentieth centuries)*, Leuven, 33-66.

⁹⁰ M. VAN DEN EEDE, *De Belgische mondiale expansie (1831-1914). Een systematisch onderzoek naar de determinanten, actoren en evolutie van de Belgische koloniale en de financieel-industriële expansie, vanaf Leopold I tot de eerste wereldoorlog*, onuitgegeven doctoraatsproefschrift, Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, Departement Geschiedenis, 2006; J. F. ABBELOOS, 'Belgium's Expansionist History between 1870 and 1930. Imperialism and the Globalisation of Belgian Business', LÉVAL, C. red., *Europe and Its Empires*. Pisa, 2008, 105-127

⁹¹ DE RIDDER 'The first diplomatic contacts between Belgium and China: its background and consequences for politics, trade and mission activity', DE RIDDER en WEI-YING red., *Authentic Chinese Christianity*, Leuven, 33-66; M. VAN DEN EEDE, *De Belgische mondiale expansie (1831-1914)*, 2006, 224; P. TAVEIRNE, *Han-Mongol Encounters and Missionary Endeavors: A History of Scheut in Ordos (Hetao), 1874-1911*, Leuven, 2005.

van de vorst in Brussel gebouwd werden. De koning had echter niet enkel een interesse voor dit gebied, hij koesterde ook sterke koloniale ambities in de regio.⁹² Zodoende tastte hij de grenzen af van het paradigma van politieke neutraliteit en economische vooruitgang. Leopold leek vooral gecharmeerd te zijn door het tweede onderdeel van de Belgische buitenlandse doctrine. De eerste dertig jaar van Belgisch-Chinese relaties kenmerkten zich dus door grote ideeën, vele plannen op het paleis en het ministerie van Buitenlandse Zaken, maar vooral door onvolmaakte ambities.⁹³

Nadat het Chinese keizerrijk een pijnlijke nederlaag leed in de Sino-Japanse oorlog van 1894-1895 werd het land echter een makkelijkere prooi voor de imperiale machten. Geleidelijk aan wist zo ook het bescheiden België, naast de traditionele spelers zoals onder meer Frankrijk, het Britse *empire* en het Duitse keizerrijk, zijn plaats onder de Chinese zon te verwerven. De parel aan de kroon van het Chinese project van Leopold II werd uiteindelijk de bouw van de Peking-Hankow spoorlijn tussen de hoofdstad en een stadsdeel van het huidige Wuhan. De route vormde de eerste etappe van een ruimer plan dat Peking met Kanton (Guangzhou) moest verbinden en werd bestempeld als de ruggengraat van China. België, in zover dat dit een project was dat de Belgische staat vertegenwoordigde, had deze waardevolle concessie door een samenloop van omstandigheden kunnen verwerven. Daarnaast wendde Leopold II, via de minister van Buitenlandse Zaken, al zijn invloed aan ter bevordering van het plan. Ten eerste werd Emile Francqui, die zijn sporen had verdiend had in de Vrijstaat, op afspraak van Leopold II benoemd tot consul te Shanghai. Ten tweede trachtte hij Li Hung Chang, een Chinese topambtenaar, bij diens bezoek aan België in 1896 ervan te overtuigen de concessie aan België toe te wijzen. Een derde voorbeeld is ten slotte de eerder aangehaalde reis van Albert I naar de VS waaraan ook Joostens deelnam. Uiteindelijk werd na maanden van gepalaver een Frans-Belgische *joint venture* opgezet die in 1897 voor de neus van de al te veeleisende *American China Development Company* en tegen de zin van de Britten de concessie kon binnenrijven. Leopold II had zijn slag thuisgehaald.⁹⁴

Joostens was in deze periode als secretaris op het gezantschap in Washington ook al erg betrokken bij de initiatieven in China. Hoewel er uiteindelijk een samenwerking met de Fransen werd opgezet, was hij erg succesvol in de bemiddeling met de *American China Development Company* over de bouw van de Peking-Hankow spoorlijn. In de wetenschap dat een diplomaat altijd in functie is, zelfs nadat hij aan het eind van een werkdag de deur van het gezantschap

⁹² K. DE RIDDER 'The first diplomatic contacts between Belgium and China: its background and consequences for politics, trade and mission activity', DE RIDDER en WEI-YING red., *Authentic Chinese Christianity*, Leuven, 39-41.

⁹³ KURGAN-VAN HENTENRYK, *Léopold II et les groupes financiers belges en Chine*, 1972, 16-81.

⁹⁴ KURGAN-VAN HENTENRYK, *Léopold II et les groupes financiers belges en Chine*, 1972, 82-183.

achter zich sluit, besteedde Joostens ook in zijn vrije tijd zijn krachten aan het Chinese project. Zo woonde hij bijvoorbeeld een diner bij ten huize Calvin Brice, een belangrijke voorvechter van de Amerikaanse investeringen in China.⁹⁵ Vooraleer hij Brice ervan kon overtuigen zijn kapitaal te investeren in de Belgische belangen overleed die geheel onverwacht aan een longontsteking. Joostens vond met de rijke zakenman Charles Albert Whittier al snel een gepaste vervanger en bewees daarmee ook dienst aan het plan om van de Filipijnen een Belgisch protectoraat te maken.⁹⁶

In de jaren die hierop volgden, groeiden de ambities van Leopold II gestaag. Zo wilde hij ten eerste langs de spoorlijn Peking-Hankow in de provincies Hubei en Hunan een Belgische invloedzone uitbouwen die hem na verloop van tijd zou toelaten het gebied effectief te koloniseren. Daarnaast zag hij ook in de ertsrijke provincie Gansu zeer veel potentieel.⁹⁷ Ook het Chinese bestuur onder leiding van keizer Guangxu bleef niet stilzitten. De keizer wilde niet langer enkel investeren in de militaire capaciteit van het land, beleid dat bekendstond als de *Self-Strengthening Movement* (洋務運動), maar drong ook aan op een hervorming van ideologie, politieke cultuur en onderwijs. Zijn Honderd Dagen van Hervorming draaiden echter uit op een officieuze machtsovername door de keizerin-weduwe Cixi. Zij belichaamde de conservatieve, zelfs reactionaire Mantsjoe-factie die zich kenmerkte door een sterke afkeer voor enerzijds de autochtone Chinezen en anderzijds de buitenlandse aanwezigheid. Deze coup taste zowel de legitimiteit als de stabiliteit van de hoogste leidinggevende kringen van het land sterk aan.⁹⁸

Intussen werden de pogingen van de westerse machten om hun deel van de Chinese koek te bemachtigen steeds talrijker en duidelijker. De periode van het zogenaamde *New Imperialism* bereikte in China op dit moment haar hoogtepunt. Dit leidde al voor 1900 tot kleine strubbelingen tussen missionarissen en leden van krijgskunstbewegingen zoals *The Big Sword Society* (大刀會) en de *Red Spear Society* (紅槍會). Deze genootschappen waren ontstaan binnen het eerder geduide machtsvacuüm en moesten, met steun binnen het hof, een antwoord bieden op de steeds groeiende criminaliteit. Nadat noordoost-China in de winter van 1898-1899 getroffen werd door een grootschalige droogte, spraken ze met hun spiritueel, inclusief en antichristelijk programma een steeds groter wordend deel van de bevolking aan.

⁹⁵ 'Society will attend', *The Times*, 7 mei 1897.

⁹⁶ KURGAN-VAN HENTENRYK, *Léopold II et les groupes financiers belges en Chine*, 1972, 232-238 ; A. BLUMBERG, 'Belgium and a Philippine protectorate: a stillborn plan', *Asian Studies*, 10 (1972), 340.

⁹⁷ KURGAN-VAN HENTENRYK, *Léopold II et les groupes financiers belges en Chine*, 1972, 184-370

⁹⁸ XIANG, *The Origins of the Boxer War*, 1-51.

Het weifelende antwoord van de westerse gezagsdragers op dit fenomeen droeg enkel bij tot het succes van de beweging.⁹⁹

Bovenstaande factoren culmineerden in het voorjaar van 1900 tot een rebellie die de geschiedenisboeken is ingegaan als de Bokseropstand. Initieel richtte de opstand, die veel heterogener was dan haar naam doet vermoeden, zich haast exclusief op de autochtone Chinese christenen en hun bezittingen. Vanaf mei 1900 kwam ook de buitenlandse aanwezigheid in China in het vizier. Missionarissen werden vermoord, hun kerken in brand gestoken en hun volgelingen vervolgd. Niet veel later kwam vervolgens de industriële aanwezigheid op de radar van de opstandelingen. Zo werden er grootschalige vernielingen aan de spoorwegen, waaronder de Peking-Hankow lijn, aangebracht.¹⁰⁰ Al snel oversteeg de opstand zijn lokale karakter en groeide ze uit tot een fenomeen dat ook Peking bedreigde. De verschillende gezantschappen mobiliseerden eind mei daarom hun manschappen, iets wat in de kaart speelde van de antiwesterse functionarissen aan het hof. Vanwege de onmacht van het keizerlijke leger en de sympathie voor de ideologie van de Boksers veroordeelde de keizerin-weduwe de opstand dan ook niet. Anderzijds bestond ook de vrees dat de Boksers zich tegen de dynastie zou keren, wat resulteerde in een dubbelzinnig beleid.¹⁰¹

In de lente van 1900 bereikten de Boksers uiteindelijk Peking en nadat de internationale Seymourexpeditie had gefaald om Peking te ontzetten, ontstonden er in een erg grimmige sfeer al snel enkele schermutselingen. Tijdens één van die confrontaties zou Joostens volgens een Chinese ooggetuige tientallen Boksers hebben neergeschoten, omwille van diens functie een erg opmerkelijke beschuldiging.¹⁰² Het is daarom waarschijnlijker dat het de Oostenrijks-Hongaarse mariniers, aangeboden door hun regering ter verdediging van de Belgische legatie, waren die deze schoten hebben afgevuurd. Desalniettemin beschikte Joostens wel degelijk over een revolver en deinsde hij er niet voor terug om dit wapen te dragen toen hij bij zijn aankomst zijn geloofsbrieven aan het hof ging overhandigen.¹⁰³ Of Joostens opstandelingen heeft neergeschoten of niet is onduidelijk, maar de bedreiging bleef voor hem alleszins imminent. Aangezien het Belgische gezantschap ver buiten de verdedigbare linie lag, was het Belgische kabinet enkele dagen later uiteindelijk zelfs genoodzaakt om eerst naar de

⁹⁹ XIANG, *The Origins of the Boxer War*, 2003, 120-206. P. A. COHEN, *History in Three Keys: The Boxers as Event, Experience, and Myth*, 1997, New York, 14-56.

¹⁰⁰ G. BROSENS, *De commerciële ruggengraat van China gebroken. De Boksersaanval op de Belgische spoorwegconcessie Peking-Hankow in 1900*, onuitgegeven meesterproef, Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, Departement Geschiedenis, 2003.

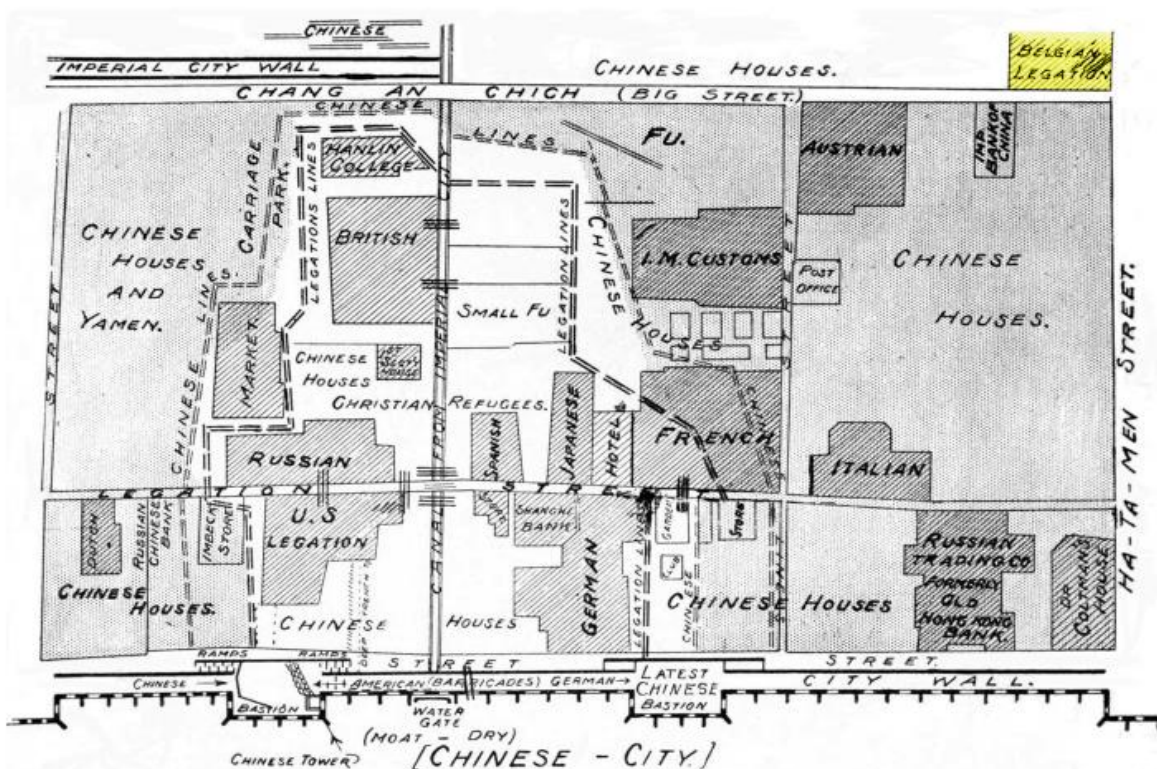
¹⁰¹ XIANG, *The Origins of the Boxer War*, 2003, 120-206. P. A. COHEN, *History in Three Keys: The Boxers as Event, Experience, and Myth*, 1997, New York, 14-56.

¹⁰² XIANG, *The Origins of the Boxer War*, 2003, 269.

¹⁰³ VAN LICHTERVELDE, Joostens (Adolphe Marie Maurice), *Biographie Coloniale Belge*, 1955, 448-450.

Oostenrijk-Hongaarse en later de Britse legatie uit te wijken. Niet veel later werd het gebouw geplunderd en in brand gestoken.¹⁰⁴

Op 20 en 21 juni 1900 bereikte de Bokseropstand een ongeziene climax. Ten eerste kwam ter hoogte van de verlaten Belgische legatie de Duitse gezant Clemens von Ketteler om in een vuurgevecht. De verwarring was hierbij zodanig groot dat men zelfs eerst dacht dat Joostens het slachtoffer was. De verschillende gezanten hadden nochtans twee dagen eerder de kans gekregen Peking te verlaten, maar hadden dit geweigerd omdat ze niet konden verzekeren dat de grote groep buitenlanders en Chinese christenen veilig de kust kon bereiken. Omwille van de vrees voor een westerse machtsovername volgde een dag later een officiële keizerlijke oorlogsverklaring aan alle aanwezige imperiale machten, waaronder dus ook België. Het fameuze beleg van de legaties was een feit. Opvallend genoeg was de inbreng van de traditionele Bokseropstandelingen in dit beleg erg klein en waren het dus vooral keizerlijke troepen en Boksers die zich in dit leger hadden ingeschreven die de legatiewijk belegerden.

Figuur 4: De locatie van de Belgische legatie aan de vooravond van de Bokseropstand.

Joostens' dagboeken van tijdens het beleg geven een beeld zijn eigen ervaringen tijdens deze opmerkelijke periode. Naar eigen zeggen had hij sinds 13 juni getracht de Belgische legatie te verdedigen. Zo schreef hij : *j'ai pris le commandement de notre petit détachement en attendant*

¹⁰⁴ XIANG, *The Origins of the Boxer War*, 2003, 269-357.; COHEN, *History in Three Keys*, 14-56; KURGAN-VAN HENTENRYK, *Léopold II et les groupes financiers belges en Chine*, 1972, 378-379.

l'arrivée de l'officier autrichien. A partir de ce moment nous ne prendrons plus un instant de repos, mes collaborateurs et moi passerons toutes les nuits sous les armes. Dit hield hij vol tot 16 juni, maar om wille van een brand moest hij toen uitwijken naar het gezantschap van Oostenrijk-Hongarije. Op 20 juni, de officiële start van het beleg trok hij zich ten slotte definitief terug op de terreinen van de Britse legatie. Tot de bevrijding zou Joostens niet meer deelnemen aan gevechten en zouden het vooral Merghelynck en Spingaerd zijn die zich door hun moed en krijgslust lieten opmerken.¹⁰⁵ Aangezien de communicatie tussen de wijk en de buitenwereld volledig werd afgesloten, verscheen pas eind juli uiteindelijk het verlossende bericht dat alle gezanten gezond en wel waren. Hierop bereidde de familie van Joostens, in een vlag van paniek en wanhoop, een onsuccesvolle poging voor om hem vrij te kopen.¹⁰⁶

Op 14 augustus 1900 werd de legatiewijk na een beleg van bijna twee maanden door de *Eight-Nation Alliance* onder leiding van de Duitse veldmaarschalk von Waldeerse bevrijd. Een dag later vluchtte de keizerin-weduwe en haar gevolg incognito naar een westelijke uithoek van het land. De gigantische keizerlijke goudvoorraden volgden in haar kielzog. Hoewel Leopold II sinds juli 1900 alles in het werk had gesteld om een Belgisch legioen deel uit te laten maken van deze coalitie, namen er geen Belgische soldaten deel aan de expeditie die Peking had bevrijd. Vooral het verzet van de Duitse keizer was hevig en aangezien het Belgisch legioen na de ontzetting nog steeds niet was ingescheept, verviel zijn bestaansreden en werd het korps ontbonden.¹⁰⁷ Aangezien twee broers van Joostens, Emmanuel en Hyppolite, zich als officiers hadden aangemeld voor deze expeditie, beweerde Joostens nadien opgelucht te zijn dat zij niet hadden kunnen deelnemen aan deze moedige, maar gevaarlijke onderneming.¹⁰⁸ Het potentieel van zo een sterke band tussen diplomatiek en militair leiderschap was echter zo groot dat het weinig waarschijnlijk lijkt dat Joostens de voordelen hier niet van inzag. In de nasleep van de bevrijding van Peking volgde er bezetting van de stad door de internationale troepenmacht. Deze bezetting ging gepaard met een grootschalige plundering waarbij Joostens ook twee Chinese kunstschaten 'redde' die hij later aan het Museum Plantijn-Moretus schonk.¹⁰⁹

¹⁰⁵ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport 15 augustus 1900.

¹⁰⁶ AMBZ, Pers. EXT 162, telegram met betrekking tot betaling losgeld, 16 juli 1900.

¹⁰⁷ A. DUCHESNE, 'La dissolution de la legion belge en Chine, 1900'. *Carnet de la Fourragere*, 3 (1950), 193-216; A. DUCHESNE, 'Quand les Belges devaient partir pour la Chine. Un projet d'expédition contre les Boxeurs, 1900', *Carnet de la Fourragere*, 1 (1948), 1-45.

¹⁰⁸ V. COLLIN, *Un reportage belge en Extrême-Orient (guerre internationale de 1900-1901)*, Antwerpen, 1901, 140.

¹⁰⁹ M. H. HUNT, 'The Forgotten Occupation: Peking, 1900-1901', *Pacific Historical Review*, 48 (1979), 501-529; M. ROOSES, *Le musée Plantin-Moretus*, Antwerpen, 1919, 342.

Midden augustus 1900 zag de situatie er als volgt uit. Bokseropstandelingen hadden grootschalige vernielingen aangebracht aan spoorwegen, telegraaflijnen en andere buitenlandse investeringen. Daarnaast waren de Duitse gezant en een Japanse ambtenaar vermoord en waren er ook tientallen ingenieurs, missionarissen, technici en andere westerlingen in de opstand omgekomen. Dat hierbij ook duizenden autochtone Chinezen waren overleden, was voor de westerse machten van ondergeschikt belang. Bovendien was de onschendbaarheid van de gezanten niet gerespecteerd en ook de wijk waarin ze vertoefden was tot puin herleid. Peking had ondertussen na de bevrijding de allure van een internationale kazerne en werd net zoals het veroverde Tientsin (Tianjin) door een tijdelijke militaire administratie bestuurd. Hoewel de stad zelf verlost was van de opstandelingen, was de omgeving dat allerm minst. Militaire strafcampagnes vonden dan ook met de regelmaat van een klok plaats. Het is in deze setting dat er zich onderhandelingen aandrongen die enerzijds het herstel van de relaties tussen de keizerin-weduwe en de westerse machten moest vormgeven en waaruit anderzijds een plan moest uit voortvloeien voor de naoorlogse orde.¹¹⁰

De imperiale machten in China, een diplomatiek mijnenveld

*La plus grande confusion règne à Pékin.*¹¹¹

Op 6 september 1900, drie weken na de ontzetting van Peking stuurde Joostens bovenstaand bericht naar de Favereau. Joostens bewering lijkt allerm minst overdreven te zijn geweest. Zo was het niet duidelijk hoe lang Peking bezet zou worden, welke en hoeveel troepen zouden blijven en vooral wat de Russen van plan waren.¹¹² Bovendien was de legatiewijk volledig vernield en was het ook niet duidelijk waar de keizerin-weduwe en de belangrijke goudvoorraden zich bevonden. Veel meer dan een eendrachtig Westers antwoord leek er in Peking in deze erg instabiele context een diplomatieke *mexican standoff* te ontstaan. De verschillende gezanten waren erg op hun hoede om geen grove diplomatieke fouten te maken en keken daardoor vooral naar elkaar. De grote verwarring waarover Joostens berichtte, kan dus niet enkel toegepast worden op de naoorlogse situatie, ook de onderlinge imperialistische verhouding droegen bij tot de chaos. Zoals onderstaande uiteenzetting zal duidelijk maken was de imperialistisch diplomatie in China rond 1900 een echt mijnenveld van verdragen, verdenkingen, ambities, verwachtingen en percepties.

¹¹⁰ KELLY, *A forgotten conference: the negotiations at Peking, 1900-1901*, 39-72.

¹¹¹ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, telegram, 6 september 1900.

¹¹² AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport betreffende situatie in Peking, 15 september 1900.

Figuur 5: De westerse imperiale aanwezigheid in China omstreeks 1899. De dromedaris onderaan in het midden zou, als verwijzing naar de lastdieren in Kongo-Vrijstaat, symbool staan voor België.

De macht die in deze context de meeste aandacht naar zich toetrok, was ongetwijfeld het Russische keizerrijk. Al tijdens de Bokseropstand had het land zich losgekoppeld van de andere Westerse machten door de Europees-Amerikaanse opdeling van China te veroordelen en zich te profileren als een bevriend buurland.¹¹³ Desalniettemin verraadde het gedrag van de Russen dat ook zij maar al te graag een deel van de Chinese koek wilden. Vooral Mantsjoerije kon op hun interesse rekenen en al tijdens de opstand hadden ze zich meester gemaakt over de Britse spoorwegen die zich daar bevonden.¹¹⁴ Een derde aspect van de Russische politiek was een absoluut ongelof in het welslagen van een multilaterale aanpak. Om haar aanspraken in Mantsjoerije te kunnen consolideren, zagen de Russische diplomaten veel meer heil in direct contact met de Chinese vertegenwoordigers over deze kwestie.¹¹⁵

Omwille van de Russische acties in Mantsjoerije stonden Rusland en het Verenigd Koninkrijk lijnrecht tegenover elkaar. De financiële, diplomatieke en militaire aandacht die de Tweede Boerenoorlog op dit moment vereiste, zorgde er echter voor dat de Britse gezant geen krachtig

¹¹³ D. SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, 'Russia's ambivalent response to the Boxers', *Cahiers du monde russe*, 41 (2001), 77-79.

¹¹⁴ OTTE, *The China Question*, 2007, 281-282.

¹¹⁵ KELLY, *A forgotten conference: the negotiations at Peking, 1900-1901*, 86.

antwoord kon formuleren.¹¹⁶ De positie van Duitsland kaderde op zijn beurt binnen een mistroostig sentiment dat zij op de imperiale scène niet de positie hadden die ze verdienden, hun imperialisme was dan ook veel later op gang gekomen.¹¹⁷ De Duitse ambities hadden bovendien de andere machten sterk verontrust, vooral de Britten voelden zich bedreigd en het is in deze periode rond het jaar 1900 dat er een Brits-Duitse maritieme wapenwedloop ontstond. De Duitsers hadden immers dankzij het Juye-incident waarbij twee Duitse missionarissen waren vermoord in de baai van Jiaozhou een concessie kunnen afdwingen van de Chinezen. Met het zogenaamde *Anglo-German Agreement* van 16 oktober 1900 werd deze spanning op de Chinese scène bevroren, een duidelijke toonbeeld van de toenadering tussen beide landen. Toch waren er nog altijd spanningen tussen het Verenigd Koninkrijk en de andere aanwezig machten. De financiële belangen voor het Verenigd Koninkrijk waren immers in China erg groot. Meer dan de helft van de buitenlandse handel werd ingenomen door handelaren onder Britse vlag en daardoor werd het land als erg hebberig beschouwd. Daarnaast had het gedrag van *the empire* in de Tweede Boerenoorlog ervoor gezorgd dat het land een erg slecht imago had gekregen.¹¹⁸

De imperiale positie van Frankrijk concentreerde zich rond drie grote aspecten. Ten eerste was er het Fashoda-incident van 1898. De strijd tussen het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk om de controle over Soedan was daar tot een hoogtepunt gekomen, maar deze gebeurtenis had aan beide landen geleerd dat diplomatie de imperialistische spanningen konden ontzenuwen en sindsdien was onder invloed van de Franse minister voor Buitenlandse zaken Théophile Delcassé de rivaliteit tussen beide landen stilaan bekoeld. Het tweede aspect was de Frans-Russische alliantie van 1894. Die zorgde ervoor dat beide landen vaak in één naam werden genoemd en dat de acties van één van beiden landen als een actie van dit collectief werden gezien. Desalniettemin stond deze alliantie omwille van de eigengereide Russische politiek in China zwaar onder druk. Ten slotte speelde ook de interne verdeeldheid ten gevolge van de Dreyfus-affaire een belangrijke rol. De Franse politiek was zodanig op deze gebeurtenis gefocust, dat de imperiale politiek naar de achtergrond werd geplaatst. Andere belangrijke factoren die voor Frankrijk in China van belang waren, waren daarnaast de territoriale ambities vanuit Frans-Indochina en vooral de aanwezigheid van talrijke Franse missionarissen.¹¹⁹ Na afloop van de twee Opiumoorlogen in het midden van de negentiende eeuw had Frankrijk namelijk een aantal rechten kunnen afdwingen bij de Chinese overheid die van groot belang zouden zijn voor de aanwezigheid van de missionarissen in het land. De Chinezen waren

¹¹⁶ OTTE, 'Not Proficient in Table-Thumping', 167-169.

¹¹⁷ KELLY, *A forgotten conference: the negotiations at Peking, 1900-1901*, 9-15, 85-88.

¹¹⁸ Ibid., OTTE, *The China Question*, 2007, 177-268; OTTE, 'Not Proficient in Table-Thumping', 166-172.

¹¹⁹ KURGAN-VAN HENTENRYK, *Léopold II et les groupes financiers belges en Chine*, 25-28.

akkoord gegaan dat dragers van een Frans of Brits paspoort door de Chinese autoriteiten beschermd zouden worden. Frankrijk kon zich zo als enige katholieke natie die een dergelijk akkoord met China had kunnen sluiten, opwerpen als de beschermer van alle katholieke missionarissen in het land. Als gevolg van deze voordelen die Franse burgers zo genoten, vertrokken alle katholieke missionarissen met als bestemming China met een Frans paspoort. Dit is wat in de literatuur bekend staat als het Franse protectoraatsrecht.¹²⁰

De Amerikaanse houding in China draaide rond de zogenaamde *Open Door Notes* van minister van Buitenlandse Zaken John Hay. Deze nota uit 1898 wild de territoriale opdeling van China door de westerse machten tegengaan en vrijhandel en gelijke commerciële rechten als paradigma introduceren. Hoewel Rusland als enige land zich niet expliciet achter deze nota had geschaard, werden deze bepalingen wel als unaniem aanvaard beschouwd. De zin voor voorzichtigheid en respect voor de Chinese integriteit kaderde binnen een algemene Amerikaanse afkeer voor het imperialisme. De Verenigde Staten moesten immers nog met zichzelf in het reine komen na afloop van de Spaans-Amerikaanse oorlogen in Cuba, de Filipijnen, Guam en Puerto Rico. De naweeën van deze oorlog waren bovendien nog sterk voelbaar in de erg onrustige Filipijnen. De Amerikaanse voorzichtigheid uitte zich in aanloop naar de conferentie door een daling van de anglofiële gevoelens en een nadruk op het commerciële voortbestaan van China. De Verenigde Staten wilden immers deze handelspartner niet te veel schade berokkenen.¹²¹

Als enige Aziatische macht nam Japan een bijzondere positie in op de imperialistische scène. Als jonge en weinig ervaren imperiale speler kenmerkte zijn diplomatiek zich vooral door voorzichtige en afwachtende houding. Desalniettemin was de Japanse industrie dermate gegroeid dat er zowel op economisch als op militair vlak erg veel potentieel schuilde in de eilandstaat. Het land had daarom wel grote ambities in de regio, maar achtte in 1900 de tijd nog niet rijp om die tot volle ontplooiing te laten komen. Hoewel Japan zich profileerde als een macht op de achtergrond, werd het land door de overige machten argwanend in het oog gehouden om haar politiek in Azië. Nochtans had Japan in de Eerste Chinees-Japanse oorlog laten zien wat het waard was.¹²² Belangrijker was echter dat een mogelijke samenwerking tussen China en Japan definitief onmogelijk werd. Het zijn deze dynamieken die maakten dat Japan een rol op de achtergrond had. Het land wilde dat zijn stem gehoord werd, maar had nog veel geduld op dat vlak.¹²³

¹²⁰ C. DUJARDIN, C., *Missionering en moderniteit: De Belgische minderbroeders in China 1872-1940*, Leuven, 1996, 210-212.

¹²¹ KELLY, *A forgotten conference: the negotiations at Peking, 1900-1901*, 9-15, 85-88.

¹²² LEHNER en LEHNER, *Österreich-Ungarn und der "Boxeraufstand" in China*, Wenen, 2002, 450.

¹²³ KELLY, *A forgotten conference: the negotiations at Peking, 1900-1901*, 9-15, 85-88.

Naast de grote machten verdienen ook de kleinere spelers omwille van de Belgische insteek van deze paper aandacht. Italië was naast België één van de twee grotere kleine spelers. Zijn aanwezigheid was nochtans niet echt van harte. Het had namelijk pas na de smadelijke nederlaag in het Ethiopische Adwa en de bijhorende neergang van het Afrikaanse project van Francesco Crispi zijn blik op Azië gericht. Omwille van het Franse protectoraatsrecht en de strubbelingen met het Vaticaan was bovendien de band tussen Italië en zijn missionarissen erg zwak. Op economisch gebied blonken de Italianen die in China actief waren tot 1898 vooral uit in de illegale handel in koolies, daarna zou er een verschuiving naar de zijdehandel plaatsvinden.¹²⁴ In 1899 ontvouwde zich in deze context vervolgens de zogenaamde Sanmenbaai-affaire. Dit gebied, tegenwoordig een deel van de stad Taizhou, was omwille van de lokale zijdeproductie in het vizier gekomen van de Italiaanse minister van Buitenlandse Zaken. In zijn opdracht had de Italiaanse gezant bij de Chinese regering vervolgens een concessie geëist. De weigering van de Chinezen, Britse tegenkantingen en een gebrek aan steun bij de andere westerse landen zorgden ervoor dat het plan niet levensvatbaar was en de hele episode eindigde in gigantisch gezichtsverlies voor Italië en de val van de regering Pelloux. Vanaf dan daalden de ambities van Italië in de regio, maar het nam opvallend genoeg wel nog met een vrij groot contingent deel aan de expeditie van de *Eight-Nation Alliance*. Op macro-politiek gebied kon Italië globaal genomen rekenen op de steun van de leden van de *Triple Alliance*, Duitsland en Oostenrijk-Hongarije.¹²⁵

Oostenrijk-Hongarije stond op de imperiale ladder nog een trede lager dan Italië. De buitenlandse politiek van het land was vooral geconcentreerd op de Europese politieke landkaart. Zowel op politiek als economisch vlak waren de belangen van de dubbelmonarchie in China erg klein. De belangrijkste uiting van de Oostenrijks-Hongaarse aanwezigheid in deze periode was daardoor de aanwezigheid van vier schepen van de keizerlijk-koninklijke marine in de alliantie die Peking bevrijdde. Deze werden uit solidariteit met de andere Europese machten voor wie er wel grote belangen op het spel stonden naar de Aziatische wateren gestuurd. Aangezien drie van de vier schepen echter pas na afloop van de ontzetting van Peking China bereikten, waren enkel de troepen van de kruiser *Zenta* van echt belang. Net zoals Italië kon ook Oostenrijk-Hongarije rekenen op de diplomatieke banden binnen de *Triple Alliance*.¹²⁶

¹²⁴ 'Italy – The Theatrical Performance', XIANG, *The Origins of the Boxer War: A Multinational Study*, 2003, 79-84.

¹²⁵ U. UROSEVIC, 'Italian Liberal Imperialism in China: A Review of the State of the Field', *History Compass*, 11 (2013), 1068-1075.

¹²⁶ KELLY, *A forgotten conference: the negotiations at Peking, 1900-1901*, 75.

De aanwezigheid van de Spaanse vertegenwoordiger was haast enkel symbolisch. De Spaanse positie in China, en Azië tout court, was immers zo goed als volledig ondermijnd na de Spaans-Amerikaanse oorlogen. Hierbij had Spanje al haar koloniale bezittingen in Azië verloren aan de Verenigde Staten en was een finale klap in de desintegratie van het Spaanse koloniale rijk. Daarnaast had ook op religieus gebied Spanje lijdzaam moeten toezien hoe zijn positie ten koste ging van de missionarissen uit andere westerse landen.¹²⁷ De enige reden waarom de Spaanse vertegenwoordiger toch enigszins van belang was, kende zijn oorsprong in de diplomatieke cultuur in de Pekinese gezantschapswijk. De Spaanse gezant Cologan y Cologan was immers als oudste gezant in Peking tevens de deken van het diplomatieke korps en daardoor ook de voorzitter van de Conferentie van Peking.¹²⁸

De laatste westerse natie die een vertegenwoordiger op de conferentie had, was Nederland. De Nederlandse positie tijdens de conferentie concentreerde zich rond drie gebieden. Ten eerste waren er de economische contacten. Enerzijds waren er Nederlandse ingenieurs in China aanwezig die in de verschillende grote rivieren baggerwerken uitvoerden en anderzijds investeerde de *Koninklijke Maatschappij tot exploitatie van Petroleumbronnen in Nederlandsch-Indië*, het latere *Shell*, in de lampenolieindustrie. Daarnaast werden er door Nederlanders in deze periode ook Chinese koelies gerekruteerd om in Nederlands-Indië te gaan werken.¹²⁹ Het tweede en belangrijkste punt dat de aanwezigheid van de Nederlandse gezant verantwoorde, werd gevormd door de Nederlandse missionarissen in China. Zowel scheutisten, franciscanen, lazaristen als enkele kleinere vrouwelijke congregaties hadden Nederlanders in hun rangen. De meest tot de verbeelding sprekende missionaris in deze context was bisschop Ferdinand Hamer die in Mongolië door opstandelingen om het leven werd gebracht.¹³⁰ Ten slotte was er het militaire aspect. Tijdens de Bokseropstand zelf had het land niet deelgenomen aan de expeditie, maar vanuit Nederlands-Indië had het wel drie schepen naar de Chinese wateren gestuurd om vanop zee enige militaire en politieke druk op China uit te oefenen.¹³¹

¹²⁷ F. RODAO, 'Asia: Filipinas, percepciones y los empujes tardíos', PEREIRA CASTAÑARES, J.C. red., *La Política Exterior de España: de 1800 hasta hoy*, Madrid, 2010, 487-506.

¹²⁸ CÓLOGAN Y GONZÁLEZ-MASSIEU, 'El papel de España en la Revolución de los Bóxers de 1900', 493-561.

¹²⁹ Y. VAN DER HEIJDEN, *De dans van de leeuw en de draak: verleden heden en toekomst van de Nederlands-Chinese handelsbetrekkingen*, Amsterdam, 2008, passim; VAN DER PUTTEN, 'Small powers and Imperialism: The Netherlands in China, 1886- 1905', 115-131.

¹³⁰ TAVEIRNE, *Han-Mongol Encounters and Missionary Endeavors*, 2005, passim; F. VAN DONGEN, *Tussen neutraliteit en imperialisme : de Nederlands-Chinese betrekkingen van 1863-1901*, Groningen, 1966.

¹³¹ P. M. BOSSCHER, 'De gezantschapswacht te Peking : een schets van haar geschiedenis, in het bijzonder tijdens de commandoperiode van Kapitein der mariniers H. Baron Van Hemert tot Dingshof', *Marineblad*, 80 (1965), 1145-1150.

Hoewel voorgaande opsomming van de Westerse belangen en posities in de periode van de Bokseropstand duidelijk maakt dat er moeilijk van één coherente westerse positie kan gesproken worden, vond de vorming van de Conferentie van Peking relatief snel plaats. Het eerste initiatief dat hiertoe genomen werd, kwam uit Chinese hoek. De bezetting van de hoofdstad door buitenlandse troepen was immers een gigantische doorn in het oog van de Chinese gezagsdragers. Al op 19 augustus 1900 stuurde Li Hung Chang daarom een telegram naar alle machten met de vraag om de vijandigheden te staken en collectieve vredesonderhandelingen op te starten. Hierbij toonde hij ook de welwillendheid om functionarissen die zich aan de zijde van de Boksers hadden geschaard, te straffen. In de weken die hier op volgden bracht hij ook bezoeken aan de gezanten waarin hij de Chinese wil om onderhandelingen op te starten persoonlijk overmaakte. Li Hung Changs nadruk op gezamenlijke onderhandelingen was echter tegen de wil van de Russen die zoals eerder gezegd een meer unilaterale aanpak genegen waren. Het is in dit kader dat de Russen in deze een ware verdragingspolitiek ontplooiden. Zo verliet de Russische gezant Peking en trachtte die ook Li Hung Chang ervan te overtuigen dat de tijd niet rijp was voor onderhandelingen.¹³²

Op 4 oktober kwam de hele situatie in een stroomversnelling. De Franse minister van Buitenlandse Zaken Delcassé had namelijk een zes punten-nota ontworpen die als basis moest gelden voor de onderhandelingen. Vanuit zijn ambities om de relaties met Rusland te bevestigen en de toenadering met het Verenigd Koninkrijk kracht bij te zetten, counterde hij hiermee het ontstaan van bilaterale initiatieven. De zes punten van het plan waren als volgt: 1. aanduiding van de belangrijkste schuldigen door de vertegenwoordigers in Peking, 2. behoud van het wapenembargo, 3. bepaling van eerlijke schadeloosstellingen voor staten, sociëteiten en individuen, 4. vestiging van een permanente gezantschapswacht in Peking, 5. ontmanteling van de forten in Taku, 6. militaire bezetting van twee tot drie steunpunten op de route tussen Peking en Tientsin. Deze nota was verschenen op alle kabinetten van Buitenlandse Zaken van de westerse machten en al snel kregen alle vertegenwoordigers de toestemming om op basis hiervan de onderhandelingen aan te vatten. De basis voor de Conferentie van Peking was gelegd.¹³³

De conferentie zelf viel uiteindelijk uiteen in twee grote delen. Het eerste deel hield de conceptie in van de zogenaamde collectieve nota. De nota van Delcassé was immers niet toereikend genoeg om alle eisen van alle aanwezige machten in te willigen. Over de inhoud van deze collectieve nota werd op 20 december onder de gezanten een akkoord bereikt en op

¹³² KELLY, *A forgotten conference: the negotiations at Peking, 1900-1901*, 71-72.

¹³³ *Ibid.*, 67-83.

24 december werden de principes ook onderschreven door de Chinese vertegenwoordigers Li Hung Chang en prins Ching. De twaalf punten van de collectieve nota waren de volgende:

1.
 - a. Zending van een Chinese diplomatieke missie onder leiding van een keizerlijke prins waarbij er excuses zouden worden aangeboden voor de moord op de Duitse gezant von Ketteler
 - b. Oprichting van een herdenkingsmonument op de plaats delict met Latijnse, Duitse en Chinese inscripties waarin men excuses kon lezen
2.
 - a. *La peine la plus sévère* voor de personen die door het keizerlijk decreet van 25 september 1900 als schuldigen waren aangeduid, alsook voor de schuldigen die nog door de westerse machten zouden worden aangeduid
 - b. Opschorting van het keizerlijk examensysteem in de steden en dorpen waar buitenlanders waren vermoord of onrecht was aangedaan,
3. *Une réparation honorable* voor de moord op Sougiyama, de kanselier van de Japanse legatie,
4. De oprichting van verzoeningsmonumenten op de begraafplaatsen waar de laatste rustplaatsen van buitenlanders waren ontheiligd of vernietigd,
5. Invoering van een wapenverbod alsook van materieel om wapens te produceren,
6.
 - a. Betaling van billijke schadeloosstellingen voor de staten, bedrijven en particulieren alsook voor Chinezen die in dienst waren voor buitenlandse belangen
 - b. Invoering van de nodige financiële maatregelen opdat China deze schadeloosstellingen en de nodige leningen kan betalen
7. Instelling van een legatiewacht voor elk van de gezantschappen en het verbod voor Chinezen om in de legatiewijk te wonen,
8. Vernietiging van de forten in Taku en zo nodig ook andere forten die een vrije doorgang naar de zee kunnen verhinderen
9. Erkenning van het recht om enkele militaire steunpunten tussen Peking en de zee te bezetten
10.
 - a. Verplichte publicatie van een keizerlijk decreet dat stipuleerde om gedurende twee jaar in alle provincies een keizerlijk decreet te publiceren waarin het eeuwig verboden wordt om lid te zijn van een xenofob genootschap

- b. Verplichte publicatie van een keizerlijk decreet dat alle gouverneurs-generaal, gouverneurs en alle andere lokale of provinciale functionarissen verplicht er op toe te zien dat er zich geen nieuwe xenofobe beweging vormt en dat hun lot als functionaris aan dit verbod verbonden is
11. Hernieuwing en aanpassing van verschillende handelsverdragen en andere reglementering gerelateerd aan de commerciële relaties
 12. Wijziging van het protocol in de diplomatie conform westerse regels en de oprichting van een ministerie van Buitenlandse Zaken

De tweede helft van de onderhandelingen vond plaats van 3 januari 1900 tot 6 september 1901 en werd afgesloten met de ondertekening van het Bokserprotocol op 7 september door alle westerse machten en de Chinese vertegenwoordigers. In dit luik van de onderhandelingen stond ruim acht maanden lang de uitwerking van de collectieve nota op de agenda. Hierbij moest punt voor punt tussen de machten een akkoord bereikt worden, maar de twee belangrijkste dossiers waren de bepalingen voor het straffen van de schuldigen en de bepalingen rond de schadeloosstellingen. Ook andere dossiers zoals de installatie van de legatiewacht werden vanuit Belgische hoek, zoals later in deze analyse zal blijken, handig aangegrepen, maar het was ontegensprekelijk op deze twee dossiers dat de discussies zich polariseerden. Ook over de andere punten was er discussie, maar het belang van de overige tien bepalingen was veel kleiner en hier werd sneller een akkoord over bereikt. Hoewel voorgaand overzicht de uitkomst van de onderhandelingen verraadt, zal er in de komende twee hoofdstukken worden geanalyseerd hoe de collectieve nota en het uiteindelijke Bokserprotocol tot stand is gekomen en welke dynamieken het gedrag van Joostens in deze onderhandelingen bepaalden. In tweede plaats zal ook zo de Belgische houding op de conferentie tussen de regels kunnen worden waargenomen.¹³⁴

¹³⁴ KELLY, *A forgotten conference: the negotiations at Peking, 1900-1901*, 85-185; *Austria-Hungary, Belgium, France, Germany, Great Britain, Italy, Japan, The Netherlands, Russia, Spain, United States and China—Final Protocol for the Settlement of the Disturbances of 1900 [Boxer protocol]*, 1901.

De krachten in China

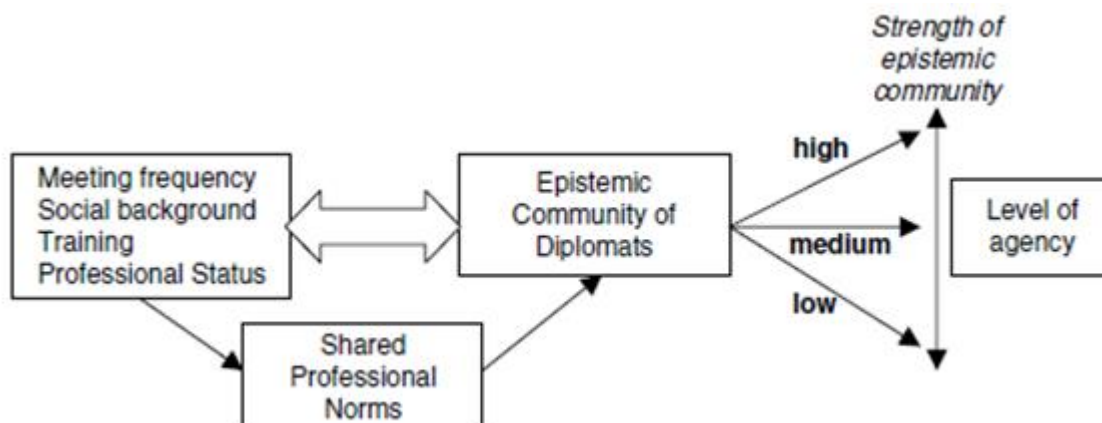
Een kleine staat te midden van een westers concert

*Our affairs in 1900 would have gone much better if all the ministers who had been through the siege had been recalled, and the Great Powers had alone had a voice in the settlement.*¹³⁵

Toen de Britse gezant in 1902 terugblikte op de conferentie, deed hij dat met bovenstaande woorden. Satow maakte in deze uitspraak een onderscheid tussen de grote en de kleine machten. Hoewel België in tegenstelling tot bijvoorbeeld Spanje, Nederland en Oostenrijk-Hongarije wél zeer grote financiële belangen had in China, werd het niet tot de grote machten gerekend. Wat waren de gevolgen van deze positie voor de politiek van Joostens? Kon hij gebruik maken van de *small state*-positie van België om zo uit het zicht van de grote machten te wegen op het debat of werd Joostens als vertegenwoordiger van een kleine macht genegeerd?

De Pekinese epistemic community ontleed

Allereerst moet echter de belangrijkste vraag beantwoord worden, namelijk: in welke mate vormden de gezanten tijdens de Conferentie van Peking een *epistemic community* en wat zijn de mogelijke gevolgen hiervan voor de *agency* Joostens? Davis Cross gebruikt hiervoor vier parameters die bepalen in welke mate de diplomaten tijdens een conferentie dezelfde professionele normen deelden. Dit houdt rechtstreeks verband met de sterkte van de *epistemic community* die op zijn beurt bepaalt hoe groot de *agency* van de leden van deze gemeenschap was.¹³⁶ Davis Cross, visualiseerde haar model als volgt.

Figuur 6: Schematische voorstelling van de parameters die de sterkte van de *epistemic community* van diplomaten bepalen.

¹³⁵KURGAN-VAN HENTENRYK, *Léopold II et les groupes financiers belges en Chine*, 392.

¹³⁶ DAVIS CROSS, *The European Diplomatic Corps*, 2007, 1-31.

De eerste parameter is de frequentie van de bijeenkomsten van de gezanten. De vergaderingen van de verschillende commissies buiten beschouwing gelaten, kwam het diplomatiek korps 65 keer samen in de periode tussen 26 oktober 1900 en 7 september 1901. Een snelle berekening leert dat het korps gemiddeld één keer om de vijf dagen samenkwam. Om een zo volledig mogelijk beeld te krijgen van de intensiteit van het onderlinge contact werd ook de duur van de sessies beschouwd. Deze vingen zo goed als altijd om 10 uur 's ochtends aan en werden afgesloten rond 12 uur 's middags. Sommige vergaderingen liepen echter uit tot zelfs 6 uur 's avonds. Wanneer de namiddagen niet werden ingenomen door gezamenlijke sessies, werden deze ingevuld door zittingen van de commissies. De dagen dat er geen zittingen waren, ging trouwens het diplomatieke getouwtrek onverminderd voort. Het dagboek van de Britse gezant laat dit op treffende wijze zien. Zo werden er diners georganiseerd waar de gezanten de huidige situatie binnen een informele context bespraken en was het ook de gewoonte om berichten op de kabinetten van de verschillende gezanten achter te laten.¹³⁷

De tweede parameter binnen Davis Cross' toepassing van de *epistemic community* is de sociale achtergrond van de diplomaten. Deze was in Peking vrij heterogeen. Enerzijds was er de groep van diplomaten die niet uit aristocratische kringen afkomstig was. Zoals het eerste hoofdstuk heeft aangetoond, behoorde Joostens tot deze groep. Ook Ernest Mason Satow, de Britse gezant, was niet geboren in een adellijke familie. Zijn vader, wiens roots in Wismar lagen, was eerst arbeider in de handel op de Oostzee, maar hij kon dankzij zijn werkgever emigreren naar Londen en daar zelf een zaak opstarten. Daar ontmoette hij Margeret Mason, de dochter van een lokale juridisch beambte, de moeder van Ernest.¹³⁸ Stephen Pichon, de Franse gezant was op zijn beurt de zoon van een belastingontvanger en zijn opvolger Paul Beau was de zoon van een schipper. De Russische gezant de Giers was ondanks zijn adellijk klinkende naam ook geen aristocraat. De familie de Giers was afkomstig uit Zweden en hoewel de Giers' vader ook een belangrijk Russische diplomaat was, was diens vader maar een bescheiden postbode.¹³⁹ De Nederlandse gezant Fridolin Marinus Knobel was een zoon van een koppel banketbakers, de Amerikaanse vertegenwoordiger Edward H. Conger was op zijn beurt de zoon van een dominee uit Illinois en zijn vervanger William Woodville Rockhill was de zoon van een koopman uit Philadelphia.¹⁴⁰

¹³⁷ *Affaires de Chine, négociations de Pékin, 1900-1902*, [Bonn], [1902], passim; RUXTON, I. red., *The Diaries of Sir Ernest Satow, British Envoy in Peking (1900-06)*, Volume I, Morrisville, 2006, passim

¹³⁸ E. MASON SATOW, *The Family Chronicle of the English Satows*, 1929, Oxford, passim.

¹³⁹ B. JELAVICH, 'Giers and the policy of moderation', *New Perspectives in Modern Russian History: Selected Papers from the Fourth World Congress for Soviet and East European Studies*, R. B. MCKEAN red., New York, 1992. 25-42.

¹⁴⁰ 'Knobel, Fridolin Marinus (1857-1933)', *Resources Huygens ING* (<http://resources.huygens.knaw.nl/bwn1880-2000/lemmata/bwn6/knobel>).

De andere groep diplomaten bestond uit diplomaten die wel uit een adellijk geslacht stamden. De Duitse gezant Alphons Mumm von Schwarzenstein was een telg uit het Frankfurter geslacht Mumm dat faam maakte als champagneproducten, vanaf 1873 tot de adel verheven was en daardoor de titel von Schwarzenstein mocht voeren.¹⁴¹ De Italiaanse gezant Guisepe Salvago Raggi stamde uit één van de bekendste Genovese adellijke geslachten en de Japanse vertegenwoordiger Komoru Jutarō was afkomstig uit een klasse van de lagere *samurai*.¹⁴² De Spaanse gezant Bernardo Cologan y Cologan behoorde tot een adellijke familie met thuisbasis op de Canarische Eilanden en roots in Ierland.¹⁴³ Baron Moritz Czikan von Wahlborn, gezant voor de dubbelmonarchie, was tot slot een lid van de Oostenrijk-Hongaarse adel.¹⁴⁴

De derde parameter in Davis Cross' model is de opleiding van de diplomaten. In tegenstelling tot de sociale achtergrond, was deze bij de gezanten wel vrij gelijkend. Joostens volgde zoals eerder gezegd een opleiding Wijsbegeerte en Letteren aan de universiteiten van Parijs, Brussel en Leuven. Satow volgde twee jaar een opleiding aan de *University College* te Londen, maar vooraleer hij zijn derde jaar aan het *Trinity College* in Oxford begon, kon hij de lokroep van de diplomatie niet weerstaan en startte hij zijn diplomatieke carrière. Als kenner van oosterse talen had hij bovendien een bijkomend voordeel ten opzichte van de andere gezanten.¹⁴⁵ Cologan y Cologan was alumnus van *Oxford*, de Amerikaanse gezant Conger van het *Lombard College* in Illinois, de Italiaanse gezant van de *Scuola di Scienze Sociali* te Firenze en Komura was één van de eerste Japanse studenten aan *Harvard Law School*.¹⁴⁶ Mumm von Schwarzenstein studeerde rechtswetenschappen in Leipzig, Heidelberg en Berlijn om uiteindelijk in Göttingen als doctor in de rechten af te studeren. Rockhill had als enige een

'Ancestors and Cousins including Rice Schueths, Schindler and Conger Families', *Schueths*, (<http://www.schueths.com/doug/genealogy/publicvers/gleanedwithnotes/pafg2353.htm>); P. A. VARG, 'William Woodville Rockhill's Influence on the Boxer Negotiations', *Pacific Historical Review*, 18 (1949), 369-380.

¹⁴¹ P. HAHN, *Mumm - Diplomat, Photograph & anders als die Anderen. Die Lebensgeschichte von Alfons Mumm von Schwarzenstein*, Badenweiler, 2012, passim.

¹⁴² P. G. FASSINO, 'Guisepe Salvago Raggi: un nobile prestato alla diplomazia. Brevi Note nel centenario della nomina a Governatore dell'Eritrea', *URBS*, 20 (2007), 25-38; 'Komura, Jutarō | Portrait', *Portraits of Modern Japanese Historical Figures* (<http://www.ndl.go.jp/portrait/e/datas/83.html?c=4>).

¹⁴³ CÓLOGAN Y GONZÁLEZ-MASSIEU, 'El papel de España en la Revolución de los Bóxers de 1900', 495-496.

¹⁴⁴ Ibid., G. LEHNER en M. LEHNER, *Österreich-Ungarn und der "Boxeraufstand" in China*, Wenen, 2002, 440-444.

¹⁴⁵ E. MASON SATOW, *The Family Chronicle of the English Satows*, 1929, Oxford, 25-26.

¹⁴⁶ CÓLOGAN Y GONZÁLEZ-MASSIEU, 'El papel de España en la Revolución de los Bóxers de 1900', 495-496; 'Die Vertreter der Mächte', LEHNER en LEHNER, *Österreich-Ungarn und der "Boxeraufstand" in China*, 2002, 440-444.; FASSINO, 'Guisepe Salvago Raggi: un nobile prestato alla diplomazia. Brevi Note nel centenario della nomina a Governatore dell'Eritrea', 25-38; 'Illinois Intercollegiate Athletic Conference', *Jimdo* (<http://slacey19690.jimdo.com/defunct-schools/lombard/>); 'Komura Jutarō', *Britannica Academic Edition* (<https://www.britannica.com/biography/Komura-Jutarō>).

militaire opleiding genoten aan de Franse academie van Saint-Cyr, maar had zich vervolgens vooral op de studie naar oosterse talen gestort.¹⁴⁷ De opleidingsniveaus van Knobel, Czikkann von Wahlborn, Beau, Pichon en de Giers zijn niet bekend maar naar alle waarschijnlijkheid genoten ook zij een goede vorming.¹⁴⁸

Professionele status is tot slot de vierde parameter, deze wordt in de volgende analyse gebaseerd op de eerdere diplomatieke carrière van de gezanten. Joostens' status was vooral te danken aan zijn verdiensten in Washington D.C. Satow zette zijn eerste stappen in de diplomatie als student-vertaler in Japan, werd daar ook secretaris op het Brits gezantschap en belandde na omzwervingen in Bangkok, Uruguay, Marokko en Tokio in China. De Duitse gezant was *attaché* in Londen en Parijs, secretaris in Washington, Boekerest en de Heilige Stoel en vooraleer hij naar China werd gezonden om de vermoorde von Ketteler te vervangen, was hij raadgever Aziatische politiek op het ministerie van Buitenlandse Zaken. Conger had ervaring als gezant in Brazilië, Salvago-Raggi had op de gezantschappen in Sint-Petersburg, Caïro, Madrid en Constantinopel gewerkt en de Spaanse gezant had ervaring opgedaan in de diplomatieke posten in Venezuela, Tokio en Mexico.¹⁴⁹ Rockhill had na verschillende reizen naar China en Tibet sinds de verkiezing van president McKinley de Amerikaanse belangen gediend in Griekenland, Roemenië en Servië. Nadien was hij teruggekeerd en had hij onder John Hay de Amerikaanse *Open Door Notes* opgesteld.¹⁵⁰ Knobel was de enige diplomaat die uit de consulaire tak van de diplomatie afkomstig was en had vooral ervaring als vice-consul in Sint-Petersburg en als consul-generaal in Teheran. De Giers dankte zijn professionele status dan weer vooral aan zijn vader Nikolay de Giers die bekend stond als de architect van de Frans-Russische alliantie.¹⁵¹ Beau was kortstondig secretaris in Rome, maar had zijn verdiensten vooral op het kabinet van het ministerie van Buitenlandse Zaken. Pichon had als enige gezant geen klassieke diplomatieke carrière doorlopen. Hij was eerst journalist, zette daarna de stap naar de politiek en werd vervolgens pas diplomaat op verschillende posten in Zuid-Amerika.¹⁵²

¹⁴⁷ VARG, 'William Woodville Rockhill's Influence on the Boxer Negotiations', *Pacific Historical Review*, 18 (1949), 369-380.

¹⁴⁸ 'Die Verträge der Mächte', LEHNER en LEHNER, *Österreich-Ungarn und der "Boxeraufstand" in China*, 2002, 440-444.

¹⁴⁹ XIANG, *The Origins of the Boxer War: A Multinational Study*, 2003, 84.

¹⁵⁰ VARG, 'William Woodville Rockhill's Influence on the Boxer Negotiations', 369-380.

¹⁵¹ JELAVICH, 'Giers and the policy of moderation', *New Perspectives in Modern Russian History: Selected Papers from the Fourth World Congress for Soviet and East European Studies*, R. B. MCKEAN red., New York, 1992. 25-42.

¹⁵² 'Die Verträge der Mächte', LEHNER en LEHNER, *Österreich-Ungarn und der "Boxeraufstand" in China*, 2002, 440-44.

Een combinatie van deze vier parameters met de karakteristieken van het laat negentiende-eeuwse Europese diplomatieke korps zoals Davis Cross die beschreef voor het Congres van Berlijn laat toe om in te schatten hoe sterk de *epistemic community* in Peking was. Het beeld dat Davis Cross schetst over de bureaucrativering en professionalisering van het diplomatiek korps is volledig van toepassing op het korps in China. Zo waren alle diplomaten een voorbeeld van de *golden age of the career diplomat*. Betere selectieprocedures zorgden ervoor dat het spreekwoordelijke kaf van het koren tijdig werd gescheiden en dat de diplomaten, ongeacht of ze van adellijke of niet-adellijke afkomst waren, competente professionals waren. Desalniettemin zorgden de kenmerken van de diplomatieke carrière zoals de nood aan eigen financiële middelen zowel tijdens de opleiding als de periode in functie, dat dit beroep enkel was weggelegd voor mensen met de nodige middelen. De bescheiden afkomst van enkele van de diplomaten in Peking laat echter zien dat op dit vlak er in de periode tussen het Congres van Berlijn en de Conferentie van Peking een geleidelijke evolutie tot een grotere toegankelijkheid was ingezet.¹⁵³

Zoals de carrièreoverzichten van alle diplomaten liet zien, waren de gezanten in Peking niet aan hun proefstuk toe toen ze op 26 oktober voor het eerst aan de onderhandelingstafel aanschoven. Hoewel enkele diplomaten, zoals onder andere Joostens, Rockhill, Satow en Mumm al wat meer voeling met de Aziatische of Chinese dynamieken hadden, konden ze allemaal op een stevige basis van diplomatieke ervaring buigen. Dit gedeelde besef van elkaars capaciteiten, ervaring en professionalisme zorgde ervoor dat de diplomaten wisten dat ze binnen hetzelfde kader opereerden en dit droeg bij tot de hechtheid van de Pekinese *epistemic community*. Het protocol en de unieke dynamiek binnen de legatiewijk versterkte enkel deze vorming van een transnationale gemeenschap. Het feit dat alle diplomaten zo dicht op elkaars huid zaten in dit gebied, zorgde er samen met ontwikkelingen in de communicatie en de urgentie om de naoorlogse orde te bepalen er bovendien voor dat ook de zogenaamde *frequency* van het diplomatieke contact erg hoog lag.

Het laatste punt dat de typering van het Pekinese diplomatieke korps als een hechte *epistemic community* kan verhinderen, is de missie en de opzet van de conferentie. Kelly dichtte erg veel belang toe aan de conferentie en zag het als dé bepalende dynamiek in het naoorlogse China.¹⁵⁴ In een recentere interpretatie beschrijft de invloedrijke Britse historicus Thomas G. Otte de conferentie echter als een soort situatie waarbij geen enkele macht écht durfde initiatief te nemen. Bovendien ziet hij in het licht van de latere oorlog tussen Rusland en Japan de

¹⁵³ DAVIS CROSS, *The European Diplomatic Corps*, 2007, 68-80.

¹⁵⁴ KELLY, *A forgotten conference: the negotiations at Peking, 1900-1901*, 175-183.

steeds groeiende grip van Rusland op de spoorwegen in Mantsjoerije als het belangrijkste gevolg van de Bokseropstand. Volgens hem ademden de conferentieverlagen daardoor ook een *air of unreality*.¹⁵⁵ Tot op zekere hoogte was er op de Conferentie van Peking een gedeelde missie, het bepalen van de naoorlogse orde. Het feit dat de Russen, ondanks herhaaldelijke weerstand, uiteindelijk toch overstag gingen voor een Brits voorstel over de schadeloosstellingen, is illustratief om de conferentie te kenmerken. Enerzijds is het een toonbeeld van de wil om tot een akkoord te komen, maar anderzijds verraadt het ook de sfeer waarbij Rusland door alle machten nauwlettend in het oog werd gehouden. De veronderstelling dat alle gezanten dezelfde wereldvisie deelden en de missie hadden om de naoorlogse orde in China te bepalen, krijgt daardoor een flinke knauw.

De interpretatie die in deze masterproef zal gegeven worden aan de Conferentie van Peking zal omwille van deze redenen een middenpositie tussen Otte en Kelly zijn. De nadruk van Otte op het gedrag van de Russen in Mantsjoerije is vanuit een Belgische blik op de conferentie immers maar van een beperkte relevantie aangezien er voor Joostens in dit gebied noch economische, noch territoriale belangen op het spel stonden. Toch zorgt de interpretatie van Otte ervoor dat de parameter van gedeelde waarden en normen slechts als gemiddeld bestempeld wordt. Het is op dit punt dat er zich een groot probleem vormt wat betreft de Conferentie van Peking. Het verloop van de onderhandelingen laat namelijk ook zien dat er maar in beperkte mate sprake was van een streven naar consensus. Waar er al vrij snel een akkoord werd bereikt over de collectieve nota, sleepten de onderhandelingen over de invulling van die nota immers maandenlang aan. In deze fase werd het immers duidelijk dat de Duitse ambitie om zijn plaats onder de koloniale zon te verwerven, de Britse nadruk op de handelsbelangen, de Franse expansie vanuit Indochina en de claim op het protectoraatsrecht, de Amerikaanse ethische *Open Door*-houding en het Russische streven naar een ijsvrije haven in combinatie met de ambities van de kleinere machten de Pekinese *epistemic community* geleidelijk aan uit elkaar deed vallen. De verschillende wereldvisies verschilden immers te hard om snel tot een akkoord te komen en dit gebrek aan consensus verzwakte de *agency* van het korps als collectief danig. De Britse gezant formuleerde het als volgt: *Eleven Powers with widely different interest have been kept together with great difficulty, and we all had to give to each other on various points*.¹⁵⁶

Een optelsom van alle parameters leidt uiteindelijk tot de volgende samenvatting waarbij het diplomatiek korps op de Conferentie van Peking naar voren komt als een *epistemic community*

¹⁵⁵ OTTE, *The China Question*, 2007, 282-285.

¹⁵⁶ OTTE, 'Not Proficient in Table-Thumping', 166-172.

die maar gemiddeld sterk was. Dit heeft ook grote implicaties voor de potentiële *agency* van Joostens als lid van dit korps. Een sterke diplomatieke *epistemic community* heeft immers op drie manieren een invloed op zijn leden: ten eerste kan een collectieve *agency* leiden tot een coöperatieve uitkomst, ten tweede kan het als gevolg hebben dat de persoonlijke voorkeuren van tijdens de onderhandelingen wijzigen en tot slot kunnen de leden zelfs eventueel de staatslieden die hoger in de hiërarchie staan, overtuigen om de beslissingen van het collectief te onderschrijven.¹⁵⁷ Het feit dat het Pekinese diplomatieke korps maar een gemiddeld sterke *epistemic community* was, maakt dat deze veronderstellingen maar in beperkte mate gelden voor Joostens. Dit zal verduidelijkt worden door de relatie tussen Joostens en de Favereau volgens de tweedeling *autonomy* en *agency* verder uit te werken in het volgende hoofdstuk.

Diplomatiek korps Conferentie van Peking 1900-1901 als <i>epistemic community</i>	
Tijds kader	<i>New Imperialism</i> in het vroeg twintigste-eeuwse Peking (1900-1901)
Professionele opleiding	Hoog
Gelijkende sociale achtergrond	Gemiddeld
Professionele status	Hoog
Frequentie van contact	Hoog
Sterkte van gedeelde waarden en normen	Laag
Sterkte van de <i>epistemic community</i>	Gemiddeld

Figuur 7: Het diplomatiek korps op de Conferentie van Peking 1900-1901 als *epistemic community*.

België als diplomatiek klein broertje

Vooraleer de relatie tussen Joostens en de Favereau grondiger belicht kan worden, zal eerst het gedrag van Joostens bekeken worden vanuit de andere lokale factoren die zijn speelruimte hebben bepaald. Het *small state*-paradigma, een invalshoek die zijn oorsprong kent in het klassieke onderzoek naar het Belgisch buitenlands beleid, is daarbij een eerste relevant perspectief. In onderstaande analyse zal hierbij enkel de *small state*-positie *sensu stricto* behandeld worden. Het paradigma van de neutraliteit speelt in dit verband een belangrijke rol, maar in onderstaande analyse moet neutraliteit enkel verstaan worden als een onderdeel van de reputatie en het imago van België. De effectieve invulling van de neutraliteit door Joostens komt immers later in deze masterproef aan bod. Het perspectief dat hier gehanteerd wordt, focust daardoor vooral op dynamieken met een oorsprong in het beleid of de visie van de

¹⁵⁷ DAVIS CROSS, *The European Diplomatic Corps*, 2007, 22.

andere aanwezige machten. Deze focus op de *small state*-positie uitte zich immers in de eerste plaats in Peking zelf.

Een eerste belangrijk aspect dat in het kader van de Belgische *small state*-positie moet benadrukt worden, is dat de aanwezigheid van het land *tout court* te danken was aan deze status. Vanuit Chinees perspectief werd België omwille van zijn neutraliteit en beperkte militaire slagkracht niet als een bedreiging gezien voor de Chinese territoriale integriteit. Het is dankzij deze essentiële kenmerken van België als imperiale natie dat het bijvoorbeeld de Peking-Hankow concessie had kunnen verwerven. Op dit gebied profiteerde België net zoals tijdens de verwerving van de Congo-Vrijstaat van zijn *small state*-positie.¹⁵⁸ De Belgische investeringen in China waren echter van zo'n groot belang, vooral op spoorweggebied, dat in vraag gesteld dient te worden of de *small state*-rol die België in Europa genoot, wel terecht was in China. Een vergelijking met naties zoals Oostenrijk-Hongarije en Spanje, leert immers dat wat betreft belangen en investeringen België een belangrijker macht was dan deze twee landen. Toch zou dit zich niet vertalen naar de positie op de conferentie zelf en zou België desalniettemin tot het kamp van de kleinere landen gerekend worden, al was het maar om op die manier het Belgische imperialisme trachten in te dijken.¹⁵⁹

Een eerste punt waaruit de *small state*-status van België in de zomer van 1900 bleek, was het feit dat de deelname van Joostens aan de conferentie in vraag werd gesteld. De Britse en Duitse gezanten waren namelijk van mening dat de kleinere machten geen plek verdienden aan de onderhandelingstafel. Zij vonden het niet meer dan logisch dat enkel de machten die een militaire bijdrage hadden geleverd aan de ontzettingsmacht het recht hadden om mee te beslissen over de vredesbepalingen.¹⁶⁰ Dit was echter een drogreden om de echte reden achter de uitsluiting te verhullen. De stemmen van de kleinere machten werden door de Britten en Duitsers namelijk vooral als een gevaar voor de stabiliteit van de conferentie gezien.¹⁶¹ In de eerste vier bijeenkomsten had Joostens echter zo actief deelgenomen aan de debatten dat een eventuele eliminatie op veel weerstand onthaald zou worden.¹⁶² Bovendien moest drong de Britse minister van Buitenlandse Zaken er op aan dat zijn gezant zijn kritiek op de deelname van de kleinere machten moest, laten varen. België had zijn plaats op de conferentie te pakken.¹⁶³

¹⁵⁸ 'Gaining a non-European possession', HELMREICH, *Belgium and Europe*, 137.

¹⁵⁹ KURGAN-VAN HENTENRYK, *Léopold II et les groupes financiers belges en Chine*, 837.

¹⁶⁰ KELLY, *A forgotten conference: the negotiations at Peking, 1900-1901*, 1963, 75.

¹⁶¹ VAN DONGEN, *Tussen neutraliteit en imperialisme*, 322.

¹⁶² *Die Große Politik der europäischen Kabinette 1871–1914*, rei 3, band 16, document 466530.

¹⁶³ VAN DONGEN, *Tussen neutraliteit en imperialisme*, 319.

Desondanks werd er in deze beginfase opvallend weinig gevolg gegeven aan Joostens' opmerkingen. Het feit dat hij vertegenwoordiger was van een kleine staat zorgde ervoor dat Joostens niet op de agenda kon wegen. Dit wordt het best geïllustreerd door Joostens pogingen om een grip te krijgen op de noordelijke spoorwegen. Zo liet hij in een persoonlijk gesprek aan Satow weten dat de Russen de controle op de spoorwegen tussen Peking en Taku terug aan de oorspronkelijke uitbaters zou willen teruggeven.¹⁶⁴ Zonder medeweten van de Favereau maakte Joostens gebruik van deze opportuniteit en las hij op de bijeenkomst 28 oktober een nota voor. In deze nota stond een voorstel om erg belangrijk spoormaterieel dat de *Compagnie de chemin de fer Peking-Hankow* in zijn bezit had, ter beschikking te stellen voor het herstel van de spoorwegen tussen Peking en Taku. Toch bleek het voorstel niet zo belangeloos als Joostens het deed uitschijnen. Jean Jadot, die dit voorstel had uitgewerkt, had met de Russische officieren von Bam en de Keller immers afgesproken dat de Belgen tarifaire voordelen zouden genieten eens de lijn hersteld was. Van zodra Joostens dit plan had voorgelegd aan de vergadering werd het echter onmiddellijk naar een militaire commissie verwezen. Geen enkele gezant wilde op het thema verder ingaan en ook von Waldersee wilde er geen commentaar op leveren omdat de desbetreffende spoorlijn zich niet in een provincie bevond die hij controleerde.¹⁶⁵ De korte commentaar met betrekking tot de slechting van de vestingen in Taku, die ook snel van tafel geveegd door de overige gezanten, moet op dezelfde manier worden verstaan.¹⁶⁶

Figuur 8: Groepsfoto van het diplomatiek corps tijdens de eerste maanden van de onderhandelingen. Joostens zit op de voorste rij uiterst links met wandelstok en hoed in de hand.

¹⁶⁴ RUXTON, red., *The Diaries of Sir Ernest Satow, British Envoy in Peking (1900-06)*, Volume I, 2006, 54.

¹⁶⁵ *Affaires de Chine, négociations de Pékin, 1900-1902*, 3; RUXTON, red., *The Diaries of Sir Ernest Satow, British Envoy in Peking (1900-06)*, Volume I, 40-56.

¹⁶⁶ *Affaires de Chine, négociations de Pékin, 1900-1902*, 19-23.

De Britse weerstand tegen de Belgische aanwezigheid lijkt bovendien een dynamiek te zijn geweest die tijdens de hele duur van de conferentie heeft standgehouden. Satow was bijvoorbeeld ook een tegenstander van een Belgische vertegenwoordiging in de commissie van bankiers in Shanghai die moest toezien op de uitbetaling van de schadeloosstellingen.¹⁶⁷ Toen er eind december een discussie ontstond over de locatie waar de *note collective* zou worden voorgelegd aan de Chinese onderhandelaars stonden Satow en Joostens ook weer lijnrecht tegenover elkaar. Joostens stemde voor het voorstel om dit te laten plaatsvinden in de Spaanse legatie, maar de Britse gezant stemde hiertegen. Met enige bitterheid moest Satow in zijn dagboek erkennen dat hij in deze discussie het onderspit moest delven.¹⁶⁸

Het militaire argument dat bij aanvang van de conferentie door de Britse en Duitse gezant werd ingeroepen, bleek een constante te zijn in de vorming van de *small state*-positie van België in China. Leopold II had nochtans alles in het werk gesteld om deel te kunnen nemen aan de ontzettingsexpeditie, maar had onder internationale druk zijn plan moeten opbergen. Het was de *Kaiser* zelf die er persoonlijk op had toegezien dat België niet had kunnen deelnemen aan de militaire expeditie en daarom kan zonder overdrijven gezegd worden dat het verhinderen van een Belgische militaire aanwezigheid één van de belangrijkste Duitse strategieën was om de Belgen diplomatiek monddood te maken. Bovendien was de anti-Belgische politiek van Duitsland ook een uiting van de persoonlijke vete tussen Leopold II en Wilhelm II.¹⁶⁹ In die zin was de anti-Belgische positie van de Britse gezant een middel om in de gunst te komen van Duitsland. Satow vreesde immers dat anders de Duitse gezant onder invloed zou komen van de Frans-Russische alliantie. De *small state*-positie van België op het Europese toneel werd met andere woorden op de imperiale scène gebruikt om gemeenschappelijke Britse en Duitse frustraties en diplomatieke posities te kanaliseren en te verzoenen.¹⁷⁰

Het militaire argument werd niet enkel door de Duitse en Britse gezant gebruikt om bij aanvang de kleinere machten te verhinderen deel te nemen aan de conferentie, ook tijdens de onderhandelingen bleef het een speerpunt van de anti-Belgische krachten. Logischerwijs werd vooral bij militaire aangelegenheden de Belgische militaire afwezigheid benadrukt. Zo trachtte de Duitse gezant Mumm te voorkomen dat België een legatiewacht inrichtte op grond van dit gebrek aan militaire bijdrage. Joostens beschouwde dit echter als een drogreden en voelde

¹⁶⁷ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2i^{ème} partie 1901-1904, rapport bijeenkomst 10 augustus, 11 augustus 1901.

¹⁶⁸ RUXTON, red., *The Diaries of Sir Ernest Satow, British Envoy in Peking (1900-06)*, 2006, 73.

¹⁶⁹ DUCHESNE, 'Les aspects diplomatiques du projet d'expédition belge en Chine en 1900', *Revue belge de philologie et d'histoire*, 32 (1954), 77-96.

¹⁷⁰ VARG, P. A., 'William Woodville Rockhill's Influence on the Boxer Negotiations', *Pacific Historical Review*, 18 (1949), 369-380.

zich gesterkt door de steun van de Fransen en de Russen en werkte vervolgens, zoals later in deze masterproef zal geduid worden, de uitbouw van de Belgischelegatie wacht verder uit. Wel moest hij lijdzaam toezien dat België, net zoals Spanje en Nederland, niet werd betrokken bij de algemene onderhandelingen over de gezantschappen.¹⁷¹ Joostens besepte echter ook zelf dat hij omwille van het gebrek aan Belgische militaire aanwezigheid tijdens de zomer van 1900 diplomatiek zwakker stond. Toen er een discussie ontstond over de kosten van de Nederlandse marine die in aanloop naar en tijdens de Bokseropstand in het kader van de *gunboat diplomacy* de nodige militaire druk op de Chinezen had uitgeoefend, hield Joostens zich afzijdig. Zo liet het optekenen dat hij niet competent was om een mening te uiten en noemde hij zichzelf *représentant d'une Puissance qui n'a pas pris part aux opérations militaires*.¹⁷²

Een ander punt dat de Belgische positie tijdens de onderhandelingen danig ondermijnde was het officieuze protectoraatsrecht dat de Fransen hadden over de katholieke missionarissen in China. Het gegeven dat van oorsprong Belgische missionarissen in China waren aangekomen als Franse staatsburgers, zorgde ervoor dat Joostens in dit dossier erg afhankelijk was van de Franse gezant. De Favereau was vanzelfsprekend op de hoogte van deze afhankelijkheid en spoorde Joostens aan om bij de Franse gezant te informeren of hij al iets had ondernomen met betrekking tot de Belgische missionarissen. Daarenboven vroeg hij zich ook af welke de andere katholieke landen waren van wie het lot van hun missionarissen in de handen van Frankrijk lag.¹⁷³ Enerzijds zou deze aandacht voor het gedrag van de andere landen kunnen gezien worden als een uiting van de Belgische wil om het Franse protectoraatsrecht over de missionarissen te contesteren.¹⁷⁴ Dit lijkt echter een al te voorbarige conclusie te zijn geweest want Joostens erkende wel degelijk het feit dat de Franse gezant instond voor de belangen van de Belgische missionarissen. De lijst met schuldigen die Joostens had opgesteld in het kader van de aanvallen in Mongolië maakte hij over aan de Franse gezant aan wie *il appartient de réclamer le châtime des meurtres de nos Missionnaires*.¹⁷⁵ Bovendien ving Joostens ook bot bij de nieuwe Franse gezant Beau toen hij trachtte schadeloosstellingen vast te krijgen voor de families van zes vermoorde missionarissen.¹⁷⁶ De contestatie van het protectoraatsrecht die volgens de literatuur in deze periode hoogtij vierde, werd op de

¹⁷¹ VAN DONGEN, *Tussen neutraliteit en imperialisme*, 339.

¹⁷² *Affaires de Chine, négociations de Pékin, 1900-1902*, [Bonn], 154.

¹⁷³ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, minuut telegram, 5 maart 1901.

¹⁷⁴ DUJARDIN, *Missionering en moderniteit*, 222-223.

¹⁷⁵ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomsten 28, 30 en 31 januari en 5, 6 en 8 februari, 13 februari 1901.

¹⁷⁶ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2ième partie 1901-1904, kopie brief Beau aan Joostens, 31 juli 1901.

Conferentie van Peking even bevroren en Frankrijk lijkt in dit dossier zijn macht ten koste van de Belgische positie behouden te hebben.¹⁷⁷

De *small state*-positie betekende evenwel niet dat Joostens niet kon of mocht deelnemen aan de algemene werking van de conferentie. In tegenstelling tot andere conferenties in deze periode waren de diplomatieke delegaties in Peking relatief klein. Dit zorgde ervoor dat de gezanten zelf deel uitmaakten van de verschillende commissies die het voorbereidend werk deden. Hoewel Joostens kritiek leverde op de erg bureaucratische trekken van deze structuur, was hij lid van diverse commissies met een erg heterogeen takenpakket gaande van de stratenplanning van de legatiewijk, de interne organisatie van de gezantschapswijk tot financiële kwesties.¹⁷⁸ De belangrijkste functie die Joostens in deze situatie van verschillende deelcommissies vervulde, was die van voorzitter van de commissie over de schadeloosstellingen.¹⁷⁹ Noch in de literatuur, noch in de bronnen wordt geëxpliciteerd op welke manier deze functies verdeeld werden. Een evaluatie van verschillende commissies geeft echter het beeld dat elke commissie gebalanceerd werd samengesteld. De commissie schadeloosstellingen bestond bijvoorbeeld uit twee gezanten van grote machten, namelijk de Brit Satow en de Fransman Pichon en twee gezanten van kleinere machten, de Nederlander Knobel en Joostens. Dit geeft het beeld dat Joostens zijn functie als voorzitter van deze commissie te danken had aan de *small state*-positie van België. Met andere woorden, de *small state*-positie leverde Joostens mogelijks ook voordelen op.¹⁸⁰

In zekere mate was de *small state*-rol er ook één die te wijten was aan een sterke mate van *self-fashioning*. Een opmerkelijke passage begin 1901 illustreert dit op treffende wijze. Li Hung Chang verzocht in een rechtstreekse brief aan Leopold II of Emmanuel de Wouters d'Oplinter gevraagd mocht terugkeren uit het noorden van China om hem bij te staan tijdens de onderhandelingen.¹⁸¹ De Wouters d'Oplinter was immers sinds 1896 raadgever bij de *Tsungli Yamen*, het officieuze Chinese ministerie van Buitenlandse Zaken en zijn expertise kon door Li Hung Chang goed gebruikt worden.¹⁸² Joostens wees echter op het belang van de meningen van de andere gezanten en plaatste zo al vrij snel vraagtekens bij de haalbaarheid van dit

¹⁷⁷ DUJARDIN, *Missionering en moderniteit*, 222-223.

¹⁷⁸ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomsten 12, 13, 14 en 18 maart 1901, 19 maart 1901 ; AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomsten 20 en 22 maart 1901, 25 maart 1901.

¹⁷⁹ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomsten 12, 13, 14 en 18 maart 1901, 19 maart 1901.

¹⁸⁰ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomsten 28, 30 en 31 januari en 5, 6 en 8 februari, 13 februari 1901,

¹⁸¹ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, minuut telegram, 1 januari 1901.

¹⁸² VAN DER ELST, L., 'Leopold II et la Chine', *Revue Générale*, 59 (1924), 41-42.

plan.¹⁸³ Zijn voorspelling dat de andere gezanten dwars zouden liggen was overigens terecht.¹⁸⁴ De Russische gezant vreesde immers dat de aanstelling van de Wouters een precedent zou kunnen creëren en dat ook andere landen adviseurs of ambtenaren zouden trachten deel uit te laten maken van de ploeg rond Li Hung Chang.¹⁸⁵ Leopold II was hierdoor genoodzaakt volgende brief naar de Chinese toponderhandelaar te versturen.

*Je remercie Votre Excellence du nouveau témoignage de confiance qu'elle veut bien me donner. Je fais les vœux les plus sincères pour le rétablissement des relations pacifiques entre la Chine et les Puissances étrangères. Le concours d'un agent de nationalité belge pour amener ce résultat ne pourrait être utile que s'il avait l'assentiment de toutes les Puissances en cause. J'ai les raisons de croire que tel ne serait pas le cas. Dans ces conditions, le but qu'avait en vue Votre Excellence ne serait pas atteint'. S.[igné] Léopold.*¹⁸⁶

De *small state*-positie van België tijdens de onderhandelingen werd zoals bovenstaande analyse aantoonde, bepaald door drie dynamieken. Ten eerste gebruikten de tegenstanders van België, voornamelijk het Verenigd Koninkrijk en Duitsland, de *small state*-positie van België als een middel om oudere frustraties en diplomatieke bezwaren te kunnen kanaliseren.¹⁸⁷ De bescheiden rol van België op de internationale scène bood hen een alibi om op het imperiaal toneel, waar de Belgische belangen groter waren dan landen die traditioneel als groot gezien werden zoals Oostenrijk-Hongarije, België naar de achtergrond te verdringen. Een tweede manier waarop de *small state*-positie tot uiting kwam, was omwille van reeds bestaande akkoorden. Het Franse protectoraatsrecht was hierbij de belangrijkste factor die de speelruimte van Joostens beperkte ondanks de gezamenlijke Belgisch-Franse aanwezigheid in China. Ten slotte laat de affaire-de Wouters d'Oplinter zien dat er op het ministerie ook een groot besef was van de opinies van de andere machten en de kleine rol die ze België toedichtten. In een verdere analyse in het tweede hoofdstuk van deze masterproef zal verder belicht worden hoezeer dit besef een invloed had op de instructies die de Favereau aan Joostens gaf.

¹⁸³ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, minuut telegram, 3 februari 1901.

¹⁸⁴ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, minuut telegram, 6 februari 1901.

¹⁸⁵ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, minuut telegram, 8 februari 1901.

¹⁸⁶ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, minuut brief, 11 februari 1901.

¹⁸⁷ WILLEQUET, J., *Le Congo belge et la Weltpolitik (1894-1914)*, Brussel, 1962, 33-37.

Onderhandelen tussen het puin

In de historiografie rond de internationale conferenties in het *fin de siècle* neemt de Conferentie van Peking een unieke plaats in. In tegenstelling tot andere conferenties waar diplomaten verbleven in chique hotels en onderhandelden in een setting die paste bij hun functie en sociale status, was er in Peking weinig te merken van de *glitter and glamour* die normaalgesproken aan de diplomatie verbonden was. Verschillende legaties waren in brand gestoken en vernietigd, maar ook de gebouwen die nog overeind stonden waren ernstig beschadigd. Bovendien waren de elektriciteit, waterwerken en de telegraaflijnen vernield en werd zo in Peking de klok met enkele tientallen jaren teruggedraaid. In dit deel zal daarom volgens de tweedeling communicatie en leefomstandigheden worden onderzocht wat de invloed was van deze structurele factoren op de *agency* van Joostens.

Van chaos naar wederzijdse afhankelijkheid

De belangrijkste structurele factor die de werkzaamheden van Joostens beïnvloedde, was het gebrek aan een degelijke communicatie tussen Peking en het Westen.¹⁸⁸ Na afloop van het beleg van de Legaties hadden de westerse machten immers de grootste moeite om de telegraaflijnen tussen Peking en de kust te herstellen. Het belangrijkste voordeel dat telegrafie aan de diplomatie bood, namelijk een snelle communicatie tussen metropool en de agent in het buitenland, verviel bijgevolg.¹⁸⁹ Joostens ontving bijvoorbeeld pas op 2 september een eerste brief waarin de koning en regering hem feliciteerden met zijn optreden tijdens het beleg.¹⁹⁰ Een maand later, in een fase waarbij de contouren van de onderhandelingen stilaan duidelijk werden, verliep de communicatie nog steeds erg stroef.¹⁹¹ De weinige telegrammen die doorsijpelden tot op het consulaat in Shanghai waren bijvoorbeeld grotendeels onleesbaar en bovendien slaagde Joostens omwille van de afgesneden communicatie er niet in om een duidelijk beeld te krijgen van de situatie van de missies in Mongolië.¹⁹² Hoewel het gebruik van telegrafie wel vaker gepaard ging met technische moeilijkheden, kwamen deze problemen omwille van de grote diplomatieke belangen die er op het spel stonden bijzonder ongelegen.¹⁹³

¹⁸⁸ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, telegram consul Shanghai, 31 augustus 1900.

¹⁸⁹ NICKLES, D. P., *Under the wire: how telegraphy changed diplomacy*, Cambridge, 2003, 79-102.

¹⁹⁰ V. COLLIN, *Un reportage belge en Extrême-Orient (guerre internationale de 1900-1901)*, Antwerpen, 1901, 137; AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, telegram, 5 september 1900.

¹⁹¹ RUXTON, I. red., *The Diaries of Sir Ernest Satow, British Envoy in Peking (1900-06)*, Volume I en II, Morrisville, 2006, 23.

¹⁹² AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, telegram, 22 oktober 1900 ; BRUSSEL, AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, samenvatting telegrammen tussen Peking en Shanghai, 14 september 1900.

¹⁹³ NICKLES, *Under the wire: how telegraphy changed diplomacy*, Cambridge, 2003, 180-187.

Een veelzeggend voorbeeld van de barslechte communicatie en haar effecten op het diplomatieke spel was de kwestie rond de *whereabouts* van Joostens begin oktober 1900. Op een periode van twee maanden had Joostens slechts vijftien telegrammen naar het ministerie gestuurd waarvan er vier Brussel niet bereikt hadden. In één van deze telegrammen had Joostens het ministerie laten weten dat de Russische gezant naar Tientsin was uitgeweken en hierop had Joostens enkele weken later op 19 september de instructie gekregen om tot nader order in Peking te blijven.¹⁹⁴ Toen er echter op 7 oktober een door Joostens ondertekende telegram vanuit Tientsin in Brussel aankwam, rezen er verschillende vragen op het ministerie. Was de instructie van 19 september niet in Peking aangekomen? Had Joostens zich tijdelijk of permanent naar Tientsin begeven? Met welk doel was hij naar Tientsin gegaan? Aangezien een verhuis naar Tientsin omwille van de Russische politiek absoluut geen neutrale beweging zou zijn geweest, waren dit erg relevante vragen.¹⁹⁵ Om zo snel mogelijk een klare blik op de zaak te krijgen werd dan ook aan Henri Ketels, de consul in Tientsin, gevraagd om duidelijkheid te scheppen.¹⁹⁶ Zijn interventie bleek uiteindelijk niet nodig want met een telegram verzonden vanuit Peking op 19 oktober, die wel degelijk Brussel bereikte, maakte Joostens duidelijk dat hij zich in Peking bevond. Wellicht had hij omwille van de slechte verbinding tussen Peking en Tientsin zijn telegrammen tijdelijk rechtstreeks vanuit Tientsin laten verzenden om zo minder risico te lopen op een verstoorde communicatie. Dit had hij in de periode voor het begin van het beleg namelijk ook al gedaan.¹⁹⁷ Dat hij hierbij ongewild een vermeende diplomatieke daad had gesteld, heeft hij waarschijnlijk pas te laat beseft.

Een slechte verbinding tussen het ministerie en zijn diplomaten betekende wel niet noodzakelijk dat het diplomatiek proces op het terrein vertraagde. De permanente crisissfeer, onder meer te wijten aan de druk van de pers, had er namelijk voor gezorgd dat de diplomatie in een constante *sense of urgency* verkeerde die het proces nodeloos vermoeilijkte. Wanneer deze druk wegviel konden de diplomaten zich veelal terug grondiger richten op hun werk op het terrein en ook in deze *case* lijkt het gebrek aan communicatie het diplomatiek proces niet vertraagd te hebben. Zo was het in deze chaotische situatie dat de Franse minister van Buitenlandse zaken Delcassé op 4 oktober zijn zespuntenplan, de ruggengraat van de onderhandelingen, voorstelde. Bovendien zorgde de scheiding tussen het Westen en zijn gezanten in Peking ervoor dat de *epistemic community* in Peking nog hechter werd dan ze al

¹⁹⁴ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, telegram, 19 september 1900.

¹⁹⁵ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, minuut betreffende de *whereabouts* van Joostens, 11 oktober 1900.

¹⁹⁶ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, minuut telegram aan Ketels, 12 oktober 1900.

¹⁹⁷ E. JOTTRAND, *Au Siam : journal de voyage de M. et Mme Émile Jottrand : ouvrage accompagné d'un plan*, Parijs, 1905, 367-368.

voordien was. Dit versterkte de *agency* van het Pekinese diplomatiek korps in zijn geheel en bijgevolg ook de potentiële *agency* van Joostens.¹⁹⁸

De communicatieve chaos in de periode tussen de ontzetting en 16 oktober 1900 toen de telegraaflijnen weer hersteld waren, maakt wel dat de inbreng en *agency* van Joostens in deze periode moeilijk bloot te leggen is.¹⁹⁹ Zoals eerder gezegd, baseert deze studie zich voornamelijk op de correspondentie tussen Joostens en het ministerie van Buitenlandse Zaken. Het gebrek aan communicatie zorgt er voor dat dit onderzoek op een analytische paradox botst. Net op het moment dat de berichtgeving is verstoord, wordt verwacht dat de inbreng van Joostens toeneemt. Die toename is echter niet te verifiëren omwille van het gebrek aan communicatie in deze chaotische periode.

Een ander mogelijk probleem is de traagheid waarmee de geschreven rapporten van Joostens aan de Favereau Brussel bereikten. In deze rapporten nam hij grondiger de tijd om de posities, opinies en demarches van de verschillende diplomaten te belichten. Hoewel het minstens twee maanden duurde vooraleer een brief de tocht tussen China en Europa had afgelegd, brengt een analyse van deze trage vorm van communicatie dit onderzoek *an sich* niet noodzakelijk in problemen.²⁰⁰ Voor de dringende kwesties stuurde Joostens immers telegrammen, die tijdens de conferentie wel degelijk Brussel bereikten. Met deze vorm van informatie-uitwisseling zowel aan de hand van brieven als telegrammen volgde Joostens de toenmalige heersende trend in de diplomatie.²⁰¹ In de rapporten zelf wordt er ook regelmatig verwezen naar deze telegrammen wat aantoont dat beide vormen van communicatie elkaar versterkten. Bovendien zijn de geschreven rapporten de duidelijkste uitingen van Joostens' eigen mening, zeker in de periode na 20 februari 1901. Toen werd namelijk beslist dat de processen-verbaal van de conferentie werden gepubliceerd. Vanaf dan beperkte Joostens zich tot *les commentaires qui paraîtront de nature à pouvoir vous intéresser*.²⁰²

Hoewel er zeker in de weken voorafgaand aan de conferentie grote structurele communicatieve problemen waren, gaf de Favereau zelf aan dat hij toch op de informatie van Joostens rekende om zijn beleid vorm te geven. Samen met de inlichtingen van *nos agents en Europe* kon de Favereau zo alle informatie samenrapen en het Belgische diplomatieke

¹⁹⁸ DAVIS CROSS, *The European Diplomatic Corps*, 2007, 6-7.

¹⁹⁹ BRUSSEL, AKP, *Dossiers du Cabinet du Roi (Cab. II F 59 a)*, 1456 : Troubles en Chine en 1891 et 1900-1901, minuut telegram, 17 oktober 1900.

²⁰⁰ KELLY, *A forgotten conference: the negotiations at Peking, 1900-1901*, 94.

²⁰¹ 'The Late Nineteenth Century and the Congress of Berlin', DAVIS CROSS, *The European Diplomatic Corps*, 2007, 78.

²⁰² AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomsten 16, 18 en 20 februari 1901, 20 februari 1901.

parcours uitstippelen. In het diplomatiek erg gevoelige thema rond de legatiegarde won de Favereau bijvoorbeeld informatie in bij de gezanten in onder andere het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten, Spanje, Italië, Nederland, Frankrijk en Duitsland.²⁰³ Hetzelfde gebeurde voor het dossier rond de schadeloosstellingen.²⁰⁴ Het feit dat de Favereau aangaf zijn beleid vorm te geven aan de hand van de informatie van zijn diplomatiek korps benadrukt bovendien het *realpolitike* karakter van de Belgische imperiale politiek.

Desalniettemin had Joostens toegang tot informatie waar de gezanten in de Europese hoofdsteden niet over beschikten. Joostens voegde aan zijn rapporten bijvoorbeeld nota's, memoranda en andere types van tijdelijke voorstellen of overeenkomsten toe.²⁰⁵ Deze informatie verkreeg hij logischerwijs door deel te nemen aan de conferentie, maar ook in de momenten dat de verschillende gezanten niet rond de onderhandelingstafel zaten, ging het diplomatieke werk onverminderd voort. Ten eerste bracht Joostens formele bezoeken aan de andere gezanten, zijn bezoeken aan de Britse gezant zijn bijvoorbeeld goed gedocumenteerd in diens dagboeken.²⁰⁶ Daarnaast kreeg Joostens ook van de andere Belgen berichten over de meest recente ontwikkelingen in het land.²⁰⁷ Ten slotte had Joostens ook directe contacten met de Chinese onderhandelaars.²⁰⁸ Deze optelsom laat zien dat Joostens een onmisbare schakel was voor de Favereau om een volledig beeld te kunnen vormen van de situatie in China. Hij zat immers het dichtst bij de bron, was het meest vertrouwd met de Belgische belangen in China en kon informatie verkrijgen waar de andere Belgische diplomaten geen toegang tot hadden. Ironisch genoeg is het door zijn persoonlijke inbreng dat Joostens afbreuk deed aan zijn eigen autonomie. Naargelang Joostens immers informatie doorspeelde aan de minister kon de Favereau namelijk zijn instructies steeds concreter opstellen en zo de autonomie van Joostens beperken. Hier komt het wederzijdse aspect van de Bourdiaanse *agency* erg sterk naar voren.

De informatie die Joostens aan de Favereau doorspeelde was erg heterogeen. De belangrijkste en meest voorkomende soort informatie was de positie van de verschillende andere gezanten. Dit vormt de kern van Joostens rapporten aan de Favereau. Joostens oversteeg echter ook deze feitelijke beschouwingen en trachtte ook trends te bespeuren en

²⁰³ BRUSSEL, AMBZ, *Diplomatiek Archief*, Dossier P. 5516, 'Garde de la légation de Belgique à Péking', brief, 13 februari 1901; *Ibid.*, brief 3 maart; *Ibid.*, brief 7 maart; *Ibid.*, 11 april.

²⁰⁴ KURGAN-VAN HENTENRYK, *Léopold II et les groupes financiers belges en Chine*, 391.

²⁰⁵ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomst 5 november 1900, 5 november 1900

²⁰⁶ RUXTON, red., *The Diaries of Sir Ernest Satow, British Envoy in Peking (1900-06)*, 2006, passim.

²⁰⁷ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomsten 28, 30 en 31 januari en 5, 6 en 8 februari, 13 februari 1901; AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomst 19 juni 1901, 21 juni 1901.

²⁰⁸ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, 15 september 1900.

die te melden aan de minister. Dit deed hij bijvoorbeeld in het vraagstuk over de schuldbepalingen waar hij een evolutie naar gematigdheid gewaar werd, maar ook in het debat over de schadeloosstellingen toonde hij zijn analytisch vermogen.²⁰⁹ In reactie op de beslissing dat de machten die hadden deelgenomen aan de militaire expeditie een vragenlijst zouden laten beantwoorden door hun respectievelijke regeringen schreef hij: *La réponse qui sera faite à ces différentes questions sera intéressante à connaître. En effet on y pourra trouver une indication précieuse sur la marche que les différents Gouvernements se proposent de suivre en ce qui regarde l'importante question du règlement des indemnités en général.*²¹⁰ Deze analyses werden bovendien erg gesmaakt door de minister. Volgens hem slaagde Joostens erin om complexe en delicate materie op erg duidelijke manier samen te vatten en te analyseren. Zonder zijn rapporten kon de minister naar eigen zeggen geen volledig beeld krijgen van de situatie in China.²¹¹

De timing om bepaalde initiatieven te nemen was een ander prerogatief van Joostens. Als participant aan de onderhandelingen was hij en niet de Favereau op de hoogte van de agenda van de conferentie. Joostens beperkte zich in zijn rapporten niet tot beschrijvingen van de meningen van de andere gezanten, hij toonde ook zijn visie wanneer hij het nodig achtte om te ageren. Zo schreef hij na afloop van een vergadering over de legatiewacht naar de Favereau: *Il peut être intéressant de profiter de l'heure présente pour prendre une position bien définie [...].*²¹² Volgens hem was het nodig om een krachtig signaal naar de andere machten te sturen dat België wel degelijk het recht opeiste om een legatiewacht aan te stellen. Zo niet konden de andere vertegenwoordigers denken dat België impliciet dit onmiskenbare recht had afgestaan. Voor Joostens was er dus een grote *sense of urgency* en die maakte hij duidelijk over aan het ministerie. Na afloop van een discussie over de schuldbepalingen trachtte hij de Favereau dan weer te overtuigen om 'niet als laatste' blijk te geven van een verzoenend standpunt.²¹³ Zijn aansporingen hadden niet enkel diplomatieke of politieke oorzaken, ook werden ze ingegeven door pragmatische overwegingen. Wat betreft de regeling van de schadeloosstellingen voor de missionarissen wees hij er bijvoorbeeld op dat er een zeer sterke winter werd verwacht en dat er daardoor *une urgence extrême* was om dit dossier zo snel mogelijk af te ronden.²¹⁴

²⁰⁹ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomsten 2, 22 en 24 januari 1901, 27 januari 1901

²¹⁰ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomsten 16, 18 en 20 februari 1901, 20 februari 1901.

²¹¹ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, minuut brief, 1 maart 1901.

²¹² AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, verslag betreffende nieuwe legatie en legatiewacht, 27 januari 1901.

²¹³ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomsten 2, 22 en 24 januari 1901, 27 januari 1901

²¹⁴ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2i^{ème} partie 1901-1904, rapport, 6 juli 1901.

De tol van het beleg van de legaties

De omgevingsfactoren en hun invloed op de fysieke toestand van diplomaten waren een tweede belangrijk structureel gegeven, zowel in de aanloop naar als tijdens de onderhandelingen zelf. Joostens stond ondanks zijn zeer jonge leeftijd al bij zijn aankomst in Peking bekend om zijn zwakke gezondheid. Vooral hartproblemen teisterden hem en het is dan ook opmerkelijk dat hij toestemde om naar Peking te gaan, een stad die bekend stond voor zijn vrij zware leefomstandigheden.²¹⁵ Aangezien Joostens zelf de vermoeide en zieke baron de Vinck de Deux-Orp moest vervangen, is het weinig waarschijnlijk dat het ministerie bewust een diplomaat met een zwakke gezondheid naar China stuurde. Joostens' benoeming legt dan ook een pijnlijk probleem in de selectieprocedure van aspirant-diplomaten bloot. Het duurde namelijk tot 1920 vooraleer een systematische controle van de fysieke paraatheid deel ging uitmaken van de selectie van nieuwe diplomaten. Desalniettemin kon via de clausule 'vereiste bekwaamheden en persoonlijke kwaliteiten' toch een kandidaat met een slechte gezondheid geweerd worden, maar deze clausule werd niet ingeroepen bij de benoeming van Joostens.²¹⁶

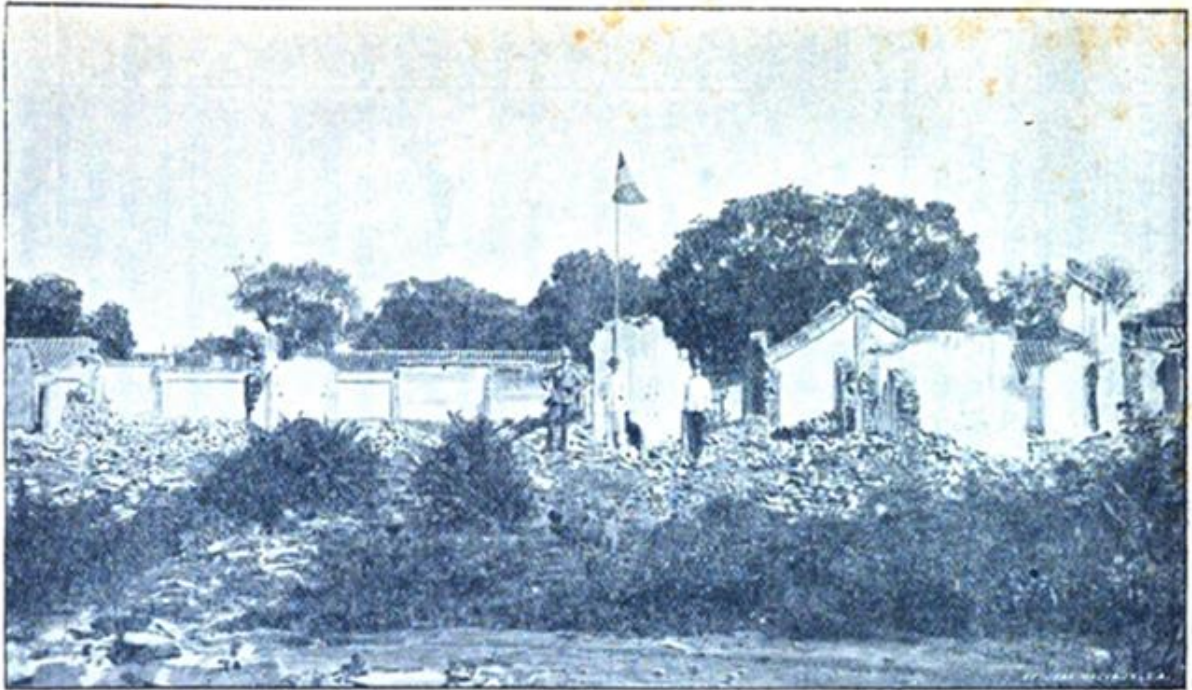
Hoewel dit klaarblijkelijk niet als een prioriteit werd gezien op het ministerie, konden fysieke problemen wel degelijk hun weerslag hebben op de positie van een diplomaat. Zo herstelde bijvoorbeeld de Franse gezant Stephen Pichon zeer traag van de ontberingen die hij tijdens het beleg had moeten verduren. Daarnaast werd de Nederlandse gezant Fridolin Marinus Knobel zelfs getroffen door een kogel en moest ook de Oostenrijk-Hongaarse gezant een tijd lang herstellen in een hospitaal in Tientsin.²¹⁷ Deze gezanten konden daardoor pas in een latere fase van de onderhandelingen aansluiten bij de rest van het korps. Vooral voor de Franse gezant betekende dit een serieuze aantasting van zijn diplomatieke invloed, hij moest zich op enkele vergaderingen laten vervangen door zijn secretaris.²¹⁸ Toch treft het ministerie niet alle schuld, de opstand en het beleg waren uitzonderlijke omstandigheden met onvoorziene gevolgen. Een betere selectieprocedure had niet kunnen voorzien dat de diplomaten wekenlang in een oorlogssituatie terechtkwamen.

²¹⁵ XIANG, *The Origins of the Boxer War*, 2003, 269; 'Onze landgenooten in China', *Het Laatste Nieuws*, 18 december 1900.

²¹⁶ COOLSAET, R., DUJARDIN, V. en ROOSENS, C. red., *Buitenlandse Zaken in België: Geschiedenis van een ministerie, zijn diplomaten en consuls van 1830 tot vandaag*, Leuven, 2014, 66-67.

²¹⁷ MORINEAU, M., 'Le Résident des Pays-Bas a Pékin durant le siège (1900)', *Revue d'histoire moderne et contemporaine*, 13 (1966), 285-302; KELLY, *A forgotten conference: the negotiations at Peking, 1900-1901*, 1963, 72.

²¹⁸ KELLY, *A forgotten conference: the negotiations at Peking, 1900-1901*, 1963, 101-112; *Affaires de Chine, négociations de Pékin, 1900-1902*, 9.

Figuur 9: Maurice Joostens, in witte kledij voor de vlaggenpost, na afloop van de opstand te midden van de ruïnes verwoeste legatie. Aan zijn rechterkant staat secretaris Léopold Merghelynck en aan zijn linkerkant een onbekende werknemer.

Desalniettemin is het wel zo dat de extreme situatie die het beleg had veroorzaakt de reeds wankele conditie van Joostens niet ten goede kwam. Zo beweerde een zekere Tytgat, die aanwezig was bij Joostens' terugkeer naar Antwerpen, dat hij Joostens niet herkende want hij leek helemaal niet op de verwilderde, vermagerde, bleke en vermoeide Belgische gezant die hij in de zomer van 1900 in China had ontmoet.²¹⁹ Daarnaast trof journalist Victor Collin op 13 oktober 1900 in het modderige en regenachtige Peking een ronduit uitgeputte Joostens aan. Collin kreeg de indruk dat niet de omstandigheden tijdens het beleg, maar vooral de situatie na afloop van de belegering de oorzaak waren voor Joostens' slechte fysieke welzijn. Tijdens het beleg had Joostens naar eigen zeggen nochtans moeten overleven op een dieet van paardenvlees, rijst en zwart brood.²²⁰

Nadat hij wekenlang op het terrein van de Britse legatie had kunnen verblijven, bevond Joostens zich begin oktober 1900 in het Spaanse gezantschap waar hij twee kamers ter beschikking had gekregen.²²¹ Deze situatie beviel Joostens allerminst, hetgeen hij uitte in een persoonlijke brief aan de Léon van der Elst, de kabinetchef van Leopold II, met de woorden: *Nous ne pouvons pourtant pas camper tout l'hiver.*²²² In deze context drong Joostens zelfs aan

²¹⁹ 'Le retour de M. Joostens', *La Métropole*, 24 maart 1902, 1.

²²⁰ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport 15 augustus 1900.

²²¹ V. COLLIN, *Un reportage belge en Extrême-Orient (guerre internationale de 1900-1901)*, Antwerpen, 1901, 131

²²² AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, afschrift brief, 9 oktober 1900.

op een terugkeer van de Cartier de Marchienne, de oud-secretaris. Ironisch genoeg had Cartier de Marchienne een maand eerder zelf al aan het ministerie laten weten dat een arts hem had aangeraden in Japan een kuur te nemen om terug op krachten te komen.²²³ Enkele dagen na zijn verzoek was Joostens blijkbaar voldoende hersteld om de komst van de Cartier de Marchienne weer af te blazen en om zijn functie in volle kracht weer uit te oefenen. De Bokseropstand en zijn gevolgen hadden de Belgische vertegenwoordiging in Peking niet gespaard.²²⁴

Aangezien Joostens gedurende de periode van de onderhandelingen plichtsbewust op elke vergadering aanwezig was, lijkt hij op het eerste zicht niet door zijn gezondheid gehinderd te zijn geweest in de uitoefening van zijn functie. *Het Laatste Nieuws* stelde echter op 18 december 1900: *De gezondheidstoestand van M. Joostens, onzen gezant te Peking is zeer geschokt, en M. Joostens heeft een verlof hoogst noodig, alhoewel hij het zelf niet wil bekennen*. Dit opmerkelijke en anonieme bericht was waarschijnlijk afkomstig van Victor Collin. Hij was immers in deze periode één van de weinigen, zo niet de enige, Belgen die Joostens heeft ontmoet. Bovendien hadden andere Belgen die in tegenstelling tot Collin wel verbonden waren aan het Belgische imperiale project in China er geen baat bij om Joostens in deze belangrijke periode als een verzwakte diplomaat te portretteren. Bovendien stemt dit bericht overeen met de beschrijving die Victor Collin na afloop van zijn bezoek aan Joostens gaf.²²⁵

Hoewel er rekening moet gehouden worden met een zekere ondertoon van sensatiezucht, is dit bericht toch geloofwaardig. Enerzijds had Joostens ontegensprekelijk een zwakke gezondheid, maar anderzijds eiste het vele werk dat de conferentie met zich meebracht onvermijdelijk zijn tol. Joostens had er op dit moment al vier maanden van diplomatieke topsport opzitten en had nooit de kans gekregen volledig te recupereren. Met collega-diplomaten zoals Henri Davignon, Eugène Beyens en Emmanuel Havenith staat Joostens in een illustere rij van Belgische diplomaten die in crisisperiodes roofoverval pleegden op hun lichaam.²²⁶ Daarnaast is ook het feit dat Joostens niet wilde toegeven dat hij verzwakt was erg opmerkelijk. Aangezien er in de correspondentie met het ministerie immers geen enkele weerklank te vinden is van zijn fysieke problemen in deze periode, heeft Joostens wellicht zijn problemen willen verbergen voor de Favereau. Het is echter niet duidelijk waarom Joostens deze informatie achterhield. Vrees voor gezichtsverlies, een degradatie of zelfs het einde van

²²³ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, telegram, 9 september 1900

²²⁴ CLAEYS-BOUUAERT, L., *Le Baron Emile Cartier de Marchiennes. Missions diplomatiques en Chine et aux Etats-Unis, 1898-1922*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, UCL, 1977, 72-90.

²²⁵ 'Onze landgenooten in China', *Het Laatste Nieuws*, 18 december 1900, 3.

²²⁶ AUWERS, *The island and the storm*, 2014, passim.

zijn carrière zijn denkbare pistes.²²⁷ Het lijkt er echter op dat de overtuiging om zijn werk af te maken Joostens ertoe gedreven heeft zijn fysieke grenzen af te tasten. Op 11 september, enkele dagen na de ondertekening van het protocol, vielen de maskers af en was Joostens eerlijk tegen de minister. Hij meldde dat hij *par ordre formel médecin* wilde terugkeren naar België'.²²⁸ De Favereau zag evenwel geen graten in deze aanvraag en wees op de ervaring van vervanger Cartier de Marchienne als tijdelijke vervanger. Bovendien zag de Favereau ook in dat Joostens één van de laatste gezanten was die nog steeds op post was sinds het beleg van de legaties was afgelopen. Joostens had zijn verlof meer dan wie ook verdiend.²²⁹

Het gebrek aan communicatie in de beginfase en de kenmerken van de wisselwerking tussen de Favereau en Joostens in de periode die daarop volgde, de moeilijke levensomstandigheden in Peking en de precaire fysieke toestand van Joostens waren de vier belangrijkste kenmerken van de omstandigheden waarin de onderhandelingen plaatsvonden. Ze tonen aan dat het leven van een diplomaat niet altijd uit bals, diners en societyevents bestond. Voor de diplomaten die zich in de nasleep van de Bokseropstand in Peking bevonden, was de uitoefening van hun functie een ware uitdaging. Niet enkel stonden er zeer grote diplomatieke belangen op het spel, ook de omstandigheden waarin ze moesten werken, maakten hun job er niet makkelijker op. Daarnaast toont de analyse van de communicatieve problemen na afloop van de Bokseropstand aan dat het in China moeilijk was voor de Belgische imperiale diplomatie om met dezelfde diplomatieke dynamiek en snelheid te ageren als tijdens de Congolese kwestie.²³⁰ Bovendien toont het ook aan dat de Favereau erg afhankelijk was van de informatie die Joostens hem leverde tijdens de onderhandelingen. Wanneer de Favereau's orders onderzocht zullen worden, moet daardoor ten allen tijde beseft worden dat deze instructies niet uit het ijle zijn ontstaan, maar dat ze gebaseerd zijn op Joostens' berichten. De impliciete invloed van Joostens was hier erg groot.

De Chinese zijde van het verhaal

*Quand la Chine s'éveillera...le monde tremblera.*²³¹

Toen Napoleon in 1816 zijn ballingschap op Sint-Helena uitzat, sprak hij volgens sommigen bovenstaande woorden uit terwijl hij China aanwees op een wereldkaart. Ze zijn kenmerkend voor het beeld dat er in de lange negentiende eeuw in Europa over China bestond. Tot nu toe heeft deze studie zich voornamelijk gericht op de onderlinge westerse imperiale dynamieken.

²²⁷ AUWERS, *The island and the storm*, 2014, 403.

²²⁸ BRUSSEL, AMBZ, Pers. EXT 162, minuut telegram, 11 september 1901.

²²⁹ BRUSSEL, AMBZ, Pers. EXT 162, minuut telegram, 25 september 1901.

²³⁰ J. E. HELMREICH, *Belgium and Europe: A Study in Small Power Diplomacy*, Den Haag, 1976, 135.

²³¹ F. PAVÉ, *Le péril jaune à la fin du XIXe siècle, fantasme ou inquiétude légitime?*, Le Mans, 2011, 6.

Een grondige blik op de visie van Joostens op de Chinezen, de Chinese onderhandelaars en de Chinese politiek dringt zich dus op. In het laat negentiende-eeuwse en vroeg twintigste-eeuwse Westen bestonden er binnen een denkkader van ‘het Gele Gevaar’ immers een heel aantal vooroordelen, misvattingen en denkbeelden over de Chinese maatschappij. Tot en met de Japanse overwinning in de Russisch-Japanse oorlog van 1904-1905 fixeerde deze aandacht zich vooral op een militaire dreiging uit het Oosten.²³² Hoewel het Westen steeds uitging van een militaire superioriteit was er toch een grote angst dat er vanuit Chinese hoek een dreiging uitging voor de heersende orde.²³³ Uit de onderstaande analyse zal blijken dat Joostens zich grotendeels inschreef in de klassieke Gele Gevaar-retoriek, maar dat er bij hem ook andere elementen waren die zijn visie op de Chinese zijde van het verhaal vormgaven. Nadat de contouren van Joostens’ blik op de Chinese zijde in het eerste deel zijn geschetst, zal vervolgens in het tweede deel van dit hoofdstuk worden belicht of hij deze visie ook vertaalde naar zijn diplomatie en op welke manier hij dit deed.

Een ontwakend land van *duivelsche chineez*

Een eerste aandachtspunt is de visie op de opstandelingen en de mogelijke rancune die de Bokseropstand en het beleg met zich heeft meegebracht. Een opmerkelijk interview bij zijn tijdelijke terugkeer geeft zijn blik op treffende wijze weer. Het discours van Joostens over de opstandelingen was ronduit oriëntalistisch, racistisch en denigrerend. Hij omschreef ze volgens de Nederlandse journalist als *duivelsche Chineez*, *sluwe schobbejakken* en *geestdrijvers* en schilderde ze zodoende af als een zootje ongeregeld. Hij versterkte bovendien dit beeld door te wijzen op de militaire onkunde van de Boksers. Volgens Joostens waren de Boksers nauwelijks of niet getraind, verwondden ze zichzelf of schoten ze zelfs onbedoeld op elkaar. Ook over het feit dat de Boksers beweerden niet door kogels geraakt te kunnen worden, had Joostens zijn mening. Volgens hem werd deze naïeve claim van de Boksers al snel doorprikt toen de Chinezen zagen dat de Boksers *langs alle kanten klop kregen*.²³⁴ Met deze woorden gaf Joostens een vrij klassieke pro-Westerse visie in de pers. Minachtende uitspraken over de Bokseropstandelingen vormden namelijk in deze periode het speerpunt van de demonologisering door middel van het concept ‘Gele Gevaar’.²³⁵

Op één punt, de bewapening van de Chinezen, gaf Joostens echter een beeld dat verschilde van andere diplomaten, missionarissen en journalisten die berichtten over de Bokseropstand. Joostens wees op de goede kwaliteit van de wapens waarover de opstandelingen en het

²³² Ibid., 1-102.

²³³ COHEN, *History in Three Keys*, 236-237.

²³⁴ FIGARO, ‘Terugkeer uit China van den Belgischen gezant Z. Exc. Den heer Maurits Joostens’, *De Telegraaf*, 25 maart 1902.

²³⁵ COHEN, *History in Three Keys*, 235.

Chinese leger beschikten. Wapens die ironisch genoeg ofwel van westerse makelij waren of met westerse *knowhow* waren geproduceerd.²³⁶ België was zelf ook betrokken geweest bij de militaire hervormingen die in de jaren voorgaand aan de opstand in China waren doorgevoerd. Zo had Li Hung Chang in 1896 nog een bezoek gebracht aan de wapenfabrieken van FN Herstal en had de Belgische legatie net voor aanvang van de Bokseropstand nog een rapport geschreven over de Chinese militaire capaciteiten.²³⁷ Een ongedateerde foto van Joostens toont bovendien dat de Belgische gezant een bezoek heeft gebracht aan het befaamde wapenarsenaal in Hanyang. Hoewel dit bezoek waarschijnlijk plaatsvond na afloop van de opstand en de conferentie, was deze fabriek gebouwd met *knowhow* van de Belgische Société John Cockerill.²³⁸ Deze informatie speelde dus meer dan waarschijnlijk in Joostens' achterhoofd toen hij dit interview aflegde. De zin *De deugnieten waren nog zoo slecht niet gewapend* nuanceert het amateurisme van de Chinese opstandelingen en is absoluut geen *faits-divers*. Het toont aan dat bij deze diplomaat het besef aanwezig was dat China aan het eind van de negentiende eeuw op militair gebied een moderne macht was. Dit is een beeld dat lange tijd in de schaduw stond van literatuur en bronnen die de westerse suprematie in de Bokseropstand centraal plaatsten.²³⁹

Figuur 10: Joostens op bezoek bij de wapenfabrieken van de Chinese overheid in Hanyang.

²³⁶ 'Chinese Military Capabilities in 1900: Myth and Reality', J. E. ELLIOTT, *Some Did It for Civilisation, Some Did It for Their Country: A Revised View of the Boxer War*, Hong Kong, 2002, 400-440.

²³⁷ *Ibid.*, 401-420.

²³⁸ KURGAN-VAN HENTENRYK, *Léopold II et les groupes financiers belges en Chine*, 81.

²³⁹ 'Chinese Military Capabilities in 1900: Myth and Reality', ELLIOTT, *Some Did It for Civilisation, Some Did It for Their Country*, 81-396; FIGARO, 'Terugkeer uit China van den Belgischen gezant Z. Exc. Den heer Maurits Joostens', *De Telegraaf*, 25 maart 1902.

Een tweede bouwsteen van Joostens' blik op de Chinese zijde, was zijn mening over de Chinese onderhandelaars Li Hung Chang en prins Ching. Deze houding berustte voornamelijk op suprematie. In afwachting op de aankomst van Li Hung Chang ontstonden er midden september een aantal informele contacten tussen de gezanten en andere Chinese topfunctionarissen. Het gedrag van de Chinezen was volgens Joostens zo onderdanig dat hun bezoek hem deed denken aan de lotgevallen van de zogenaamde Burgers van Calais. Hiermee verwees hij naar de *Chroniques* van Jean Froissart waarin beschreven stond hoe tijdens de Honderdjarige Oorlog zes hooggeplaatste inwoners na afloop van een beleg de sleutels van de stad Calais hadden overhandigd aan de Britse overwinnaar. Nadat Auguste Rodin in 1889 deze passage verwerkte tot een tot de verbeelding sprekende beeldengroep, kwam deze gebeurtenis nog meer symbool te staan voor de absolute tragedie en onderdanigheid die gepaard ging met een militaire nederlaag. Gezien de grote lading die er achter deze uitspraak schuilde, schetste Joostens hierdoor een sterk beeld van Chinese inferioriteit.²⁴⁰

Daarnaast stelde Joostens ook de diplomatieke slagkracht van de Chinese onderhandelaars aan de kaak. Nadat prins Ching op 6 september 1900 een inhoudsloos bezoek aan Joostens had gebracht, schreef hij bijvoorbeeld aan de Favereau: *Ce plénipotentiaire paraît jusqu'ici avoir des pouvoirs limités!*. Een nieuw bezoek op 11 september, nu van Joostens aan prins Ching, leverde Joostens opnieuw geen informatie op over de plannen van de Chinezen. Prins Ching had Joostens zelfs laten weten niet op de hoogte te zijn van de plannen van collega-onderhandelaar Li Hung Chang. Een opmerking die het gebrek aan professionalisme bij de Chinezen alleen maar benadrukte.²⁴¹ Desalniettemin was Joostens pragmatisch genoeg om de Chinezen te loven wanneer ze initiatieven namen die in zijn ogen gerechtvaardigd waren. Al voor de aanvang van de conferentie had Joostens bijvoorbeeld aangegeven dat hij het belangrijk vond dat de Chinese schuldigen een gepaste straf kregen. Het Chinese initiatief om hooggeplaatste functionarissen te straffen voor hun rol in de opstand werd dan ook door Joostens erg op prijs gesteld.²⁴² Het gevoel dat de aangestelde onderhandelaars Chinezen waren waarmee op een redelijke manier onderhandeld kon worden, lijkt te overheersen.

Vooraf Li Hung Chang stond namelijk bekend als één van de meest prowesterse functionarissen. De directe band tussen Joostens en Li Hung Chang bood tijdens de conferentie dan wel geen directe voordelen, in de marge van de conferentie kon er wel

²⁴⁰ R. SWEDBERG, 'Auguste Rodin's The Burghers of Calais: The career of a sculpture and its appeal to civic heroism', *Theory, Culture & Society*, 22 (2005); AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport betreffende situatie in Peking, 15 september 1900.

²⁴¹ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport, 15 september 1900.

²⁴² AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport, 4 oktober 1900.

gesproken worden van een goede samenwerking. Zo bereikten Joostens en Li Hung Chang een akkoord over de terugkeer van de keizerin-weduwe naar Peking. Li Hung Chang zou al zijn invloed aanwenden om het hof ervan te overtuigen om de Belgische spoorwegen te gebruiken voor deze belangrijke reis.²⁴³ Joostens' lovende woorden voor de Chinese topfunctionaris bij zijn tijdelijke terugkeer in 1902 naar Europa waren dus naar alle waarschijnlijkheid oprecht.²⁴⁴

Het respect voor de Chinese onderhandelaars blijkt echter het meest uit een gebeurtenis die plaatsvond na afloop van de conferentie. Tijdens Joostens tijdelijke terugkeer naar Antwerpen nodigde hij namelijk prins Tsai-Chen, de zoon van prins Ching, uit voor een bezoek aan de Scheldestad. De prins was in deze periode op bezoek in Europa om de kroning van de Britse koning Edward VII bij te wonen. Deze ceremonie was echter door een dringende operatie van de vorst uitgesteld en daardoor had de prins voldoende vrije tijd om Europa te bezoeken. In tegenstelling tot andere Chinese diplomatieke delegaties had dit bezoek een erg persoonlijke lading. Net zoals andere delegaties bezocht Tsai-Chen ook de verdedigingswerken en de economische zones van de stad, maar er was ook tijd voor een theebrans in de residentie van Joostens.²⁴⁵

Het derde en laatste element van de aandacht voor de Chinese zijde betreft de manier waarop Joostens de Chinese samenleving in zijn geheel beschouwde. Het is in dit verband dat de 'Gele Gevaar'-retoriek het duidelijkst te zien is in Joostens' opinie.²⁴⁶ Een eerste aspect was dat China ontegensprekelijk het label van verliezer moest krijgen. Joostens stelde expliciet dat China zijn verantwoordelijkheid voor het gedane kwaad moest nemen.²⁴⁷ Op een impliciete manier toonde dit zich ook door het feit dat Joostens, op instructie van de Favereau, niet inging op het verzoek van Li Hung Chang om de vredesonderhandelingen in Tientsin te laten doorgaan. Dit zou namelijk als een signaal van zwakte kunnen overkomen en bovendien was de diplomatieke positie van Li Hung Chang in zijn thuisregio in Tientsin sterker.²⁴⁸ Joostens persoonlijke visie was in de aanloop naar de conferentie er daardoor een waarbij de Europeanen en niet de Chinezen het initiatief moesten nemen. Zodoende kon, eens er een

²⁴³ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2i^{ème} partie 1901-1904, rapport, 23 juli 1901.

²⁴⁴ 'Le ministre de Belgique à Pékin – Les boxers – L'avenir – Opinion très optimiste', *Dernière Heure*, 14 maart 1902, 1.

²⁴⁵ 'Prins Tsai Cheng te Antwerpen', *Het Handelsblad van Antwerpen*, 6 juli 1902; E. DOOMS, *Le gouverneur d'Anvers demande un drapeau Chinois: Chinees-Belgische diplomatieke relaties: Chinese diplomatieke delegaties in het negentiende eeuwse België*, meesterproef Master in de Oosterse talen en culturen (Chinees), Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, Universiteit Gent, 2009, 85-86.

²⁴⁶ PAVÉ, *Le péril jaune à la fin du XIXe siècle, fantasme ou inquiétude légitime?*, 1-23.

²⁴⁷ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport, 11 oktober 1900; BRUSSEL, AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomst 5 november 1900, 5 november 1900.

²⁴⁸ KELLY, *A forgotten conference: the negotiations at Peking, 1900-1901*, 72.

akkoord bereikt was, dit ook op hun conto worden geschreven. Na de ondertekening van de *note collective* was Joostens grootste vrees werkelijkheid geworden. Voor hem was de conclusie pijnlijk duidelijk: [...] *c'est la Chine, qui sort victorieuse de l'aventure de 1900*.²⁴⁹

Het tweede aspect van Joostens' visie op de Chinese maatschappij was een sterke nadruk op het misleidende karakter van de Chinezen. Zo voorspelde Joostens dat zij de interne twisten en tegenstellingen die intussen waren ontstaan, in de maanden die zouden komen optimaal zouden benutten om zo het onderhandelingsproces te vertragen. Dit terwijl Joostens absoluut zo snel als mogelijk een bindend en afgewerkt akkoord wilde afsluiten. Het land had volgens Joostens namelijk getoond hoezeer het het proces reeds had kunnen vertragen en dat het de hele wereld had kunnen misleiden zonder daarbij te moeten vrezen voor zware gevolgen. Als reactie op een Amerikaans voorstel dat moest beletten dat de onderkoningen, provinciale en lokale functionarissen hun straf konden ontlopen, stelde Joostens dat dit *un scandale qui ne s'est vu que trop souvent* was.²⁵⁰ Wederom portretteerde hij de Chinezen alsof ze van nature slinks waren. Door deze nadruk te leggen op het misleidende karakter van de Chinese maatschappij suggereerde Joostens continuïteit tussen de vooroorlogse en de naoorlogse periode. De Bokseropstandelingen werden namelijk ook afgebeeld als de verpersoonlijking van de Chinese onbetrouwbaarheid.²⁵¹

Een derde aspect dat nauw aansluit bij de vorige kenmerken is Joostens' angst dat China opnieuw zou ontwaken. Zo stelde hij eind december 1900: *On voudrait pouvoir se dire avec confiance que la Chine ne se réveillera pas bientôt plus consciente que jamais de sa force et que les événements de 1900 n'auront pas des lendemains qu'on n'aura pas voulu rendre impossibles alors qu'on en avait le pouvoir*. Joostens liet door dit statement merken dat hij er weinig vertrouwen in had dat de collectieve nota voor een stabiele naoorlogse orde zou zorgen. Het beeld dat Joostens opriep van de mogelijke 'ontwaking van China' was in deze periode een populaire manier om de dreiging die van China uitging zo krachtig mogelijk uit te drukken. De Bokseropstand was in de ogen van vele Europeanen een moment geweest waarbij dit land wakker was geworden en zijn ware gelaat had getoond. Door te wijzen op het falen van de diplomatieke conferentie en de mogelijkheid te benadrukken dat China opnieuw wakker zou worden, schetst Joostens een erg fatalistisch toekomstbeeld.²⁵² Joostens waarschuwing

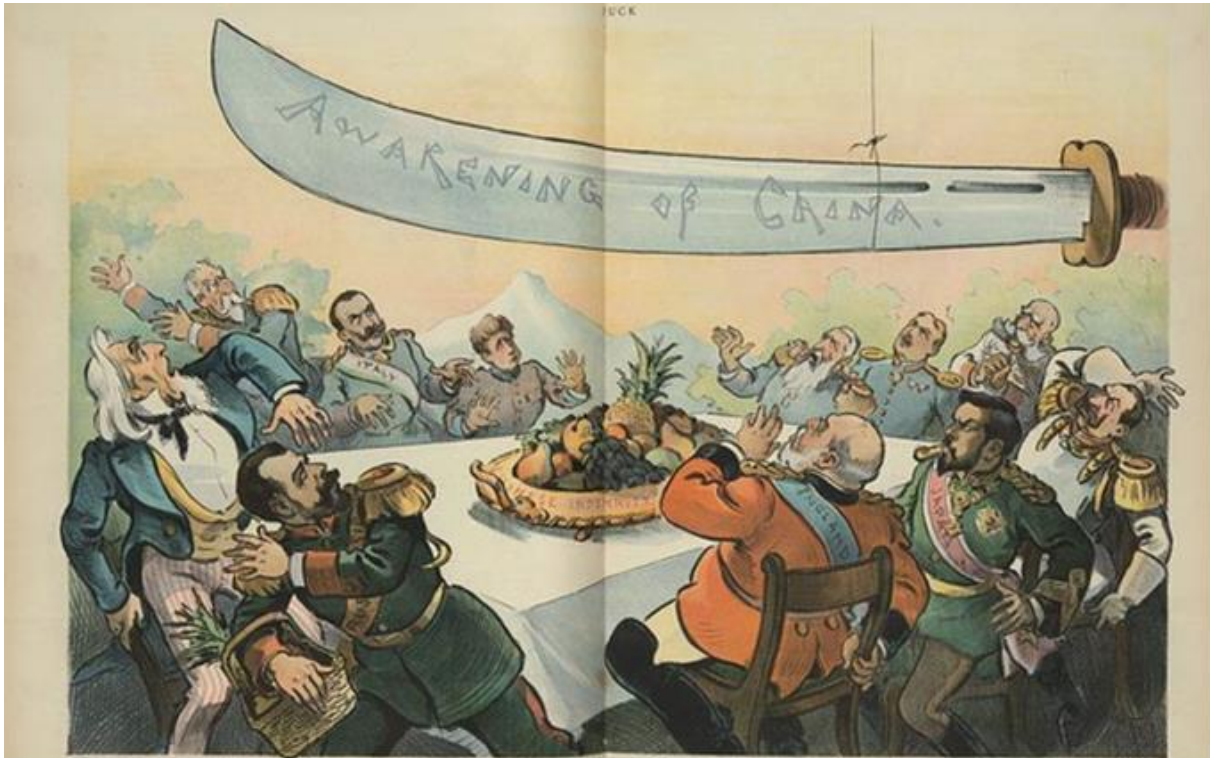
²⁴⁹ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomsten 4, 10, 19, 20 en 22 december 1900, 24 december 1900.

²⁵⁰ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomsten 26, 28 en 31 oktober 1900, 31 oktober 1900.

²⁵¹ COHEN, *History in Three Keys*, 235-237.

²⁵² AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomsten 4, 10, 19, 20 en 22 december 1900, 24 december 1900.

legitimeerde Joostens in zekere zin ook het imperialisme. Een land dat als barbaars, grotesk en gevaarlijk werd afgebeeld, was het enkel maar meer waard om ingepalmd te worden.²⁵³ Desalniettemin nuanceert zijn angst ook het superioriteitsgevoel dat bijvoorbeeld naar voren kwam in het eerder geanalyseerde interview.²⁵⁴

Figuur 11: De *awakening* van China. Joostens' angst over de wederopstanding van China leefde ook erg sterk in de westerse verbeelding. Zo moet op deze cartoon Leopold II samen met de andere westerse vorsten toezien hoe aan een zijden draadje het zwaard van Damocles met het opschrift *awakening of China* de fruitschaal vol schadeloosstellingen bedreigt

Joostens' erg cynische en teleurgestelde visie op de conferentie valt moeilijk te verklaren. Aangezien het opstellen van de collectieve nota in het licht stond van een voorlopige positie waarop latere onderhandelingen met de Chinese gevolmachtigden moesten volgen, speelden zij in deze eerste maanden van de onderhandelingen nog een ondergeschikte rol.²⁵⁵ Joostens' fatalisme lijkt daardoor vrij voorbarig. Contacten tussen de Chinese en westerse onderhandelaars waren zeer schaars en de late komst van Li Hung Chang naar Peking buiten beschouwing gelaten, is het moeilijk te achterhalen waar de Chinezen hun zogenaamde *force d'inertie* hebben kunnen ontplooiën.²⁵⁶ Bovendien moesten de bedragen van de schadeloosstellingen en de exacte lijst van schuldigen, de twee belangrijkste elementen van

²⁵³ U. LIBBRECHT, *De geelzucht van Europa: China en het Westen*, Leuven, 2004, 82.

²⁵⁴ R. G. WAGNER, 'China 'Asleep' and 'Awakening': A Study in Conceptualizing Asymmetry and Coping with It', *Transcultural Studies*, 1 (2011): 4-139.

²⁵⁵ KELLY, *A forgotten conference: the negotiations at Peking, 1900-1901*, 85-99.

²⁵⁶ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomsten 4, 10, 19, 20 en 22 december 1900, 24 december 1900.

de overeenkomst, nog bepaald worden. Joostens' had wellicht gehoopt meer uit de brand te kunnen slepen en dit verraadt toch een zekere rancune.

De blik van Joostens op de Chinezen kan het best samengevat worden als een visie van westerse superioriteit die in balans werd gebracht met een flinke dosis pragmatisme. Hoewel zowel de opstandelingen, de Chinese diplomaten als de Chinese samenleving door Joostens werden bekeken vanuit een Gele Gevaar-perspectief, blijkt uit de analyse dat de visie van Joostens ook elementen bevatte die niet als zuiver oriëntalistisch bestempeld kunnen worden. Het besef van de militaire capaciteiten is het belangrijkste voorbeeld. Uit deze klassiek imperiale visie met nuancerende accenten blijkt dat Joostens voor een deel de weg voorbereidde voor de gezanten die na hem de post in Peking bemanden. In de periode 1904-1914 verschoof de visie van de Belgische diplomaten steeds verder weg van het oriëntalisme naar een beeld waarin er veel meer respect was voor de eigenheid en de kracht van de Chinese samenleving. Joostens lijkt de eerste voorzichtige aanzetten te hebben gegeven in deze evolutie.²⁵⁷

De pragmatisch-gematigde visie in de praktijk

Het meest opvallende aspect in Joostens visie, is zijn verzoenende opinie. Deze houding was immers niet gebaseerd op orders van de Favereau. Integendeel, het was Joostens zelf die al vooraleer de conferentie van start ging aan de Favereau het volgende schreef: *Il me semble nous n'avons qu'une seule ligne de conduite à suivre, qui est de nous ranger du côté de la conciliation.*²⁵⁸ Aangezien de analyse van Joostens' visie op de Chinezen heeft aangetoond dat hij toch ook enige rancune koesterde, kan deze nadruk op verzoening enigszins verrassend overkomen. In het licht van de vaststelling dat Joostens geen klassiek oriëntalistisch beeld op de Chinese maatschappij had, zal deze verzoenende houding daarom getoetst worden aan zijn effectieve diplomatieke daden. Zo zal moeten blijken of de pragmatisch-gematigde visie enkel in Joostens' verbeelding leefde, of dat dit werkelijk een essentieel onderdeel van zijn diplomatie vormde.

Een eerste perspectief van waaruit Joostens een goed en duurzaam herstel van de relaties legitimeerde, was vanuit een financieel standpunt. Eens China zijn verantwoordelijkheden had erkend moest België er volgens hem namelijk op kunnen rekenen dat het land de opgelegde compensaties ook effectief zou betalen. In dit verband was het dan ook niet zinnig om het land

²⁵⁷ HALANS, M. "Diplomaten op een vulkaan". *De visie van de Belgische gezanten op de Chinese maatschappij tijdens de vroege twintigste eeuw (1904-1914)*, onuitgegeven meesterproef, Universiteit Antwerpen, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, Departement Geschiedenis, 2012, 1-18.

²⁵⁸ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport, 23 oktober 1900.

te schofferen en zo het risico te lopen dat er geen enkele schadeloosstelling betaald zou worden.²⁵⁹ Toch waren er ook grenzen aan de verzoenende houding van Joostens. Wanneer de verzoenende houding erin resulteerde dat de betaling van de claims waar de bedrijven en individuen recht op hadden, in het gedrang kwam, werd er voor Joostens een grens overschreden. Het woord *équitable* moest in tegenstelling tot de Amerikaanse interpretatie niet toegepast worden op de mogelijkheden van China, maar het billijke karakter van de schadeloosstellingen had volgens Joostens toepassing op de mate waarin de schadeloosstellingen aanvaardbaar waren voor de schuldeisers.²⁶⁰ Zoals later in deze verhandeling zal blijken, spaarde Joostens China op financieel gebied absoluut niet. Meer nog, hij was als voorzitter van de commissie schadeloosstellingen één van de architecten van een systeem dat zo veel mogelijk schadeloosstellingen bij de Chinezen wou losweken. De ogenschijnlijk voorzichtige opinie die hij in de financiële debatten uitte, strookten niet met de realiteit. Joostens streefde wel degelijk een volledige en grote Belgische claim na.²⁶¹

Een ander belangrijk debat waar de verzoenende houding van Joostens aan getoetst moet worden, is de kwestie rond de bepaling van de straffen voor de schuldigen van de opstand. Volgens de Duitse gezant speelden in dit debat namelijk ook persoonlijke motieven zoals wraakgevoelens omwille van het beleg van de legaties mee.²⁶² De literatuur omschrijft het gedrag van Joostens in dit debat bovendien als dubbelzinnig, wat suggereert dat Joostens gedeeltelijk afweek van de orders van de Favereau.²⁶³ Daarnaast was het net in deze discussies dat het schuldvraagstuk het duidelijkst gelinkt werd aan de Chinezen zelf. Het initiatief van Li Hung Chang om de schuldigen te straffen bood immers de kans om persoonlijk af te rekenen met de figuren die achter de Bokseropstand schuilden en ze zelfs ter dood te laten veroordelen. Als er een verband is tussen Joostens' visie op de Chinezen en zijn diplomatiek gedrag, uit die zich het sterkst in dit debat.

In dit symbolische dossier over de strafbepalingen bleef Joostens zijn verzoenende houding over het algemeen trouw. Volgens hem was het namelijk belangrijk om ervan bewust te zijn dat een langdurende vrede enkel mogelijk was als de gezanten niet het onmogelijke aan China vroegen in een dossier waar ze zelf weinig bij te winnen hadden. Dit argument besloot hij met de woorden: *Il ne nous conviendrait pas d'être les derniers à faire montre d'un esprit*

²⁵⁹ Ibid.

²⁶⁰ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomst 23 april, 24 april 1901.

²⁶¹ KURGAN-VAN HENTENRYK, *Léopold II et les groupes financiers belges en Chine*, 392-393.

²⁶² KELLY, *A forgotten conference: the negotiations at Peking, 1900-1901*, 137.

²⁶³ Ibid., 138.

conciliant.²⁶⁴ Wat betreft de voorstellen over het examenstelsel dat het fundament vormde van de keizerlijke bureaucratie, gaf Joostens wederom een blijk van verzoening. Een verbod op examens zou volgens Joostens namelijk enkel maar de terugkeer van het hof naar Peking in het gedrang brengen en dat kon volgens hem helemaal niet de bedoeling zijn.²⁶⁵ Zelf vatte hij zijn daden als volgt samen: *être conséquent avec moi-même [...] et demander que l'on était sûr d'obtenir*.²⁶⁶ Met een besef van de rancuneuze elementen in Joostens' visie op de Chinese maatschappij en omwille van de bewering van de Duitse gezant dat in dit debat ook persoonlijke motieven en wraakgevoelens meespeelden, is dit een erg opmerkelijke vaststelling.²⁶⁷ Al op de eerste vergadering stelde Joostens zich bijvoorbeeld vragen over de haalbaarheid van enkele voorgestelde doodstraffen.²⁶⁸

In een latere fase stelde hij daarnaast ook de bestraffing van *les deux Tsai* in vraag. Joostens doelde hiermee op Tsai-Lien (Zai Lian) en Tsai-Ying (Zai Ying), twee familieleden van prins Tuan (Zai Yi), één van leiders van de Bokseropstand.²⁶⁹ Toen de kwestie van de schuldigen begin januari opnieuw tafel lag, plaatste Joostens nogmaals grote vraagtekens bij de voorgestelde straffen voor deze clan. Hij schaarde zich openlijk aan de zijde van de Japanse, Nederlandse, Russische en Amerikaanse gezanten die de opinie vertegenwoordigden dat doodstraffen een gepaste, maar niet haalbare straf waren.²⁷⁰ Waar dezelfde groep ook de straf van generaal Dong Fuxiang (Xingwu) contesteerde, voegde Joostens zich bij deze stemming wel bij de *hardliners*. Hieruit blijkt het wisselvallige, door Kelly als 'dubbelzinnig' bestempelde karakter van Joostens' diplomatie in dit thema.²⁷¹ Het meest opmerkelijk is echter Joostens' bewering dat zijn verzoenende houding hem de sympathie van Li Hung Chang opleverde. Het zou overdreven zijn om te beweren dat dit de verborgen agenda van Joostens' verzoening blootlegt, maar het feit dat Joostens dit in zijn rapport vermeldde, toont wel dat hij opgetogen was met het feit dat zijn verzoenende houding resultaten opleverde.

Joostens' verzoenende visie was echter ook onderhevig aan de dagelijkse realiteit, iets wat het pragmatische aspect enkel maar benadrukt. Nadat de missies van de Scheutisten in Mongolië tijdens de conferentie opnieuw waren aangevallen door opstandelingen wees

²⁶⁴ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomsten 2, 22 en 24 januari 1901, 27 januari 1901

²⁶⁵ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport, 28 mei 1901; *Affaires de Chine, négociations de Pékin, 1900-1902*, 220.

²⁶⁶ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomsten 4, 10, 19, 20 en 22 december 1900, 24 december 1900.

²⁶⁷ KELLY, *A forgotten conference: the negotiations at Peking, 1900-1901*, 137.

²⁶⁸ *Affaires de Chine, négociations de Pékin, 1900-1902*, 1-2.

²⁶⁹ *Ibid.*, 19.

²⁷⁰ *Ibid.*, 60-80.

²⁷¹ KELLY, *A forgotten conference: the negotiations at Peking, 1900-1901*, 138.

Joostens op de grenzen van zijn verzoenende welwillendheid. Zijn pogingen begin september om via Li Hung Chang de veiligheid van de missionarissen in Mongolië te garanderen, bleken door de nieuwe aanvallen in maart 1901 nutteloos te zijn geweest.²⁷² In deze context stelde hij dat de commissie die de schuldigen moest bestraffen *a été aussi modérée qu'elle pouvait l'être*.²⁷³ De boodschap die Joostens wou brengen was dat de missionarissen van Mongolië gewroken moesten worden. Op de zitting van 30 januari legde hij daarom een lijst voor van maar liefst negen functionarissen die gestraft moesten worden. Voor zes van de negen eiste hij de doodstraf.²⁷⁴

Zonder dat Joostens concrete instructies kreeg over de positie die hij moest innemen in de discussies over het bepalen van de schuldigen, nam Joostens gretig deel aan het debat. Door op het einde van dit debat te stellen dat zijn uitspraken slechts de uiting waren van een *persoonlijke opinie* ontzenuwde hij echter eventuele legitimatieproblemen. Bovendien voegde hij toe dat hij het recht behield orders van zijn regering te ontvangen.²⁷⁵ Daarnaast uitte hij in zijn rapport aan de minister dat hij de grootste moeite had om afwezig te blijven in dit debat.²⁷⁶ Desalniettemin bleef Joostens in latere stemmingen over dit thema op de achtergrond en daarom heeft de belangrijkste conclusie van bovenstaande analyse vooral betrekking op de achterliggende redenen van Joostens' verdediging van de missionarissen. De gedachte dat gematigdheid inzake het straffen van de schuldigen niet tot zwakte mocht leiden, werd tot nog toe enkel verklaard binnen een Belgische poging om het Franse protectoraatsrecht over de missionarissen te contesteren.²⁷⁷ Dit vormde slechts een klein deel van Joostens' beweegredenen, ook een opflakking van eerdere frustraties over de Chinezen, zijn persoonlijke visie over de Chinese maatschappij en de politieke ontwikkelingen van het moment dreven hem tot deze strengere aanpak.

Hoewel Joostens expliciet in zijn rapporten verwoordde dat hij een verzoenende visie op de vredesonderhandelingen had, moet hier enkele grondige kanttekeningen bij gemaakt worden. De pragmatisch-gematigde visie was er vooral een die in er in de verbeelding van Joostens aanwezig was en zich slechts in beperkte mate uitte in zijn diplomatiek gedrag. Joostens' belangrijkste drijfveer was namelijk het veiligstellen van de Belgische belangen en hij wilde er

²⁷² AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, telegram betreffende belegering missie in Ningtioliang, 7 september 1900 ; AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, telegram betreffende belegering missie in Ningtioliang, 9 september 1900.

²⁷³ *Affaires de Chine, négociations de Pékin, 1900-1902*, 123.

²⁷⁴ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomsten 28, 30 en 31 januari en 5, 6 en 8 februari, 13 februari 1901.

²⁷⁵ *Affaires de Chine, négociations de Pékin, 1900-1902*, 68.

²⁷⁶ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomsten 28, 30 en 31 januari en 5, 6 en 8 februari, 13 februari 1901.

²⁷⁷ DUJARDIN, *Missionering en moderniteit*, 222-223.

in de eerste plaats voor zorgen dat de Belgen niet vergeten werden op de conferentie. De verzoenende houding was daardoor niet zozeer een wereldvisie of een blijk van empathie met de Chinese maatschappij, maar vooral een middel waarmee de Belgische belangen konden worden gediend. Het belang van het herstel van de economische positie en het feit dat het hof niet geschoffeerd werd, waren *in se* niet belangrijk. Beide zaken waren enkel van belang omdat een negatieve uitkomst ook een gevolg zou hebben op de Belgische positie en dat was het enige wat er echt toe deed.

De krachten in Brussel

Een restrictief kader? Joostens' diplomatieke beweegruimte.

Naast de lokale Chinese factoren, was de verhouding met Paul de Favereau, de minister van Buitenlandse Zaken, de meest cruciale factor die de handelingsvrijheid van Joostens bepaalde. Hoewel dezelfde vragen die in deze masterproef gesteld worden rond de rol van Joostens ook van toepassing zijn op de positie van de Favereau in het Belgisch buitenlands beleid, staat de minister in de literatuur bekend als het doorgeefluik van de politiek van Leopold II. Léon van der Elst, kabinetschef van Leopold II, schreef zo: *Le Baron de Favereau joua un rôle important des chemins de fer chinois. Il en prit lui-même la direction au ministère, et la traita personnellement avec le Roi en Le Baron de Favereau [...] montra autant d'activité que d'habilité à seconder les vues de notre Souverain.*²⁷⁸ Hoewel in eerdere analyses al noodzakelijkerwijs de instructies van de Favereau aan Joostens ter sprake zijn gekomen, zullen in dit deel die instructies centraal geplaatst worden. Zo zal blijken wat voor soort instructies Joostens kreeg, hoe hij hier mee omsprong en wat Joostens deed wanneer hij geen instructies kreeg. Het onderscheid tussen *autonomy* en *agency* dat Davis Cross maakte, zal in dit hoofdstuk de structuur van het onderzoek bepalen. In het eerste deel wordt ontleed hoe de Favereau de *decision-making space* van Joostens vormgaf. Zodoende zal blijken hoe groot Joostens' autonomie was. In het tweede deel zal op zijn beurt gekeken worden hoe Joostens omsprong met de door de Favereau bepaalde *decision-making space*.²⁷⁹ Zo zal duidelijk worden of Joostens al dan niet buiten de diplomatieke lijntjes kleurde en het heft in eigen handen nam. Aangezien de Favereau in de literatuur wordt afgebeeld als de spreekbuis van Leopold II en omwille van de centrale rol die onderzoekers toekennen aan de figuur van de vorst, zal ten slotte in het laatste deel gekeken worden naar de mate waarin Leopold II en Joostens al dan niet een rechtstreekse invloed op elkaar uitoefenden. Uiteindelijk zal een zo volledig mogelijk beeld ontstaan van de invloed van de Brusselse krachten op Joostens en vice versa.

De grote lijnen: de Favereau's orders met betrekking tot de conferentie

Allereerst verdienen de algemene instructies die Favereau in de beginfase aan Joostens gaf aandacht. Een eerste opvallend gegeven is het zeer algemene en vage karakter van de orders bij aanvang van de onderhandelingen. In naam van de ministier schreef kabinetschef Edmond de Gaiffier d'Hestroy op 15 september dat wanneer er unanimité was onder de gezanten dat

²⁷⁸ L. VAN DER ELST, 'Leopold II et la Chine', *Revue Générale*, 59 (1924), 1-56.

²⁷⁹ DAVIS CROSS, *The European Diplomatic Corps*, 2007, 7.

Joostens die unanimiteit moest onderschrijven. Indien er geen unanimiteit was vertrouwde men er op dat Joostens kennis van de situatie ter plaatse goed genoeg was om gepast te ageren.²⁸⁰ Midden oktober verscheen vervolgens Li Hung Chang uiteindelijk terug op het toneel. Al snel na zijn aankomst in Peking bracht hij samen met prins Ching een weinig overtuigend bezoek aan Joostens. Zij stelden namelijk slechts vijf punten voor: 1. erkenning van China zijn verantwoordelijkheden 2. erkenning van het principe van schadeloosstellingen 3. behoud van de oude handelsverdragen of opstelling van nieuwe 4. herstel van de *Tsungli Yamen* en terugtrekking van de westerse troepen en 5. een onmiddellijke stopzetting van de vijandelijkheden.²⁸¹ De Favereau uitte stevige kritiek op de voorstellen van de Chinese toponderhandelaars en stelde dat ze vooral wat betreft toekomstperspectief en bestraffing tekortschoten. Toch verviel de Favereau enkele dagen later opnieuw in discours met erg algemene instructies en was het gebrek aan voldoende informatie zelfs aan de vooravond van de onderhandelingen niet van de baan. Zo schreef de Favereau op 23 oktober: *Il m'est impossible actuellement de donner instructions précises pour négociations*. Hierdoor had Joostens in de beginfase van de conferentie op het eerste zicht een hoge graad van autonomie.²⁸²

Het feit dat Joostens in deze periode geen concrete instructies kreeg, resulteerde in grotere diplomatieke creativiteit. Zo ontwikkelde Joostens in deze periode een eigen plan voor een naoorlogs China. Ten eerste moest het land zijn verantwoordelijkheid voor het gedane kwaad erkennen. Om die schuld op een zo adequaat mogelijke manier te bepalen zou volgens Joostens het Permanent Hof van Arbitrage in Den Haag moeten worden ingeschakeld. Deze piste had in zijn visie als grote voordeel dat eventuele bilaterale initiatieven onmogelijk zouden worden gemaakt. Ten tweede moest de manier bepaald worden waarop China het Westen financieel zou tegemoet komen. Aangezien het goud van het hof dat gebruikt zou kunnen worden onvindbaar was, moest er op zoek worden gegaan naar alternatieven. Joostens stelde daarom voor om naar Egyptisch voorbeeld een *Caisse internationale de la Dette Chinoise* te creëren. Hierin zou België, als kredietverlener, ook een zetel hebben volgens hem.²⁸³

Hoewel Joostens vreesde dat dit plan wellicht op een Britse en Russische *njet* zou worden onthaald, blijkt hieruit een grote inventiviteit en persoonlijke visie. Zijn vrees was overigens niet geheel terecht. Het principe van de *Caisse de la Dette* werd enkele weken later op een

²⁸⁰ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, minuut brief, 24 september 1900.

²⁸¹ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, telegram, 18 oktober 1900.

²⁸² AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, telegram, 23 oktober 1900.

²⁸³ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport, 11 oktober 1900; BRUSSEL, AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomst 5 november 1900, 5 november 1900; AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport, 4 oktober 1900.

vergadering met de gezanten opgepikt en de Britse gezant leek het idee genegen, maar toch stierf het plan uiteindelijk een stille dood. Wellicht was het potentieel verlies van de Britse controle op de Chinese douane toch een stap te ver voor de Britse gezant.²⁸⁴ Uit dit voorstel blijkt hoezeer Joostens zijn expertise uit eerdere functies samenraapte om binnen een heel verschillende context een nieuwe oplossing aan te rijken. Aangezien de Britse gezant elementen uit zijn plan oppikte, toont dit voorbeeld ook dat Joostens een inbreng had achter de schermen.²⁸⁵ Zijn eerdere ervaringen lijken hem daarenboven als diplomaat gevormd te hebben en ook nuttig te zijn geweest in China.

De vage orders van de Favereau werden echter al snel opgevolgd door instructies die een verregaande beperking van Joostens autonomie inhielden. Op het eerste zicht lijkt dé bepalende instructie die de Favereau aan Joostens heeft gegeven om 'zich te schikken naar de definitieve beslissing van zijn collega's'.²⁸⁶ Hier duikt het *self-fashioning* aspect van de Belgische *small status*-positie ,dat al eerder in deze verhandeling werd belicht, opnieuw op. De definitie van Davis Cross indachtig lijkt dit order de autonomie van Joostens zo goed als volledig beperkt te hebben. Als een mantra keert in de rapporten steeds weer terug dat Joostens zich naar eigen zeggen heeft geschikt naar deze instructie.²⁸⁷ Deze instructie ligt daardoor meer dan waarschijnlijk aan de basis van het feit dat Joostens zelden een bepalende stem heeft gehad in de debatten en dat hij in vergelijking met de andere gezanten vooral in de concipiërende fase van de conferentie erg weinig aan het woord is geweest. Bovendien had deze instructie ook grote gevolgen voor de autonomie van Joostens in de tweede fase van de onderhandelingen toen de principes van de collectieve nota werden uitgewerkt.

Een treffend voorbeeld van de beperkende kracht die er uitging van deze instructie is te vinden in een discussie die zich ontspon over de douanetarieven. Er was namelijk voorgesteld om een commissie te laten bepalen op welke manier de taksen zouden uitgewerkt en geheven worden. Hierover was met unanimitéit een akkoord over bereikt en het zag er naar uit deze regeling effectief in werking zou treden. Net voor de ondertekening van het slotprotocol trok de Britse gezant Satow echter zijn toestemming in en stelde hij voor om de exacte uitwerking tot een niet nader genoemd moment uit te stellen. Het verdrag van 1860 dat gesloten was na afloop van de Tweede Opium Oorlog bepaalde namelijk dat er over dit thema unanimitéit

²⁸⁴ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport, 11 oktober 1900; BRUSSEL, AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomst 5 november 1900, 5 november 1900; AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport, 4 oktober 1900.

²⁸⁵ RUXTON red., *The Diaries of Sir Ernest Satow, British Envoy in Peking (1900-06)*, 39-40.

²⁸⁶ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, telegram, 23 oktober 1900; AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, telegram, 30 oktober 1900.

²⁸⁷ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomsten 28, 30 en 31 januari en 5, 6 en 8 februari, 13 februari 1901.

moest bestaan onder de machten en de Britse gezant kon het plan om een internationale commissie aan te stellen eenzijdig opblazen.²⁸⁸

Deze *enterrement de la Commission Internationale* kon op weinig begrip rekening bij Joostens. Toen hij aan de beurt kwam om zijn mening te uiten stelde hij daarom dat zijn regering enkel het vorige akkoord had goedgekeurd en dat hij genoodzaakt was om nieuwe instructies te vragen. Dit deed hij in de hoop dat andere gezanten ook stappen zouden ondernemen om op een of andere manier toch de vorming van een internationale commissie te forceren. Joostens merkte echter dat geen enkele van zijn collega's zulk een initiatief namen en ze allen het Britse voorstel steunden. De geïsoleerde positie waarin Joostens zich nu bevond, was erg ongunstig en omdat hij het niet opportuun achtte om de enige dissonante stem te zijn, stemde hij toch mee met de unanimiteit. Joostens inspireerde zich voor deze beweging naar eigen zeggen op zijn algemene instructies, maar zijn opinie om niet als enige tegen te stemmen, is ook een blijk van de zelf aangemeten *small-state* positie van België tijdens de conferentie. Hoewel Joostens de vorige formule veel meer genegen was, was Joostens' persoonlijke onvrede niet opgewassen tegen de kracht van de unanimiteit.²⁸⁹

De algemene orders die de Favereau naar Joostens stuurde, zijn van cruciaal belang geweest in de bepaling van Joostens' autonomie. De order om zich naar de unanimiteit te schikken lijkt dan wel Joostens voor een groot deel beknot te hebben, toch was die niet alles omvattend. De stelling dat wanneer er geen unanimiteit was de minister erin vertrouwde dat Joostens gepast zou ageren, laat immers zien dat de minister erg veel vertrouwen had in Joostens en ook een groot deel van zijn autonomie delegerde. In het tweede deel van dit hoofdstuk zal dan ook worden aangetoond dat Joostens creatief met deze autonomie wist om te springen. Ten slotte moet wel benadrukt worden dat wanneer er wel degelijk unanimiteit was Joostens volledig mond dood was en hij geen enkel drukkingskracht of legitimatie had om die eensgezindheid te doorbreken. Joostens *agency* werd met andere woorden mogelijk gemaakt door de openingen die de onenigheid van het diplomatiek boden in combinatie met de gedeeltelijk gedelegeerde autonomie van de Favereau.

²⁸⁸ KELLY, *A forgotten conference: the negotiations at Peking, 1900-1901*, 171.

²⁸⁹ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2ième partie 1901-1904, rapport bijeenkomst 12 augustus 1901, 12 augustus 1901

Economische groei en politieke neutraliteit: de speerpunten van het Belgisch buitenlands beleid

Om het normatieve kader dat de Favereau aan Joostens oplegde op een zo adequaat mogelijke manier weer te geven, zal niet enkel gekeken worden naar de algemene termen waarin de Favereau zich uitsprak over de door Joostens te voeren politiek. In dit onderdeel staat centraal hoe de Favereau de Belgische buitenlanddoctrine van economische groei en politieke neutraliteit naar Joostens vertaalde. Deze twee aspecten worden immers gezien als de twee speerpunten van het Belgisch buitenland beleid in deze periode.²⁹⁰ In combinatie met de algemene orders zal op deze manier een volledig beeld ontstaan van de autonomie van Joostens.

Het eerste klassieke focuspunt van de Belgische buitenlandse politiek was de aandacht voor de economische groei en de vrijwaring van de Belgische handelsbelangen. Opvallend genoeg werd dit paradigma slechts éénmaal expliciet door de Favereau verwoord in zijn instructies aan Joostens. Nochtans laat één van de weinige getuigen van de persoonlijke visie van Leopold II zien dat de vorst dit een cruciaal aspect van de naoorlogse situatie vond. Hij was immers van mening dat de reeds bestaande handelsverdragen met China moesten gerespecteerd worden.²⁹¹ De enige keer dat de Favereau echter de economische politiek expliciet belichtte, was toen Joostens vernam dat één van de volgende agendapunten die op de conferentie aan bod zou komen de handel in wapens en munitie was en hij om instructies vroeg hij aan de minister.²⁹² De reactie van de Favereau hierop was dat Joostens elk voorstel dat vanuit commercieel standpunt de Belgische belangen ten goede kwam, moest steunen.²⁹³ Deze instructie lijkt op het eerste zich in dit thema erg veel autonomie aan Joostens te geven. De Favereau meldde niet op welke manier Joostens deze instructie op inhoudelijk vlak moest invullen.

Toch laat een evaluatie van de verhouding de Favereau-Joostens in het schadeloosstellingsvraagstuk zien dat de autonomie van Joostens inzake de economische politiek van België erg beperkt was. Nadat de commissie die de betaling van de schadeloosstellingen haar resultaten had voorgelegd aan de conferentie, rapporteerde Joostens aan de Favereau. Hij legde uit welke de vier mogelijkheden waren, namelijk een

²⁹⁰ STOCKX., *Economische groei en neutraliteit: De visie achter het buitenlands beleid van België tussen 1884 en 1914*, onuitgegeven meesterproef, KU Leuven, Faculteit Letteren, Departement Geschiedenis, 2010.

²⁹¹ BRUSSEL, AKP, *Dossiers du Cabinet du Roi (Cab. II F 59 a)*, 1456 : Troubles en Chine en 1891 et 1900-1901, telegram, 5 december 1900.

²⁹² AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, telegram, 9 februari 1901.

²⁹³ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, minuut telegram, 21 februari 1901.

betaling door middel van een lening aan China gedekt door een collectieve garantie van de ondertekenende landen, een ongedekte lening aan China, een betaling gefinancierd door Chinese overheidsobligaties of ten slotte een betaling door een jaarlijkse zogenaamde lijfrente.²⁹⁴ De Favereau nam kennis van deze informatie en liet aan Joostens weten dat België omwille van zijn beperkte financiële slagkracht onmogelijk garant kon staan voor de Chinese lening. Een lijfrente leek de minister de beste oplossing, maar omwille van het gebrek aan informatie over de controlemechanismen in de betalingsprocedure kon hij geen uitsluitsel geven.²⁹⁵ Joostens gaf de Favereau de nodige informatie over het systeem van bankdirecteurs uit Shanghai dat de betaling zou controleren en met instemming van de minister vertaalde Joostens de opinie van de Favereau haast klakkeloos tijdens de conferentie.²⁹⁶ Hij liet noteren: *Le Gouvernement Belge est pour les bons; il objecte l'emprunt garanti parce que la Belgique ne peut concourir à une garantie solidaire.*²⁹⁷ Opvallend genoeg is deze discussie één van de weinige tijdens de conferentie waarbij Leopold II ook rechtstreeks een rol in heeft gespeeld. Hij was namelijk ook een voorstander van de Britse formule. De order van de Favereau was daardoor er eigenlijk een van de vorst zelf en in die zin heeft Joostens in dit debat Leopolds politiek trouw uitgevoerd.²⁹⁸

Het tweede cruciale onderdeel dat het schadeloosstellingendebat bepaalde, was het vraagstuk rond de manier waarop China aan voldoende fondsen zou komen om de schadeloosstellingen te betalen. Zelfs nadat beslist was dat een vooruitbetaling van de westerse machten tegen Chinese overheidsobligaties de oorspronkelijke schadeloosstellingen zouden dekken, moest China ook financieel garant kunnen staan voor een inwisseling van die obligaties en daar waren inkomsten door middel van belastingen voor nodig.²⁹⁹ In dit debat waren er twee grote kampen. Enerzijds waren er de landen die hun schadeloosstellingen liefst zo snel mogelijk betaald zagen. De gevolgen van de maatregelen voor de interne markt waren voor deze machten van ondergeschikt belang en zodoende pleitten ze voor tarifaire stijgingen tot wel tien procent. Frankrijk, Rusland, Nederland en Japan waren de machten die in dit kamp zaten. Anderzijds waren er de machten die de interne markt van China zo min mogelijk wilden aantasten. Bij monde van de Britse gezant claimden zij het algemeen belang te dienen door de douanetarieven zo laag mogelijk te willen houden. Aangezien de Britse handel het gros van de buitenlandse handel in China uitmaakte, diende de Britse gezant niet geheel onverwacht

²⁹⁴ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, 7 mei 1901.

²⁹⁵ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, minuut telegram, 10 mei 1901.

²⁹⁶ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomst 1 juni 1901, 1 juni 1901; AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, telegram, 29 mei 1901.

²⁹⁷ *Affaires de Chine, négociations de Pékin, 1900-1902*, 234.

²⁹⁸ KURGAN-VAN HENTENRYK, *Léopold II et les groupes financiers belges en Chine*, 394.

²⁹⁹ F. H. H. KING, 'The Boxer Indemnity – Nothing But Bad', *Modern Asia Studies*, 40 (2006), 668-669.

ook zijn eigen belangen. Naast de Britse gezant was ook de Amerikaanse gezant deze filosofie genegen.³⁰⁰

Net zoals dit het geval was in de andere discussies rond de schadeloosstellingen, lijkt Joostens wederom niet meer te zijn geweest dan de spreekbuis van de politiek van de Favereau. Joostens vroeg herhaaldelijk de bevestiging om de initiatieven van de andere gezanten al dan niet goed te keuren. Dit deed hij een eerste keer toen de Britse gezant voorstelde om de stijging van de douanetarieven op vijf procent vast te leggen.³⁰¹ De Favereau gaf zonder veel verpinken zijn toestemming.³⁰² Toen de conferentie de kwestie rond de douanetarieven grondiger behandelde en bepaalde dat de maritieme douane, de zouttaks en de *likin*, een traditionele *ad-valorem* taks op handelsverkeer, met vijf procent en eventueel tien procent zouden toenemen, vroeg Joostens wederom om de toestemming van de Favereau. Opnieuw stemde de Favereau zonder veel commentaar in.³⁰³

Joostens probeerde dan wel de Favereau ervan te overtuigen om een iets explicietere politiek te voeren dan enkel maar alleen akkoord te gaan met de meerderheid, toch bleef Joostens gebonden aan de duidelijke instructies van de minister. Joostens' suggestie om een Russisch voorstel dat de douanetarieven boven vijf procent wilde laten stijgen, goed te keuren, werd door de minister genegeerd en Joostens kreeg de opdracht om zich bij de meerderheid te schikken.³⁰⁴ Joostens voerde trouw uit en verklaarde dat de Belgische regering akkoord ging met een stijging van vijf en eventueel ook tien procent.³⁰⁵ Ook wat betreft de datum waarop de nieuwe regeling in voegen zou treden, was Joostens afhankelijk van de toestemming van de Favereau.³⁰⁶ Ten slotte was ook in de uitwerking van de details van de nieuwe douaneregeling Joostens erg afhankelijk van de mening van de minister. Toen de zogenaamde *Free List* ter sprake kwam, een lijst van goederen die vrijgesteld zou worden van de nieuwe douanetarieven, verklaarde Joostens dat hij opnieuw geen mening kon geven en dat hij om instructies van zijn regering zou vragen.³⁰⁷

In de opbouw van de schadeclaim, een zeer technisch en tijdrovende aspect van Joostens' opdracht, gaf de Favereau opvallend genoeg dan weer veel autonomie aan Joostens. Zo

³⁰⁰ KELLY, *A forgotten conference: the negotiations at Peking, 1900-1901*, 151-173.

³⁰¹ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, minuut telegram, 23 mei 1901.

³⁰² AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, minuut telegram, 2 mei 1901.

³⁰³ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, minuut telegram, 11 juni 1901 ; AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, minuut telegram, 13 juni 1901

³⁰⁴ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2ième partie 1901-1904, minuut telegram, 18 juli 1901.

³⁰⁵ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2ième partie 1901-1904, rapport 18 juli 1901, 19 juli 1901.

³⁰⁶ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2ième partie 1901-1904, 27 juli 1901.

³⁰⁷ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2ième partie 1901-1904, rapport bijeenkomst 12 augustus 1901, 12 augustus 1901; *Affaires de Chine, négociations de Pékin, 1900-1902*, 265.

schreef de minister: [...] *il convient, me semble-t-il, de se préoccuper dès maintenant de la procédure qu'il y aura lieu de suivre pour arriver au règlement définitif des indemnités*. Je désirerais, M.[onsieur] le M.[inistre], recevoir votre avis à ce sujet, [...].³⁰⁸ Aangezien Joostens te weten kon komen op welke manier de andere machten hun schadeclaim opstelden, legde de Favereau de uitwerking van de Belgische eis in de handen van Joostens. Volgens de minister sprak het voor zich dat Joostens alle schadeclaims controleerde en verifieerde of ze in regel waren met de principes die waren vastgesteld op de conferentie.³⁰⁹

Hoewel in het volgende onderdeel van dit hoofdstuk zal getoond worden hoe Joostens effectief een belangrijke rol speelde in de opbouw van dit dossier, was de autonomie van Joostens erg beperkt in het grootste en belangrijkste element van de Belgische schadeclaim, de eis van de *Société d' Étude de chemins de fer en Chine*, het bedrijf achter de Peking-Hankow spoorlijn. Als Frans-Belgische *joint-venture* was dit dossier een stuk gecompliceerder dan de schadeclaims van de bedrijven die van strikt Belgische origine waren. Kurgan-Van Hentenryk schetste de samenstelling van deze claim reeds als volgt. Een eerste belangrijk element van dit dossier was de rol van Jean Jadot. Zijn belangrijkste doelstelling was niet het herstel van de spoorwegen, maar vooral verzekeren dat er genoeg fondsen zouden worden verkregen om de toekomst van het bedrijf te kunnen garanderen. Een eerste schatting van ruim 14 miljoen frank werd dan ook snel verhoogd tot ruim 25 miljoen frank. *Autres préjudices financiers et administratifs* werden hiervoor als oorzaak ingeroepen. Vervolgens beriep Jean Jadot zich op een lening die de Chinese regering had ter beschikking gesteld om de spoorwegen te bouwen om het dossier de nodige geloofwaardigheid te geven. Het bedrag dat hij hiermee kon verantwoorden, zo'n 27 miljoen frank, stond echter op geen enkele manier in relatie tot de geleden schade. Desalniettemin werd deze claim goed bevonden door de Favereau die de meer dan waarschijnlijke onvrede van de andere gezanten negeerde en Joostens ertoe aanzette het dossier goed te keuren.³¹⁰

Het bedrag werd vervolgens verdubbeld om ook de Franse zijde te kunnen compenseren en ook een rente werd toegevoegd. De som die voor de *Société d' Étude* werd geëist, bedroeg zo maar liefst 56 miljoen. Op voorspraak van de Franse minister van Buitenlandse Zaken Delcassé werd vervolgens dit bedrag opnieuw door twee gedeeld en in de schadeclaims van respectievelijk België en Frankrijk ingeboekt. Uiteindelijk steeg de totale Belgische claim tot ruim 32 miljoen frank wat vooral veel kritiek van de Britse gezant opleverde. Die kritiek had overigens weinig resultaat want de Belgische claim bleef zelfs na aanpassingen rond een

³⁰⁸ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2i^{ème} partie 1901-1904, minuut telegram, 26 juli 1901.

³⁰⁹ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, minuut telegram, 26 juni 1901.

³¹⁰ KURGAN-VAN HENTENRYK, *Léopold II et les groupes financiers belges en Chine*, 396.

bedrag van 32 miljoen frank schommelen. Nochtans had Joostens in een brief aan de Spaanse gezant, de voorzitter van het korps, beloofd dat toen de totale schadeclaim van 31 miljoen bepaald was, het waarschijnlijker was dat de Belgische claim zou dalen in plaats van stijgen.³¹¹ De rol en invloed van Joostens in dit hele gebeuren was zoals hierboven geschetst opvallend klein. Hij ontving dan wel de voorstellen van de Franse gezant, het waren de Favereau en Jadot die het parcours in dit dossier hebben bepaald. Het is zeer opvallend dat, zelfs na een eigen lezing van dezelfde archiefstukken die Kurgan-Van Hentenryk heeft gebruikt, Joostens in dit belangrijke aspect van de Belgische schadeclaim inderdaad niet meer dan een marionet lijkt te zijn geweest.³¹²

Het tweede aspect van de Belgische buitenlanddoctrine was de juridische positie van neutraliteit die België bekleedde in het internationaal recht en die implicaties hiervan voor de rol van Joostens op de conferentie. Het gebruik van het concept 'neutraliteit' was in de lange negentiende eeuw een veel minder obscuur en nutteloos diplomatiek instrument dan lange tijd gedacht werd. Maartje Abbenhuis geeft in haar *An Age of Neutrals* het concept weer de nodige aandacht en onderscheidt rond het jaar 1900 drie soorten neutraliteit: vrijwillige langtijdige neutraliteit, occasionele neutraliteit als reactie op crisisperiodes en ten slotte de opgelegde en door grote machten gegarandeerde neutraliteit.³¹³ De Belgische neutraliteit behoorde tot de laatste categorie, maar in de literatuur ligt de focus op het neutraliteitsparadigma en de gevolgen hiervan haast uitsluitend op de Europese context.³¹⁴ Hoe werd echter de Belgische neutraliteit op de imperiale scène ingevuld? Zorgde de fysieke afstand en de grip van Leopold II op het buitenlands beleid ervoor dat er flexibeler werd omgegaan met de neutraliteit? Welke gevolgen hadden de grote diplomatieke belangen en instabiliteit voor de Belgische neutraliteit?

De Favereau herinnerde Joostens in elke belangrijke fase van de onderhandelingen aan de Belgische neutraliteit, maar toch zijn er enkele nuances op te merken. Als reactie op de voorlopige voorstellen tot onderhandeling van Li Hung Chang op 23 oktober 1900 stelde de Favereau een eerste keer: *Vous rappelle réserve imposée à ministre Belgique neutre dans questions politiques.*³¹⁵ In dezelfde telegram droeg hij Joostens echter ook op dat hij wat

³¹¹ *Affaires de Chine, négociations de Pékin, 1900-1902*, 404.

³¹² KURGAN-VAN HENTENRYK, *Léopold II et les groupes financiers belges en Chine*, 395-397.

³¹³ M. ABBENHUIS, 'A Most Useful Tool for Diplomacy and Statecraft: Neutrality and Europe in the 'Long' Nineteenth Century, 1815-1914', *The International History Review*, 35 (2013), 3; M. ABBENHUIS, *An Age of Neutrals: Great power politics, 1815-1914*, Cambridge.

³¹⁴ D. H. THOMAS, *The guarantee of Belgian independence and neutrality in European diplomacy, 1830's-1930's*, Kingston, 1983; M. ABBENHUIS, *An age of neutrals : great power politics, 1815-1914*, 2014; V. STOCKX, *Economische groei en neutraliteit: De visie achter het buitenlands beleid van België tussen 1884 en 1914*, onuitgegeven meesterproef, KU Leuven, Faculteit Letteren, Departement Geschiedenis, 2010.

³¹⁵ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, telegram, 23 oktober 1900.

betreft de schadeloosstellingen voor de schade aan de spoorwegen en de missieposten zich aan Franse zijde moest scharen, iets wat Kurgan-Van Hentenryk al eerder aangaf.³¹⁶ De Belgische politiek, hoewel de jure neutraal, kreeg zo al bij aanvang van de conferentie een pro-Franse ondertoon.

De Favereau legde daarnaast zeer erg de nadruk op precedenten van internationale verdragen en conferenties om de Belgische neutraliteit in te vullen. Favereau raadde Joostens, in een latere fase waarin de zogenaamde *textes definitives* op tafel lagen, aan om zich te inspireren op het Tweede Verdrag van Londen uit 1867, opgesteld in het kader van de Luxemburgse kwestie, of het slotverdrag van de Eerste Haagse Vredesconferentie.³¹⁷ Joostens volgde zijn advies op en ging enkele dagen later op bezoek bij de Britse gezant om een versie van het verdrag uit 1867 uit te lenen.³¹⁸ Aangezien hij secretaris was van de delegatie op de Eerste Haagse Vredesconferentie kwam zijn kennis inzake de Belgische neutraliteit in een multilaterale setting opnieuw goed van pas. Een laatste keer dat de Belgische neutraliteit expliciet ter sprake kwam, was toen Joostens op 22 december uiteindelijk, de orders van de Favereau over de Belgische neutraliteit indachtig, de collectieve nota ondertekende.³¹⁹ Joostens liet hierbij zoals opgedragen in de verslagen expliciet optekenen dat hij akkoord ging *sous la réserve de la position particulière de la Belgique dans le droit public*.³²⁰ Het Belgische neutraliteitsparadigma was dus zeker in de geesten van Joostens en de Favereau sterk aanwezig en de bijzondere Belgische positie werd ook op de conferentie duidelijk geëxpliciteerd. Zodoende vormde de kwestie van de Belgische neutraliteit een essentieel onderdeel van de autonomie en de bijhorende *decision-making space* waarover Joostens beschikte

Buiten de lijntjes kleuren?

De orders van de Favereau vormden uiteraard maar één zijde van de medaille. Uit het vorige deel is namelijk gebleken dat de lijnen die de Favereau uitzette niet altijd even concreet, duidelijk en adequaat waren. In de volgende analyse zal onderzocht worden op welke manier Joostens deze relatieve vrijheid invulde. Allereerst komt de invulling van de orders die

³¹⁶ Ibid.

³¹⁷ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, telegram, 3 november 1900.

³¹⁸ RUXTON, red., *The Diaries of Sir Ernest Satow, British Envoy in Peking (1900-06)*, 48.

³¹⁹ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, telegram, 24 november 1900 ; AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomsten 4, 10, 19, 20 en 22 december 1900, 24 december 1900

³²⁰ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, telegram, 24 november 1900; AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, telegram, 3 november 1900; AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomsten 4, 10, 19, 20 en 22 december 1900, 24 december 1900; *Affaires de Chine, négociations de Pékin, 1900-1902*, 46.

betrekking hadden tot de economische sfeer. De schadeloosstellingen en de wapenhandel zijn hierbij de twee besproken thema's. Vervolgens komt de invulling van het Belgische neutraliteitsparadigma aan bod. Ten slotte volgt een analyse van de karakteristieken van de meer algemene aspecten van de manier waarop Joostens de orders van de Favereau invulde en de manier waarop Joostens instond voor de praktische invulling van enkele details. Volgens deze vierdelige structuur zal uiteindelijk zo moeten blijken hoe groot de *agency* van Joostens ten opzichte van de Favereau was en op welke manier hij daar uiting aan heeft gegeven.

Belgiës deel van de Chinese koek

Hoewel in het vorige hoofdstuk het beeld is geschetst dat Joostens volledig afhankelijk was van de Favereau in de kwestie over de schadeloosstellingen, zijn er toch enkele nuances aan te brengen. Joostens was dan wel volledig afhankelijk van de goedkeuring van de Favereau, de instructie om de Belgische economische belangen te dienen heeft Joostens ook in dit debat op bepaalde vlakken naar eigen goeddunken kunnen toepassen. De belangrijkste diplomatieke piste die hij hiervoor volgde, was om een duidelijk onderscheid te maken tussen de schadeloosstellingen die de kosten van de oorlog tegen de Boksers moesten vergoeden en de bedragen die zouden worden toegekend aan de bedrijven en particulieren.³²¹

Toen de Duitse gezant eind mei 1901 voorstelde om de collectieve claim vast te leggen op 450 miljoen taëls, vroeg Joostens eerst zonder veel dubbelzinnigheden: *Faut-il accepter?*³²² Aangezien de minister hem een antwoord schuldig bleef, herhaalde hij zijn vraag en voegde bijkomende informatie toe over de manier waarop de totale schuld aan de machten zou worden betaald. Bovendien liet hij weten dat volgens hem een bedrag van 450 miljoen taëls voldoende zou zijn om alle schadeloosstellingen te betalen.³²³ Een dag later gaf de Favereau zijn toestemming om het bedrag van 450 miljoen goed te keuren.³²⁴ Joostens bracht tot slot het diplomatieke korps door middel van een brief aan de Spaanse gezant er van op de hoogte dat zijn *Auguste Souverain* deze som had goedgekeurd.³²⁵ Deze goedkeuring betekende echter niet het einde van de discussie rond de totale som. De Amerikaanse gezant bleef namelijk het totale bedrag in vraag stellen. Daarom moest Joostens op 18 juli de bevestiging krijgen van de Favereau om dit bedrag opnieuw goed te keuren. In zijn rapport voegde hij wel eraan toe dat een acceptatie van dit bedrag zou inhouden dat de onafhankelijke claims van de landen

³²¹ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2i^{ème} partie 1901-1904, rapport 18 juli 1901, 19 juli 1901.

³²² AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, 26 mei 1901.

³²³ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, minuut telegram, 28 mei 1901.

³²⁴ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, minuut telegram, 29 mei 1901.

³²⁵ *Affaires de Chine, négociations de Pékin, 1900-1902*, 458.

zouden moeten zakken met *une reduction légère*. Dit zou inhouden dat de totale som zou dalen met negen miljoen taëls, een daling die volgens Joostens nog binnen de perken bleef.³²⁶

Toen in een eindfase van de debatten het voor Joostens duidelijk was geworden dat de bepaling van de totale schadeclaim op een onvolledige en zelfs foutieve manier was verlopen, verhief hij stevig zijn stem. Volgens hem hadden de gezanten die een daling van de totale schuldclaim verkozen, met name de Amerikaanse gezant, geen rekening gehouden met de intresten die van toepassing waren op de totale schuldclaim. De reële voorgestelde daling van de collectieve schuldclaim was daardoor helemaal niet meer zo *légère* als Joostens in eerdere telegram had laten weten. Joostens uitte daarom stevige kritiek op het vastgelegde bedrag van 450 miljoen taëls. Joostens vond dat de som op een veel te arbitraire manier was vastgelegd en hekelde ook het feit dat het bedrag niet zou kunnen tegemoetkomen aan alle schadeclaims.³²⁷ Toen de Duitse gezant in dezelfde filosofie ook het onderscheid maakte tussen de kosten voor de regeringen en de schadeloosstellingen voor bedrijven en particulieren, achtte Joostens het dan ook niet nodig om instructies te krijgen van zijn regering om met deze demarche akkoord te kunnen gaan.³²⁸

Het belangrijkste argument dat hij aanwendde om de absurditeit van het bedrag aan te tonen, richtte zich echter rechtstreeks op de andere machten. Joostens wees er op dat indien de andere machten zo nodig het totale bedrag wilden verlagen, ze dat konden doen door de schadeclaims die direct aan de staten zouden worden betaald, te laten zakken. Dit waren immers de claims die zo goed als volledig de militaire expeditie moesten terugbetalen en omwille van het gebrek aan een Belgische militaire bijdrage aan de ontzettingmacht had een verlaging van deze claims geen enkele invloed op de Belgische eisen. Al eerder had Joostens op de achtergrond in alle luwte een amendement voorbereid dat een rangorde onder de schadeloosstellingen moest voorzien. Joostens vroeg naar bevestiging om deze politiek te voeren bleef echter onbeantwoord.³²⁹ Met dit amendement zouden uiteindelijk de volgens Joostens perfect gerechtvaardigde eisen van de bedrijven en individuen die een dossier hadden ingediend niet in het gedrag komen. Hoewel Joostens op een overtuigende manier trachtte aan te tonen dat de werkwijze van de andere gezanten ertoe geleid had dat terechte claims het risico liepen om niet betaald te worden, slaagde hij er niet in om zijn punt door te drukken. Het feit dat de Japanse gezant akkoord ging met een formule die ervoor zorgde dat hij zijn schuldclaim met maar liefst 25 procent zag afnemen, was de doodsteek voor Joostens'

³²⁶ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2i^{ème} partie 1901-1904, minuut telegram, 18 juli 1901.

³²⁷ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2i^{ème} partie 1901-1904, rapport 18 juli 1901, 19 juli 1901.

³²⁸ *Affaires de Chine, négociations de Pékin, 1900-1902*, [Bonn], 208.

³²⁹ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomst 23 april, 24 april 1901; AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, minuut telegram, 23 april 1901.

opvallende initiatief. Op treffende wijze vatte hij zijn poging samen: *j'ai malheureusement été seul de mon avis et j'ai prêché dans le désert*.³³⁰ Joostens' vraag naar bevestiging om deze politiek te voeren werd zo irrelevant en zijn amendement kwam ook nooit tot uitvoering.³³¹ Met een besef van deze informatie van Joostens droeg de minister vervolgens op om toch het bedrag van 450 taëls in naam van de Belgische regering goed te keuren.³³² Net zoals in het debat over de betalingsmethode, herhaalde Joostens in zijn verklaring aan de andere gezanten bijna letterlijk de woorden van de minister. Hij verklaarde: *Le Gouvernement belge m'a autorisé à accepter 450 millions de taëls comme chiffre total et définitif des indemnités si ce chiffre est accepté inconditionnellement par toutes les Puissances*.³³³ Joostens' opvallende aanval op het Amerikaanse voorstel was niet expliciet gedekt door een goedkeuring van de minister. Wellicht inspireerde Joostens zich op de algemene instructie om de Belgische economische belangen te dienen om deze politiek uit te voeren. Desalniettemin werd zijn demarche op het ministerie wel geapprecieerd. De minister kon naar eigen zeggen niet anders dan deze werkwijze goedkeuren.³³⁴

Figuur 12: Shylocks in China. De huiverachtige houding van de Amerikaanse gezant in het schadeloosstellingendebat was zoals deze cartoon aantoont alom bekend. Terwijl Japan, Rusland, het Verenigd Koninkrijk en Duitsland als ware Shakespeariaanse Shylocks hun eisen aan de geknielde Bokserfiguur voorleggen, spoort een kind *Uncle Sam* aan om de rol van Portia te vervullen en China te redden van de ondergang.

Een ander punt waar Joostens blijk heeft gegeven van een grote *agency* en meer heeft verwezenlijkt dan wat er van hem door de Favereau verwacht werd, was als voorzitter van de

³³⁰ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2i^{ème} partie 1901-1904, rapport 18 juli 1901, 19 juli 1901.

³³¹ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomst 23 april, 24 april 1901; AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, minuut telegram, 23 april 1901.

³³² AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2i^{ème} partie 1901-1904, minuut telegram, 20 juli 1901.

³³³ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2i^{ème} partie 1901-1904, rapport, 21 juli 1901.

³³⁴ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2i^{ème} partie 1901-1904, minuut telegram, 26 juli 1901.

commissie schadeloosstellingen. Op zijn eigen initiatief liet Joostens optekenen dat de commissie een dubbel doel diende. Enerzijds moest ze ervoor zorgen dat iedereen een rechtvaardige schadeloosstelling kreeg, maar anderzijds had ze ook als doel om te vermijden dat de Bokseropstand als vals voorwendsel zou worden gebruikt om fictieve schadeclaims in te dienen. Zo kwam Joostens tegemoet aan de ogenschijnlijk erg verschillende posities van de Franse en Britse gezant die respectievelijk een zachte en harde aanpak verkozen. Vanuit deze overtuiging slaagde Joostens erin dat enkel directe en onmiddellijke gevolgen van de Bokseropstand in aanmerking kwamen voor een schadeloosstelling. Bizarre claims zoals die van een moeder die een schadeloosstelling eiste omdat ze *berooft was van de vreugden van het moederschap*, werden door de commissie rechtstreeks van tafel geveegd.³³⁵

Belangrijker was dat Joostens erin slaagde om zijn collega's te overtuigen om aan de industriële ondernemingen, dus ook de onderneming die de Belgische spoorlijnen in China beheerde, het recht te geven dat ook zowel de reeds aangevangen, uitgestelde en vernietigde investeringen konden worden gecompenseerd. Als Joostens niet had kunnen doordrukken dat misgelopen inkomsten ook vielen onder de noemer 'direct gevolg', waren de recettes van meer dan acht maanden geannuleerde Belgische spoorwegactiviteit niet vergoed geweest. Zoals Kurgan-Van Hentenryk al eerder aangaf, was het vanuit een bezorgdheid voor de belangen van de Belgische ondernemingen dat Joostens deze commissie aanstuurde. Joostens duidde bijvoorbeeld ook nog op de mogelijkheid om via artikel VI in te roepen om een vergoeding te krijgen voor het materieel dat de *Compagnie de Luhan* ter beschikking had gesteld van de ontzettingmacht.³³⁶ Joostens' verdedigde de bepalingen van zijn rapport bovendien erg enthousiast. Wanneer de Britse gezant trachtte de andere gezanten ervan te overtuigen om een gedetailleerde lijst van de claims en de gedupeerden door elk van de legaties te laten opstellen, verzette Joostens zich en kreeg hij zijn collega's zo ver om dit voorstel niet goed te keuren.³³⁷

Zoals in het vorige onderdeel van dit hoofdstuk is aangetoond, genoot Joostens wat betreft het opstellen van de Belgische schadeclaim ook veel autonomie. Aangezien er wel een algemene som was vastgelegd, de verdeelsleutel voor de deze gigantische som niet was bepaald, was het van groot belang om een correct en degelijke dossier op te bouwen.³³⁸ Allereerst spoorde

³³⁵ KURGAN-VAN HENTENRYK, *Léopold II et les groupes financiers belges en Chine*, 392-393; AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomsten commissie schadeloosstellingen, 23 maart 1901; AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, officieel verslag commissie schadeloosstellingen, 8 maart 1901.

³³⁶ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomsten commissie schadeloosstellingen, 23 maart 1901.

³³⁷ *Affaires de Chine, négociations de Pékin, 1900-1902*, 149.

³³⁸ KURGAN-VAN HENTENRYK, *Léopold II et les groupes financiers belges en Chine*, 394-395.

hij de Favereau aan om de principes waar alle schadeclaims aan werden getoetst goed te keuren. De principes waren de volgende : alleen feiten die onmiddellijk en direct verband houden met de opstand maken kans op een schadeloosstelling, elke minister groepeert de eisen van zijn landgenoten en eist enkel een totale som zonder daarbij toelichting of details te moeten geven, de schadeclaims worden geïndexeerd met een intrest van vijf procent of zeven procent respectievelijk voor claims van individuen en handelaars en claims zijn ontvankelijk tot 1 mei. Het is echter niet verwonderlijk dat Joostens deze formule genegen was, het eerste principe had hij als voorzitter van de commissie schadeloosstellingen zelf uitgewerkt en bovendien verzekerde hij de Favereau dat alle kosten met betrekking tot de Peking-Hankow spoorlijn door deze regeling gedekt werden.³³⁹

Op de wijze waarop de Belgische claim zou worden vormgegeven, had Joostens ook een duidelijke visie. Het eerste deel moest bestaan uit de som die op het ministerie aan de hand van verzamelde schadeclaims werd bepaald, het tweede deel was afkomstig van schadeclaims die Joostens rechtstreeks had ontvangen. Het derde deel bestond uit de kosten voor de bouw van de nieuwe Belgische legatie.³⁴⁰ Daarnaast legde hij ook zeer sterk de nadruk de geloofwaardigheid van de schadeclaims. Indien ze niet voldeden aan de strenge eisen die de commissie had vastgelegd, spoorde Joostens de gedupeerden aan om de juiste bewijsstukken op te sturen om zo het desbetreffende dossier enige kans op goedkeuring te geven.³⁴¹ Joostens bezorgdheid om de *gains ou profits illicits* uit het Belgische dossier te weren, was dé krachtlijn die zijn gedrag in dit dossier heeft bepaald. Enkel zo kon hij trachten te garanderen dat de terechte claims wel werden uitbetaald.³⁴² De Favereau schreef over Joostens' ideeën hieromtrent: *Je ne peux que donner mon approbation à cette manière de proceder.*³⁴³ Het feit dat de Favereau zich zo positief uitliet over het parcours dat Joostens uitstippelde om de Belgische claim vorm te geven, laat zien dat de minister Joostens in dit belangrijke dossier volledig vertrouwde en volgde.

Allereerst schonk Joostens aandacht aan het eerste element van de Belgische schadeclaim: de schadeloosstellingen die betrekking hadden tot de vernielde Belgische legatie. Om het belangrijkste element, de reconstructie van een nieuw Belgische gezantschap te bepalen, richtte Joostens zijn blik naar de andere gezanten. De prijs van de legaties van Frankrijk, Italië, Oostenrijk-Hongarije en Nederland indachtig schatte Joostens dat er op zijn minst 500.000 frank moest worden geëist voor de bouw van de Belgische legatie. Indien deze schatting

³³⁹ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, minuut telegram, 18 maart 1901.

³⁴⁰ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomst 29 maart 1901, 29 maart 1901.

³⁴¹ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2ième partie 1901-1904, rapport, 13 juli 1901.

³⁴² AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport, 30 april 1901.

³⁴³ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2ième partie 1901-1904, minuut telegram, 26 juli 1901.

uiteindelijk te ruim bleek te zijn, kon dit bedrag volgens Joostens nog verlaagd worden.³⁴⁴ Uiteindelijk werd op Joostens initiatief deze raming zelfs nog naar boven bijgesteld tot een bedrag van 750.000 frank.³⁴⁵ Daarnaast verzamelde hij ook de schadeclaims van zijn medewerkers en voegde hij zelf ook een aantal stukken toe die zijn persoonlijke verliezen moesten bewijzen.

De manier waarop Joostens blijk gaf van *agency* tijdens de samenstelling van de Belgische claim, kwam het best tot uiting wanneer hij zich richtte op de eisen van de enkele Belgische ondernemingen. Het dossier van de zaak-Tonnelier et Schepens, twee Antwerpse scheepsagenten die tijdens de Bokseropstand zeer veel schade hadden geleden is één van de meest illustratieve voorbeelden. Deze zaak was gedurende enkele maanden het onderwerp van een zeer intense communicatie tussen Joostens en de Favereau. Er heerste namelijk zeer veel onduidelijk over de contracten die de ruggengraat van deze schadeclaim moesten vormen. Bovendien kreeg Joostens de indruk dat bepaalde verliezen meerdere malen werden ingeroepen binnen hetzelfde dossier.³⁴⁶ Daarnaast was Joostens er niet van overtuigd dat de koopwaren die ze als vernield hadden opgegeven wel degelijk verloren waren gegaan tijdens de opstand. Een gesprek dat Joostens in Tientsin met een medewerker van het bedrijf had, deed Joostens' argwaan enkel maar toenemen. Hij kon Joostens er niet van overtuigen dat de schadeclaim van de firma Tonnelier et Schepens volledig gerechtvaardigd was.³⁴⁷ Uiteindelijk verstuurde Joostens een lijvig dossier waarin hij elk aspect van deze belangrijke schadeclaim becommentarieerde. Het laatste woord was echter voor de Favereau want Joostens kon naar eigen zeggen geen definitieve beslissing nemen. Enkel nadat bepaalde essentiële stukken die in Joostens' dossier ontbraken werden geverifieerd kon in Brussel het eindverdict geveld worden.³⁴⁸ Aangezien Tonnelier zich in de periode na de ondertekening van het Bokserprotocol opwierp als één van de vertegenwoordigers voor alle gedupeerden, lijkt het erop dat zijn schadeclaim uiteindelijk ook goedgekeurd werd, maar zijn vrij agressieve houding doet ook vermoeden dat zijn dossier niet volledig was goedgekeurd.³⁴⁹

Een ander voorbeeld was de zaak van de Luikse wapenproducent Hanquet.³⁵⁰ Belgische wapens werden vaak onder een buitenlandse identiteit in China geïmporteerd en dit had ook

³⁴⁴ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomst 29 maart 1901, 29 maart 1901.

³⁴⁵ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, Tableau des indemnités réclamées au nom de l'Etat belge, des Sociétés et des particuliers, 1 juli 1901.

³⁴⁶ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2ième partie 1901-1904, rapport, 29 augustus 1901

³⁴⁷ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport, 30 april 1901.

³⁴⁸ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2ième partie 1901-1904, Réclamation de M. M. Tonnelier-Schepens', 29 augustus 1901 ; AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, Tableau des indemnités réclamées au nom de l'Etat belge, des Sociétés et des particuliers, 1 juli 1901.

³⁴⁹ KURGAN-VAN HENTENRYK, *Léopold II et les groupes financiers belges en Chine*, 410-411.

³⁵⁰ P. HANQUET, *Liber familiae Hanquet-de Coune*, Luik, 1972, 36-42.

belangrijke gevolgen voor de kwestie van de schadeloosstellingen. Hanquet had namelijk zijn wapens via een Duitse handelaar in Hong-Kong willen verhandelen. Zijn goederen waren echter tijdens de Bokseropstand vernield, maar werden daardoor als Duitse verliezen beschouwd. Aangezien de Duitse gezant oordeelde dat deze verliezen niet in de Duitse maar in de Belgische schadeclaim thuishoorden, moest Joostens alles in het werk stellen om dit dossier juist te kunnen beoordelen. Joostens spoorde daarom mr. Drion, de Belgische vice-consul in Hong-Kong, ertoe aan om de feiten te checken. Later beoordeelde hij ook zelf de zaak, uitte zijn opmerkingen bij de claim van Hanquet, een bepaalde uiteindelijk de som waar de Luikenaar recht op had.³⁵¹

Ook drong Joostens er eind augustus bij de minister op aan om zo snel mogelijk de kwestie van de schadeloosstellingen af te ronden. Zo schreef hij: *Il est en effet hautement désirable que chacune des Légations intéressées soit à même de faire connaître dans le plus bref délai possible le chiffre à peu près définitif de ses demandes.*³⁵² Desalniettemin lag het eindoordeel toch bij de minister. Toen Joostens een voorlopige versie van zijn dossier aan de minister overmaakte, oordeelde die over het dossier dat Joostens had samengesteld en stelde voor om bepaalde bedragen te verlagen, dan wel te verhogen.³⁵³ Nadat Joostens zijn dossier vervolgens had bijgesteld en afgewerkt, meldde hij dit aan de minister en vroeg hem of hij zijn voorstel mocht indienen bij de Chinezen. Joostens benadrukte zo dat *chacune des réclamations introduites a été examinée avec le plus grand soin et jugée conformément aux principes arrêtés par la commission des indemnités.*³⁵⁴

De aandacht voor de haalbaarheid van de Belgische claim, de nadruk op het naleven van de regels die waren vastgelegd door de overige ministers en de gedachtegang dat onterechte of overdreven militaire claims de uitbetaling van terechte eisen konden verhinderen waren de drie belangrijkste krachtlijnen in Joostens persoonlijke visie op de schadeloosstellingen. Dit is gezien de reputatie van het Bokserprotocol als een *Unequal Treaty* een opvallende conclusie. In de literatuur worden immers de gezanten die deelnamen aan de conferentie beschreven als aasgieren die de laatste stukjes van het Chinese karkas oppeuzelden. Door de grootte van de Belgische claim, vooral omwille van de overdreven eis voor de *Société d'Étude*, lijkt dit beeld toch ook van toepassing op Joostens. Hoewel het Jadot, de Favereau en Delcassé waren die achter deze politiek schuilgingen, laat Joostens' gedrag in het dossier over de schadeloosstellingen zien dat hij niet vanuit ideologische, maar vooral vanuit pragmatische

³⁵¹ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2i^{ème} partie 1901-1904, rapport, 29 augustus 1901.

³⁵² Ibid.

³⁵³ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, minuut telegram, 26 juni 1901.

³⁵⁴ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2i^{ème} partie 1901-1904, rapport, 13 juli 1901.

overwegingen de schadeclaims controleerde of de nadruk legde op de regels zoals vastgelegd door de commissie. Joostens lijkt dus wel degelijk een volwaardig lid te zijn geweest van deze groep die voor een zo groot mogelijke schadeloosstelling pleitte.

In de bres voor *la marque de Liège*

De instructie van de Favereau om de Belgische belangen in de wapenhandel te dienen, vulde Joostens als volgt in. Op 20 maart ontstond er een meningsverschil over de duur van het voorgestelde verbod op de handel in wapens. De *Commission des armes et des munitions* had voorgelegd om gedurende vijf jaar de wapenhandel met China op te schorten. De gezanten van Oostenrijk-Hongarije, Spanje, Frankrijk, Italië, Nederland en Rusland keurden dit voorstel vrij snel goed. De Japanse gezant had echter bezwaren aangetekend tegen dit voorstel en zag de termijn liever verkort tot twee jaar. Joostens greep zijn kans en wende naar eigen zeggen dit Japanse voorstel aan om de instructie van de Favereau uit te voeren.³⁵⁵ De passage toont op verschillende manieren hoe Joostens omsprong met de instructies van de minister. Ten eerste voerde hij de instructie om de Belgische handelsbelangen trouw uit. Ten tweede toont dit voorval ook dat hij gebruik maakte van het gebrek aan unanimiteit om te kunnen ageren.

Toen de wapenhandel op de 19 juni opnieuw ter sprake kwam, ageerde Joostens op een gelijkaardige manier. Nu was het de Britse gezant die liet weten dat hij een verbod van twee jaar voldoende lang achtte. Joostens maakte gebruik van de aandacht voor het thema en communiceerde aan de overige gezanten een memorandum waarvoor hij zich geïnspireerd had op een nota van de minister. Met dit memorandum trachtte Joostens de andere machten ervan te overtuigen dat een verbod in de handel van wapens een averechts effect zou hebben. Volgens hem zou het verbod enkel maar China ertoe aanzetten om zelf een wapenindustrie te ontwikkelen en zou het Westen zo zijn controle op de wapenhandel verliezen door deze stringente maatregel.³⁵⁶ Daarnaast wees hij erop dat de smokkel in kleine wapens niet verhinderd kon worden vermits kleine onderdelen konden worden verhandeld als proefstalen.³⁵⁷ Dit was echter maar een deel van Joostens' beweegredenen om te pleiten voor een kort verbod. Volgens Joostens' eigen inlichtingen bedroeg de Belgische wapenhandel jaarlijks enkele miljoenen taëls. Bovendien was hij te weten gekomen dat de Belgische wapens in Hong-Kong geïmporteerd werden als zijnde Britse en Duitse wapens. Hoewel dus op het eerste zicht leek dat de Belgische belangen in de wapenhandel klein waren, schetste Joostens

³⁵⁵ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomsten 20 en 22 maart 1901, 25 maart 1901.

³⁵⁶ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomst 18 juni 1901, 19 juni 1901.

³⁵⁷ RUXTON, I. red., *The Diaries of Sir Ernest Satow, British Envoy in Peking (1900-06)*, Volume I, Morrisville, 2006, 79.

een verschillend beeld. Volgens hem was *la marque de Liège*, de wapens van FN, één van de meest wijdverspreide wapentypes in China.³⁵⁸ Onder het mom van een gebrek aan efficiëntie, diende Joostens eigenlijk op een klassieke manier de Belgische handel.

Waar oorspronkelijk enkel de gezanten van Japan, België, de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk voor een zachtere aanpak pleitten, gingen de andere machten vervolgens zonder veel problemen overstag. De nieuwe Franse gezant Paul Beau liet bijvoorbeeld weten dat zowel een verbod van twee als vijf jaar zijn steun genoot.³⁵⁹ Enkel de Russische gezant uitte verschillende vergaderingen lang het verlangen dat er conform het rapport van de desbetreffende commissie een verbod van vijf jaar werd bepaald.³⁶⁰ De gezanten beseften door het memorandum van Joostens stilaan dat bijvoorbeeld niet verboden of verhinderd kon worden dat China zelf een wapenindustrie uit de grond zou stampen. Hierdoor kantelden de opinies en was een verbod van slechts twee jaar niet meer ondenkbaar. Uiteindelijk werd er een tussenoplossing gevonden en besloten dat initieel het verbod in handel op wapens en munitie slechts een periode van twee jaar zou beslaan. Indien nodig kon dit embargo verlengd worden.³⁶¹

Net voor de ondertekening werd de kritiek van de Favereau en Joostens op het weinig efficiënte karakter van een verbod op wapenhandel nog eens duidelijk geïllustreerd. De tijdelijke administratie in Tientsin had bij de organisatie van de stad namelijk maar liefst 600.000 patronen gevonden. Het had deze verkocht aan een handelaar met als opdracht dat die laatste ze moest vernietigen. Die had zich echter niet aan zijn woord gehouden en had de munitie verkocht aan Li Hung Chang die ze op zijn beurt naar Peking opstuurde. Het gebrek aan controle op de interne handel werd hierdoor pijnlijk duidelijk. Joostens' zachte aanpak werd hierdoor eens te meer gerechtvaardigd. Het verbod in wapens zou volgens hem geen enkele invloed hebben op de effectieve bewapening van het land. Enkel de buitenlandse industrieën zouden lijden onder een wapenverbod. In deze zin werd de opinie van Joostens door dit incident bevestigd.³⁶²

De kwestie wapenhandel is een treffende illustratie van de synergie tussen Joostens en de Favereau. De minister gaf het algemene order om de handel te bevorderen en vestigde zo de

³⁵⁸ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomst 18 juni 1901, 19 juni 1901.

³⁵⁹ *Affaires de Chine, négociations de Pékin, 1900-1902*, 252.

³⁶⁰ *Affaires de Chine, négociations de Pékin, 1900-1902*, passim.

³⁶¹ *Austria-Hungary, Belgium, France, Germany, Great Britain, Italy, Japan, The Netherlands, Russia, Spain, United States and China—Final Protocol for the Settlement of the Disturbances of 1900 [Boxer protocol]*, 1901.

³⁶² AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2ième partie 1901-1904, rapport bijeenkomst 28 augustus 1901, 28 augustus 1901.

aandacht op de Belgische handelsbelangen. Daarnaast bood hij met zijn nota de basis waarmee Joostens zijn belangrijke memorandum kon vormgeven. Joostens had op zijn beurt het inzicht om enerzijds gebruik te maken van de openingen die de demarches van de andere gezanten hem boden. Anderzijds voegde hij daar zijn kennis van de Belgische handel in China aan toe om zo op een efficiënte, doordachte en vooral onderbouwde manier de handelsbelangen te dienen. De tandem Joostens-de Favereau was als vertolker van de zachte lijn in deze discussie een schoolvoorbeeld van klassiek imperialistisch gedrag inzake wapenhandel.³⁶³ Waar de Russische gezant rekening hield met de mogelijke risico's van de import van nieuwe wapens, was bij Joostens en de Favereau niet de garantie op vrede, maar het vrijwaren van de Belgische handelsbelangen de belangrijkste drijfveer. Aangezien uiteindelijk de wapenhandel slechts twee jaar werd opgeschort, kan dit resultaat bovendien als één van de successen van Joostens tijdens de conferentie beschouwd worden.

Achter het rookgordijn van de neutraliteit

In het vorige deel kwamen de normatieve aspecten van de theoretische aspecten van de Belgische neutraliteit aan bod, maar wat betekende dit paradigma in de praktijk? Werd Joostens' bewegingsruimte volledig beperkt door de neutraliteit of slaagde hij erin om binnen deze context toch enige *agency* uit te oefenen? In het volgende deel zal aangetoond worden dat wat betreft de Belgische neutraliteit Joostens zich niet zomaar trouw aan dit paradigma hield, maar dat hij op een creatieve manier met deze unieke positie omsprong. De meest dankbare manier om aan te tonen dat de theoretische neutraliteit niet noodzakelijk een weerslag vond in de opinie en daden van Joostens, is door zijn kritiek op de Russische gezant Mikhail de Giers en de Russische politiek te belichten. Hoewel Kurgan-Van Hentenryk stelde dat Joostens in de kaart speelde van de Frans-Russische alliantie, en dus ook al aangaf dat de Belgische politiek in China niet volledig neutraal was, geven zijn rapporten gericht aan de Favereau een meer genuanceerd beeld.³⁶⁴

Volgende analyse zal aantonen dat Joostens wel degelijk een pro-Franse politiek voerde, maar dat dit niet noodzakelijk betekende dat hij zich daarmee ook inschreef in de Frans-Russische alliantie. Dit was mogelijk omdat het Frans-Russische blok namelijk helemaal niet zo hecht was in China als een alliantie doet vermoeden. Joostens noemde de Franse politiek zelfs ronduit anti-Russisch.³⁶⁵ Daarnaast was er bij de andere machten een anti-Russische

³⁶³ J. A. GRANT, *Rulers, Guns, and Money The Global Arms Trade in the Age of Imperialism*, Cambridge, 2007, 1-14.

³⁶⁴ KURGAN-VAN HENTENRYK, *Léopold II et les groupes financiers belges en Chine*, 1972, 434.

³⁶⁵ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomsten 26, 28 en 31 oktober 1900, 31 oktober 1900; KELLY, *A forgotten conference: the negotiations at Peking, 1900-1901*, 133.

sentiment aanwezig. De vrees dat Rusland de controle op Mantsjoerije en de noordelijke spoorwegen of eventueel zelfs een ijsvrije haven als buit in de wacht zou slepen, was in Peking namelijk erg groot.³⁶⁶ Dit maakte het voor Joostens mogelijk om zowel de pro-Franse positie van de Favereau te verzoenen met de instructie om zich zo veel mogelijk aan de kant van de meerderheid te schikken.³⁶⁷

Een eerste voorbeeld van een anti-Russische uitlating van Joostens volgde al snel na de ontzetting van Peking. Joostens verweet de Giers dat hij doelbewust de zaken vertraagde en dat hij omwille van de claims in Mantsjoerije de Chinezen al te duidelijk te wilde plezieren.³⁶⁸ Zoals eerder gezegd, trachtte hij ook gebruik te maken van het akkoord van Jadot met enkele Russische officieren om de Russische controle op de spoorwegen deels te breken.³⁶⁹ In deze context schaarde Joostens zich achter het Britse plan om in een informele brief de keizerin-weduwe ervan te overtuigen zich naar Peking te begeven. Hoewel hij dit idee omwille van haar kleine slaagkansen geen warm hart toedroeg, stemde hij ermee in. Hoe sneller er onderhandelingen konden worden aangevat, hoe beter.³⁷⁰ Joostens was het duidelijk niet eens met de Russische verdragingspolitiek.

Ook de kritiek die de Giers leverde op een Amerikaans voorstel tot preventie van nieuwe onregelmatigheden, viel bij Joostens in slechte aarde. Op een verbitterde toon bracht Joostens zo de Favereau ervan op de hoogte dat *Mr de Giers a cherché, dès les premiers jours, à dicter la loi [...]* en dat de Giers zelfs gezegd zou hebben dat eens hij vertrokken was, het diplomatiek korps van Peking niet meer bestond.³⁷¹ Bovendien was de Giers ook niet gemotiveerd om de schuldigen achter de Bokseropstand op te sporen of te berechten, zoals later zal aangetoond worden, wilde Joostens daarentegen wel dat de schuldigen werden gestraft.³⁷² Door al deze kritiek op de Giers over te maken aan de Favereau hevelde Joostens het anti-Russische sentiment dat in Peking bij de overige gezanten heerste, over naar Brussel.

Dat de anti-Russische politiek van Joostens niet per se op ideologische, maar op pragmatische gronden berustte, wordt aangetoond door het feit dat hij in sommige debatten ook akkoord kon

³⁶⁶ KELLY, *A forgotten conference: the negotiations at Peking, 1900-1901*, 133.

³⁶⁷ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomsten 26, 28 en 31 oktober 1900, 31 oktober 1900; KELLY, *A forgotten conference: the negotiations at Peking, 1900-1901*, 133; AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, telegram, 23 oktober 1900.

³⁶⁸ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomsten 26, 28 en 31 oktober 1900, 31 oktober 1900.

³⁶⁹ *Affaires de Chine, négociations de Pékin, 1900-1902*, 3; RUXTON, I. red., *The Diaries of Sir Ernest Satow, British Envoy in Peking (1900-06)*, Volume I, Morrisville, 2006, 40.

³⁷⁰ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport, 15 september 1900.

³⁷¹ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomsten 26, 28 en 31 oktober 1900, 31 oktober 1900.

³⁷² SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, 'Russia's ambivalent response to the Boxers', 76-77.

gaan met de Giers. Dit is bijvoorbeeld te zien in één van de eerste debatten rond de schadeloosstellingen. Zo was Joostens er samen met de Franse en Russische gezant van overtuigd dat elk land individueel moest bepalen welke regels het zou hanteren om de schadeclaims op te stellen. Zo niet zouden volgens Joostens de onderhandelingen rond de schadeloosstellingen *niet voor het einde van de eeuw* worden afgerond.³⁷³ Dit pro-Russische standpunt ventileerde hij evenwel niet tijdens de vergadering zelf en is opvallend genoeg enkel terug te vinden in de communicatie met de Favereau.³⁷⁴ Wellicht beseftte Joostens maar al te goed dat een pro-Russische uitlating hem niet in dank zou worden afgenomen door de overige gezanten.

Figuur 13: De alternatieve Chinese Muur. Zoals deze cartoon laat zien, vertolkte Joostens met zijn anti-Russische politiek een breed gedragen westers sentiment. De Russische beer had in Mantsjoerije al te duidelijk zijn klauwen getoond en had daarmee de andere westerse landen, waaronder ook Frankrijk, het harnas ingejaagd. Een Chinese mandarijn kijkt intussen op de achtergrond als lachende derde toe.

De anti-Russische aanpak, hoewel niet altijd even consequent gehanteerd, was voor Joostens een handige invalshoek om zowel in relatie tot de andere gezanten als met de Favereau de onderhandelingen te beschouwen. De belangrijkste conclusie die hieruit te trekken valt, is dat de theoretische neutraliteit niet betekende dat Joostens aan de onderhandelingstafel en in de contacten met de Favereau geen positie kon innemen. De neutraliteit liet toe om zich wel met de Franse politiek te associëren, maar bood ook de ruimte om zich tegen de Russen te keren zonder dat daarbij de relatie met de Fransen in het gedrang kwam. De consensus die er bij de overige gezanten was over het storende en agressieve gedrag van Rusland maakte dat de Pekinese *epistemic community* erg hecht was op dit punt. Zoals Davis Cross beweerde, lijkt

³⁷³ KELLY, *A forgotten conference: the negotiations at Peking, 1900-1901*, 105.

³⁷⁴ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomst 5 november 1900, 5 november 1900.

het er inderdaad op dat dankzij deze consensus Joostens over een grotere *agency* beschikte en die ook ten volle benutte. In deze zin werd de Belgische neutraliteit dus aangewend als een soort alibi. Ook al had de Belgische neutraliteit een deel van haar onschuld verloren na de stichting van de Kongo-Vrijstaat, achter het rookgordijn van de neutraliteit kon Joostens ongestoord zijn *realpolitike* anti-Russische standpunt innemen.³⁷⁵

Joostens koos wel degelijk een kant tijdens de verschillende stemmingen. Bovenstaande analyse poogt in navolging van Abbenhuis te hebben aangetoond dat neutraliteit niet noodzakelijk passiviteit, zwakte en naïviteit veronderstelde. Joostens koos wel degelijk een kant tijdens de verschillende stemmingen en heeft tijdens de onderhandelingen gebruik gemaakt van de diplomatieke speelruimte die het neutraliteitsparadigma bood en kon zo deels los komen uit de *small state*-positie die België tijdens de conferentie genoot.³⁷⁶ Bovendien toont het aan dat op het imperiale toneel in deze periode *the scrap of paper* uit 1839 helemaal anders werd geïnterpreteerd dan in 1914. Zoals Vranckx al terecht aanhaalde, was de waarde van de neutraliteit maar zo groot als het belang dat de andere machten er aan hechtten.³⁷⁷ In dit verband is bovenstaande analyse ook een aanvulling en bevestiging van het werk van Frans-Paul Van Der Putten die al eerder stelde dat Nederland niet enkel omwille van de druk van de andere imperiale machten, maar ook uit eigen initiatief de neutrale positie die het in Europa had, in China opgaf. De veronderstelling dat op de imperiale scène andere diplomatieke regels golden dan op het continent, lijkt hierdoor definitief te zijn bevestigd.³⁷⁸ Ten slotte kunnen Joostens' anti-Russische positie en de manier waarop hij zich inschreef in het spel van allianties en diplomatieke posities gezien worden als een argument in Viaenes stelling dat de imperiale factor een cruciale vooronderstelling was achter het verlaten van de neutraliteit na de Eerste Wereldoorlog.³⁷⁹

Het vuile werk

De Favereau mocht dan wel de diplomatieke autonomie van Joostens deels beperkt hebben door zijn instructies die waren gebaseerd op de klassieke krachtlijnen van het Belgisch buitenlands beleid, toch had Joostens nog een aantal prerogatieven waar de invloed van de Favereau amper te merken was. In dit deel zal beargumenteerd worden dat wat betreft de uitvoering van allerlei praktische aangelegenheden Joostens vaak onafhankelijk van de

³⁷⁵ HELMREICH, *Belgium and Europe*, 137.

³⁷⁶ ABBENHUIS, *An Age of Neutrals*, 1-21.

³⁷⁷ L. REYCHLER en R. VRANCKX, *Een onvoltooid beleid: buitenlandse- en defensiepolitiek van 1830 tot 2015*. Kapellen, 2015, 25.

³⁷⁸ VAN DER PUTTEN, 'Small powers and Imperialism: The Netherlands in China, 1886- 1905', 115-131.

³⁷⁹ VIAENE, 'Imperialisme, natie en democratie in de koloniale doctrine van Leopold II', 226-227.

minister kon werken. De algemene lijnen die de Favereau had uitgetekend, waren hierbij van ondergeschikt belang en zodoende kon Joostens in dit aspect van zijn functie als diplomaat blijk geven van een grote *agency*. Dit zal voornamelijk aangetoond worden door in te zoomen op het gedrag van Joostens in de verschillende discussies die werden gevoerd rond de uittekening van de nieuwe gezantschapswijk.

In de discussie over het herstel van de legatiewijk was Joostens als lid van de commissie *questions locales* van mening dat er een lopende rekening moest geopend worden waarmee alle kosten om de gezantschapswijk te herstellen, zouden betaald worden. Zowel de machten als de private eigenaars moesten dan proportioneel hun bijdrage leveren.³⁸⁰ Joostens suggereerde deze formule waarbij men voor een totaal bedrag van \$4800 de straten, verlichting en de riolering herstellen ook in zijn communicatie aan de Favereau. Joostens trachtte hierbij de minister te overtuigen om deze som te doen betalen door erop te wijzen dat het bedrag dat bijdrage van België proportioneel bepaald werd. De Belgische inbreng zou slechts één tiende van de Britse en één achtste van de Franse bijdrage zijn.³⁸¹ In een andere discussie over de waterwerken in Tientsin, ging Joostens ook akkoord in de veronderstelling dat zijn regering hier geen enkel probleem mee had.³⁸²

Toen op de conferentie de herschikking van de legatiewijk ter sprake kwam, maakte Joostens opnieuw een demarche die niet besproken was met de minister. Hij verdedigde de rechten van de *Compagnie des Wagons-Lits* en Alphonse Splingaerd, de tolk van het Belgische gezantschap. In het belang van de algemene nieuwe stedenbouwkundige planning van de wijk waren zij namelijk onteigend zodat er nieuwe verdedigingswerken gebouwd konden worden. Tegen de verwachting in liet de Franse gezant echter weten dat er geen terrein beschikbaar was om Splingaerd te compenseren en dat hij maar een woonst moest zoeken in de Chinese wijk. Deze uitlating kon Joostens helemaal niet appreciëren en naar eigen zeggen protesteerde hij hevig. Joostens liet weten dat dit een onvermurwbaar recht van zijn landgenoot was en dat hij niet zou buigen vooraleer er hem een gepast perceel zou worden toegewezen binnen de muren van de legatiewijk.³⁸³

Nadat enkele weken later de kwestie nog steeds niet was uitgeklaard, uitte Joostens opnieuw zijn onvrede in deze zaak. Hij dreigde er zelfs mee Splingaerd toe te staan om te blijven wonen

³⁸⁰ *Affaires de Chine, négociations de Pékin, 1900-1902*, 168.

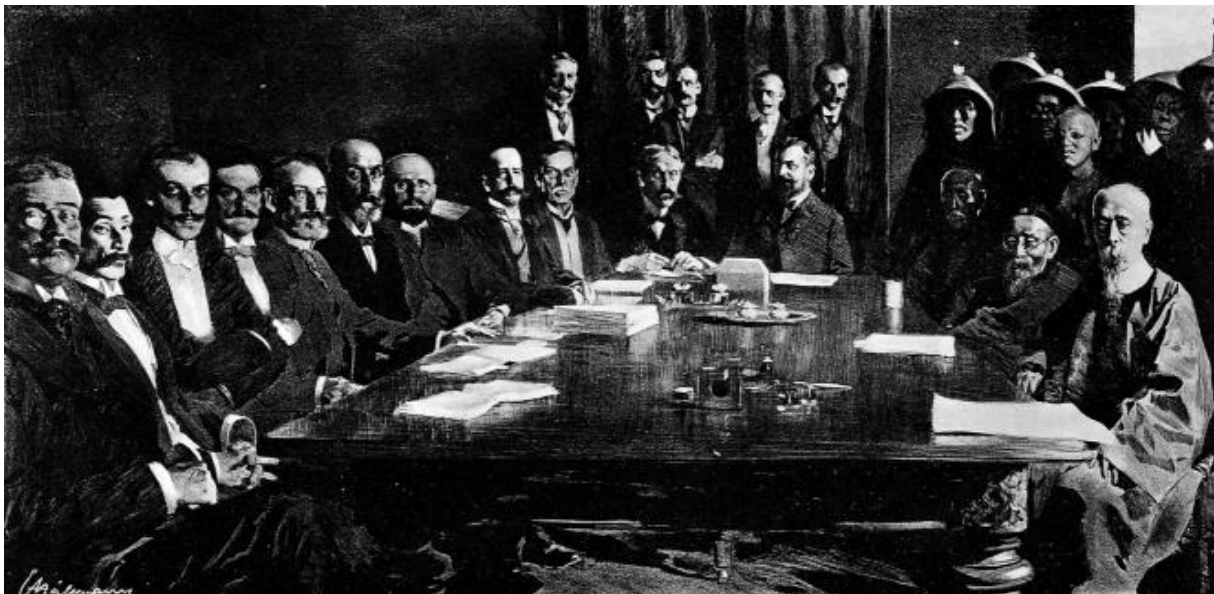
³⁸¹ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomsten 20 en 22 maart 1901, 25 maart 1901.

³⁸² *Affaires de Chine, négociations de Pékin, 1900-1902*, 241.

³⁸³ *Affaires de Chine, négociations de Pékin, 1900-1902*, 210; AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomsten 7 en 11 mei 1901, 15 mei 1901.

op de plaats die voorzien was voor de verdedigingswerken. Aan het eind van de vergadering was er echter nog steeds geen akkoord bereikt en Joostens vroeg dan ook om het thema bij aanvang van de volgende vergadering als eerste uit te klaren.³⁸⁴ Hoewel er op deze volgende vergadering nog steeds geen akkoord werd gesloten, haalde Joostens uiteindelijk zijn slag thuis. Splingaerd kreeg een terrein van 600m² toegewezen dat zich in de buurt van Oostenrijks-Hongaarse legatie en de Douanegebouwen bevond. Bovendien kreeg Joostens het klaar dat Splingaerd van de Italiaanse gezant een bedrag van \$200 ontving omdat de Italianen zonder toestemming zijn woonst hadden vernietigd.³⁸⁵

In tegenstelling tot op andere conferenties hadden de diplomaten in Peking geen gigantisch diplomatiek apparaat ter beschikking. De diplomaten die normaal gezien enkel de grote paradigma's of de belangrijkste punten onderhandelden, moesten nu ook het ruwe werk achter de schermen voor zich nemen.³⁸⁶ Zoals bovenstaande analyse heeft aangetoond, zorgde dit niet enkel voor een toegenomen werkdruk, maar boden de voorbereidingen en de uitwerking van bepaalde dossiers die op tafel lagen, ook een mogelijkheid om een eigen stempel te drukken. Joostens maakte in dit verband gebruik van deze kans. In de kwestie rond de gezantschapswijk, maar ook in het dossier van de schadeloosstellingen was Joostens bijvoorbeeld van a tot z betrokken. Het feit dat hij niet enkel de grote paradigma's onderhandelde, maar dat ook zaken zoals de verificatie van de schadeclaims, het opstellen van de schuldigenlijst en de verdediging van één van zijn werknemers tot zijn takenpakket behoorden, laat zien dat Joostens tijdens de conferentie ook het vuile werk moest opknappen.

Figuur 14: Ondertekening van het slotprotocol op 7 september 1901. De allesomvattende taak van de diplomaten wordt door deze afbeelding treffend geïllustreerd. Het is deze beperkte groep diplomaten die zo goed als volledig elk aspect de bepalingen van de onderhandelingen uitwerkte. Joostens zit als vierde van links.

³⁸⁴ *Affaires de Chine, négociations de Pékin, 1900-1902*, 242-243.

³⁸⁵ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2i^{ème} partie 1901-1904, rapport, 27 september 1901.

³⁸⁶ KELLY, *A forgotten conference: the negotiations at Peking, 1900-1901*, 95.

Joostens en Leopold II: Een gedeeld imperialistisch denkkader

Hoewel de Favereau gezien kan worden als de belangrijkste spreekbuis en vertegenwoordiger van de ambities van Leopold II, dringt zich ook de vraag op of er een direct contact was tussen Leopold II en Joostens. De dynamieken van de *epistemic community* hadden een grote invloed op Joostens' gedrag, maar ook deze factor die buiten dit concept valt, verdient aandacht. In de summiere biografie van Joostens in de *Biographie Coloniale Belge* wordt er immers een beeld geschetst waarbij Leopold II en Joostens twee handen op één buik waren. Zo zou Leopold II ooit zelfs de woorden *Ne parlez jamais de Nous. Nous sommes suspect* uitgesproken hebben tegen Joostens.³⁸⁷ De directe contacten tijdens zijn Amerikaanse periode en het sterke vermoeden dat Leopold II achter de aanstelling van Joostens in China zat, versterken enkel maar dit beeld. Verschillende dossiers met betrekking tot het imperiale project in China in archieven van het Koninklijk Paleis werden doorspit, maar het bronmateriaal gaf echter de indruk dat er geen directe contacten tussen Joostens en Leopold II zijn geweest. De diplomatieke archiefstukken met betrekking tot de conferentie zijn zo goed als allemaal afschriften of kopies van de communicatie tussen Buitenlandse Zaken en Peking. Onder meer de verre afstand en de moeilijke communicatie kunnen hiervoor de oorzaak zijn geweest. Hierdoor lijkt het erop dat de koning zeer goed op de hoogte was van hetgeen er in Peking gebeurde, maar dat hij enkel ingreep via de Favereau. Dit gebrek aan rechtstreeks contact en het feit dat de vorst slechts enkele keren persoonlijk ingreep of zijn mening uitte, had echter niet als implicatie dat de invloed van Leopold II niet merkbaar was.³⁸⁸

Belgische boots on the ground in Peking

Een eerste punt waaruit blijkt dat Joostens en Leopold II hetzelfde denkkader deelden is hun gemeenschappelijke interesse voor militair potentieel. Onder invloed van het Leopoldistisch

³⁸⁷ VAN LICHTERVELDE, Joostens (Adolphe Marie Maurice), *Biographie Coloniale Belge*, 448-450.

³⁸⁸ BRUSSEL, AKP, *Dossiers du Cabinet du Roi (Cab. II F 59 a)*, 1456 : Troubles en Chine en 1891 et 1900-1901, 1891-1901 ; BRUSSEL, AKP, *Dossiers du Cabinet du Roi (Cab. II F 59 a)*, Correspondance générale 3-615 (ancien Cab. III b), 356 : JOOSTENS, Maurice, diplomate belge, 1898-1908 ; BRUSSEL, AKP, *Dossiers du Cabinet du Roi (Cab. II F 59 a)*, 1455 : Projets d'expansion belge en Chine. Mémoire du comte Baudouin de LICHTERVELDE, secrétaire de légation, Pékin juin 1903, 1903 ; BRUSSEL, AKP, *Dossiers du Cabinet du Roi (Cab. II F 59 a)*, 1457 : Voyage du vice-roi Li-Hung-Chang en Belgique. Et projet de nommer un conseiller (politique) belge du Tsung-li-Yamen, 1896 ; BRUSSEL, AKP, *Dossiers du Cabinet du Roi (Cab. II F 59 a)*, 1461: Emile FRANCQUI consul de Belgique à Hankow, et note ultérieure, 1897-1901 ; BRUSSEL, AKP, *Dossiers du Cabinet du Roi (Cab. II F 59 a)*, 1462 : Officiers de l'armée belge mis à la disposition du Roi pour été envoyé la Chine, 1898, 1900-1901, 1903-1905 ; BRUSSEL, AKP, *Dossiers du Cabinet du Roi (Cab. II F 59 a)*, 1464: Invitation du roi au prince TSCHUN de venir en Belgique, 1901 ; BRUSSEL, AKP, *Fond Congo I, II. Asie*, 253: Projets de construction de Chemins de fer et d'exploitation minière à l'aide de capitaux belges, 1896-1908 ; BRUSSEL, AKP, *Fonds Congo II. Dossiers et Liasses*, 253 : Chine. projets de construction de chemins de fer et d'exploitation minière à l'aide de capitaux belges, 1896-1908 ; BRUSSEL, AKP, *Fonds Congo II. Dossiers et Liasses*, 256 : Coupures de journaux allemands, américains, anglais et belges relatives à China, 1899-1901.

imperialisme was de positie van het leger in de maatschappij namelijk geleidelijk aan versterkt en had het zowel de positie van 'school van de natie' als 'religie van de natie' verkregen.³⁸⁹ Militaire aanwezigheid en het respect en de invloed die hieraan verbonden waren, waren in dit kader al jarenlang één van de streefdoelen in de imperiale politiek van Leopold II in China. Zo had hij al pogingen ondernomen om soldaten van de *Force Publique* de Belgische spoorwegen te doen bewaken en had hij getracht een Belgisch legioen deel te laten nemen aan de internationale bevrijdingsexpeditie in de zomer van 1900.³⁹⁰ De wil bij de koning was zelfs zo groot dat hij bij deze laatste poging wel erg creatief de regering en België's opgelegde neutraliteit omzeilde. Hij liet namelijk de burgemeesters van Antwerpen, Brussel, Gent en Luik een 'spontane' oproep doen bij de bevolking om hun landgenoten in China ter hulp te schieten. Daarnaast bleek nadien ook Leopold II de anonieme gulle schenker te zijn die het kapitaal had verschaft om het project te financieren.³⁹¹

Joostens was goed op de hoogte van deze drang naar militaire aanwezigheid bij Leopold II. Zo was er niet enkel de persoonlijke band via de kandidatuur van twee van Joostens' broers voor het expeditiekorps, ook op professioneel vlak had hij al voor aanvang van de conferentie een stem gehad in de militaire ambities. Vlak na zijn aankomst in mei 1900 had hij er bijvoorbeeld al op gewezen dat een politiemacht langs de spoorwegen zowel de veiligheid als een veiligheidsgevoel konden garanderen. Dit plan haalde hij na een bezoek aan de spoorlijnen tijdens de conferentie nog eens van onder het stof. De grote schade die tijdens de opstand was aangericht aan de spoorwegfaciliteiten hadden eens te meer aangetoond dat een performante beveiliging broodnodig was.³⁹² Leopold II was dus niet de enige die zijn heil zag in militaire oplossingen, ook bij mensen op het terrein zoals Joostens waren deze ideeën aanwezig.³⁹³ Hoewel Joostens en de koning lang niet altijd in direct contact met elkaar stonden, deelden ze wel dezelfde militaristische visie. Het is in deze context en met dit besef van Leopolds militaire ambities dat Joostens zich op het project van de legatiewacht stortte.

Zonder dat Leopold II of de Favereau hem daartoe hadden aangespoord, was het Joostens die in een vroege fase van de onderhandelingen wees op de mogelijkheden die een voorlopige overeenkomst tussen de ministers op het vlak van de gezantschapswacht bood. Het idee van een internationaal gemengd militair verdedigingskorps was namelijk eind oktober een stille

³⁸⁹ VIAENE, 'Imperialisme, natie en democratie in de koloniale doctrine van Leopold II', 226.

³⁹⁰ KURGAN-VAN HENTENRYK, G., *Jean Jadot: Artisan de l'expansion belge en Chine*, Brussel, 1965, 30.

³⁹¹ DUCHESNE, 'Quand les Belges devaient partir pour la Chine. Un projet d'expédition contre les Boxeurs, 1900', 1-45.

³⁹² AMBZ, *Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901*, 3 maart 1901.

³⁹³ KURGAN-VAN HENTENRYK, G., *Léopold II et les groupes financiers belges en Chine: la politique royale et ses prolongements (1895 - 1914)*, Brussel, 1972, 382, noot 2.

dood gestorven en het nieuwe plan rond de verdediging van de legatiewijk was volgens Joostens *un point qui doit attirer tout notre attention*.³⁹⁴ Uit een nabeschouwing van de latere secretaris van het Belgisch gezantschap in Peking Boudewijn de Lichtervelde, de zoon van Gontran de Lichtervelde onder wie Joostens nog in Washington nog gediend had, blijkt echter de geheime agenda achter Joostens' aandacht voor de legatiewachten. De Lichtervelde stelde zelf:

[...] Si sous prétexte de garde, le gouvernement met dans les mains de son ministre 30 hommes choisis, 30 jeunes gens réellement aptes à tout faire, il fait sans donner l'éveil à personne et en usant strictement d'un droit qui lui est reconnu, un pas immense dans l'extension de son influence. Le ministre dispose du jour au lendemain d'en personnel qu'il peut envoyer sur nos concessions de Tientsin ou de Hankow affirmer le fait de notre occupation et faire reconnaître tant par la Chine que par les propriétaires étrangers allemands anglais et autres dont les immeubles sont compris dans ces concessions que là il n'y a pour eux qu'un seul pouvoir souverain dont ils aient à reconnaître les droits régaliens: celui et eux de la Belgique! [...]

Daarenboven konden de militairen ook ingeschakeld worden om de missionarissen in Mongolië te verdedigen of om bij de uitbraak van een onderling conflict tussen de westerse machten de Belgische belangen te verdedigen.³⁹⁵

Binnen dit denkkader ondernam Joostens de nodige stappen om zich een beeld te vormen van de haalbaarheid van de Belgische militaire ambities. Een eerste belangrijk element in dit project was de visie van de andere betrokkenen ter plaatse en welke ruimte ze Joostens al dan niet gaven om zijn plannen uit te werken. Zo won hij informatie in bij de Chinese vertegenwoordigers en kreeg het volgende antwoorde: *le Gouvernement Chinois s'attend à ce que le Gouvernement belge prenne, en vue de la protection de sa propre Légation, des mesures identiques à celles que vont prendre les autres Puissances*. Aangezien de Chinezen verwachtten dat hij zijn gedrag afstemde op de andere machten, richtte Joostens zich tot de overige gezanten. Van de Franse gezant vernam Joostens dat die zijn plannen onderschreef en dat hij indien nodig de Franse regering ervan zou overtuigen om Joostens' positie te steunen. De Russische gezant onthaalde het idee ook positief en de Britse vertegenwoordiger

³⁹⁴ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomsten 26, 28 en 31 oktober 1900, 31 oktober 1900.

³⁹⁵ BRUSSEL, AKP, *Dossiers du Cabinet du Roi (Cab. II F 59 a)*, 1455 : Projets d'expansion belge en Chine. Mémoire du comte Baudouin de LICHTERVELDE, secrétaire de légation, Pékin juin 1903, 1903.

had geen persoonlijke mening. Joostens voelde zich gesterkt door de steun van de Fransen en de Russen. Volgens hem was er in de opinie van deze twee machten ook helemaal geen sprake van een verband tussen het gebrek aan militaire bijdrage van de Belgen aan de eerdere militaire expedities en het recht om een legatiewacht te installeren.³⁹⁶

De Duitse gezant von Mumm plaatste daarentegen wel enkele vraagtekens bij een Belgische legatiewacht in Peking. Hij stelde immers dat de toekomstige locatie van het Belgische gezantschap zo dicht bij de Duitse legatie zou gaan liggen, dat de Duitsers wel vrijwillig voor de bescherming van de Belgen zouden instaan. Joostens beschouwde dit echter als een vals voorwendsel. Ten slotte had ook de voorzitter van de militaire commissie die was aangesteld om de verdediging van de legatiewijk uit te werken, Joostens gevraagd of de Belgische legatie een wacht zou hebben.³⁹⁷ Deze consultatieronde werd uiteindelijk op 26 februari 1901 afgesloten toen Joostens formeel aan de onderhandelingstafel verklaarde dat zijn *Gouvernement se réserve le droit de constituer une garde permanente pour sa Légation. Il précisera ultérieurement l'usage qu'il compte faire de ce droit.*³⁹⁸ De Belgische claim was gemaakt, maar voor de concrete invulling werd met deze uitspraak meer tijd gekocht.

Als kenner van de situatie ter plaatse kon Joostens vervolgens inschatten welke stappen hij moest ondernemen om het project te laten slagen. Nadat de contouren van de nieuwe legatiewijk stilaan vorm kregen schreef hij: *Je puis cependant dire dès aujourd'hui que les mesures de protection qui seront vraisemblablement prises nous imposent de plus en plus le devoir de nous éloigner le moins possible du centre du quartier des Légations.*³⁹⁹ De geografische en diplomatieke *inner circle* overlaptten immers elkaar in dit dossier volledig. Joostens zag in dit de locaties van de toekomstige gezantschappen verbonden waren met het bijhorende te verdedigen stuk verdedigingswal. De militaire ambities van Leopold II indachtig was het dus zaak om een perceel te kunnen claimen waaraan een grote militaire verantwoordelijkheid vasthing. Het terrein dat Joostens claimde was echter niet geheel onbesproken. Joostens kon zich namelijk niet beroepen op enige militaire noodzaak om de Belgische legatie te vergroten. Bovendien contesteerde tot grote onvrede van Joostens ook de militaire commissie die de nieuwe gezantschapswijk moest uittekenen de Belgische

³⁹⁶ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, verslag betreffende nieuwe legatie en legatiewacht, 27 januari 1901.

³⁹⁷ Ibid.

³⁹⁸ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomsten 25 februari en 26 februari 1901, 26 februari 1902

³⁹⁹ Ibid.

claim.⁴⁰⁰ Joostens moest in deze context dus alle zeilen bijzetten om de rechten van het Belgische perceel dat hij al sinds augustus bezette te verdedigen.⁴⁰¹

Joostens' inzet in dit dossier leverde uiteindelijk niet een flexibel inzetbare militaire macht op, maar hij kon wel een legatiewacht inrichten. Aangezien de *note collective* het Belgische recht verzekerde om een legatiewacht te installeren, restte de Duitse gezant immers geen enkel argument meer om de Belgen het geclaimde perceel te ontzeggen. Alle gezanten gingen vervolgens akkoord en op 21 augustus 1901 bakende uiteindelijk Joostens eigenhandig het terrein af met grenspalen. De Belgische gezant gaf zo het startschot om op deze plek, die nog als één van de laatste percelen op *Legation Street* nog in puin lag, de Belgische legatie te bouwen. De hulp van de Duitse militairen die Joostens volgens de pers bij de afbakening van zijn toekomstig gezantschap kreeg, kan op twee manieren geïnterpreteerd worden. Enerzijds zou hun hulp van puur praktische aard kunnen geweest zijn aangezien Joostens wellicht niet over de technische kennis beschikte om deze taak volgens de regels van de kunst uit te voeren. Anderzijds kan deze controle van de Duitsers ook gezien worden als een laatste uiting van hun wantrouwen ten opzichte van de Belgische claim. Het Belgische gezantschap lag immers ingeklemd tussen de nieuwe Duitse kazernes en het Duitse gezantschap. Elke vierkante meter die de Belgen onrechtmatig zouden inpalmen, zou dus ten koste gaan van het Duitse terrein. Desalniettemin had de Duitse argwaan geen verdere invloed op de bouw van de nieuwe legatie.⁴⁰²

Opmerkelijk genoeg was de locatie die Joostens in gedachten had de voormalige residentie van Hsu Tung (Xu Tong).⁴⁰³ Deze raadgever aan het keizerlijke hof en tevens de leermeester van de troonopvolger had zich tijdens de opstand geuit als één van de grootste pleitbezorgers van de Bokkers. Volgens hem waren dit uitstekende patriotten en steunden ze de dynastie volledig.⁴⁰⁴ De wellicht onbewuste symboliek die er achter de bouw van het Belgische gezantschap schuilging was hierdoor enorm. De werken gingen wel pas echt van start toen Joostens als gezant vervangen was door De Cartier de Marchienne. Hij kopieerde de plannen van het familiekasteel *Château Bilquin de Cartier* in Marchienne-au-Pont en zo verrees er in de Pekinese gezantschapswijk een architecturale bijzonderheid.⁴⁰⁵

⁴⁰⁰ *Affaires de Chine, négociations de Pékin, 1900-1902*, 117.

⁴⁰¹ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport bijeenkomsten 25 februari en 26 februari 1901, 26 februari 1901.

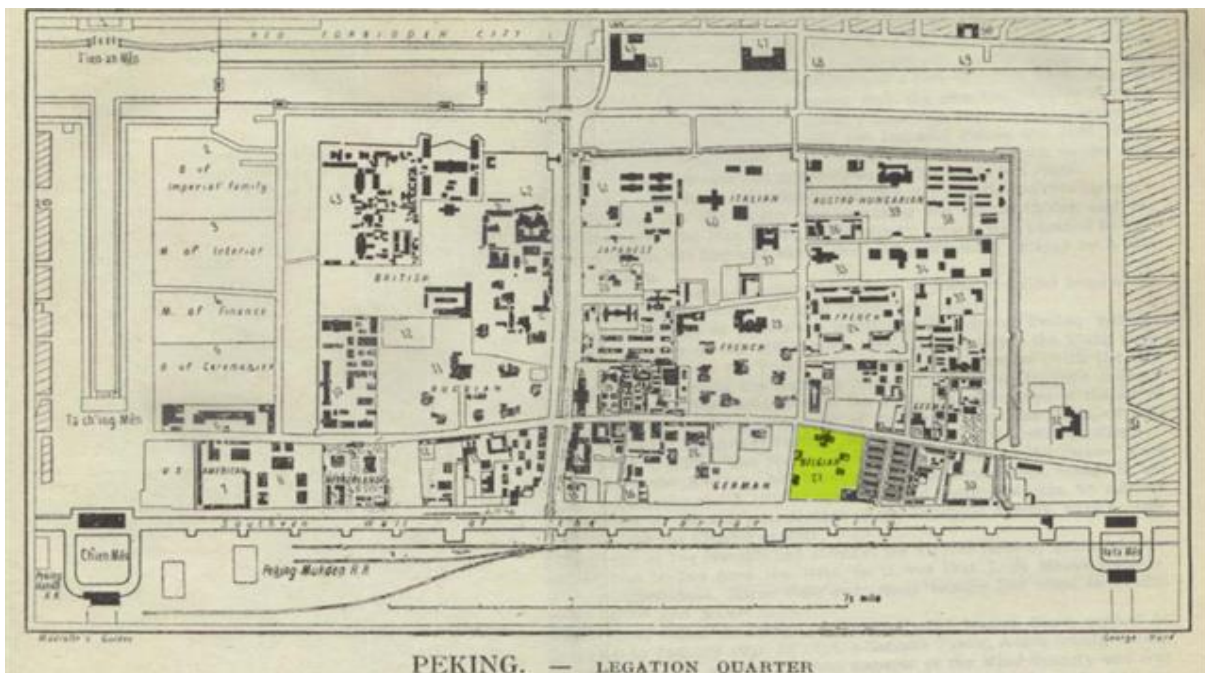
⁴⁰² Ibid. ; BRUSSEL, AMBZ, *Diplomatiek Archief*, Dossier P. 5516, *Garde de la légation de Belgique à Péking*, rapport 11 april.

⁴⁰³ 'News of the Far East', *The Pacific commercial adviser*, 28 augustus 1901, 4.

⁴⁰⁴ XIANG, L., *The Origins of the Boxer War: A Multinational Study*, Londen en New York, 2003, 242.

⁴⁰⁵ 'Vies de Châteaux', *Ma Terre*, RTBF, 11 mei 2012.

Nadat hij al eerder het recht opeiste om de Belgische gezantschapswacht te installeren, werkte hij ook de praktische details uit. Joostens won wederom informatie in bij de overige gezanten, ditmaal omtrent de grootte van de andere legatiewachten. Hierbij maakte hij zelfs een grafiek om te kunnen illustreren dat de door hem voorgestelde Belgische eis helemaal niet overdreven was. Zo was het Joostens' voorstel om het korps uit 25 personen te laten bestaan. Hiervoor inspireerde hij zich op de Nederlandse wacht die ongeveer even groot zou worden. Een Belgische wacht van 25 personen moest dus ruimschoots volstaan en beantwoordde aan de beschrijving *un effectif convenable* zoals te lezen stond in het verslag van de militaire commissie. Joostens kon overigens niet proberen om een grotere wacht te laten samenstellen, de totale militaire macht in Peking werd vastgelegd op 2000 en het gros van deze macht werd ingevuld door troepen van de grote machten die wel een bijdrage aan de ontzettingsmacht hadden geleverd.⁴⁰⁶ Na afloop van de conferentie zorgde Joostens er wel voor dat er een gepaste locatie werd voorzien waar de 25 verwachte soldaten konden verblijven.⁴⁰⁷ Het zou echter nog tot 16 oktober 1904 duren vooraleer het eerste detachement in Antwerpen inscheepte naar Peking. Een kleine twintig jaar lang verdedigde het korps de Belgische legatie totdat het in 1923 omwille van economische redenen en een toenadering tot China binnen een antikoloniale tendens, belichaamd door Emile Vandervelde, werd ontbonden.⁴⁰⁸

Figuur 15: De locatie van het nieuwe Belgische gezantschap (27) in de heropgebouwde legatiewijk.

⁴⁰⁶ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, verslag betreffende nieuwe legatie en legatiewacht, 27 januari 1901; FROCHISSE, J.-M., *La Belgique et la Chine, Relations diplomatiques et économiques (1839–1909)*, Brussel, 1936, 365.

⁴⁰⁷ BRUSSEL, AMBZ, *Diplomatiek Archief*, Dossier P. 5516, 'Garde de la légation de Belgique à Péking', minuut telegram, 21 september 1901.

⁴⁰⁸ F. BALACE, 'La garde de la Légation Belge de Pékin et ses uniformes 1904-1923', *Militaria Belgica*, 8 (1985), 55-70; FROCHISSE, J.-M., *La Belgique et la Chine, Relations diplomatiques et économiques (1839–1909)*, Brussel, 1936, 365.

Aangezien het de bedoeling was van Joostens om de legatiewacht ook in te schakelen voor andere projecten dan louter de verdediging van het gezantschap, is het overdreven om zoals eerdere auteurs de nieuwe legatie en de uiteindelijke installatie van de legatiewacht te zien als een vervolmaking van Leopolds militaire droom.⁴⁰⁹ Zoals militair historicus Francois Balace al terecht aanhaalde, vervulde de Belgische gezantschapswacht vooral een symbolische functie.⁴¹⁰ Het besef dat troepen een belangrijke *asset* waren op het Chinese theater oversteeg de landsgrenzen. De invloedzone van het kleine militaire korps reikte niet verder dan een kleine perimeter rond de Belgische legatie. Leopold II had daarentegen voor ogen dat troepen op Chinese bodem, eventueel langs de spoorlijn Peking-Hankow, hem een echte invloedzone zouden opleveren. De oprichting van het legatiekorps was daarnaast ook vooral door Joostens aangegrepen als een middel om de overige machten te laten zien dat België de verworvenheden van de *note collective* niet aan haar neus zou laten voorbijgaan. Zodoende kon België zich proberen te profileren als een te duchten imperiale macht.

Aangezien Joostens in dit dossier zowel in de conceptie als in de uitwerking zijn autonomie in dit dossier ten volle benut heeft, is de vorming van de Belgische legatiewacht ook een voorbeeld van de verhouding tussen de Favereau en Joostens. Bovendien had Joostens ook veel *agency* bij de invulling van de praktische details van het dossier, het feit dat hij eigenhandig de grenspalen neerzette is een veelzeggend voorbeeld. Daarnaast toont de Duitse kritiek dat de Belgische *small state*-positie ook in dit debat werd gelinkt aan de afwezigheid van België tijdens de militaire expeditie in de zomer van 1900. In die zin hoort de diplomatie die aan de basis lag van de Belgische legatiewacht ook thuis in de vorige hoofdstukken. Het belangrijkste punt dat bovenstaande analyse echter heeft willen maken, is dat bij Joostens en Leopold II het besef van de mogelijkheden die een Belgische militaire aanwezigheid had, deelden. Dit was de kerngedachte die Joostens ertoe gedreven heeft om de kansen die de collectieve nota bood, te gebruiken en dit idee zette hem ertoe aan om zijn volledige diplomatieke instrumentarium aan te wenden voor dit doel.

⁴⁰⁹ DUCHESNE, A., 'Quand les Belges devaient partir pour la Chine. Un projet d'expédition contre les Boxeurs, 1900', *Carnet de la Fourragere*, 1 (1948), 1-45.

⁴¹⁰ BALACE, La garde de la Légation Belge de Pékin et ses uniformes 1904-1923', *Militaria Belgica*, 8 (1985), 55 ; R. PONTUS, 'La Garde de la Legation de Belgique en Pékin', *Chine et Belgique : revue économique de l'extrême-orient.*, 2 (1907), 121-126

Een prinselijk bezoek aan België

Een ander dossier dat laat zien dat Joostens en Leopold II hetzelfde imperialistisch denkkader deelden, was het initiatief om prins Chun (Zaifeng) een bezoek te laten brengen aan België. De vorst hechtte namelijk een groot belang aan de bezoeken van Chinese topfunctionarissen. In 1896 had hij al op eigen initiatief het bezoek van Li Hung Chang aan Sint-Petersburg aangegrepen om de Chinese topfunctionaris te overhalen ook België te bezoeken. Dit bezoek stond erg hoog op de diplomatieke agenda van Leopold II, getuige daarvan waren onder meer een groots diner op het paleis en een persoonlijk gesprek dat de vorst met Li Hung Chang had. Daarnaast werden er werkbezoeken gebracht aan de Antwerpse haven en de fabrieken van Cockerill in Seraing.⁴¹¹ Zoals het bezoek van Li Hung Chang laat zien, was dit het middel bij uitstek om de top van de Chinese politiek trachten te overtuigen van de mogelijkheden die de Belgische investeringen konden bieden aan het Chinese volk. Bovendien kon door directe contacten een hele bureaucratische procedure aanzienlijk worden ingekort en had deze methode het potentieel om tot snellere resultaten te leiden. Vanuit het Chinese perspectief waren bezoeken aan westerse landen dan weer een uitgelezen mogelijkheid om in contact te komen met de technologie en wetenschappelijke kennis die er in onze streken ter beschikking was.⁴¹²

Het enorme potentieel van een bezoek van een lid van de Chinese keizerlijke familie was ook bekend bij Joostens. Toen op de conferentie was besloten dat prins Chun een bezoek aan Berlijn zou brengen om daar officiële excuses voor de moord op de Duitse gezant von Ketteler aan te bieden, schoot Joostens prompt in actie. De prins had namelijk de wens uitgedrukt om op zijn reis door Europa ook België te bezoeken. Dit was Joostens ter oren gekomen via een zekere Chang Yu Mow. Vooraleer Joostens echter verdere stappen kon ondernemen, had de prins op 28 juni 1901 op eigen initiatief een bezoek gebracht aan Joostens. Dit hoogstaande bezoek gaf Joostens de kans om contact op te nemen met prins Ching en die te melden dat hij alles in het werk zou stellen om het bezoek van de prins aan België zo aangenaam mogelijk te laten verlopen. Prins Ching meldde Joostens wel dat in principe prins Chun na afloop van zijn missie in Berlijn naar China moest terugkeren, maar hij liet terzelfdertijd verstaan dat indien de Belgische regering een officiële uitnodiging zou sturen, de keizer waarschijnlijk wel zijn toestemming zou geven.⁴¹³

⁴¹¹KURGAN-VAN HENTENRYK, *Léopold II et les groupes financiers belges en Chine*, 82-89.

⁴¹² E. DOOMS, *Le gouverneur d'Anvers demande un drapeau Chinois: Chinees-Belgische diplomatieke relaties: Chinese diplomatieke delegaties in het negentiende eeuwse België*, meesterproef Master in de Oosterse talen en culturen (Chinees), Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, Universiteit Gent, 2009, 85-86.

⁴¹³ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2i^{ème} partie 1901-1904, rapport, 2 juli 1901.

Aangezien het bezoek van de prins in de eerste plaats gericht was om de Duits-Chinese relaties te herstellen, peilde Joostens ook naar de mening van de Duitse gezant. Die vertelde dat hij persoonlijk geen enkel bezwaar had dat de prins nadat hij zijn officiële taak vervuld had, ook de rest van Europa zou bezoeken. Daarnaast vroeg Joostens ook de mening van de gezanten van de andere landen die de prins op de terugkeer naar zijn thuisland zou aandoen. De Britse gezant liet weten dat hij niet erg veel belang hechtte aan de figuur van prins Chun, maar dat zijn land de prins waarschijnlijk wel met alle *égards* zou ontvangen. De gezanten van Japan en de Verenigde Staten waren dezelfde mening toegedaan.⁴¹⁴

Joostens bracht het ministerie van al deze informatie op de hoogte en stelde vervolgens alles in het werk om de Favereau warm te maken voor dit bezoek. Zo vroeg Joostens aan de Favereau of hij de prins in naam van de Belgische regering mocht uitnodigen.⁴¹⁵ In een uitgebreider rapport verstuurd op dezelfde dag probeerde Joostens zijn verzoek kracht bij te zetten. Hij wees er op dat in tegenstelling tot de informatie in zijn eerder telegram prins Chun geen neef, maar zelfs de jongere broer van de keizer was. Daarnaast gaf hij in een bijlage een uitgebreide beschrijving van de carrière en de levensloop van de prins. Hierin werd beschreven wat de exacte familiale banden waren met de keizer en welke positie hij innam aan het hof. Om dit te visualiseren zat er in dit dossier zelfs een beknopte stamboom van de keizerlijke familie in een bijlage. De conclusie van het rapport was dat de prins een veelbelovend lid van de hof was.⁴¹⁶

Opvallend genoeg werd er in hetzelfde rapport ook bijzonder veel aandacht geschonken aan het entourage van de prins. Chang Yen Mao, *un homme d'affaires de premier ordre* werd in het rapport uitvoerig beschreven en zijn belang als voormalig voorzitter van de *Chinese Engineering and Mining Company* werd duidelijk in de verf gezet. Ook zijn latere functies lieten zien welk belang hij kon hebben voor de verdere uitbouw van de Belgisch-Chinese relatie. In 1898 was hij namelijk directeur geworden van de noordelijke spoorwegen en in 1901 bekleedde hij de functie directeur-generaal van de mijnen in de provincie Chili. De Belgische belangen in de mijnen te Kaiping en de spoorwegen tussen Peking en Hankow indachtig, kon een bezoek van hem aan België van groot belang zijn. De tweede figuur aan wie veel aandacht geschonken werd, was Ying Chang. Hij had al eerder samen met Li Hung Chang een bezoek gebracht aan Duitsland en had na zijn terugkeer naar China vooral in militaire kringen een carrière kunnen uitbouwen. Tijdens de conferentie zelf was hij bovendien de secretaris van prins Ching. Deze uitgebreide beschrijving van de entourage van de prins laat zien dat

⁴¹⁴ Ibid.

⁴¹⁵ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2ième partie 1901-1904, minuut telegram, 2 juli 1901.

⁴¹⁶ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2ième partie 1901-1904, rapport, 2 juli 1901.

Joostens ook voorbij de pracht en praal van een keizerlijk bezoek kon kijken. Pragmatisch als hij was, belichtte hij namelijk niet enkel de allure van het bezoek van de keizer, maar door de vele functies die functionarissen bekleedden te vermelden, bracht hij impliciet ook de boodschap over dat dit bezoek ook concrete, praktische voordelen kon opleveren.⁴¹⁷

Joostens' poging om de Favereau te overtuigen van het belang van het bezoek van de prins aan België, slaagde. Op 4 juli 1901 liet de Favereau namelijk weten dat de Belgische regering de prins uitnodigde voor een bezoek aan België.⁴¹⁸ Dit liet Joostens direct weten aan prins Ching die op zijn beurt Joostens op de hoogte bracht van het feit dat de keizer aan zijn broer had toegestaan om na zijn missie in Berlijn een bezoek te brengen aan België.⁴¹⁹ Joostens berichtte vervolgens het goede nieuws aan de Favereau, die vanaf dat moment het initiatief in de zaak overnam.⁴²⁰ Hij informeerde bij de Belgische gezant in Berlijn of er ook ginder geen bezwaren waren tegen het geplande Belgische luik van de prins zijn reis. Louis d'Ursel, de Belgische gezant, kon de Favereau echter geruststellen en verzekerde dat de *Kaiser* een bezoek aan België niet in de weg stond.⁴²¹ Daarnaast maakte d'Ursel ook een protocollair draaiboek over aan de minister zodat de ontvangst in België op een gepaste manier kon verlopen.⁴²²

De inspanningen van Joostens, de Favereau en de andere Belgische diplomaten om de prins naar België te halen, waren uiteindelijk tevergeefs. Op 21 september 1901 belandde er namelijk een brief van de Chinese legatie in Londen op het bureau van de Favereau en sijpelden er ook vanuit Berlijn enkele onheilspellende berichten door tot in Brussel.⁴²³ De Chinese gezant in Londen meldde immers dat het bezoek van prins Chun aan België niet kon doorgaan. De keizerin-weduwe was ernstig ziek geworden en prins Chun moest zo snel mogelijk na zijn opdracht in Duitsland terugkeren naar het hof. Alle andere bezoeken die hij na afloop van zijn missie had gepland, werden daarom afgelast. De Chinese gezant liet wel zijn dankbaarheid voor het 'aanbod' blijken en uitte zijn excuses voor deze onverwachte wending.⁴²⁴

⁴¹⁷ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2ième partie 1901-1904, bijlage rapport, 2 juli 1901.

⁴¹⁸ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2ième partie 1901-1904, minuut telegram, 4 juli 1901.

⁴¹⁹ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2ième partie 1901-1904, rapport, 11 juli 1901.

⁴²⁰ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2ième partie 1901-1904, minuut telegram, 14 augustus 1901.

⁴²¹ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2ième partie 1901-1904, brief Louis d'Ursel aan de Favereau, 24 augustus 1901.

⁴²² AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2ième partie 1901-1904, brief Louis d'Ursel aan de Favereau, 26 augustus 1901.

⁴²³ BRUSSEL, AKP, *Dossiers du Cabinet du Roi (Cab. II F 59 a)*, 1464: Invitation du roi au prince TSCHUN de venir en Belgique, brief, 21 september 1901.

⁴²⁴ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2ième partie 1901-1904, brief Chinese legatie te Londen aan de Favereau, 21 september 1901

Hoewel het geplande bezoek van de prins uiteindelijk niet heeft kunnen plaatsvinden, biedt een inzage op de diplomatie die er aan vooraf ging belangrijke inzichten in de positie en de diplomatie van Joostens. Deze episode laat namelijk zien dat Joostens goed kon inschatten welk potentieel er in een mogelijk bezoek van een lid van de Chinese keizerlijke familie schuilde. Het laat zien dat ook zonder instructies Joostens zich goed bewust was van de politiek die Leopold II al eerder had gevoerd en dat hij voor zijn activiteiten in China zich inspireerde op de precedentes. Zodoende toont Joostens' rol in dit project dat er geen rechtstreekse orders van noch de vorst, noch de Favereau nodig waren om toch een politiek te voeren die alle typische kenmerken had van de Leopoldistische imperiale diplomatie.⁴²⁵

⁴²⁵ 'Gaining a non-European possession', HELMREICH, J. E. *Belgium and Europe: A Study in Small Power Diplomacy*, Den Haag, 1976, 135-139.

Maurice Joostens, een Belgische *hero of empire*

Het parcours van Joostens naar de diplomatieke top en zijn gedrag en handelingsvrijheid op de Conferentie van Peking vormen geen volledige blik op zijn functie als diplomaat. In dit hoofdstuk zal centraal staan welke elementen de receptie van deze diplomaat bepaalden. Allereerst zal er gekeken worden naar de invloed van het beleg van de legaties op het imago van Joostens. Het uitgangspunt zal hierbij zijn of Joostens door zijn verblijf in China al dan niet een heldenstatus verkreeg en op welke manier deze status werd vormgegeven. In het tweede deel zal vervolgens aan bod komen hoe er werd gekeken naar zijn diplomatieke daden. Verviel de representatie van de diplomatie in clichés of ontstond er over Joostens een objectiever en neutraler beeld?

Om tot een zo volledig mogelijk antwoord op beide invalshoeken te komen, zullen er hiervoor bronnen uit twee sferen gebruikt worden. Enerzijds worden persbronnen uit zowel binnen- als buitenland aangewend. Het gaat hierbij zowel om dagbladen, maar ook om meer gespecialiseerde weekbladen die gericht waren op een elitair publiek. Anderzijds zullen in dit deel bronnen uit het diplomatiek archief geanalyseerd worden om de receptie van Joostens' diplomatie in China op het ministerie te kunnen duiden. Uiteindelijk zal dit hoofdstuk zo een inzage bieden op de wijze waarop het imperiale project leefde in de metropool. Ten tweede kan het ook meer duidelijkheid verschaffen in de mate waarin de democratisering van het diplomatiek korps zich ook vertaalde naar een grotere toegankelijkheid bij het publiek. De resultaten van het onderzoek naar de appreciatie op het ministerie bieden op hun beurt dan weer een beter inzicht in de mate waarin eerdere diplomatieke daden al dan niet resulteerden in een bloeiende diplomatieke carrière.

De fabelachtige 55 dagen van Peking

De manier bij uitstek waarbij de activiteiten van Joostens kenbaar werden bij het grote publiek was uiteraard via de geschreven pers. Massamedia waren in deze periode in volle ontwikkeling en werden op internationaal gebied sinds 1870 vooral gekenmerkt door de trend van *New Journalism*. Deze tendens kende haar oorsprong in het Angelsaksische taalgebied en kenmerkte zich vooral door een grotere toegankelijkheid, een erg literaire stijl en een focus op een publiek dat nog maar net kennis had gemaakt met de pers en haar mogelijkheden. Bovendien zorgden de vele technologische innovaties ervoor dat pers steeds goedkoper en op grotere schaal beschikbaar werd, wat resulteerde in het ontstaan van een publieke sfeer. Politici, diplomaten en andere gezagsdragers moesten voortaan rekening houden met hun

representatie in de pers.⁴²⁶ In de Verenigde Staten uitte deze trend zich op een heel specifiek manier onder de noemer *yellow press*. Dit waren kranten die volledig in het teken stonden van sensatie. Tijdens de Spaans-Amerikaanse oorlogen was er in de Amerikaanse pers zo een opbod ontstaan tussen de grote kranten om op een zo kleurrijke en sensationeel mogelijke manier over de oorlogen te berichten. Hierbij werd er met basiswaarden van de hedendaagse journalistiek zoals *fact checking* soms wel erg weinig rekening gehouden.⁴²⁷

Op kwantitatief gebied kon de informatievergaring in deze periode nochtans grote stappen zetten dankzij verschillende technologische innovaties. Telegraaflijnen verbonden de uithoeken van de wereld met elkaar en de jonge nieuwsindustrie pikte daar gretig op in. In het Westen ontstonden zo persagentschappen die van Buenos Aires tot in Hong-Kong kantoren openden. Lokale journalisten moesten op het terrein nieuws verzamelen dat via de telegraaflijnen en het netwerk van de persagentschappen de wereld rond ging. Daarnaast stuurden ook bepaalde kranten zelf journalisten ter plaatse om het nieuws te gaan verzamelen. Kranten van kleinere landen zoals België namen deze berichten uit de buitenlandse kranten op hun beurt dan weer over.⁴²⁸ Het waren deze evoluties van globalisering, mediatisering van conflict en de democratisering van de pers die in grote mate de berichtgeving over de Bokseropstand en zijn gevolgen karakteriseerde.⁴²⁹ Bovendien vonden deze ontwikkelingen ook vanaf de jaren 1870 hun ingang in de Belgische pers.⁴³⁰

Het is in deze context dat de Bokseropstand door de New Yorkse krant *The Sun* onverbloemd *the most exciting episode ever known to civilization* werd genoemd en wekenlang wereldwijd de voorpagina's beheerste. De aantrekkingskracht van de Bokseropstand hoeft echter niet te verbazen, de gebeurtenissen in de zomer van 1900 stemden immers bijna volledig overeen

⁴²⁶ 'The Transformation of Visibility', J. B. THOMPSON, *The Media and Modernity: A Social Theory of the Media*, Stanford, 1995, 119-148.

⁴²⁷ A. GRIFFITHS, *The New Journalism, the New Imperialism and the Fiction of Empire, 1870-1900*, Houndmills en New York, 2015, 1-20; 'Great Newspapers Report the Boxer Rising' J. E. ELLIOTT, *Some Did It for Civilisation, Some Did It for Their Country: A Revised View of the Boxer War*, Hong Kong, 2002, 1-50; 'Introduction: Deep Globalization and the Global Media in the Late Nineteenth Century and Early Twentieth', D. R. WINSECK en R. M. PIKE, *Communication and Empire: Media, Markets and Globalization, 1860-1930*, Durham en Londen, 2007, 1-15.

⁴²⁸ 'Les prises de position de la presse quotidienne', PAQUOT, J.-F., *La Belgique face à la révolte des Boxers en Chine en 1900*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, UCL, 1988, 110-146.

⁴²⁹ E. BERENSON, *Heroes of Empire: Five Charismatic Men and the Conquest of Africa*, Berkeley en Londen, 2011, 1-20; S. POTTER, 'Jingoism, Public Opinion, and the New Imperialism: Newspapers and Imperial Rivalries at the fin de siècle', *Media History*, 20 (2014), 35; S. COTTLE, *Mediatized Conflict: Developments in Media and Conflict Studies*, Maidenhead, 2006, 76-77; GRIFFITHS, *The New Journalism, the New Imperialism and the Fiction of Empire, 1870-1900*, 1-20; 'Great Newspapers Report the Boxer Rising', ELLIOTT, *Some Did It for Civilisation, Some Did It for Their Country*, 1-50; 'Introduction: Deep Globalization and the Global Media in the Late Nineteenth Century and Early Twentieth', WINSECK en PIKE, *Communication and Empire*, 1-15.

⁴³⁰ 'Vers la presse massifiée', P. VAN DEN DUNGEN, *Milieus de presse et journalistes en Belgique (1828-1914)*, Brussels, 2005, 109-177.

met de thema's die Simon Cottle aanhaalde als interessant voor de pers. Volgens hem zijn het verhalen van *conflict, violence, deviance and drama ... spectacular scenes [...] strong human interest stories where journalists can seek and find pathos and tragedy, heroism and camaraderie, acts of selflessness and personalized experiences of suffering, [...] national feelings of communal identity, pride and patriotism* die de lezer het meest kunnen bekoren.⁴³¹ Door de sterke aantrekkingskracht van het thema was de Bokseropstand in deze periode naast de Boerenoorlog het belangrijkste buitenlandse evenement waar in de mondiale pers over werd bericht. Het verhaal van het beleg van de legaties was namelijk zo onwaarschijnlijk dat de grens tussen feit en fictie wel erg vaag werd en dit was ook een wezenlijk kenmerk van *New Journalism*.⁴³²

De belangrijkste Belgische kranten die in deze context melding maakten van Joostens waren: de liberale en elitaire Brusselse kranten *L'Indépendance Belge* en *Journal de Bruxelles*, het liberale populaire *Het Laatste Nieuws*, het Brusselse populaire liberaal-progressieve *La Chronique*, het Antwerpse liberaal-conservatieve *Le Matin*, het Brusselse katholieke en populaire *Nieuws van den Dag*, de katholieke lokale Antwerpse krant *Het Handelsblad* en zijn Franstalige tegenhanger *La Métropole* en tot slot het rechts-katholieke corporatistische *Le XXIème Siècle*. Wel moet er opgemerkt worden dat al deze kranten van katholieke of liberale signatuur waren, geen enkel socialistische krant vermeldde Joostens bij naam. Het stilzwijgen van de socialistische kranten over Joostens wordt daarom ook beschouwd als een impliciete kritiek op het imperialisme enerzijds en een uiting van de reeds bestaande desinteresse voor de diplomatie in socialistische middens anderzijds.⁴³³ Desalniettemin zullen wel enkele artikels van de socialistische krant *Le Peuple* aan bod komen om ook deze visie op de Bokseropstand te kunnen belichten. Hoewel niet het volledige perslandschap aandacht besteedde aan Joostens, maakt de geografische spreiding en het feit dat zowel elitaire als populaire kranten aan bod komen dat er toch kan gesproken worden van een representatieve selectie binnen het centrumrechtse perslandschap. Bovendien bereikte de socialistische pers slechts een klein deel van de Belgische werknemersklasse en moet haar impact op de publieke opinie ook niet overschat worden.⁴³⁴ De uitspraken die over de verhouding tussen Joostens en de pers in het volgende hoofdstuk gedaan worden, moeten desalniettemin vanuit dit besef verstaan worden en bieden geen volledige blik op de Belgische pers.⁴³⁵

⁴³¹ POTTER, 'Jingoism, Public Opinion, and the New Imperialism', 35; COTTLE, *Mediatized Conflict*, 76-77.

⁴³² L. C., THOMPSON, *William Scott Ament and the Boxer Rebellion: Heroism, Hubris, and the Ideal Missionary*. Jefferson, 2009, 83-85.

⁴³³ AUWERS, *The island and the storm*, 2014, 210-251.

⁴³⁴ Ibid., 214-216.

⁴³⁵ AUWERS, *The island and the storm*, 2014, 212-216; VAN DEN DUNGEN, *Milieux de presse et journalistes en Belgique (1828-1914)*, 109-177.

Joostens' naam werd tijdens zijn Chinese periode op twee manieren in de pers genoemd. De eerste soort berichten behandelden het sensationele beleg van de legaties. Als lid van het belegerde diplomatieke korps werd Joostens naam in dit verband vernoemd in kranten die verschenen van Australië tot in Hawaï.⁴³⁶ In de Belgische pers werd er ook geschreven over de situatie in Peking. Het valt hierbij op dat pas midden juli er bijzondere aandacht geschonken werd aan de gezantschapswijk, tot dan was het blijkbaar niet duidelijk dat de legaties al sinds 20 juni belegerd werden. Zo verscheen in *Het Handelsblad van Antwerpen* de repliek van de Favereau op een parlementaire vraag over de laatste ontwikkelingen in China. In het betoog van de Favereau kon de lezer een overzicht vinden van de chaotische periode in de aanloop naar het beleg, maar moest hij ook vaststellen dat er sinds 10 juni geen nieuwe informatie beschikbaar was.⁴³⁷ Deze officiële verklaringen werden vervolgens gretig overgenomen door de internationale pers om een zo volledig mogelijk beeld te kunnen geven van de ontwikkelingen in Peking.⁴³⁸ Hierop volgde complete radiostilte, zowel wat betreft berichten van als over Joostens.

Deze communicatieve stop werd echter abrupt onderbroken toen op 15 juli in de Britse krant *Daily Express* het bericht verscheen dat de legatiewijk volledig verwoest was en dat alle gezanten eerst zelf alle vrouwen en kinderen hadden vermoord om vervolgens zelfs omgebracht te zijn geweest door de opstandelingen.⁴³⁹ Hoewel dit bericht de paniek over de Pekinese gezantschapswijk in een definitieve plooi legde, was er al eerder op 8 juli 1900 in *Het Laatste Nieuws* een bericht verschenen waarin verklaard werd dat alle leden van het Belgisch diplomatieke korps waren vermoord.⁴⁴⁰ Joostens' naam verscheen onder invloed van het *Daily Express* artikel in verschillende berichten die de slachtoffers van de vermeende nederlaag eerden. De ene krant hield het daarbij nog enigszins nuancerend op *the prominent men probably murdered*, maar *Le XXIème Siècle* publiceerde daarentegen een lijst van *victimes*.⁴⁴¹ Dit nieuws bereikte ook Leopold II, die prompt het idee zou opgevat hebben om ter ere van Joostens een herdenkingsplechtigheid te organiseren in de Sint-Michiels en Sint-Goedele Kathedraal in Brussel.⁴⁴² Baron de Vinck de Deux-Orp, de voorganger van Joostens in Peking, contacteerde de Franse krant *Le Figaro* en maakte een portret van elk van de gezanten die tijdens het beleg waren omgekomen en noemde hen zelfs *martyrs de la*

⁴³⁶ 'In the face of death', *The Examiner*, 25 augustus 1900, 15; 'Chaos and Uncertainty', *The Hawaiian Star*, 2 augustus 1900, 6.

⁴³⁷ 'Belgen in China', *Het Handelsblad van Antwerpen*, 6 juli 1900, 1.

⁴³⁸ 'Les Affaires de Chine', *Le Figaro*, 7 juli 1900, 1;

⁴³⁹ FROCHISSE, J.-M., *La Belgique et la Chine, Relations diplomatiques et économiques (1839–1909)*, Brussel, 1936, 361.

⁴⁴⁰ 'Het Belgisch gezantschap', *Het Laatste Nieuws*, 8 juli 1900, 1.

⁴⁴¹ 'Les événements de Chine', *Le XXIème Siècle*, 18 juli 1900, 2; 'The prominent men probably murdered', *The Wichita daily eagle*, 18 juli 1900, 4.

⁴⁴² L. VAN DER ELST, 'Leopold II et la Chine', *Revue Générale*, 59 (1924), 27.

civilisation. Dit deed hij naar eigen zeggen omdat *toute l'air d'espoir ait disparu, et qu'il n'y ait plus à Pékin, au milieu des ruines sanglantes des légations, nul Européen vivant*.⁴⁴³ Victor Collin vertrok bovendien in deze sfeer richting China om daar als enige Belgische journalist ter plaatse verslag uit te brengen voor de krant *Le Matin*.⁴⁴⁴ Na afloop zou Joostens zich over deze episode trouwens bijzonder negatief uitlaten. Zo vertelde hij dat hij kwaad was dat de Britse krant dit bericht had verspreid en dat het nooit bij hun was opgekomen om de vrouwen en kinderen zelf te doden. Volgens Joostens was het namelijk na enkele dagen al duidelijk dat de Chinezen nooit een doorbraak zouden durven plegen om de gezantschapswijk definitief in te nemen.⁴⁴⁵

Hoewel vanaf 21 juli stilaan berichten uit China doorsijpelden dat de minister niet was vermoord, bleef de scepsis op het ministerie erg groot. Het gezaghebbende *L'Indépendance Belge* vertaalde deze twijfel naar het grote publiek, nam de redevoering van de Favereau in het parlement over en schreef: *c'est seulement par un télégramme de M. Joostens lui-même que nous pourrions être définitivement fixés sur la situation de notre agent et de ses compagnons. C'est là le seul moyen de mettre un terme à des préoccupations qui sont devenues de véritables angoisses partagées par le pays tout entier*.⁴⁴⁶ Hoewel vele landgenoten ongetwijfeld belangrijkere zaken aan hun hoofd hadden dan het lot van de Belgische gezant in China, schetst deze rede toch het beeld dat er bij een deel van het volk een groot gevoel van onzekerheid en angst bestond over de situatie waarin Joostens verkeerde.

Het besef in het Westen dat de gezanten in tegenstelling tot eerdere berichten niet gedood waren, maar zonder veel erg de belegering hadden overleefd, kwam ook deels tot stand dankzij de communicatie met Joostens. De contacten die hij had met de Favereau over de laatste ontwikkelingen tijdens het beleg werden gretig opgepikt door de wereldpers. Tijdens het beleg was einde juli een détente ontstaan tussen de Chinese functionarissen en de gezanten waardoor Joostens op 2 augustus een telegram naar de Favereau kon sturen om te melden dat hij veilig en wel was. Joostens' telegram kwam op 7 augustus aan in Brussel en verscheen in de dagen die hierop volgden in onder andere Nederlandse, Amerikaanse en Belgische kranten.⁴⁴⁷ De beweringen uit het bericht van de *Daily Express* werden zo definitief

⁴⁴³ 'Le corps diplomatique de Pékin', *Le Figaro*, 18 juli 1900, 1.

⁴⁴⁴ *Le Peuple*, 18 juli 1900, 1.

⁴⁴⁵ COLLIN, *Un reportage belge en Extrême-Orient (guerre internationale de 1900-1901)*, 1901, 137-138.

⁴⁴⁶ 'Belgique', *L'Indépendance Belge*, 28 juli 1900.

⁴⁴⁷ *Nieuwe Tilburgsche Courant*, 9 augustus 1900; *The Sun*, 9 augustus 1900, *L'Indépendance Belge*, 9 augustus 1900; 'M. JOOSTENS' DISPATCH', *The Times*, 8 augustus 1900.

ontkracht en de angst die er bij een deel van het volk, maar vooral op het ministerie heerste, kon zo gedeeltelijk verdwijnen. Hoewel al op 23 juli de Favereau officieel kenbaar maakte dat Joostens niet overleden was, werd pas met de ontzetting van Peking de twijfel volledig weggenomen.⁴⁴⁸ Al op 14 augustus 1900 ontzetten geallieerde troepen Peking, maar het zou nog tot 19 augustus duren vooraleer dit bericht ook definitief werd opgepikt in de Belgische pers.⁴⁴⁹

Hoewel zoals eerder gezegd de Belgische socialistisch pers Joostens zo goed als volledig negeerde, wil dit niet zeggen dat een krant als *Le Peuple* geen aandacht schonk aan de problematiek in China. De krachtlijnen van de socialistische pers in deze thematiek waren als volgt. Ten eerste nam het grotendeels de berichten van buitenlandse kranten en persagentschappen over, vooral in de beginfase was dit het geval. In deze zin verschilde deze berichtgeving amper van de artikels in de centrumrechtse kranten. De enige keer dat Joostens in deze krant verscheen, was toen in een klein bericht op 23 juli de volledige Belgische diplomatieke aanwezigheid in China werd opgelijst. Heroïserende vermeldingen zoals in de centrumrechtse kranten zijn echter niet terug te vinden.⁴⁵⁰ Naargelang de Bokseropstand echter evolueerde en een langdurige fenomeen bleek te worden, vertoonde er zich een tweede kenmerk van de socialistische blik op de opstand: de kritiek op het imperialisme.⁴⁵¹ Vooral de vorming van het Belgische expeditiekorps moest het ontgelden en in het kader van deze kritiek kwam ook Joostens impliciet ter sprake. De krant vroeg zich namelijk af wat het nut was van dit korps aangezien het intussen toch duidelijk was geworden dat de diplomaten volgens de laatste berichten veilig waren.⁴⁵² Met andere woorden, de socialistische pers in België volgde de mondiale trend om de Bokseropstand op zijn voorpagina te behandelen, maar nam in zijn beschrijving van Joostens niet het heroïserende discours van de centrumrechtse kranten over. Dit paste namelijk niet binnen hun anti-imperialistische boodschap.

Aangezien de beschrijving van de internationale en de centrumrechtse Belgische kranten de indruk zou kunnen geven dat de hele wereld wakker lag van Joostens' lot, moet dit beeld bijgesteld worden. Joostens had als vertegenwoordiger van de kleine macht België in de buitenlandse pers ontegensprekelijk een onderschikte positie ten opzichte van de andere

⁴⁴⁸ 'Belgium Officially Declares Her Envoy Safe', *The Times*, 24 juli 1900, 1.

⁴⁴⁹ 'Les événements de Chine', *L'Indépendance Belge*, 15 augustus 1900, 1; 'Les événements de Chine', *L'Indépendance Belge*, 16 augustus 1900, 1; 'Les événements de Chine', *L'Indépendance Belge*, 17 augustus 1900, 1; 'Les événements de Chine', *L'Indépendance Belge*, 18 augustus 1900, 1; 'Les événements de Chine', *L'Indépendance Belge*, 19 augustus 1900, 1.

⁴⁵⁰ *Le Peuple*, 23 juli 1900, 1.

⁴⁵¹ Les prises de position de la presse quotidienne', PAQUOT, J.-F., *La Belgique face à la révolte des Boxers en Chine en 1900*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, UCL, 1988, 115-117.

⁴⁵² *Le Peuple*, 30 juli 1900, 1.

gezanten. Zoals enkele voorpagina's illustreren, werden sommige van deze artikels opgefleurd met tekeningen van de belegerde gezanten. Joostens werd echter in de kranten die verschenen in de grote imperiale landen niet afgebeeld als één van de 'important ministers' en werd enkel vermeld in het bijschrift onderaan de afbeelding. De veronderstelling dat Joostens in de pers niet tot de belangrijkste gezanten behoorde is ook te merken in de Parijse krant *Le Journal*. Dit blad publiceerde op 19 juli, in de veronderstelling dat alle gezanten vermoord waren, de portretten van de gezanten van Frankrijk, Duitsland, de Verenigde Staten, Rusland, het Verenigd Koninkrijk en Oostenrijk-Hongarije. Joostens' portret verscheen echter pas een dag later, samen met de afbeeldingen van de gezanten van Nederland, Spanje en Italië.⁴⁵³ In publicaties die verschenen in Spanje, één van de kleinste imperiale machten in China, staat Joostens opvallend genoeg wel afgebeeld op de voorpagina. Het lijkt er dus op dat Joostens niet gerekend werd tot één van de belangrijke ministers in Peking, maar dat wanneer de pers in kleinere imperiale machten hun ministers afbeeldde, ze voor de volledigheid ook Joostens afbeeldden.⁴⁵⁴

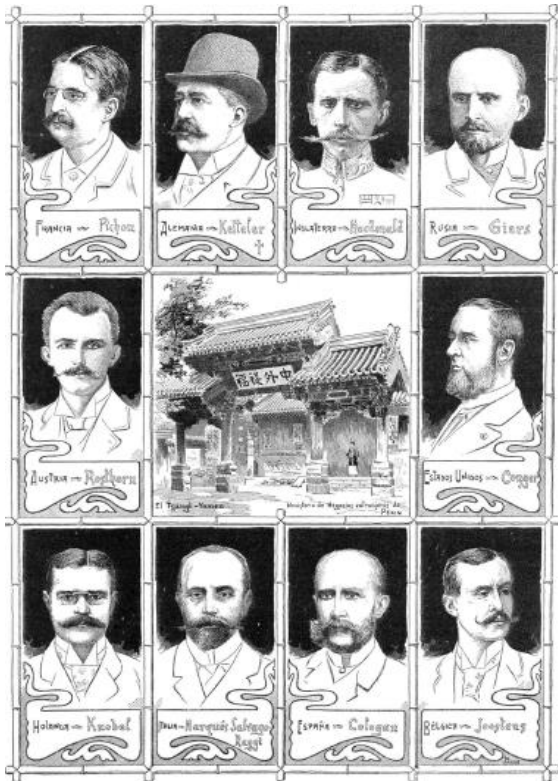
De gezant die internationaal gezien met de meeste eer ging lopen, was immers de Britse gezant sir Claude MacDonald.⁴⁵⁵ Hij had de militaire kennis die hij tijdens de Urabi revolutie in Egypte had opgedaan, tijdens het beleg aangewend als officieuze militaire leider van de gezantschapswijk. In het interview dat Joostens tijdens zijn verlof in België gaf, uitte hij ook zijn bewondering voor de man: [...] *sir Claude Mac-Donald, le ministre anglais qui s'était improvisé généralissime, avait admirablement organisé la défense [...]*.⁴⁵⁶ Het is omwille van dergelijke vermeldingen dat MacDonald kon uitgroeien tot een soort *primus inter pares* onder de overlevenden van het diplomatieke korps. Een andere dynamiek die de aandacht voor Joostens beperkte, was dat het Pekinese gezantschapskorps als een collectief werd gezien. In tegenstelling tot andere imperiale heldenverhalen was er in deze case niet één ontdekkingsreiziger, generaal of ambtenaar die aandacht verdiende, maar waren er een tiental figuren die zich heldhaftig hadden gedragen. In de buitenlandse pers kon Joostens daardoor profiteren van de aandacht die het Pekinese diplomatieke korps in haar geheel genoot, maar enkel in België was er echt een aandacht die zich fixeerde op Joostens.

⁴⁵³ 'En Chine', *Le Journal*, 20 juli 1900, 3.

⁴⁵⁴ 'Los sucesos de China : representantes extranjeros en Pekin' *La correspondencia de España*, 20 juli 1900, 1.; 'El cuerpo diplomático en Pékin', *La Ilustracion Artística*, 13 augustus 1900, 12.

⁴⁵⁵ 'The Response of the British Illustrated Press: The *Daily Mail*, the *Illustrated London News* and the *Review of Reviews*' J. E. ELLIOTT, *Some Did It for Civilisation, Some Did It for Their Country: A Revised View of the Boxer War*, Hong Kong, 2002, 76-79.

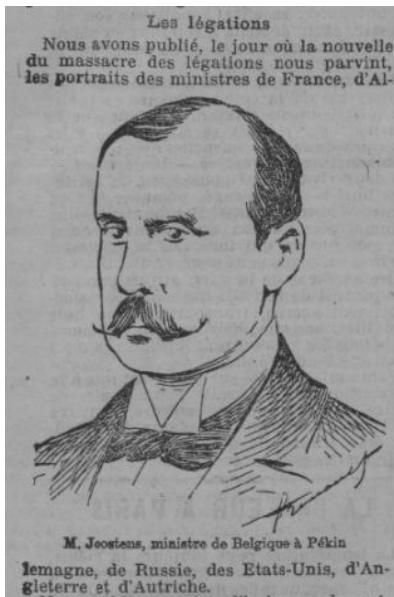
⁴⁵⁶ P. SALVAGNE, 'Retour de ministre belge en Chine: interview de M. Maurice Joostens', *Le Matin*, 23 maart 1902, 1-2.

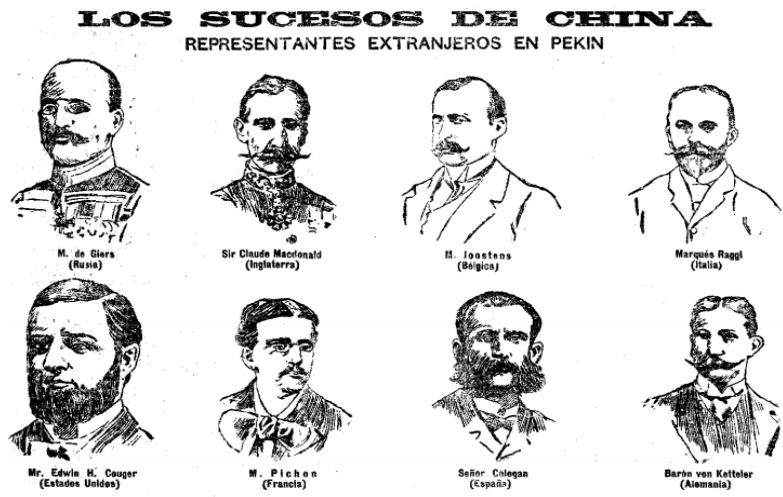
Figuur 16: De afbeeldingen van de aanwezige gezanten rond een tekening van de Tsungli Yamen.

Figuur 17: Portretten van de zes belangrijkste buitenlandse gezanten bij aanvang van het beleg.

Figuur 18: Potloodtekening met Joostens' portret.

Figuur 19: Representantes extranjeros en Pekin. Opvallend genoeg beeldt deze afbeelding de intussen vermoorde von Ketteler nog steeds af als Duits gezant. Daarnaast is het ook opmerkelijk dat Joostens wel en de gezanten van Oostenrijk-Hongarije, Japan en Nederland niet afgebeeld worden.

Toen in 1902 bekend werd dat Joostens zou terugkeren, kende de aandacht voor Joostens een nieuwe heropflakking en dit zou ook een invloed hebben op de aandacht voor Joostens in de hoogste diplomatieke en politieke kringen. Het was de Brusselse krant *La Chronique* die hierbij het vuur aan de spreekwoordelijke lont stak. Dit blad, dat alle kenmerken van de intussen goed ontwikkelde massapers had, publiceerde op 5 en 6 maart twee artikels over Joostens. In het eerste artikel herinnerde de auteur zijn lezers aan de terugkeer van Joostens naar België en riep hij op om deze gebeurtenis niet onopgemerkt te laten voorbijgaan. Joostens was volgens hem immers een *éminent diplomate, qui s'est conduit avec un zèle, une intelligence et un dévouement rares au milieu de moments terribles*.⁴⁵⁷ Het was volgens de auteur daarom de hoogste tijd om een comité te vormen dat deze ceremonie in samenspraak met het stadsbestuur moest organiseren. Een dag later zette de auteur met een laatste argument zijn oproep kracht bij. Eén van zijn lezers had hem er immers op gewezen dat de Franse gezant Pichon ook een hele reeks festiviteiten te beurt was gevallen.⁴⁵⁸ Zoals later zal blijken in deze masterproef bleef deze opmerkelijke oproep trouwens niet onbeantwoord. Al snel werd het idee opgepikt door de kabinetten van de burgemeester en de gouverneur van Antwerpen alsook door de Antwerpse Handelskamer. Vlaamse kranten zoals *het Laatste Nieuws* kregen vervolgens ook lucht van deze voorbereidingen en publiceerden de geruchten dat Joostens zou worden geëerd. Zodoende droeg ook deze krant bij tot deze sfeer waarbij er reikhalzend naar Joostens terugkomst werd uitgekeken.⁴⁵⁹

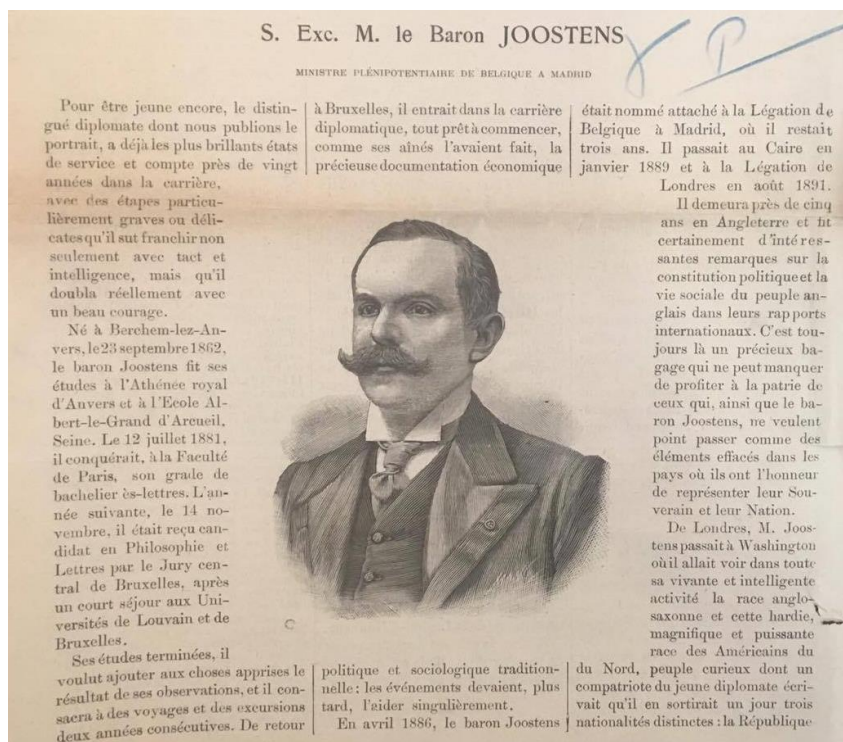
Het discours dat in de pers rond de figuur van Joostens was ontstaan, bleef uiteindelijk nog enkele jaren doorleven. Een themanummer van het blad *Revue Diplomatique* wijdde zelfs nog in 1904 zijn voorpagina aan Joostens, waarschijnlijk in het kader van zijn overplaatsing naar Madrid. In dit artikel werd eerst een overzicht gegeven van Joostens' diplomatieke carrière en de auteur zette de toon meteen met de eerste zin: *Pour être jeune encore, le distingué diplomate dont nous publions le portrait, a déjà les plus brillants états de service et compte près de vingt dans la carrière, avec des étapes particulièrement graves ou délicats qu'il sut franchir non seulement avec tact et intelligence, mais qu'il doubla réellement avec un beau courage*. Met veel zin voor heroïek beschreef hoofdredacteur Jules Meulemans in dezelfde sfeer vervolgens Joostens periode in China. Zo beweerde hij dat Joostens een zeer actieve rol speelde in *cette tragédie sanglante que fut le siège de Pékin*. Waar in werkelijkheid het beleg slechts 55 dagen duurde, sprong Meulemans erg creatief om met de begin en startdatum van het beleg en beweerde hij dat deze gebeurtenis drie maanden in beslag had genomen.⁴⁶⁰

⁴⁵⁷ *La Chronique*, 5 maart 1902.

⁴⁵⁸ *La Chronique*, 6 maart 1902.

⁴⁵⁹ 'Terugkomst uit China', *Het Laatste Nieuws*, 8 maart 1902, 2.

⁴⁶⁰ J. MEULEMANS, 'S. Exc. M. le Baron JOOSTENS', *La Revue Diplomatique*, 25 december 1904.

Figuur 20: Themanummer van het Franse tijdschrift *La Revue Diplomatique* gewijd aan baron Joostens.

De auteur ging echter nog verder en plaatste Joostens' verdediging van het Belgische gezantschap die in realiteit slechts enkele dagen duurde centraal. Daarmee beweerde hij dat de diplomaat zich vervolgens ook had ingezet voor de gemeenschappelijke verdediging van de legaties. Hoewel Meulemans zich hiervoor baseerde op uitspraken van eersterangsgetuigen Pichon en Conger, geeft het verslag dat Joostens zelf maakte van het beleg een veel neutraler en minder actief beeld van zijn rol tijdens het beleg.⁴⁶¹ Ofwel is er sprake van een valse bescheidenheid in de rapporten aan de minister ofwel schilderden de andere gezanten Joostens om onbekende redenen stoerder af dan hij werkelijk geweest lijkt te zijn.⁴⁶² Het lijkt er echter op dat het onder diplomaten en overlevenden van het beleg *bon ton* was om de gebeurtenissen in de zomer van 1900 op te blazen. In het gepubliceerde 'dagboek' van Adrien De Melotte De Lavaux, *attaché* op de Belgische legatie, wordt immers ook Joostens veel heldhaftiger voorgesteld dan hij zelf in zijn rapporten aan de minister had aangegeven.⁴⁶³

De meest tot de verbeelding sprekende getuige van Joostens' heldenstatus bevinden zich in het polderdorp Stabroek, de thuisbasis van de familie Joostens en in de stad Antwerpen.

⁴⁶¹ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, rapport 15 augustus 1900.

⁴⁶² J. MEULEMANS, 'S. Exc. M. le Baron JOOSTENS', *La Revue Diplomatique*, 25 december 1904.

⁴⁶³ DE MELOTTE DE LAVAUX, A. *Les derniers jours d'une légation : le siège des légations à Pékin en 1900*, 1925 ; Dit boek wordt door de reeds geciteerde Xiang beschouwd als één van de vele door fictie en verbeelding opgesmukte dagboeken waarvan het waarheidsgehalte genuanceerd dient te worden; XIANG, *The Origins of the Boxer War*, 363.

Verstopt tegen de achtergevel van de Sint-Catharinakerk te Stabroek staat achter een verroest hek het familiegraf van de familie Joostens. Wie wat moeite doet kan daar bovenaan de linkse tombe het volgende lezen:

ADOLPHE MARIE MAURICE
BARON JOOSTENS
ENVOYÉ EXTRAORDINAIRE ET MINISTRE PLÉNIPOTENTIAIRE
DE S. M. LE ROI DES BELGES
23 SEPTEMBRE 1862 – 21 JUILLET 1910

Dit lijkt op het eerste zicht geen bijzondere inscriptie voor iemand die inderdaad buitengewoon gezant en gevolmachtigd gezant in dienst van de Belgische vorst is geweest. Het is echter aan de voet van de grafzerk dat er zich een bijzonderheid bevindt. Daar staat immers de inscriptie 'PEKIN 1900' en dit maakt dat dit graf het potentieel heeft om als een bescheiden *lieu de mémoire* te fungeren. Zonder enige twijfel is dit immers een verwijzing naar het beleg van de legaties in 1900.⁴⁶⁴

Figuur 21: De inscriptie PEKIN 1900 onderaan de tombe waarin Maurice Joostens ligt begraven.

Ten slotte werd zelfs na een aanpassing van het stratennet in de Antwerpse wijk Zurenborg in 1913 ter ere van zijn rol tijdens het beleg een straat hernoemd tot 'Baron Joostensstraat'.⁴⁶⁵ Aangezien er op het straatnaambord geen bijkomende informatie te lezen staat, is deze straatnaam ook een toonbeeld van de krampachtige manier waarop België omspringt met zijn imperiale verleden en de mate waarin het land daarin verschilt van zijn buurlanden.⁴⁶⁶ In Berlijn verscheen immers wel een verklarend bord bij de *Takustraße*, *Illisstraße*, *Lansstraße* die respectievelijk naar de overwinning in Taku, de oorlogsbodem *SMS Illis* en zijn kapitein Wilhelm Lans verwijzen. Wel moet vastgesteld worden dat omwille van de Hunnenrede die Wilhelm II uitsprak bij het inschepen van het Duitse expeditie, de Duitse militaire participatie in het expeditiekorps en de recuperatie van deze episode in de anti-Duitse propaganda tijdens de Eerste Wereldoorlog het Duitse imperialisme in China historisch zwaarder beladen en zwaarder verankerd is in het Duitse collectieve geheugen.⁴⁶⁷ Hoewel het buiten de mogelijkheden van deze verhandeling lag om exhaustief onderzoek te voeren naar de publieke

⁴⁶⁴ *Familiegraf Joostens*, Stabroek, 1910; GIFE, E. en GIFE, L., *Sint-Catharinakerk*, Stabroek, 187

⁴⁶⁵ R. VANDE WEGHE, *Geschiedenis van de Antwerpse Straatnamen*, Antwerpen, 1977, 96.

⁴⁶⁶ GODDEERIS, 'Postcolonial Belgium: the Memory of the Congo', 448-451.

⁴⁶⁷ M. LEUTNER, 'Takustraße, Illisstraße, Lansstraße: Bausteine einer kolonialen Erinnerungskultur – und ihre „Dekolonisierung“', *berlin-postkolonial* (<http://www.berlin-postkolonial.de/cms/index.php/component/content/article?id=36:taku-lans-und-illisstrasse>).

referenties met betrekking tot het Belgisch imperialisme in China, lijkt het erop dat de inscriptie en de straatnaam, de verwijzingen naar de missionarissen in China buiten beschouwing gelaten, de enige twee verwijzingen naar de Belgische aanwezigheid in China in het Belgische straatbeeld zijn.⁴⁶⁸

Nadat de Belgische aanwezigheid in China verdween, belandde Joostens volledig in de vergetelheid. Het best wordt de tanende aandacht voor Joostens geïllustreerd door de afwezigheid van het personage in de belangrijkste en meest bekende culturele representatie van de Bokseropstand en het westers imperialisme in China, namelijk de film *55 Days at Peking* uit 1963 met Hollywoodsterren Ava Gardner en Charlton Heston. In deze film die bol staat van Koude Oorlogmetaforiek en een zeer simplistische oriëntalistische blik op de opstand biedt, ligt de focus op de Britse gezant, een fictieve Amerikaanse militair en diens onmogelijke avontuur met de ravissante schoonzus van de Russische gezant. Joostens komt daarentegen slechts in twee scènes voor. De eerste maal dat Fernando Sancho, de acteur die Joostens vertolkte, in beeld komt, is in een scène waarbij het diplomatiek corps het ultimatum van de keizerin-weduwe overwoog. De tweede keer dat hij verschijnt, is bij een zitting van het diplomatiek corps waarbij vernomen wordt dat de Seymourexpeditie onverrichter zake is moeten terugkeren naar Tientsin. Het feit dat Sancho geen enkele dialoog heeft in deze film en zelfs niet op de aftiteling verscheen, laat op treffende wijze zien hoe weinig belang er werd gehecht aan Joostens in deze prent.⁴⁶⁹

Figuur 22: Fragment uit *55 Days at Peking*. De scène beeldt een bijeenkomst van het diplomatiek corps af waarbij Joostens als tweede personage van links te zien is. Naast hem zit de Russische gezant Baron Sergei Ivanoff die voor de Giers doorging.

⁴⁶⁸ J. NIJS, *De ware helden van ons Rooms katholieke lande: Monumenten van missionarissen in België*, onuitgegeven meesterproef, KU Leuven, Faculteit Letteren, Departement Geschiedenis, 2016; M. G. STANARD, 'King Leopold's Bust: A Story of Monuments, Culture and Memory in Colonial Europe', *Journal of colonialism and colonial history*, 12 (2011), 1-9.

⁴⁶⁹ N. RAY, G. GREEN en A. MARTON, *55 Days at Peking*, Samuel Bronston Productions, dvd, 1963

In de schaduw van het beleg

De grote aandacht in de pers voor de lotgevallen van de legatiewijk zou bijna doen vergeten dat Joostens in de eerste plaats in China aanwezig was om de diplomatieke belangen van België te behartigen. In dit deel zal daarom centraal staan in welke mate en op welke manier zijn diplomatieke daden zowel in de pers als binnen diplomatieke kringen geëvalueerd werden. De aanstelling van Joostens als nieuwe gezant in China was een eerste gebeurtenis met betrekking tot de Chinese periode in zijn carrière die in de pers verscheen. Toch is het opvallend dat slechts twee kranten namelijk *Le XXIème Siècle* en *L'Indépendance Belge* en geen enkele krant uit Antwerpen, Joostens' thuisbasis, dit feit vermeldde. Het bericht dat in beide kranten verscheen, was gelijkaardig. Zo werd er gemeld dat Joostens baron de Vinck de Deux-Orp verving en in het bericht van *Le XXIème Siècle* stond daarenboven dat de lezer zich Joostens kon herinneren als een lid van het gezelschap van Albert I tijdens diens reis door de Verenigde Staten.⁴⁷⁰ Zoals een vrij vanzelfsprekende korte vermelding in *La Revue Diplomatique* laat zien, was deze overplaatsing ook bekend binnen diplomatieke kringen.⁴⁷¹ Hierna verdween de aandacht voor Joostens volledig totdat het beleg van de legaties zijn kookpunt bereikte.

In het kielzog van de berichtgeving over het spectaculaire beleg van de legaties verschenen er ook berichten die niet rechtstreeks met de Bokseropstand verband hielden, maar vooral de diplomatieke activiteit van Joostens in China belichtten. Ten eerste waren er artikels die het klassieke beeld van de diplomaat die in het buitenland op kosten van de gewone man een luxueus leven kon leiden, bevestigden. Op 27 juli 1900, in het midden van het beleg der Legaties, verscheen zo in het *Handelsblad van Antwerpen* een opmerkelijk kort artikel over de eerste maanden van Joostens' verblijf in China. In een persoonlijke brief gericht aan zijn familie had Joostens hen laten weten hoe zijn bezoek aan de Chinese keizer was verlopen. Zo vertelde hij over het bijzondere protocol dat aan het keizerlijke hof gold en het decadente maal dat hem na afloop van de ceremonie was aangeboden. Hierbij werden *niet minder dan 22 gerechten opgediend waaronder zwaluwnesten en haaivimmen [sic] met verschillende ingelegde vruchten, en daarbij chineesche champagne, fel gesuikerd*. Bovendien is het fragment een illustratief voorbeeld van de kenmerken van *New Journalism*. De beschrijving van de in duisternis gehulde ceremonie waarbij Joostens tussen duim en wijsvinger zijn geloofsbrieven overhandigde aan de keizer, ademt oriëntalisme in zijn puurste vorm. De lezer

⁴⁷⁰ 'Notre nouveau ministre en Chine', *Le XXIème Siècle*, 13 januari 1900, 1; 'Corps diplomatique', *L'Indépendance Belge*, 2.

⁴⁷¹ 'Bulletin Officiel', *La Revue Diplomatique*, 21 januari 1900, 7.

werd als het ware meegesleurd naar de troonzaal van het Chinese keizerlijke hof en zodoende werd het fabelachtige aspect van Joostens' verblijf in het Verre Oosten enkel maar groter.⁴⁷²

Een ander soort berichten waarbij de naam van Joostens in de pers verscheen in de context van zijn functie als diplomaat, was in de berichtgeving over de situatie van de missionarissen. Ook deze berichten verschenen zowel in Belgische als in internationale dagbladen. De kranten lieten hierbij uitschijnen dat Joostens rechtstreeks de belangen van de missionarissen behartigde. Het Franse protectoraatsrecht kwam hierbij opvallend genoeg niet ter sprake wat doet uitschijnen dat de pers niet volledig op de hoogte was van de diplomatieke verhoudingen in China. De berichten zijn daarnaast op twee manieren van impliciete betekenis. Enerzijds belichtten ze één van de diplomatieke functies van Joostens en anderzijds droegen ze ook bij tot de bekendheid van zijn naam bij een groter publiek. Familieleden van missionarissen keken immers naar alle waarschijnlijkheid erg uit naar berichtgeving van 'hun' missionarissen en zodoende was de Belgische aanwezigheid in China op deze manier ook tastbaar bij een groter publiek.⁴⁷³

Joostens werd in de vermeldingen van zijn diplomatiek werk stevast geportretteerd als iemand op wie men kon rekenen. Toen het gerucht ontstond dat de verkenningsmissie van kolonel Fivé geëindigd was in een moordpartij die de vertrouweling van Leopold II niet had overleefd, stond in het handelsblad te lezen: *Wat doet gelooven dat het nieuws, juist is, is het feit dat het meegedeeld wordt door M. Joostens zelf, die zulk erg nieuws niet lichtveerdig zal aankondigen.*⁴⁷⁴ Nadat Joostens bevrijd was en wachtte op de komst van Li Hung Chang verscheen, een bericht in *L'Indépendance Belge* dat zich baseerde op het interview van Victor Collin. Dezelfde nadruk op Joostens professionalisme komt naar voren: *En terminant, M. Joostens a déclaré qu'il ne rentrerait pas en Europe en avant d'avoir mené à bien l'importante mission que lui a confiée le gouvernement belge.*⁴⁷⁵ In dit interview schiep Collin bovendien het beeld dat Joostens zijn eigen fysieke welzijn op het spel zette. Zo schreef hij: *[...] je me demande combien de temps ce ministre, stoïque esclave de son devoir, va encore rester cloué au poste où il a failli se faire tuer.*⁴⁷⁶ De goede reputatie van Joostens berustte niet enkel op zijn vermeende verdiensten tijdens het beleg, in de pers verschenen wel degelijk ook berichten die Joostens' plichtsbewustzijn en inzet onderstreepten.

⁴⁷² 'De belgische gezant te Peking', *Het Handelsblad van Antwerpen*, 27 juli 1900, 1.

⁴⁷³ 'Japan may refuse to receive Na Tung – Trying to verify a reported massacre', *New York Tribune*, 22 juni 1901, 7; 'De belgische zendingen in Mongolie', *Het Nieuws van den Dag*, 13 augustus 1901, 1; 'Missionaries Massacred', *The Indianapolis journal*, 22 juni 1901, 2.

⁴⁷⁴ 'Kolonel Fivé', *Het Handelsblad van Antwerpen*, 23 september 1900, 1

⁴⁷⁵ *L'Indépendance Belge*, 2 december 1900, 2.

⁴⁷⁶ COLLIN, *Un reportage belge en Extrême-Orient (guerre internationale de 1900-1901)*, 1901, 121.

De meest duidelijke appreciatie voor de diplomatieke daden van Joostens was er op het ministerie en binnen diplomatieke kringen. Naast de pers en de publieke aandacht, was er ook binnen hoogste diplomatieke en politieke kringen erg veel respect voor hetgeen Joostens in China had kunnen verwezenlijken. Al tijdens de onderhandelingen liet de Favereau bijvoorbeeld al aan Joostens weten dat Mgr. Van Aertselaer, overste van de Scheutisten, erg opgetogen en dankbaar was voor de inzet van Joostens voor de missionarissen in Mongolië.⁴⁷⁷ Toen eind augustus 1901 duidelijk werd dat er na maandenlange onderhandelingen eindelijk een akkoord was bereikt, drukte de Favereau in naam van de Belgische regering zijn dank uit aan het adres van Joostens. De Favereau schreef: *Gouvernement apprécié votre participation habile et zélée aux négociations et vous remercie. Roi vous exprime sa haute satisfaction.*⁴⁷⁸

Hoewel het geen twijfel leidt dat de koning oprecht opgetogen was met de resultaten van Joostens' periode in China, moeten deze koninklijk gelukwensen toch met een stevige korrel zou genomen worden. Ten eerste was het immers via de Favereau dat de koning op de hoogte werd gebracht van de ondertekening van het Bokserprotocol. In dezelfde brief waarin de minister deze informatie overmaakte aan de vorst, anticipeerde hij op de koninklijke appreciatie en stelde hij voor om Joostens hier in naam van de koning te feliciteren. Zo schreef hij:

Un télégramme de M. Joostens m'annonce que les travaux de la Conférence de Ministres sont terminés et qu'il y a accord paraît sur tous les points.

Le Roi sait avec combien de tact, d'habilité et de zèle notre Ministre en China a pris part aux travaux de cette Conférence et rempli la délicate et difficile mission qui lui était confiée.

Je me propose de lui faire parvenir par le télégraphe les félicitations et les remerciements du gouvernement et je crois répondre aux intentions de Sa Majesté, en joignant l'expression de la haute satisfaction du Roi.

*Veillez agréer, Monsieur, les assurances de ma haute considération.*⁴⁷⁹

Joostens' promotie tot de officier in de Leopoldsorde kwam er ook op initiatief van de Favereau. Een minuut van een brief verraadt bovendien dat Leopold het arrest van deze promotie antedateerde. Deze antedatering op 7 augustus gaf immers de indruk dat Leopold II Joostens decoreerde op dezelfde dag als dat de diplomaat had laten weten dat hij veilig was.⁴⁸⁰ De appreciatie binnen diplomatieke kringen was desalniettemin wel oprecht. Joostens' diplomatieke inzicht en kunde werd een baken waaraan het professionalisme van andere diplomaten getoetst werd en het respect voor zijn verdiensten in China was erg groot.⁴⁸¹ Bovendien werd er na afloop van zijn vier jaar in Peking rekening gehouden met zijn wens om

⁴⁷⁷ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 1900-1re partie 1901, minuut telegram, 11 mei 1901.

⁴⁷⁸ AMBZ, Corres. Pol. Chine, 2ème partie 1901-1904, minuut telegram, 21 augustus 1901.

⁴⁷⁹ BRUSSEL, AMBZ, Pers. EXT 162, brief kabinet koning, 20 augustus 1901.

⁴⁸⁰ BRUSSEL, AMBZ, Pers. EXT 162, minuut arrest Orde van Leopold, 7 augustus 1900.

⁴⁸¹ BRUSSEL, AKP, *Dossiers du Cabinet du Roi (Cab. II F 59 a)*, 1455 : Projets d'expansion belge en Chine. Mémoire du comte Baudouin de LICHTERVELDE, secrétaire de légation, Pékin juin 1903, 1903

omwille van gezondheidsredenen op een rustige post in Europa gestationeerd te worden en benoemde de Favereau Joostens tot gezant in Madrid. Bovendien gaf de vorst Joostens in 1904 de erfelijke titel baron, wat de absolute bekroning van zijn periode in Peking en de goede band tussen Joostens en de vorst was.⁴⁸² Ook uit zijn latere carrière blijkt bovendien de koninklijke appreciatie. Zo nam hij op order van Leopold II deel aan de Conferentie van Algeciras die in 1906 naar aanleiding van de Eerste Marokkaanse Crisis werd ingericht en was hij van 1907 tot 1909 lid van Leopolds diplomatieke team die de overhandiging van de Congo-Vrijstaat aan België onderhandelde.⁴⁸³

De appreciatie voor Joostens op het ministerie en binnen diplomatieke kringen vond in beperkte mate ook zijn weerslag in de pers. Naast de berichten over de diplomatieke daden van Joostens die hierboven al belicht werden, namen enkele kranten ook verschillende toespraken over die hoogwaardigheidsbekleders uitspraken op twee ceremonies die werden gehouden in het kader van Joostens' terugkeer. Tijdens deze ceremonies, waarvan het belang en de ontstaansgeschiedenis later in deze masterproef wordt belicht, spraken immers hooggeplaatste aanwezigen zoals kabinetschef Léon Van der Elst, Antwerpse burgemeester Jan Van Rijswijck en voorzitter van de Antwerpse Handelskamer Charles Corty allen Joostens toe. Nadat ze allen eerst de heldendaden van Joostens tijdens het beleg belichtten, vestigden ze ook alle drie de aandacht op de verdiensten van Joostens voor de Belgische expansie in China. Deze personen waren immers sterk vertrouwd met het imperiale project en konden daardoor voorbij het spektakel van het beleg kijken. Als geen ander konden zij beseffen hoe groot de financiële belangen waren die er tijdens de opstand op het spel hadden gestaan en het is in dit kader dat ze profiteerden van de aandacht voor Joostens om zijn verdiensten op diplomatiek vlak te benadrukken.⁴⁸⁴ De toespraak van Léon van der Elst bij de terugkeer van Joostens is hierbij een illustratief voorbeeld. Hij legde eerst de nadruk op de paniek die er heerste tijdens het beleg en Joostens' heldhaftige optreden, maar hij belichte ook de diplomatieke verdiensten tijdens de Conferentie van Peking. Van der Elst sprak Joostens toe met de volgende woorden : *votre tact, votre esprit judicieux, votre entente des affaires ont assuré à la Belgique une place honorable et distinguée dans la conférence des puissances.*

⁴⁸² AMBZ, Pers. EXT 162, brief, 7 december 1903; AMBZ, Pers. EXT 162, brief, 20 mei 1903; AMBZ, Pers. EXT 162, brief, 13 maart 1903; AMBZ, Pers. EXT 162, arrest, 30 mei 1904.

⁴⁸³ 'Liège 1905 – Section Internationale – Halls', *Worldfairs* (http://www.worldfairs.info/expopavillondetails.php?expo_id=34&pavillon_id=2930); M.-T. BITSCH, *La Belgique entre la France et l'Allemagne, 1905-1914*, Parijs, 1994, 361-377; 'Plenipotentiaires', *La Meuse*, 27 augustus 1907, 4. *Chambre des représentants – annales parlementaires: séance du 28 décembre 1909*, Chambre des représentants, Brussel, 1909.

⁴⁸⁴ Le retour de M. Joostens', *La Métropole*, 24 maart 1902, 1 ; Le banquet Joostens', *Anvers-Bourse*, 5 mei 1902, 1.

[...] *Nous nous sommes félicités, Monsieur le ministre, de voir le drapeau belge confié à vos mains.*

Hoewel bovenstaande analyse heeft aangetoond dat ook aspecten van Joostens diplomatieke werk in de pers verschenen, was de aandacht voor zijn rol in het beleg van de legaties veel groter. Dit heeft verschillende oorzaken. Ten eerste was het verhaal van het beleg een veel makkelijker en indrukwekkender thema dan de berichten over de diplomatie konden zijn. Ten tweede stond ook de berichtgeving over diplomatie in België nog in haar kinderschoenen. In tegenstelling tot latere conferenties zoals de conferentie van Algeciras waren er geen Belgische diplomatieke verslaggevers op de conferentie in Peking aanwezig. Voor de berichtgeving over Joostens' diplomatie was de pers daardoor volledig afhankelijk van de berichten die lekten op het ministerie van Buitenlandse zaken. De berichtgeving in de pers over de diplomatie tijdens de Conferentie van Peking verschilt hierdoor van de literatuur die stelt dat er in deze periode een evolutie was naar een grotere persaandacht voor internationale relaties en de Belgische diplomatie.⁴⁸⁵ Op het ministerie was er op zijn beurt dan wel een groot besef van de kunde van Joostens. Zijn optreden tijdens de Conferentie van Peking bevestigden de vermoedens op het ministerie dat Joostens op een waardige en gepaste manier de Belgische belangen in China zou behartigen. Desalniettemin mocht Joostens niet vervroegd terugkeren naar een meer aangename post in Europa vooraleer hij de termijn van vier jaar had uitgediend. Toen die termijn er op zat, werd daarentegen wel rekening gehouden met zijn verzuchtingen en werd hij beloond met de post in Madrid. Globaal genomen was men dus zeer tevreden op het ministerie over Joostens, maar niet in die mate dat hem dit voordelen opleverde die ingingen tegen eerder gemaakte afspraken.

Vooraleer overgegaan kan worden naar algemene conclusies over de manier waarop Joostens in de pers werd geportretteerd, moet nogmaals benadrukt worden dat enkel kranten van rechtse, liberale en katholieke oorsprong Joostens vermeldden in hun publicaties. Met dit besef in het achterhoofd kunnen er desalniettemin wel enkele conclusies getrokken worden. De berichten over het beleg van de legaties hadden één groot gevolg voor de manier waarop Joostens in binnen- en buitenland bij het grote publiek gezien werd. Voortaan was Joostens één van de helden die het beleg hadden overleefd en dit droeg in grote mate bij tot de roem van zijn figuur. Dat hij volgens één bron zelfs de bijnaam *Le Chinois* kreeg in navolging van bijvoorbeeld Chinese Gordon, past volledig in dit kader.⁴⁸⁶ In tegenstelling tot andere Belgische diplomaten die in de pers werden aangevallen omwille van de kostprijs van hun functie of hun

⁴⁸⁵ AUWERS, *The island and the storm*, 236.

⁴⁸⁶ GEERTS, 'Eene "0" te veel', 13-16; BOSCH, 'De familie Joostens (oosten)', 152-165.

ogenschijnlijk nutteloze werk, werd Joostens' gedrag in Peking in alle centrumrechtse kranten unaniem geloofd.⁴⁸⁷ Hoewel sommigen kranten ook zijn diplomatiek werk vermeldden, waren deze berichten minder talrijk, minder opvallend en minder prominent in de pers aanwezig. Deze berichten stonden dan ook zonder twijfel in de schaduw van de berichtgeving in het kader van het beleg. Zelfs de artikels die bij zijn dood verschenen, belichtten vooral Joostens' vermeende heldendaden tijdens het beleg en vermeldden maar in mindere mate zijn verwezenlijkingen als diplomaat.⁴⁸⁸

Het verhaal van het beleg van de legaties en de avonturen die Joostens in China had meegemaakt, zorgden er daarenboven voor dat het Belgisch imperialisme in China plots heel erg tastbaar werd. Waar de Belgische investeringen en de imperialistische politiek van België in China het volk grotendeels koud liet, zorgde de berichtgeving rond het beleg van de legaties ervoor dat de Belgische aanwezigheid plots een menselijk gelaat kreeg. De figuur van Joostens was er één die voor een deel van de bevolking erg vertrouwd overkwam. Zo had men al kunnen kennismaken met dit soort personages in de boeken van Jules Verne, Rudyard Kipling en Joseph Conrad en ook eerdere avonturen van Livingstone en Stanley riepen dezelfde heldhaftige sfeer op. Tot nog toe werden enkel Britse en Franse *heroes of empire* op het Afrikaanse continent geïdentificeerd, namelijk: Henry Morton Stanley, Pierre Savorgnan de Brazza, Charles Gordon, Jean-Baptiste Marchand en Hubery Lyautey. Bovenstaande analyse laat echter zien dat dezelfde dynamieken golden voor de sfeer die er rond Joostens hing en kan daardoor maar tot een conclusie leiden: dankzij het beleg van de legaties was Maurice Joostens in België en in beperkte mate ook in het buitenland uitgegroeid tot een *hero of empire*.⁴⁸⁹

De conclusie dat Joostens uitgroeide tot een *hero of empire* laat ook toe om het gebrek aan een Belgische koloniale cultuur te nuanceren en zo aan te sluiten bij de visie van John M. Mackenzie die stelt dat bij een deel van de bevolking wel degelijk een koloniaal enthousiasme was.⁴⁹⁰ De vermeende desinteresse van het volk voor imperialisme, beperkte zich enkel tot de moeilijke diplomatieke, economische en politieke dossiers. Wanneer echter de tastbare heldendaden van Joostens in de pers verschenen, moest die desinteresse plaatsmaken voor

⁴⁸⁷ AUWERS, *The island and the storm*, 167-201.

⁴⁸⁸ 'Mort du Baron Joostens', *L'Indépendance Belge*, 23 juli 1910, 2 ; 'Le Baron Joostens', *L'Avenir de Luxembourg*, 25 juli 1910, 1 ; 'Dood van baron Joostens', *Het Laatste Nieuws*, 23 juli 1910, 2 ; 'Dood van baron Joostens', *Het Handelsblad van Antwerpen*, 22 juli 1910, 3-4. 'Begrafenis van baron Joostens', *Het Handelsblad van Antwerpen*, 26 juli 1910, 4.

⁴⁸⁹ BERENSON, 2011, 1-20.

⁴⁹⁰ M. G. STANARD, 'Learning to love Leopold: Belgian popular imperialism, 1830-1960', J. M. MACKENZIE, *European empires and the people: popular responses to imperialism in France, Britain, the Netherlands, Belgium, Germany and Italy*, Manchester en New York, 2011, 124-157.

verbazing, ongeloof en fascinatie.⁴⁹¹ Lange tijd bestond er immers een beeld dat het Belgische volk ongeïnteresseerd was in het koloniale en imperiale project. Vooral de periode tot Leopolds dood wordt bestempeld als een tijdvak waarin koloniale cultuur in België zo goed als volledig ontbrak, maar bovenstaande analyse heeft aangetoond dat dit beeld niet volledig steek houdt. De verhalen, ceremonies en artikels in de pers rond de *colonial veteran* Joostens droegen bij tot de zichtbaarheid van het imperiale project en laten zien dat het Belgische volk, of toch een deel daarvan, wel degelijk op de hoogte was van de Belgische aanwezigheid in China.⁴⁹²

Wel moet er tot slot een belangrijke nadruk gelegd worden op het beperkte en efemere karakter van Joostens' heldenstatus. Waar er van Britse en Franse koloniale helden een hele visuele cultuur ontstond die leidde tot de productie van postzegels, posters, postkaarten, wassenbeelden, films en zelfs verpakkingen van voeding met hun beeltenis, verscheen de afbeelding van Joostens enkel tijdens de opstand zelf in de nationale en internationale pers.⁴⁹³ Bovendien verscheen er ook geen groot permanent publiek eerbetoon zoals bijvoorbeeld een standbeeld. De nuancering van de verschrikkingen tijdens de Bokseropstand en de bewering dat de opstand niet exemplarisch was voor de gehele maatschappij in een speech die Joostens bij zijn terugkeer gaf, kan een verklaring bieden voor de kortstondigheid van Joostens' heldenstatus. De verhalen en de status verbonden aan het beleg van de legaties herinnerden immers het publiek aan de potentiële gevaren in China en waren bijgevolg geen goede reclame om in China te investeren.⁴⁹⁴

Toen met de teruggave van de concessie Tientsin in 1931 het doek over de Belgische aanwezigheid in China viel, lijkt het erop dat met het einde van het Belgisch imperialisme ook de heldenstatus van Joostens definitief ten grave werd gedragen. Hoewel Joostens' rol tijdens het beleg er mede voor had gezorgd dat het Belgische avontuur in China zichtbaar werd voor een groter publiek, kon deze episode van het Belgisch imperialisme slechts in beperkte mate doordringen bij brede lagen van de bevolking en verdween Joostens in de loop van de twintigste eeuw uit de *picture*. Waar in de zomer van 1900 het land nog wakker lag van het lot van zijn vertegenwoordiger in China, verdween Joostens en ook het Belgisch imperialisme in China tussen de plooiën van het Belgische collectieve geheugen. De vele archiefdocumenten uitgezonderd, zijn zo enkel nog een bescheiden inscriptie op zijn graf en een straatnaam waarvan nauwelijks is geweten naar wie of wat deze verwijst de stille getuigen van de heldenstatus die Joostens aan het begin van de twintigste eeuw genoot.

⁴⁹¹ BERENSON, *Heroes of Empire*, 2011, 1-3.

⁴⁹² STANARD, 'Learning to love Leopold: Belgian popular imperialism, 1830-1960', MACKENZIE, *European empires and the people*, 151.

⁴⁹³ BERENSON, *Heroes of Empire*, 2011, *passim*.

⁴⁹⁴ Le banquet Joostens', *Anvers-Bourse*, 5 mei 1902, 1.

Poster boy van het Chinese avontuur

*Tout est pour le mieux dans le meilleur des mondes. Les affaires belges sont excessivement prospères et marchent d'une manière inespérée.*⁴⁹⁵

Op 5 juni 1904 deed Joostens bovenstaande uitspraak in een interview met de krant *Le Journal de Bruxelles*. Hij schetste hierbij een beeld waarin China wordt afgebeeld als een oosters land van melk en honing en gebruikte hiervoor zelfs een zinsnede van de Duitse filosoof Gottfried Leibniz. Deze uitspraak was echter verre van neutraal. In volgende analyse zal immers worden aangetoond dat Joostens de aandacht voor zijn persoon gebruikte om de Belgische imperiale ambities in China kracht bij te zetten. Hierbij gaf hij blijk van het inzicht dat de pers een belangrijke rol kon spelen om de Chinese droom waar te maken. Hoewel het in het volgende deel niet om een analyse van Joostens' diplomatie in de strikte zin van het woord gaat, belicht onderstaande analyse wel degelijk een belangrijk aspect van de *agency* die Joostens had in de vorming van het Belgisch buitenlands beleid. Joostens' besef van de mogelijkheden van de pers verschilden immers van de manier waarop het ministerie omging met zijn heldenstatus.

Een eerste maal dat Joostens de Belgen trachtte warm te maken voor het imperiale project in China, was bij zijn tijdelijke terugkeer in 1902 in een interview met de Franse krant *Le Matin*. Dit probeerde hij te doen door in zijn interview verschillende argumenten aan te halen die de lezer moesten overtuigen dat de situatie in China volledig gestabiliseerd was. Ten eerste benadrukte hij het oppervlakkige karakter van de Bokseropstand en het feit dat de lokale bevolking al snel door had dat de beloftes die de opstandelingen maakten onmogelijk werkelijkheid konden worden. Ten tweede haalde hij de overwinning van de progressieve krachten aan. Dit illustreerde hij door te wijzen op het feit dat de keizerin-weduwe per trein naar de hoofdstad was teruggekeerd. Slotsom van Joostens' betoog was dat de Belgen zich massaal naar China moesten begeven want daar stond hun een schitterende toekomst te wachten.⁴⁹⁶

Bij zijn definitieve terugkeer naar België herhaalde Joostens deze positieve boodschap over de Belgische belangen in China. Hoewel de interviews die hij met *La Métropole* en *Journal de Bruxelles* had, eigenlijk in het teken stonden van de ontwikkelingen in de Russisch-Japanse oorlog in Mantsjoerije, vroeg de journalist al snel hoe de situatie voor de Belgische belangen in China eruit zag. Joostens antwoorde met de wel erg rooskleurige woorden die aan het begin

⁴⁹⁵ 'Interview avec M. Maurice Joostens', *Journal de Bruxelles*, 5 juni 1904, 1.

⁴⁹⁶ 'Le ministre de Belgique à Pékin – Les boxers – L'avenir – Opinion très optimiste', *Dernière Heure*, 14 maart 1902, 1.

van deze analyse al geciteerd werden. Daarnaast wees hij op verschillende succesvolle projecten zoals de Belgische investeringen in de *tramways* en verlichting in Tientsin en de brug over de Gele Rivier als sluitstuk van de Peking-Hankow linie. Joostens beperkte zich echter niet tot deze beschrijving van de lokale stand van zaken, ook in dit interview liet hij zich van zijn meest wervende kant zien. Volgens hem gingen de zaken in Peking, Hankow en Shanghai erg goed, maar was er ook een grote nood aan een instroom van Belgisch kapitaal. Om geïnteresseerden te lokken vertelde Joostens ten slotte een verhaal van twee Amerikaanse avonturiers die een omzet hadden kunnen realiseren van 1,5 miljoen frank.⁴⁹⁷

De wederkerige relatie tussen Joostens en de pers uitte zich ook in het gedrag van Joostens ten opzichte van journalisten. Zo is louter het feit dat hij zowel tijdens zijn verblijf in China als bij zijn terugkeer naar België interviews met journalisten heeft afgelegd erg opmerkelijk. Normaal gesproken stonden diplomaten namelijk erg huiverachtig tegenover contact met de pers. De angst om politiek incorrecte uitspraken te doen en zo persoonlijke of nationale belangen in gevaar te brengen, was erg groot.⁴⁹⁸ Het lijkt er echter op dat Joostens zich hier relatief weinig van heeft aangetrokken. Toen Victor Collin Joostens kwam opzoeken in Peking, ontfermde Joostens zich zelfs over de journalist. Hij zorgde ervoor dat die zijn intrek kon nemen in een Chinese paviljoen in de legatiewijk. Hoewel het comfort volgens Collin duidelijk te wensen overliet, kon de journalist niet anders dan vaststellen dat Joostens geen betere verblijfplaats had kunnen voorzien. Collin had daarenboven niet enkel gesprekken met Joostens, ook bezocht hij samen met Alphonse Spingaerd en de gezant de ruïnes van het Belgisch gezantschap. Bij dit bezoek werd daar ook de foto genomen die al eerder in deze masterproef werd getoond.⁴⁹⁹ Joostens bekommernis over Collins welzijn, mocht trouwens niet baten. Al op vijftienvijftigjarige leeftijd overleed Collin aan de gevolgen van een ziekte die hij tijdens zijn reis naar China had opgedaan. Met zijn dood verdween één van de zeldzame buitenlandreporters die de Belgische journalistiek in deze periode heeft gekend.⁵⁰⁰

De initiatieven van Joostens om het Belgische project zo aantrekkelijk en tastbaar mogelijk voor te stellen, was een punt waar zijn strategie en die van minister de Favereau duidelijk verschilden. Waar Joostens elke kans aangreep om de Belgische aanwezigheid in China te onderstrepen, lijkt de Favereau hier veel minder belang aan te hebben gehecht. Dit blijkt onder meer uit de desinteresse van de minister om de ceremonies in het teken van de terugkeer van

⁴⁹⁷ 'Interview avec M. Maurice Joostens', *Le Journal de Bruxelles*, 5 juni 1904, 1.

⁴⁹⁸ AUWERS, *The island and the storm*, 2014, 210-251

⁴⁹⁹ COLLIN, *Un reportage belge en Extrême-Orient (guerre internationale de 1900-1901)*, 1901, 131-132.

⁵⁰⁰ P. VAN DEN DUNGEN, *Milieus de presse et journalistes en Belgique (1828-1914)*, Brussels, 2005, 379.

Joostens in 1902 vanuit het ministerie te ondersteunen. Onder invloed van de eerder besproken artikels van *La Chronique* was er op het kabinet van de gouverneur van Antwerpen namelijk het initiatief ontstaan om, net zoals het artikel voorstelde, Joostens bij zijn terugkomst in de bloemetjes te zetten. Een dag na de publicatie van het artikel had Joseph Schobbens, kabinetchef van de Antwerpse gouverneur, hierover een onderhoud op het ministerie.⁵⁰¹ De Antwerpse voorstellen werden echter zeer lauw onthaald door de Favereau. Hij vond immers dat deze gebeurtenis vooral van lokaal belang was. Zo had men in Ieper, de thuisstad van secretaris Merghelynck, ook maar een bescheiden feest gehouden ter ere van diens terugkomst. Bovendien stipuleerde de minister dat de Antwerpse gouverneur niet als een officiële vertegenwoordiger van de Belgische regering op de ceremonie mocht gezien worden, en minimaliseerde hij zijn aanwezigheid door erop te wijzen dat hij zich bij de terugkeer van poolreiziger Adrien de Gerlache ook niet had vertoond. Besluiten deed hij met de suggestie dat het raadzaam was dat de provinciale organisatie moest trachten te vermijden dat om het even welke fabelachtige verhalen over Joostens ontstonden.⁵⁰² De uiteindelijke aanwezigheid van Léon van der Elst, kabinetschef op het ministerie, moet daarom, in tegenstelling tot de berichten in de pers die Van der Elst zagen als de vertegenwoordiger van de regering, vooral gezien worden als een uiting van de persoonlijke band tussen van der Elst en de familie Joostens.⁵⁰³

De Favereaus rigide opinie in dit dossier is een schoolvoorbeeld van de uiting van de zogenaamde *official mind* van het westers imperialisme. De imperialistische strategie van de strategie focuste zeer hard op beleid en diplomatie. Aangezien hij de festiviteiten rond de terugkeer van Joostens zo neutraal, kleinschalig en lokaal mogelijk wilde houden, toont hij hierbij niet het inzicht dat een groots opgezette heroïsering van Joostens ertoe zou kunnen bijdragen om het Chinese project aantrekkelijk voor te stellen en bijgevolg ook meer investeerders te interesseren. De Favereaus collega's in het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk beseften immers wel zeer goed de aantrekkingskracht die er van imperiale helden uitging. Zij gebruikten de aandacht voor deze figuren dan ook zowel om het imperiale project populairder te maken als om binnenlandse kritiek de mond te snoeren. Het feit dat op het Belgische ministerie van Buitenlandse Zaken deze kans niet werd aangegrepen, is een duidelijke uiting van het feit dat dit besef daar nog niet doorgedrongen was en dat de Favereau nog steeds

⁵⁰¹ BRUSSEL, AMBZ, Pers. EXT 162, brief, 5 maart 1902.

⁵⁰² BRUSSEL, AMBZ, Pers. EXT 162, 1884-1910, brief, 5 maart 1902.

⁵⁰³ BRUSSEL, AMBZ, Pers. EXT 162, brief, 18 maart 1902; BRUSSEL, AMBZ, Pers. EXT 162, minuut brief, 20 maart 1901.

handelde binnen de klassieke Leopoldistische opvatting dat het Belgische volk toch niet warm te maken viel voor een imperiaal avontuur.⁵⁰⁴

Zoals de minister het voorzien had, werd de ontvangst van Joostens op zondag 23 maart 1902 een erg lokale gebeurtenis, maar dit betekende niet dat Joostens' terugkeer onopgemerkt voorbijging.⁵⁰⁵ Het uitvoerige verslag van de 'Joostensgezinde' krant *La Métropole* sprak bijvoorbeeld van *une foule nombreuse* die Joostens opwachtte aan het station en zich verzamelde langs het parcours tussen het station en het stadhuis.⁵⁰⁶ Joostens werd door enkele lokale notabelen zoals burgemeester Jan Van Rijswijck, de voorzitter van de Handelskamer Charles Corty en de voorzitter het Aardrijkskundige genootschap begroet en ondertekende na een korte ceremonie op het stadhuis in het bijzijn van het voltallige schepencollege het zogenaamde Guldenboek van de stad Antwerpen.⁵⁰⁷ Joostens' toespraak op het einde van de ceremonie is om verschillende redenen interessant. Enerzijds minimaliseerde Joostens zijn eigen rol tijdens het beleg en stelde: *Monsieur le bourgmestre [...] vous avez exagéré la part que j'ai prise aux événements de Chine*. Een uitspraak die wellicht het resultaat was van een valse bescheidenheid, diplomatiek tact en een nuchtere blik op de zomer van 1900. Anderzijds beschreef hij zichzelf wel als een soldaat die zijn post verdedigde en een kapitein die als allerlaatste het schip verliet. Deze metaforen versterkten met andere woorden het heroïsche beeld. Het meest opmerkelijke aan zijn toespraak was echter de wens die hij aan het einde uitsprak. Zo zei hij: *j'exprimerai une vœu pour finir, c'est que beaucoup de nos patriotes s'en aillent là-bas en Chine*. Joostens liet met andere woorden ook deze gelegenheid niet onbenut om het Belgische project in China te promoten.

Hoewel *La Métropole* sprak van een massa die Joostens onthaalde, was het onthaal niet de meest tot de verbeelding sprekende hulde aan de diplomaat. Enkele weken later vond op 2 mei 1902 immers op initiatief van de Antwerpse Handelskamer en zijn voorzitter Charles Corty het 'banket Joostens' plaats. Op dit pompeuze *society event* was de *fine fleur* van de Belgische imperiale, economische, wetenschappelijke en politieke elite present. De meest opvallende gasten waren: de Brusselse bankier Edouard Empain, John Van der Taelen, voorzitter van de *Société Coloniale Anversoise*, F. De Jardin, voorzitter van *Société Royale de Géographie*

⁵⁰⁴ BERENSON, *Heroes of Empire*, 2011, 3-4; STANARD, 'Learning to love Leopold: Belgian popular imperialism, 1830-1960', MACKENZIE, *European empires and the people*, 124-130.

⁵⁰⁵ ANTWERPEN, FelixArchief, A. KAS, *Guldenboek deel 2*, Ontvangst van minister van België te Peking Maurits Joostens, bij zijn terugkeer naar Antwerpen, 23 maart 1902, 80-81; ANTWERPEN, FelixArchief, *Dossiers bij de organisatie van protocollaire evenementen, Ontvangsten, bezoeken en manifestaties*, Ontvangst van de heer Maurice Joostens, Minister van België in China, 23 maart 1902.

⁵⁰⁶ 'Le Retour de M. Joostens', *La Métropole*, 24 maart 1902, 1.

⁵⁰⁷ 'Aankomst van den belgischen gezant in China M. Maurits Joostens te Antwerpen', *Het Laatste Nieuws*, 24 maart 1902, 2;

d'Anvers, enkele leden van de Antwerpse handelsfamilies Havenith en Grisar, verschillende ingenieurs en *captains of industry*, enkele schepenen van de stad Antwerpen, verschillende consuls en enkele Antwerpse senatoren en volksvertegenwoordigers. Daarnaast waren er ook enkele opvallende aanwezigen die een rechtstreekse band met China hadden zoals F. Schepens van de *Firma Tonnelier-Schepens*, V. Stoclet, voorzitter van de *Société d'Étude de chemins de fer en Chine* en Maurice Braconie, voorzitter van de *Union des fabricants d'armes à Liège*.⁵⁰⁸ Het feit dat al deze gasten tijd vrijmaakten om op dit event aanwezig te zijn, toont niet enkel de Joostens' faam, maar vooral de mate waarin hij ingebed was in het imperiale netwerk en de verschillende connecties die hij binnen deze elite had.⁵⁰⁹

Figuur 23: Uittreksel uit *Guldenboek* van de stad Antwerpen. Wederom lag de nadruk op het beleg en niet op de diplomatieke verwezenlijkingen van Joostens.

⁵⁰⁸ *Manifestation du Commerce et de l'Industrie Belges Organisée par la Chambre de Commerce d'Anvers en l'honneur de Monsieur Maurice Joostens: Envoyé Extraordinaire et Ministre Plénipotentiaire de Belgique en Chine. Liste Nominative des Adhérents*, Antwerpen, 1902.

⁵⁰⁹ VIAENE, 'King Leopold's Imperialism and the Origins of the Belgian Colonial Party, 1860-1905', 741-790.

Joostens beseftte dat deze situatie, waarbij 's lands elite zich op één plek had verzameld, een uitgelezen kans was om het Chinese project opnieuw aan te prijzen. In zijn toespraak onderscheidde Joostens zich naar eigen zeggen van de pessimisten die de Bokseropstand als de doodsteek voor de westerse investeringen zagen. Zelf oordeelde hij immers dat de Belgische expansie in China zich stilaan zou consolideren. Nadat hij eerst nog de geschiedenis van de Belgisch-Chinese relaties belichtte en stelde dat de Bokseropstand slechts een *accident de parcours* in de Chinese geschiedenis was, kwam Joostens stilaan tot zijn punt: *Que manque-t-il à la Chine? Deux choses: des capitaux pour créer les entreprises et des hommes pour les diriger..* Om de aanwezigen nog meer te overtuigen goochelde Joostens vervolgens met winstcijfers van Belgische bedrijven in China en probeerde hij de aanwezigen in de zaal te verleiden om in het Middenrijk te investeren. Binnen enkele jaren zou er volgens Joostens immers een directe verbinding tussen Antwerpen en Shanghai worden opgezet en men kon zich toch onmogelijk de kaas van het brood laten eten door andere westerse investeerders? Volgens Joostens was België er namelijk altijd al in geslaagd om in China *une place de tout premier rang* in te nemen.⁵¹⁰ Als een volleerde verkoper maakte Joostens met andere woorden gebruik van deze unieke samenkomst van de Belgische imperiale lobby. Bovendien zette hij opmerkelijk genoeg zijn kritische visie op de Chinese maatschappij, die eerder in deze masterproef werd ontleed, opzij om zo China op een zo aantrekkelijk mogelijke manier voor te stellen.

De manier waarop Joostens de persaandacht aanwendde om het Belgische project in China aan te prijzen, staat in schril contrast met het beeld dat er bestaat over de verhouding tussen de pers en het Belgische diplomatieke korps in het *fin de siècle*. Auwers trachtte namelijk aan te tonen dat deze relatie gekenmerkt werd door wantrouwen en desinteresse. Zo beweerde hij dat de meeste diplomaten een goed contact met de pers niet als een essentieel onderdeel van hun takenpakket zagen en wees hij ook op het feit dat er geen persbureau was op het ministerie van Buitenlandse Zaken. De pogingen van Joostens om door middel van zijn interviews zo veel mogelijk mensen warm te maken voor een Chinees avontuur tonen echter aan dat hij in tegenstelling tot sommige van zijn collega's wel beseftte dat de pers van groot belang kon zijn voor de creatie van een Belgisch imperiaal enthousiasme. Aangezien de interviews die hij gaf, verschenen in kranten die bekendstonden voor hun sympathieën voor de diplomatie lijkt het er bovendien op dat Joostens goed op de hoogte was van de verhouding

⁵¹⁰ 'Le banquet Joostens', *Anvers-Bourse*, 5 mei 1902, 1.

tussen de diplomatie en het perslandschap en dat beide werelden niet zo gescheiden waren als voorgesteld.⁵¹¹

Daarnaast kan Joostens' propaganda ook geïnterpreteerd worden vanuit het onderzoek naar de zogenaamde *parti colonial*. Dit concept dat eerst door Guy Vanthemsche en later ook door Vincent Viaene werd uitgewerkt, definieert het vaag omliggende milieu van pro-koloniale krachten in België. Hoewel de kenmerken, het ontstaan en de werking van de *parti colonial* tot op heden vooral vanuit het Congolese perspectief zijn onderzocht, past Joostens' retoriek volledig binnen dit plaatje. Zijn toespraken en interviews zijn glasheldere voorbeelden van het koloniale discours dat binnen deze kringen werd gebruikt. De verschillende bijeenkomsten die in het kader van Joostens terugkomst werden gegeven, zijn daarnaast ook veelzeggende voorbeelden van de verbindende kracht die het imperialistische project op de Belgische elite had. Of zoals Viaene het stelde: *it [imperialism] tied le grand capital and la grande bourgeoisie closer to that state*.⁵¹² Het feit dat iemand zoals Empain op het banket Joostens aanwezig was, was in die zin zowel een uiting van het effect dat Joostens' reputatie op de *parti colonial* had, als het kader waarbinnen deze terugkeer plaatsvond.

⁵¹¹ AUWERS, *The island and the storm*, 2014, 220.

⁵¹² V. VIAENE, 'King Leopold's Imperialism and the Origins of the Belgian Colonial Party, 1860-1905', *The Journal of Modern History*, 80 (2008), 789.

Conclusie

[...] *strength is just an accident arising from the weakness of others*

– J. CONRAD, *The Heart of Darkness*, 9.

Toen Joseph Conrad aan het eind van de negentiende eeuw bovenstaande zin neerpente in zijn klassieker *The Heart of Darkness* alludeerde hij niet op Maurice Joostens of op diplomatie *tout court*, maar wel op de verovering van Groot-Brittannië door de Romeinen.⁵¹³ Toch vat de boutade de opzet van deze masterproef goed samen. De hoofdvraag ‘Was Maurice Joostens tijdens de Conferentie van Peking een spreekbuis van de imperiale politiek van Leopold II en zijn minister van Buitenlandse Zaken Paul de Favereau, of kon hij zelf zijn stempel drukken op het uiteindelijk gevoerde beleid?’ bevroeg immers Joostens’ *strength* en keek naar de dynamieken die zijn relatieve kracht bepaalden. Hiervoor inspireerde dit onderzoek zich op de nieuwe tendens binnen het onderzoek naar diplomatie die de actoren van het diplomatiek proces centraal plaatst. Door alle dynamieken verbonden aan de actor ‘diplomaat’ te beschouwen, wil deze studie een tegenwicht bieden voor oudere studies die focusten op diplomatie als het gedrag van staten. Binnen het onderzoek naar het Belgisch imperialisme biedt deze invalshoek bovendien een kans om los te komen van de focus op Leopold II en ook de actoren in zijn entourage te beschouwen.

Een eerste belangrijk perspectief voor dit onderzoek was de toepassing van het concept *epistemic community*. In navolging van Davis Cross, die dit concept introduceerde in de *diplomacy studies*, heeft deze masterproef gekeken in welke mate het Pekinese gezantschapskorps een *epistemic community* was, wat de kenmerken van deze *epistemic community* waren en in welke mate dit een invloed had op de *agency* van Joostens. Dit onderzoek leidde tot de volgende conclusies. Ondanks het grotendeels gemeenschappelijke sociale en professionele profiel van de aanwezige gezanten en de intensiteit van het diplomatiek contact was deze *epistemic community* maar gemiddeld hecht. De wereldvisies van de gezanten botsten veel te hard om van een gezamenlijk project te kunnen spreken en daardoor werd de collectieve kracht van het diplomatiek korps stevig aangetast. Het feit dat de discussies over de straffen voor de schuldigen en de bepaling van de schadeloosstellingen ruim zes maanden duurden, is een uiting van deze onenigheid. Dit gebrek aan een gemeenschappelijke stem maakte dat Joostens grotendeels niet kon profiteren van de mogelijkheden die een sterke *epistemic community* kan bieden.

⁵¹³ J. CONRAD, *The Heart of Darkness*, 1899, Londen, 6.

Bovendien werd de positie van Joostens ook sterk ingeperkt door de positie die België als kleine staat ten opzichte van de andere machten genoot. Dit was een direct gevolg van de tegenkantingen van de Britse en Duitse diplomaten gezant die de Belgische gezant al voor aanvang van de conferentie monddood wilden maken, maar resulteerde ook indirect uit eerdere conventies zoals het Franse protectoraatsrecht. Desalniettemin weerhield dit Joostens niet om uit dit *small state*-carcan te breken en toch zijn invloed uit te oefenen. Dit was mogelijk dankzij de strubbelingen binnen het diplomatiek korps. In dossiers waar er geen eensgezindheid was, kon hij immers inhaken op voorstellen van andere machten. Daarnaast maakte hij ook dankbaar gebruik van het commissiesysteem, waarbij voorbereidende commissies de bepalingen uittekenden die op de onderhandelingstafel werden voorgelegd, om zo al in de concipiërende fase zijn ideeën te introduceren.

De verhouding tussen Joostens en de Favereau was er op zijn beurt een van wederzijdse afhankelijkheid. Enerzijds gaf de minister orders die de speelruimte volledig beperkten. Hij versterkte door zijn instructie 'om altijd akkoord te gaan met de unanimiteit' immers de *small state*-reputatie die België sowieso al genoot. Op deze manier zorgde hij er bovendien voor dat Joostens nooit op de stemmingen kon wegen en zo zijn invloed niet op deze manier kon laten gelden. Hoewel het lijkt dat hierdoor Joostens' agency van meet af aan volledig werd ondermijnd, bleef er wel degelijk nog heel wat speelruimte over voor Joostens. De paradigma's van economische groei en neutraliteit waren immers wel voor interpretatie vatbaar en Joostens maakte dankbaar gebruik van deze onduidelijkheid. In het spel van allianties schaarde hij zich bijvoorbeeld aan de anti-Russische zijde tijdens de onderhandelingen. Joostens zag immers in dat alle andere gezanten een afkeer voor de Russische agressie deelden. De *epistemic community* was met andere woorden op dit vlak wel hecht en dit bood Joostens de legitimatie om dit standpunt aan te nemen. Het is in deze context dat hij inzag dat de Frans-Russische alliantie in China erg zwak stond en besepte dat hij op deze manier zich zowel conformeerde met de orders van de Favereau als met een breed gedragen sentiment bij de andere gezanten. *La réserve de la position particulière de la Belgique dans le droit public* zoals die werd opgenomen in de akkoorden was vooral een pro forma uiting van de Belgische neutraliteit en weerspiegelde zich omwille van Joostens anti-Russische parcours niet in de onderhandelingen die aan het akkoord voorafgingen.

In het economische luik van de onderhandelingen was de greep van de Favereau op Joostens dan weer een pak sterker. De financiële belangen die tijdens de conferentie op het spel stonden, lieten zich immers niet reduceren tot enkel een vrijwaring van de Belgische handelsbelangen. Het dossier van de wapenhandel is het enige thema waar er gesproken kan worden van een beleid dat binnen dit paradigma paste. In deze discussie combineerde

Joostens de strategie van de Favereau met zijn eigen inlichtingen en slaagde hij er zo in om het embargo te reduceren tot een duur van twee jaar. Belangrijker was echter de kwestie rond de schadeloosstellingen. In deze kwestie had de Favereau wederom een sterke stem. Het was de minister die bepaalde dat Joostens op de conferentie duidelijk moest maken dat België niet garant kon staan voor een collectieve lening en hij liet Joostens akkoord gaan met de stijgingen van de douanetarieven. Ten slotte speelde Joostens ook in de bepaling van de belangrijke schadeclaim van de *Société d'Études* amper een rol. De Favereau, Jean Jadot en de Franse gezant waren immers de actoren die de invulling van dit aspect voor hun rekening namen.

Desalniettemin kon Joostens toch zijn eigen stem laten gelden in het dossier van de schadeloosstellingen. De instructie om de Belgische economische belangen te vrijwaren indachtig, was het voor hem een erezaak om de haalbaarheid van alle voorstellen met betrekking tot de schadeloosstellingen te verifiëren en zelfs de nodige stappen te ondernemen om de succeschansen van de Belgische te vergroten. Waar de opdracht om de Belgische schadeclaims van de Belgische bedrijven en particulieren te controleren een taak was die Joostens was toevertrouwd door de minister, nam hij wel initiatief door in de uitvoering van deze opdracht zelf de strategie te bepalen. Joostens' aanval op het Amerikaanse voorstel om de totale claim onder 450 miljoen taëls te laten zakken en de argumentatie dat de machten de claims van hun militaire expeditie moesten reduceren, waren daarentegen persoonlijke ideeën van Joostens. Het meest invloedrijke voorbeeld van Joostens' agency is ten slotte de regeling die hij uitwerkte met betrekking tot de schadeloosstellingen. Zonder instructies van de Favereau, maar met de Belgische spoorwegbelangen in het achterhoofd, slaagde hij er immers in om een procedure te laten goedkeuren die geïnspireerd was op de verzuchtingen van de *Société d'Études*.

De nadruk op de haalbaarheid van de schadeclaims was een strategie die niet enkel een resultaat was van de vage order om de Belgische economische belangen te dienen, maar weerspiegelde ook Joostens visie op de Chinese zijde van het verhaal. In de wirwar aan denkbeelden, belangen en ambities die het diplomatiek korps verdeelde, formuleerde Joostens immers een persoonlijke visie die als hypocriet verzoenend kan worden bestempeld. Het herstel van China en de opbouw van goede relaties met het keizerrijk waren beide belangrijk punten in zijn diplomatie en zodoende lijkt hij op het eerste zicht te zijn afgeweken van een oubollige oriëntalistisch denkbeeld. Dit vermeende respect kaderde echter binnen de overtuiging dat het herstel van China ten dienste moest staan van de Belgische belangen. Joostens hield er dus een klassiek imperialistische visie op na die enigszins genuanceerd werd door de erkenning van de modernisering die China. Aangezien Joostens' visie ook verschilde met bijvoorbeeld de *Open Door*-visie van de Amerikanen droeg hij op deze manier ook bij tot

de incoherentie van het diplomatiek korps en fnuikte hij zo zelf de potentiële agency van een collectief korps.

Er waren echter ook een heel aantal taken en initiatieven waar Joostens volledig onafhankelijk van de Favereau opereerde. Deze vrijheden waren echter niet het gevolg van de kracht van de *epistemic community*, maar waren vooral het resultaat van een groot vertrouwen dat de Favereau in Joostens stelde, de unieke toegang tot informatie die Joostens had en de specificiteit van bepaalde dossiers. Dit werd mede mogelijk gemaakt door het feit dat ondanks de technische problemen in de aanloop naar de conferentie en de afstand er toch een stabiele en betrouwbare communicatie tussen de Favereau en Joostens bestond. Tussen Brussel en Peking ontstond zo een communicatielijn waarlangs de belangrijkste informatie en opinies werden uitgewisseld. De Favereau vertrouwde op Joostens' rapporten en inzichten om een zo duidelijk mogelijk beeld te kunnen vormen van de lokale situatie. Daarnaast kon Joostens ook als enige goed inschatten wanneer de timing juist was om bepaalde initiatieven te nemen. Hij was immers op de hoogte van de agenda van de conferentie. De analyse van de communicatie tussen beiden laat dan ook zien dat de Favereau rekening hield met Joostens voorstellen hieromtrent. Het was Joostens die de nieuwe locatie van de Belgische legatie bepaalde, de grootte van het gezantschapskorps afstemde op de andere machten, de lijsten van potentiële schuldigen aan de opstand opstelde, Alphonse Splingaerds rechten in de gezantschapswijk verdedigde, het initiatief nam om prins Chun België te laten bezoeken, etc.. Op al deze punten beperkte de rol van de Favereau er zich enkel toe om de voorstellen die Joostens in deze dossiers had gedaan goed te keuren. Joostens kon immers als enige alle gevoeligheden en mogelijkheden in deze dossiers correct inschatten. Het is op dit vlak dat de Bourdieu's *feel for the game* zich het sterkst heeft geuit.

Het vertrouwen dat de Favereau in Joostens stelde, berustte niet enkel op de manier waarop Joostens ageerde tijdens de conferentie. Ook de ervaring die Joostens in de imperiale dossiers had, droeg bij tot Joostens' *credibility*. Dankzij zijn verblijven in Madrid, Caïro, Londen en Washington D.C. kon Joostens excellente adelsbrieven voorleggen op het ministerie van Buitenlandse Zaken. Hij had kunnen tonen wat hij waard was en had laten zijn dat hij alle diplomatieke knepen van het vak goed beheerste. Bovendien had hij vooral in de Verenigde Staten expertise kunnen uitbouwen in het Chinese dossier. Tijdens de eerdere etappes van zijn carrière kon Joostens zich het imperiale Leopoldistische denkkader eigen maken en zo conformeerde hij zijn *habitus* met die van de Favereau en Leopold II. Joostens maakte immers binnen diplomatieke kringen al snel naam als een betrouwbare, hardwerkende diplomaat en dit ontging ook Leopold II niet. De koning plaatste naar alle waarschijnlijk de pion Joostens zelf

op het Chinese schaakbord en vertrouwde hem zo de moeilijke taak toe om op deze belangrijke post de Belgische belangen te behartigen.

Hoewel de analyse van Joostens professionele parcours de bewering dat Leopold II diplomatieke carrières kon maken of kraken, bevestigde, plaatst dit onderzoek toch enkele kanttekeningen bij de vermeende alomtegenwoordige invloed van Leopold II in het imperialisme zoals die in de publicaties van onder andere Stengers, Coolsaet en Kurgan-Van Hentenryck geschetst werd. Deze masterproef heeft immers aangetoond dat het beeld van een vorst die continu een zicht had op wat er in alle uithoeken van zijn imperiale netwerk gebeurde niet klopt. Sterker nog, Leopold II lijkt slechts in heel beperkte mate de uitkomst van de conferentie te hebben beïnvloed. De communicatie met de Favereau over de Conferentie van Peking was heel erg beperkt en de vorst lijkt het dossier zo goed als volledig te hebben gedelegeerd aan zijn minister. Bovendien verhinderden de grote afstand tussen België en China en de technische problemen in de aanloop naar de conferentie dat de vorst rechtstreeks met Joostens communiceerde. Wanneer de communicatie hersteld was, namen de contacten echter ook niet toe. Dit versterkt het beeld dat Leopold II gerust was dat de Favereau en Joostens capabel genoeg waren om zonder instructies de zaak af te handelen. De expliciete invloed van Leopold II op de conferentie was daardoor erg klein.

Op een impliciete manier is daarentegen de kracht van de vorst in het imperiale project erg goed te merken. Zo is het opvallend hoezeer de imperiale denkkaders van Joostens en Leopold II overeenstemden. De focus op het potentieel van Belgische militaire aanwezigheid, de aandacht voor industriële investeringen en de Belgische handelsbelangen, de flexibele interpretatie van de Belgische neutraliteit en de voorkeur voor rechtstreekse contacten met het keizerlijke hof zijn allemaal elementen uit Joostens' diplomatie die gelijk lopen met de kenmerken van de imperiale strategie van Leopold II. Joostens inbedding in de Belgische *parti colonial* was daardoor een factor die zowel zijn carrière bevorderde maar ook zijn denkkader vormgaf. Joostens handelde niet naar rechtstreekse orders van de vorst, maar bedreef zijn diplomatie wel in de geest van Leopold II. De *habiti* van beide figuren waren hetzelfde en voor Leopold II was Joostens een trouwe soldaat van wie hij wist dat hij de imperiale project op dezelfde manier interpreteerde en uitvoerde.

Wanneer Joostens' diplomatie vergeleken wordt met de dynamieken die gedurende de hele periode van de Belgische aanwezigheid in China golden, was die in weinig opzichten verrassend. Hij heeft onder meer het onderste uit de kan willen halen voor de Belgische schadeclaim, hij heeft getracht te profiteren van de mogelijkheden die de nieuwe militaire aanwezigheid bood, hij heeft de Belgische missionarissen willen wreken en hij heeft de handel

in Belgische wapens verdedigd. De enige twee punten waarvan gezegd kan worden dat de invloed van Joostens merkbaar is, zijn daardoor de regeling die achter de schadeloosstellingen schuilging en het beperkte tweejarige wapenembargo.⁵¹⁴ Belangrijker voor deze analyse is echter de vaststelling dat het een al te simplistische visie is om buitenlands beleid te zien als iets wat op de bureaus van het ministerie van Buitenlandse Zaken wordt uitgetekend en vervolgens door de diplomaten klakkeloos wordt overgenomen en op het terrein wordt uitgevoerd. De minister beschikte wel degelijk over het laatste woord en dekte de beslissingen van de diplomaat, maar Joostens was geen marionet die enkel naar de pijpen van de minister danste. Daarvoor was de minister zelf te afhankelijk van Joostens' *knowhow*. Dit wil echter niet zeggen dat Joostens een eigengereide aanpak had. Hij ageerde volledig in de lijn der verwachtingen en de demarches die hij vanuit eigen initiatief maakte, werden op het ministerie en op het paleis erg gesmaakt.

De meerwaarde van dit onderzoek is niet een puur feitelijk overzicht van wat Joostens op de conferentie gedaan of bereikt heeft. Het heeft de lacune die er in Kurgan-Van Hentenryks werk over de Conferentie van Peking opgevuld en het narratief vervolledigd, maar toch ligt de kracht elders. De belangrijkste toevoeging die deze masterproef biedt, is dat Kurgan-Van Hentenryks stelling dat de Belgische legatie in Peking in deze periode bemand werd door *un personnel de première qualité* verder heeft bevraagd.⁵¹⁵ Het is op zoek gegaan naar de manier waarop Joostens zich als zo een kwaliteitsvol diplomaat heeft kunnen uiten en heeft de verschillende dynamieken blootgelegd die het mogelijk maakten om zo te kunnen uitblinken. De conclusie van dit onderzoek heeft zoals bovenstaand besluit heeft laten zien vele facetten. Het hoofdargument is echter dat Joostens' beweegruimte in grote mate zowel door lokale factoren, als door de instructies van de minister beperkt werd. Wanneer er echter de kans was om los te komen van dit carcan, benutte hij die opportuniteit en gaf hij uiting aan zijn eigen *agency*. De these van Davis Cross dat diplomaten niet zomaar *transmission belts* zijn van de staten die ze vertegenwoordigen, is hiermee bevestigd, zij het niet enkel via de theorie van de *epistemic communities*.⁵¹⁶

De laatste conclusie die uit deze masterproef kan getrokken worden, heeft niet zozeer betrekking tot de diplomatie van Joostens, maar veeleer op de resonantie van zijn verblijf in Peking op het Belgisch imperialisme *tout court*. De analyse van de aandacht voor Joostens in zowel de pers als in diplomatieke en imperialistisch-gezinde kringen heeft immers aangetoond

⁵¹⁴ *Austria-Hungary, Belgium, France, Germany, Great Britain, Italy, Japan, The Netherlands, Russia, Spain, United States and China—Final Protocol for the Settlement of the Disturbances of 1900 [Boxer protocol]*, 1901.

⁵¹⁵ KURGAN-VAN HENTENRYK, *Léopold II et les groupes financiers belges en Chine*, 1972, 434.

⁵¹⁶ DAVIS CROSS, *The European Diplomatic Corps*, 1-12.

dat Joostens uitgroeide tot één van de weinige *heroes of empire* uit de Belgische imperiale geschiedenis. De vele vermeldingen van Joostens tijdens het beleg, maar ook na afloop van de Bokseropstand in de nationale kranten is daarbij bijzonder opmerkelijk. België staat immers nog steeds in de literatuur bekend als een land dat tegen wil en dank in het imperiale project van Leopold II werd meegezogen. In navolging van recent onderzoek over het ontstaan en de kenmerken van de Belgische imperiale lobby waarin Viaene heeft aangetoond dat dit huiverachtige imago een ongenueanceerd beeld is, sluit deze masterproef zich aan bij zijn these. De heldenstatus van Joostens, de massa die hem opwachtte bij zijn terugkeer en de aanwezigheid van een klinkende naam zoals Edouard Empain op het 'banket Joostens' tonen aan dat er door middel van de figuur van Joostens een enthousiasme was ontstaan voor het imperiale project in China en dat de metropool helemaal niet zo onwetend was als vaak wordt voorgesteld. Bovendien laat de manier waarop Joostens handig gebruik maakte van dit momentum om zowel het grote publiek als de elite warm te maken voor een engagement in China dat hij zich goed bewust was van de kracht van de massamedia en dat hij als diplomaat durfde de publieke sfeer op te zoeken. Ten slotte heeft de analyse in beperkte mate kunnen aantonen dat het Belgisch imperialisme uit het Belgische collectieve geheugen is verdwenen.

Deze masterproef heeft echter niet alleen vragen beantwoord, het roept er ook nieuwe op. Ten eerste zou het de moeite lonen om andere imperiale conferenties te onderzoeken vanuit de invalshoeken die in deze masterproef zijn gehanteerd. Zo kunnen er betere algemene conclusies getrokken worden over de mate waarin het concept *epistemic community* een vruchtbare methode is om dit soort conferenties te onderzoeken. Deze masterproef was immers op dat vlak een experiment want ook de analyse van de *epistemic community* tijdens de Conferentie van Peking kan op een grondigere manier worden ingevuld dan in deze masterproef gebeurde. Daarnaast kan ook een vergelijking van de diplomatie vanuit het persoonlijke perspectief in het *informal empire* in China en het *formal empire* in Congo een betere algemene blik geven op het Belgisch imperialisme. Daarnaast zou het onderzoek naar de receptie van Joostens een stimulans kunnen zijn om op zoek te gaan naar andere Belgische *heroes of empire* om zo de invloed van zulke figuren op de tastbaarheid van het imperiale project en de invloed van het imperialisme op het moederland beter te kunnen inschatten. Bovendien is er ook nog ruimte voor onderzoek naar de postkoloniale omgang met de Belgische aanwezigheid in China. Ten slotte kunnen Joostens' deelname aan de Conferentie van Algeciras en zijn rol in de overhandiging van de Congo-Vrijstaat aan de Belgische regering nog verder onderzocht worden vanuit het persoonlijke perspectief dat in deze masterproef werd gebruikt. Het laatste woord over Maurice Joostens of het Belgisch imperialisme is nog niet geschreven.

Bibliografie

Bronnen

Uitgegeven bronnen

Affaires de Chine, négociations de Pékin, 1900-1902, [Bonn], [1902].

Austria-Hungary, Belgium, France, Germany, Great Britain, Italy, Japan, The Netherlands, Russia, Spain, United States and China—Final Protocol for the Settlement of the Disturbances of 1900 [Boxer protocol], 1901.

Chambre des représentants –annales parlementaires: séance du 28 décembre 1909, Chambre des représentants, Brussel, 1909.

Die Große Politik der europäischen Kabinette 1871–1914.

RUXTON, I. red., *The Diaries of Sir Ernest Satow, British Envoy in Peking (1900-06)*, Volume I en II, Morrisville, 2006.

RUXTON, I. red., *The Semi-Official Letters of British Envoy Sir Ernest Satow from Japan and China (1895-1906)*, Morrisville, 2007.

Onuitgegeven bronnen

Archief Ministerie Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking

BRUSSEL, AMBZ, *Diplomatiek Archief*, Dossier P. 5516, 'Garde de la légation de Belgique à Péking'.

BRUSSEL, AMBZ, *Diplomatiek Archief*, Corres. Pol. Chine, série complémentaire, 1900-1re partie 1901.

BRUSSEL, AMBZ, *Diplomatiek Archief*, Corres. Pol. Chine, série complémentaire, 2ième partie 1901-1904.

BRUSSEL, AMBZ, *Diplomatiek Archief*, Pers. EXT 162 [Persoonlijk dossier Maurice Joostens], 1884-1910.

Archief Koninklijk Paleis

BRUSSEL, AKP, *Dossiers du Cabinet du Roi (Cab. II F 59 a)*, Correspondance générale 3-615 (ancien Cab. III b), 356 : JOOSTENS, Maurice, diplomate belge, 1898-1908.

BRUSSEL, AKP, *Dossiers du Cabinet du Roi (Cab. II F 59 a)*, 1455 : Projets d'expansion belge en Chine. Mémoire du comte Baudouin de LICHTERVELDE, secrétaire de légation, Pékin juin 1903, 1903

BRUSSEL, AKP, *Dossiers du Cabinet du Roi (Cab. II F 59 a)*, 1456 : Troubles en Chine en 1891 et 1900-1901, 1891-1901.

BRUSSEL, AKP, *Dossiers du Cabinet du Roi (Cab. II F 59 a)*, 1457 : Voyage du vice-roi Li-Hung-Chang en Belgique. Et projet de nommer un conseiller (politique) belge du Tsung-li-Yamen, 1896.

BRUSSEL, AKP, *Dossiers du Cabinet du Roi (Cab. II F 59 a)*, 1461: Emile FRANQUI consul de Belgique à Hankow, et note ultérieure, 1897-1901.

BRUSSEL, AKP, *Dossiers du Cabinet du Roi (Cab. II F 59 a)*, 1462 : Officiers de l'armée belge mis à la disposition du Roi pour être envoyés en Chine, 1898, 1900-1901, 1903-1905.

BRUSSEL, AKP, *Dossiers du Cabinet du Roi (Cab. II F 59 a)*, 1464: Invitation du roi au prince TSCHUN de venir en Belgique, 1901.

BRUSSEL, AKP, *Fond Congo I, II. Asie*, 253: Projets de construction de Chemins de fer et d'exploitation minière à l'aide de capitaux belges, 1896-1908.

BRUSSEL, AKP, *Fonds Congo II. Dossiers et Liasses*, 253 : Chine. projets de construction de chemins de fer et d'exploitation minière à l'aide de capitaux belges, 1896-1908.

BRUSSEL, AKP, *Fonds Congo II. Dossiers et Liasses*, 256 : Coupures de journaux allemands, américains, anglais et belges relatives à China, 1899-1901.

FelixArchief

ANTWERPEN, FelixArchief, A. KAS, 'Ontvangst van minister van België te Peking Maurits Joostens, bij zijn terugkeer naar Antwerpen', *Guldenboek deel 2*, 1902.

ANTWERPEN, FelixArchief, *Dossiers bij de organisatie van protocollaire evenementen, Ontvangsten, bezoeken en manifestaties*, Ontvangst van de heer Maurice Joostens, Minister van België in China, 23 maart, 1902.

Gedrukte bronnen

Publicaties

COLLIN, V., *Un reportage belge en Extrême-Orient (guerre internationale de 1900-1901)*, Antwerpen, 1901.

CONRAD, J., *The Heart of Darkness*, 1899, Londen.

DE MELOTTE DE LAVAUX, A. *Les derniers jours d'une légation : le siège des légations à Pékin en 1900*, 1925.

JOOSTENS, M., *Du Caire au Tropique*, Brussel, 1885.

JOOSTENS, M., *Rapport sur le commerce extérieur de l'Égypte en 1890*, Brussel, 1891.

JOTTRAND E., *Au Siam : journal de voyage de M. et Mme Émile Jottrand : ouvrage accompagné d'un plan*, Parijs, 1905.

Manifestation du Commerce et de l'Industrie Belges Organisée par la Chambre de Commerce d'Anvers en l'honneur de Monsieur Maurice Joostens : Envoyé Extraordinaire et Ministre Plénipotentiaire de Belgique en Chine. Liste Nominative des Adhérents, Antwerpen, 1902.

MASON SATOW, E., *The Family Chronicle of the English Satows*, 1929, Oxford.

PONTUS, R., 'La Garde de la Legation de Belgique en Pékin', *Chine et Belgique : revue économique de l'extrême-orient.*, 2 (1907), 121-126

ROOSES, M., *Le musée Plantin-Moretus*, Antwerpen, 1919.

VAN DER ELST, L., 'Leopold II et la Chine', *Revue Générale*, 59 (1924), 1-56.

WINTERHALDER, T., *Kämpfe in China. Eine Darstellung der Wirren und der Beteiligung von Österreich-Ungarns Seemacht an ihrer Niederwerfung in den Jahren 1900-1901*, Wenen, 1902.

Kranten en periodieken

Anvers-Bourse, 1902

Bulletin de la Société royale de géographie d'Anvers, 1884.

De Telegraaf, 1902.

Dernière Heure, 1902..

Het Handelsblad van Antwerpen, 1900-1910

Het Laatste Nieuws, 1900-1910.

Het Nieuws van den Dag, 1900-1901.

L'Afrique explorée et civilisée, 1886.

L'Avenir de Luxembourg, 1910.

L'Indépendance Belge, 1900-1910..

La Chronique, 1902.

La correspondencia de España, 1900.

La Epoca, 1904.

La Ilustracion Artistica, 1900.

La Revue Diplomatique, 1900-1910.

La Meuse, 1907.

Le Figaro, 1900.;

Le Journal de Bruxelles, 1904.

Le Journal, 1900.

Le Matin, 1902.

Le Peuple, 1900

Le XXIème Siècle, 1900.

New York Tribune, 1901.

Nieuwe Tilburgsche Courant, 1900

The Evening Star, 1897-1899.

The Examiner, 1900.

The Hawaiian Star, 1900.

The Indianapolis journal, 1901.

The Morning Star, 1897.

The Pacific commercial adviser, 1901.

The Sun, 1900

The Times, 1897-1900.

The Wichita daily eagle, 1900.

Audiovisuele bronnen

RAY, N., GREEN, G. en MARTON, A., *55 Days at Peking*, Samuel Bronston Productions, dvd, 1963.

'Vies de Châteaux', *Ma Terre*, RTBF, 11 mei 2012.

Architecturale bronnen

Familiegraf Joostens, Stabroek, 1910.

GIFE, E. en GIFE, L., *Sint-Catharinakerk*, Stabroek, 1870.

Literatuur

ABBELOOS, J. F. 'Belgium's Expansionist History between 1870 and 1930. Imperialism and the Globalisation of Belgian Business', LÉVAI, C. red., *Europe and Its Empires*. Pisa, 2008, 105-127.

ABBENHUIS, M., 'A Most Useful Tool for Diplomacy and Statecraft: Neutrality and Europe in the 'Long' Nineteenth Century, 1815–1914', *The International History Review*, 35 (2013), 1-22.

ABBENHUIS, M., *An Age of Neutrals: Great power politics, 1815-1914*, Cambridge.

AUWERS, M., *The island and the storm : a social-cultural history of the Belgian diplomatic corps in times of democratization, 1885-1935*, onuitgegeven doctoraatsproefschrift, Universiteit Antwerpen, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, Departement Geschiedenis, 2014.

BALACE, F. 'La garde de la Légation Belge de Pékin et ses uniformes 1904-1923', *Militaria Belgica*, 8 (1985), 55-70.

BERENSON, E., *Heroes of Empire: Five Charismatic Men and the Conquest of Africa*, Berkeley en Londen, 2011.

BICKERS, R. A. en TIEDEMANN, R. G., *The Boxers, China, and the World*. Lanham, 2007.

BITSCH, M.-T., *La Belgique entre la France et l'Allemagne, 1905-1914*, Parijs, 1994.

BLUMBERG, A., 'Belgium and a Philippine protectorate: a stillborn plan', *Asian Studies*, 10 (1972), 336-343

BOSCH, F., 'De familie Joostens (oosten)', *Vlaamse Stam: Tijdschrift voor Familiegeschiedenis*, 37 (2001), 152-165.

BOSSCHER, P. M., 'De gezantschapswacht te Peking : een schets van haar geschiedenis, in het bijzonder tijdens de commandoperiode van Kapitein der mariniers H. Baron Van Hemert tot Dingshof', *Marineblad*, 80 (1965), 1145-1198.

BROSENS, G., *De commerciële ruggengraat van China gebroken. De Bokersaanval op de Belgische spoorwegconcessie Peking-Hankow in 1900*, onuitgegeven masterproef, Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, Departement Geschiedenis, 2003.

CLAEYS-BOUUAERT, L., *Le Baron Emile Cartier de Marchiennes. Missions diplomatiques en Chine et aux Etats-Unis, 1898-1922*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, UCL, 1977.

COHEN, P. A., *History in Three Keys: The Boxers as Event, Experience, and Myth*, New York, 1997.

CÓLOGAN Y GONZÁLEZ-MASSIEU, J. 'El papel de España en la Revolución de los Bóxers de 1900: Un capítulo olvidado en la historia de las relaciones diplomáticas', *Boletín de la Real Academia de la Historia*, 205 (2008), 493-561.

COOLSAET, R., DUJARDIN, V. en ROOSENS, C. red., *Buitenlandse Zaken in België: Geschiedenis van een ministerie, zijn diplomaten en consuls van 1830 tot vandaag*, Leuven, 2014.

COOLSAET, R., *België en zijn buitenlandse politiek 1830-2015*, Leuven, 2014.

COTTLE, S., *Mediatized Conflict: Developments in Media and Conflict Studies*, Maidenhead, 2006.

DAVIS CROSS, M. K., *The European Diplomatic Corps: Diplomats and International Cooperation from Westphalia to Maastricht*, Chippenham, 2007.

- DE RIDDER, K. en WEI-YING, K. red., *Authentic Chinese Christianity: Preludes to Its Development (nineteenth and twentieth centuries)*, Leuven, 2001.
- DE RYCK, L., 'Tramways d'Alexandrie: een Belgische onderneming in Egypte. Een politieke ingreep in de concurrentie', *Revue belge de philologie et d'histoire / Belgisch tijdschrift voor filologie en geschiedenis*, 69 (1995), 925-955.
- DELCORDE, R., *Belgische diplomaten*, Tielt, 2010.
- DOOMS, E., *Le gouverneur d'Anvers demande un drapeau Chinois: Chinees-Belgische diplomatieke relaties: Chinese diplomatieke delegaties in het negentiende eeuwse België*, masterproef Master in de Oosterse talen en culturen (Chinees), Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, Universiteit Gent, 2009.
- DUCHESNE, A., 'La dissolution de la legion belge en Chine, 1900'. *Carnet de la Fourragere*, 3 (1950), 193-216;
- DUCHESNE, A., 'Quand les Belges devaient partir pour la Chine. Un projet d'expédition contre les Boxeurs, 1900', *Carnet de la Fourragere*, 1 (1948), 1-45.
- DUJARDIN, C., *Missionering en moderniteit: De Belgische minderbroeders in China 1872-1940*, Leuven, 1996.
- DUJARDIN, V., ROSOUX, V. en DE WILDE, T. red., *Leopold II. Ongegeneerd genie ?*, Tielt, 2009.
- DUMOULIN, M. en LANNEAU, C., *La biographie individuelle et collective dans le champs des relations internationales*, Brussel e.a., 2016.
- ELLIOTT, J. E., *Did It for Civilisation, Some Did It for Their Country: A Revised View of the Boxer War*, Hong Kong, 2002.
- EMERSON, B., *Leopold II of the Belgians : king of colonialism*, Londen, 1979.
- EYFFINGER A. en P. H. KOOIJMANS, P. H., *The 1899 Hague Peace Conference: "The Parliament of Man, the Federation of the World"*. Den Haag, 1999.
- FASSINO, P. G., 'Guiseppe Salvago Raggi: un nobile prestato alla diplomazia. Brevi Note nel centenario della nomina a Governatore dell'Eritrea', *URBS*, 20 (2007), 25-38.
- FEUERWERKER, A., *The Foreign Establishment in China in the Early Twentieth Century*, Ann Arbor, 1976.
- FROCHISSE, J.-M., *La Belgique et la Chine, Relations diplomatiques et économiques (1839-1909)*, Brussel, 1936.
- GEERTS, G. 'Eene "0" te veel', *Polderheem*, 15 (1980), 13-16.
- GODDEERIS, I., 'Postcolonial Belgium: the Memory of the Congo'. *Interventions: International Journal of Postcolonial Studies*, 17 (2015), 434-451.
- GRANT, J. A., *Rulers, Guns, and Money The Global Arms Trade in the Age of Imperialism*, Cambridge, 2007.

- GRIFFITHS, A., *The New Journalism, the New Imperialism and the Fiction of Empire, 1870-1900*, Houndmills en New York, 2015.
- HAHN, P., *Mumm - Diplomat, Photograph & anders als die Anderen. Die Lebensgeschichte von Alfons Mumm von Schwarzenstein*, Badenweiler, 2012.
- HALANS, M. "Diplomaten op een vulkaan". *De visie van de Belgische gezanten op de Chinese maatschappij tijdens de vroege twintigste eeuw (1904-1914)*, onuitgegeven masterproef, Universiteit Antwerpen, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, Departement Geschiedenis, 2012.
- HELMREICH, J. E. *Belgium and Europe: A Study in Small Power Diplomacy*, Den Haag, 1976.
- HUNT, M. H., 'The Forgotten Occupation: Peking, 1900-1901', *Pacific Historical Review*, 48 (1979), 501-529.
- JACKSON, P., 'Pierre Bourdieu, the 'cultural turn' and the practice of international history', *Review of International Studies*, 34 (2008), 155-181.
- JEANNESSON, S., 'Les biographies de diplomates: questions méthodologiques et enjeux scientifiques', DUMOULIN, M. en LANNEAU, C., *La biographie individuelle et collective dans le champs des relations internationales*, Brussel e.a., 2016, 15-20.
- JELAVICH, B., 'Giers and the policy of moderation', *New Perspectives in Modern Russian History: Selected Papers from the Fourth World Congress for Soviet and East European Studies*, MCKEAN, R. B. red., New York, 1992. 25-42.
- KELLY, J. S., *A forgotten conference: the negotiations at Peking, 1900-1901*, Genève, 1963.
- KING, F. H. H., 'The Boxer Indemnity – Nothing But Bad', *Modern Asia Studies*, 40 (2006), 668-669.
- KURGAN-VAN HENTENRYK, G., *Jean Jadot: Artisan de l'expansion belge en Chine*, Brussel, 1965.
- KURGAN-VAN HENTENRYK, G., *Léopold II et les groupes financiers belges en Chine: la politique royale et ses prolongements (1895 - 1914)*, Brussel, 1972.
- LEHNER, G. en LEHNER, M., *Österreich-Ungarn und der "Boxeraufstand" in China*, Wenen, 2002.
- LIBBRECHT, U., *De geelzucht van Europa: China en het Westen*, Leuven, 2004.
- LUYCKX, J., *For business, pleasure and education. De reis van prins Albert naar de Verenigde Staten in 1898*, onuitgegeven masterproef, KU Leuven, Faculteit Letteren, Departement Geschiedenis, 2007.
- MACKENZIE, J. M., *European empires and the people: popular responses to imperialism in France, Britain, the Netherlands, Belgium, Germany and Italy*, Manchester en New York, 2011.
- MARTINEZ-ROBLES, D. 'Constructing Sovereignty in Nineteenth-Century China: the Negotiation of Reciprocity in the Sino-Spanish Treaty of 1864', *The International History Review*, 38 (2016), 719-740.
- MORINEAU, M., 'Le Résident des Pays-Bas a Pékin durant le siege (1900)', *Revue d'histoire moderne et contemporaine*, 13 (1966), 285-302.

MOSER, M. J. en MOSER, Y. W.-C., *Foreigners within the Gates: The Legations at Peking*. Hong Kong en New York, 1993.

NICKLES, D. P., *Under the wire: how telegraphy changed diplomacy*, Cambridge, 2003.

NIJS, J., *De ware helden van ons Rooms katholieke landeke: Monumenten van missionarissen in België*, onuitgegeven masterproef, KU Leuven, Faculteit Letteren, Departement Geschiedenis, 2016.

OTTE, T. G., 'Not Proficient in Table-Thumping': Sir Ernest Satow at Peking, 1900-1906', *Diplomacy & Statecraft*, 13 (2002), 161-200.

OTTE, T. G., *The China Question: Great Power Rivalry and British Isolation, 1894-1905*. Oxford, 2007.

PAQUOT, J.-F., *La Belgique face à la révolte des Boxers en Chine en 1900*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, UCL, 1988.

PAVÉ, F., *Le péril jaune à la fin du XIXe siècle, fantasme ou inquiétude légitime?*, Le Mans, 2011.

PEREIRA CASTAÑARES, J.C. red., *La Política Exterior de España: de 1800 hasta hoy*, Madrid, 2010.

POTTER, S., 'Jingoism, Public Opinion, and the New Imperialism: Newspapers and Imperial Rivalries at the fin de siècle', *Media History*, 20 (2014), 34-50.

RAHIMLOU, Y., 'Aspects de l'expansion belge en Egypte sous le régime d'occupation britannique (1882-1914)', *Civilisations*, 38 (1988), 101-178.

REYCHLER, L. en VRANCKX, R., *Een onvoltooid beleid: buitenlandse- en defensiepolitiek van 1830 tot 2015*. Kapellen, 2015.

RODAO, F., 'Asia: Filipinas, percepciones y los empujes tardíos', PEREIRA CASTAÑARES, J.C. red., *La Política Exterior de España: de 1800 hasta hoy*, Madrid, 2010, 487-506.

SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, D., 'Russia's ambivalent response to the Boxers', *Cahiers du monde russe*, 41 (2001), 57-78.

SERVAIS, P., 'Introduction', P. SERVAIS red., *La diplomatie belge et l'Extrême-Orient : Trois études de cas (1930-1970)*, Louvain-la-Neuve, 2004.

SPAE, J., *Mandarijn Paul Springaerd*, Brussel, 1986.

STANARD, M. G., 'King Leopold's Bust: A Story of Monuments, Culture and Memory in Colonial Europe', *Journal of colonialism and colonial history*, 12 (2011), 1-9.

STANARD, M. G., 'Learning to love Leopold: Belgian popular imperialism, 1830-1960', MACKENZIE, J. M., *European empires and the people: popular responses to imperialism in France, Britain, the Netherlands, Belgium, Germany and Italy*, Manchester en New York, 2011, 124-157.

STENGERS, J., 'King Leopold's Imperialism', *Studies in the Theory of Imperialism*, OWEN, R. en SUTCLIFFE, B., Londen, 1975, 248-276.

STENGERS, J., *L'Action du Roi en Belgique depuis 1831. Pouvoir et influence. Essai de typologie des modes d'action du Roi*, Louvain-la-Neuve, 1992.

STOCKX., V., *Economische groei en neutraliteit: De visie achter het buitenlands beleid van België tussen 1884 en 1914*, onuitgegeven masterproef, KU Leuven, Faculteit Letteren, Departement Geschiedenis, 2010.

SWEDBERG, R., 'Auguste Rodin's The Burghers of Calais: The career of a sculpture and its appeal to civic heroism', *Theory, Culture & Society*, 22 (2005), 45-67.

TAVEIRNE, P., *Han-Mongol Encounters and Missionary Endeavors: A History of Scheut in Ordos (Hetao), 1874-1911*, Leuven, 2005.

THOMAS, D. H., *The guarantee of Belgian independence and neutrality in European diplomacy, 1830's-1930's*, Kingston, 1983.

THOMPSON, J. B., *The Media and Modernity: A Social Theory of the Media*, Stanford, 1995.

THOMPSON, L. C., *William Scott Ament and the Boxer Rebellion: Heroism, Hubris, and the Ideal Missionary*. Jefferson, 2009, 83-85

UROSEVIC, U., 'Italian Liberal Imperialism in China: A Review of the State of the Field', *History Compass*, 11 (2013), 1068-1075.

VAN DEN DUNGEN, P., *Milieus de presse et journalistes en Belgique (1828-1914)*, Brussels, 2005.

VAN DEN EEDE, M., *De Belgische mondiale expansie (1831-1914). Een systematisch onderzoek naar de determinanten, actoren en evolutie van de Belgische koloniale en de financieel-industriële expansie, vanaf Leopold I tot de eerste wereldoorlog*, onuitgegeven doctoraatsproefschrift, Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, Departement Geschiedenis, 2006.

VAN DER HEIJDEN, Y., *De dans van de leeuw en de draak: verleden heden en toekomst van de Nederlands-Chinese handelsbetrekkingen*, Amsterdam, 2008.

VANHAUWAERT, H., 'All the King's Men'. *Een zoektocht naar de koloniale ideeën van enkele adviseurs en "handlangers" van Leopold II (1853- 1892)*, onuitgegeven masterproef, KU Leuven, Faculteit Letteren, Departement Geschiedenis, 2005.

VAN KEMSEKE, P., red., *Diplomatieke Cultuur*, Leuven, 2000.

VAN LICHTERVELDE, B., Joostens (Adolphe Marie Maurice), *Biographie Coloniale Belge*, Tome IV, 1955, 448-450.

VAN PUTTEN, F.-P., 'Diplomatieke cultuur in de gezantschapswijk van Beijing in de late negentiende en vroege twintigste eeuw', P. VAN KEMSEKE red., *Diplomatieke Cultuur*, Leuven, 2000, 157-172.

VAN DER PUTTEN, F.-P., 'Small powers and Imperialism: The Netherlands in China, 1886-1905', *Itinerario*, 20 (1996), 115- 131.

VAN DONGEN, F., *Tussen neutraliteit en imperialisme : de Nederlands-Chinese betrekkingen van 1863-1901*, Groningen, 1966

- VANDE WEGHE, R., *Geschiedenis van de Antwerpse Straatnamen*, Antwerpen, 1977.
- VANDEPLAS, A., 'Solvyns (Henry-Ignace-Stanislas) (baron)', *Biographie Coloniale Belge*, Tome V, 1958, 769-773.
- VANDERSMISSEN, J., *Koningen van de wereld. Leopold II en de aardrijkskundige beweging*, Leuven en Den Haag, 2009.
- VANTHEMSCHE, G. *Belgium and the Congo, 1885-1980*, Cambridge, 2012
- VARG, P. A., 'William Woodville Rockhill's Influence on the Boxer Negotiations', *Pacific Historical Review*, 18 (1949), 369-380.
- VIAENE, V. 'Imperialisme, natie en democratie in de koloniale doctrine van Leopold II', WITTE, E., e. a. red., *Natie en Democratie*, 2006, Zwevezele, 2006.
- VIAENE, V., 'King Leopold's Imperialism and the Origins of the Belgian Colonial Party, 1860-1905', *The Journal of Modern History*, 80 (2008), 741-790.
- VIAENE, V., VAN REYBROUCK, D., CEUPPENS, B., *Congo in België*, Leuven, 2009.
- WAGNER, R. G., 'China 'Asleep' and 'Awakening': A Study in Conceptualizing Asymmetry and Coping with It', *Transcultural Studies*, 1 (2011): 4-139.
- WILLEQUET, J., *Le Congo belge et la Weltpolitik (1894-1914)*, Brussel, 1962.
- WINSECK, D. R. en PIKE, R. M., *Communication and Empire: Media, Markets and Globalization, 1860-1930*, Durham en Londen, 2007.
- XIANG, L. *The Origins of the Boxer War: A Multinational Study*, Londen en New York, 2003.

Digitale Informatie

- 'Ancestors and Cousins including Rice Schueths, Schindler and Conger Families', *Schueths*, (<http://www.schueths.com/doug/genealogy/publicvers/gleanedwithnotes/pafg2353.htm>). Geraadpleegd op 8 augustus 2016.
- 'Illinois Intercollegiate Athletic Conference, *Jimdo* (<http://slacey19690.jimdo.com/defunct-schools/lombard/>). Geraadpleegd op 8 augustus 2016.
- 'Knobel, Fridolin Marinus (1857-1933)', *Resources Huygens ING* (<http://resources.huygens.knaw.nl/bwn1880-2000/lemmata/bwn6/knobel>). Geraadpleegd op 8 augustus 2016.
- 'Komura Jutaro', *Britannica Academic Edition* (<https://www.britannica.com/biography/Komura-Jutaro>). Geraadpleegd op 8 augustus 2016.
- 'Komura, Jutaro | Portrait', *Portraits of Modern Japanese Historical Figures* (<http://www.ndl.go.jp/portrait/e/datas/83.html?c=4>). Geraadpleegd op 8 augustus 2016.
- 'Liège 1905 – Section Internationale – Halls', *Worldfairs* (http://www.worldfairs.info/expopavillondetails.php?expo_id=34&pavillon_id=2930). Geraadpleegd op 11 augustus 2016.

BelgicaPress, 2016 (<http://opac.kbr.be/belgicapress.php?lang=NL>). Geraadpleegd op 8 augustus 2016.

Chronicling America, 2016 (<http://chroniclingamerica.loc.gov/>). Geraadpleegd op 8 augustus 2016.

Delpher, 2016 (<http://www.delpher.nl/>). Geraadpleegd op 8 augustus 2016.

Gallica, 2016 (<http://gallica.bnf.fr/>). Geraadpleegd op 8 augustus 2016.

Hemeroteca Digital, 2016 (<http://hemerotecadigital.bne.es/index.vm>). Geraadpleegd op 8 augustus 2016.

LEUTNER, M., 'Takustraße, Iltisstraße, Lansstraße: Bausteine einer kolonialen Erinnerungskultur – und ihre „Dekolonisierung“ ', *berlin-postkolonial* (<http://www.berlin-postkolonial.de/cms/index.php/component/content/article?id=36:taku-lans-und-iltisstrasse>). Geraadpleegd op 11 augustus 2016.

Bijlagen

Lijst en bronverwijzingen van de gebruikte figuren

1. De handtekeningen van alle westerse gezanten alsook van de keizerlijke onderhandelaars.

A. VON MUMM, *Ein Tagebuch in Bildern*, [Berlijn], [1902], 267.

PAG. 1

2. Het Lassonhof, de thuisbasis van de familie Joostens in het Antwerpse dorp Stabroek.

G. HUSKENS, *Lassonhof*, 2015.

PAG. 20

3. Portret van Maurice Joostens uit 1904.

J. MEULEMANS, 'S. Exc. M. le Baron JOOSTENS', *La Revue Diplomatique*, 25 december 1904.

PAG. 23

4. De locatie van de Belgische legatie aan de vooravond van de Bokseropstand.

J. T. MYERS, 'The Legations at Peking, 1900.', W. L. CLOWES, *The Royal Navy: a history from the earliest times to present*, VII, Londen, 1901, 551.

PAG. 31

5. De westerse imperiale aanwezigheid in China omstreeks 1899..

T. TSAN TSAI, *The situation in the Far East*, 1899.

PAG. 34

6. Schematische voorstelling van de parameters die de sterkte van de *epistemic community* van diplomaten bepalen.

M. K. DAVIS CROSS, *The European Diplomatic Corps: Diplomats and International Cooperation from Westphalia to Maastricht*, Chippenham, 2007, 6.

PAG. 42

7. Het diplomatiek korps op de Conferentie van Peking 1900-1901 als *epistemic community*.

Eigen figuur.

PAG. 48

8. Groepsfoto van het diplomatiek korps tijdens de eerste maanden van de onderhandelingen..

'El diplomático español olvidado en la película 55 días en Pekín y en la historia', *Historias de la historia*, (<http://historiasdelahistoria.com/2013/11/21/el->

diplomatico-espanol-olvidado-en-la-pelicula-55-dias-en-pekín). Geraadpleegd op 8 augustus 2016.

PAG. 50

9. Maurice Joostens, in witte kledij, na afloop van de opstand te midden van de verwoeste legatie.

V. COLLIN, *Un reportage belge en Extrême-Orient (guerre internationale de 1900-1901)*, Antwerpen, 1901, 128-129.

PAG. 61

10. Joostens op bezoek bij de wapenfabrieken van de Chinese overheid in Hanyang.

'Chapeaux bas: Les Messieurs vous saluent', *Château de Louvignies*, 2008. (<http://www.chateau-louvignies.be/userfiles/press/2008/2008-01%20Chapeau%20Bas.pdf>). Geraadpleegd op 8 augustus 2016.

PAG. 65

11. De *awakening* van China.

U. KEPPLER, 'A disturbing possibility in the east', *Puck*, 1901

PAG. 69

12. *Shylocks* in China.

J. S. PUGHE, 'Too many Shylocks', *Puck*, 1901.

PAG. 87

13. De alternatieve Chinese Muur.

J. S. PUGHE, 'The latest Chinese wall', *Puck*, 1901.

PAG. 96

14. Ondertekening van het slotprotocol op 7 september 1901.

A. VON MUMM, *Ein Tagebuch in Bildern*, [Berlijn], [1902], 266.

PAG. 99

15. De locatie van het nieuwe Belgische gezantschap (27) in de heropgebouwde legatiewijk.

C. MADROLLE, 'PEKING. – Legation Quarter', *Northern China, the valley of the Blue River, Korea, Parijs en Londen*, 1912, 150.

PAG. 105

16. De afbeeldingen van aanwezige gezanten rond een tekening van de *Tsungli Yamen*.

'El cuerpo diplomático en Pékin', *La Ilustracion Artistica*, 13 augustus 1900, 12.

PAG. 118

17. Portretten van de zes belangrijkste buitenlandse gezanten bij aanvang van het beleg.

'Six of the important ministers in Peking when trouble began', *Virginian Pilot*, 15 juli 1900,

PAG. 118

18. Potloodtekening met Joostens' portret.

'En Chine', *Le Journal*, 20 juli 1900, 3

PAG. 118

19. *Representantes extranjeros en Pekin.*

Los sucesos de China : representantes extranjeros en Pekin' *La correspondencia de España*, 20 juli 1900, 1

PAG. 118

20. Themanummer van het Franse tijdschrift *La Revue Diplomatique* gewijd aan baron Joostens.

PAG. 120

J. MEULEMANS, 'S. Exc. M. le Baron JOOSTENS', *La Revue Diplomatique*, 25 december 1904.

21. De inscriptie 'PEKIN 1900' onderaan de tombe waarin Maurice Joostens ligt begraven.

PAG. 121

G. HUSKENS, *Inscriptie PEKIN 1900*, 2015.
Familiëgraf Joostens, Stabroek, 1910
GIFE, E. en GIFE, L., *Sint-Catharinakerk*, Stabroek, 1870.

22. Fragment uit uit *55 Days at Peking*.

PAG. 122

N. RAY, G. GREEN en A. MARTON, *55 Days at Peking*, Samuel Bronston Productions, dvd, 1963.

23. Uittreksel uit het *Guldenboek* van de stad Antwerpen.

PAG. 134

ANTWERPEN, FelixArchief, A. KAS, 'Ontvangst van minister van België te Peking Maurits Joostens, bij zijn terugkeer naar Antwerpen', *Guldenboek deel 2*, 1902, 80-81.

Abstract

After the anti-Christian, anti-imperial and anti-foreign Boxer Rebellion took place in the summer of 1900, the so-called Conference of Peking had to settle the post-war situation in China. Inspired by the renewed attention for diplomats as actors of international relations and the criticism on the extensive focus on king Leopold II of Belgium as prime actor in Belgian imperialism, this master's thesis focusses on the agency, contribution and role of Belgian diplomat Maurice Joostens during the Conference of Peking (1900-1901). On the one hand this thesis uses a Bourdieusian mindset to consider his relations with the Belgian minister of foreign affairs and on the other hand Peter Haas' theory of epistemic community is applied to the diplomatic corps at the Conference of Peking.

Firstly this thesis offers a contextualization of Joostens' career, the Conference of Peking and western imperialism in China at the turn of the nineteenth century. The research proves that Joostens could become the Belgian envoy in Peking thanks to both facilitating aspects in his environment, ancestry, wealth, education and his professional performance in his earlier career. Subsequently is showed in the second chapter, which focusses on the influence of local factors, that Joostens could not profit from the benefits of a tight diplomatic corps since the diplomats in Peking were not unified. Furthermore the small-state status of Belgium in the European diplomatic theatre was transferred to China and this also limited Joostens' agency. Nevertheless Belgian minister of foreign affairs Paul de Favereau was very dependent of Joostens' intelligence and insights since Joostens was the minister's prime source on Chinese information. Whereas Joostens did have a conciliatory and moderate orientalist world view, this did not affect his diplomacy and the Belgian diplomat performed in a typical imperialist way.

The third chapter analyses the metropolitan dynamics and focusses on the relationship between Joostens and de Favereau more thoroughly. Since the Belgian paradigms of political neutrality and economic growth where very flexible, Joostens interpreted these rules in his own way and applied them to the local macro- and micro-political context. The analysis on the influence of king Leopold II of Belgium on Joostens subsequently shows that the monarch did not have a direct influence but proves that Joostens and Leopold II shared the same implicit imperialistic mindset and toolbox.

The fourth and last chapter doesn't analyse Joostens diplomacy but offers a view on the reception and perception of the diplomat. Firstly is proved that thanks to his presence during the spectacular Siege of the Legations, Joostens could become a Belgian hero of empire. The

press nevertheless only focussed on the siege and did not give many attention to Joostens diplomatic achievements. Whereas Joostens was aware of the possibilities of the developments of mass media, he used the attention for his stay in Peking to highlight and promote the prospects of Belgian migration to China and Belgian investments in the Belgian companies in the country. In this way Joostens is a good example of the shift towards a more extensive use of mass media by diplomats.

Samenvatting

In 1900 ontstond in China een antichristelijke en anti-imperiale rebellie die de geschiedenisboeken is ingegaan als de Bokseropstand. Na afloop vond de zogenaamde Conferentie van Peking plaats waarin alle aanwezige imperiale machten de naoorlogse orde bepaalden. Geïnspireerd door de hernieuwde aandacht voor de diplomaat als actor in de internationale relaties en de literatuur die de allesomvattende rol van Leopold II in het Belgisch imperialisme nuanceert, onderzoekt deze masterproef welke inbreng Belgisch gezant Maurice Joostens had in de vorming van de Belgische positie tijdens de conferentie.

Ten eerste komt een overzicht aan bod van de context waarbinnen Joostens' deelname aan de conferentie kaderde. Zo wordt aangetoond dat deze diplomaat alles in huis had om een succesvolle carrière uit te bouwen en dat hij dankzij zijn optredens in eerdere posten werd benoemd tot gezant in China. Vervolgens schetst deze verhandeling de ontwikkeling van de Bokseropstand, de evolutie van het Belgisch imperialisme in China, het diplomatieke schaakbord aan de vooravond van de onderhandelingen en het verloop van de conferentie.

Vervolgens wordt geargumenteed dat Joostens niet kon profiteren van de kracht die de gezanten van een eensgezind collectief diplomatiek korps normaal gesproken ten aanzien van hun ministers van Buitenlandse Zaken genieten en dat de Belgische *small state*-positie hier toe bijdroeg. Daarnaast wordt aangetoond dat de minister van Buitenlandse Zaken afhankelijk was van Joostens' input en dat de communicatiewijze en de leefomstandigheden slechts van beperkte invloed waren. Ten slotte wordt gesteld dat Joostens' verzoeningsgezinde en gematigd oriëntalistische visie op de Chinezen zich niet uitte in zijn diplomatie.

Het derde hoofdstuk beschouwt de Brusselse dynamieken en meer bepaald de verhouding met de minister van Buitenlandse Zaken grondiger. Ten eerste wordt geargumenteed dat zowel de algemene instructies als de paradigma's van neutraliteit en economische groei slechts in beperkte mate Joostens' autonomie bepaalden. Joostens sprong immers op een creatieve manier om met deze relatieve vrijheid en had een sterke *agency* in tal van dossiers. Daarnaast wordt aangetoond dat Leopold II en Joostens dezelfde imperialistische denkkaders deelden en op die manier de impliciete invloed van de vorst op Joostens groot was.

Ten slotte richt de analyse zich op de aandacht voor Joostens in de publieke sfeer naar aanleiding van het beleg van de legaties en wordt aangetoond dat rond de figuur Joostens het Belgische imperialisme in China tastbaar en publiek werd. Joostens besepte dit en gebruikte zijn status om zowel het grote publiek als de elite warm te maken voor een Chinees avontuur.